nasılsınız

Ben bir barışsever değil, bir barış savaşçısıyım. İnsanlar savaşa savaş açmadıkları sürece hiçbir şey savaşları ortadan kaldırmayacaktır. Barış gibi inandığımız bir dava uğruna ölmek, savaş gibi inanmadığımız bir şey uğruna acı çekmekten daha iyi değil midir?

ALBERT EİNSTEİN

Özel sektörün yeni sınavı

Ülkelerin sistemlerine bakarken, temel endüstri dallarının kimin elinde olduğunu gözlemek yeterlidir. Enerji, maden, metal üretim birimleriyle, finans kapital kimin elinde ise, o ülkenin ekonomi-politik yapısı ona göre değerlendirilir.

Diyelim, petrolden elektriğe, demir-çelikten bakıra, selülozdan, maden ocaklarına uzanan bütün üretim birimleri, özel kişi ya da firmaların elindedir. Gözünüz kapalı o sisteme, kapitalist sistem diyebilirsiniz. Politik yapısı gereği ister faşist bir nitelik alır isterse tutar alabildiğine demokratik bir liberalizm gösterir, oradaki sınıfların savaşımına dayanan bir durumdur.

Ama, bu saydıklarımız, bütünüyle devletin elinde ise, siz ne kadar tersini savunmaya kalkarsanız kalkın, o ülkede kapitalist bir sistemin varlığını savunamazsınız. Elbette, öyle bir ülkede üçkâğıtçıların, soyguncu ve vurguncuların ortadan kalktığı ileri sürülemez. Tam tersine, ekonominin temel üretim birimlerinin devletin elinde olduğu ülkelerde, yolsuzluk, hırsızlık ve soygunculuk büsbütün çoğalır. Çünkü, özel kişilere aktarılacak her artı değer, ya halkın, ya devletin kesesinden yürütülmüştür.

Bu yüzden de, ideolojik yapı ne denli tersten bakarsa baksın, genelinde soyguna dayanan kapitalist birikim, böylesi ülkelerde, bir de örgütlü ve yasallaştırmaya dönük bir vurgunculuk haline gelir.

Temel üretim dallarının piyasaya sunduğu ürünleri, devlet sektörün-

somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

23 ARALIK 1983
70 LİRA
Yıl: 3 Sayı: 47

Ozanımıza sahip çıkalım

Hasan Hüseyin'in bakım masraflarına katkıda bulunmak isteyen okuyucularımız için;

Türkiye İş Bankası Cağaloğlu şubesinde 2188 nolu hesap açtırılmıştır.

Ceza Enflasyonu

Balıkesir Barosu 1983 yılı çalışma programında iki konuya ağırlık vermeyi kararlaştırmıştır. Bunlar Cumhuriyet döneminde yaşamış ve yaşamakta olan 10 seçkin hukukçunun kamuoyu yoklaması ile belirlenmesi ve Türk Yargısının Ana Sorunları'nın bir yarışma ile ortaya konması olmuştur. Soruşturmanın ve yarışmanın sonuçları 28 Ekim 1983 günü, İstanbul Gazeteciler Cemiyetinde yapılan bir basın toplantısı ile kamuoyuna açıklanmış, bu konudaki haberler daha önce Somut'ta yer almıştı. Baro, 1984 Ocak ayında yapacağı kongrede ödülleri sahiplerine verecektir.

"Türk Yargısının Ana Sorunları" yarışmasında ortaya konan sorunları satırbaşları ile veriyoruz. Görülüyorki sorunlar toplumun çok geniş bir kesimini ilgilendirmektedir. Bu konunun kamuoyu önünde açıkça irdelenmesi hem sorunun çözümü açısından hem de siyasi rejimdeki açıklık açısından bir zorunluluktur.

Balıkesir Barosu'nun bu çalışmalarına diğer barolar, hukukçularımız, basın... Kısaca tüm kamuoyu gerekli ilgiyi gösterince ve katılınca çabalar olumlu sonuçlar verecektir.

Yan sütunlarımızda okuduğunuz spotlar yarışmada derece alan yazıların yansıttığı sorunların bir kısmı. Yargı erkini kullanan mahkemelerin araç-gereç eksiklerinden yargıçların özlük işlerine, Mahkemelerin dava yükünden hukuk diline, savunma hakkından cezaevlerine kadar... Yargının **"vahimlik arzeden"** sorunsorunları. Böylesi yoksunluk, sıkıntı içinde bulunan bir yargının hukuk devleti olma, toplumda hukukun üstünlüğünü sağlama görevini ne ölçüde gerçekleştirebileceği tartışmalıdır.

Ülkemizde kapitalistleşme süreci, kentleşme ve nüfus yoğunluğu hızlandıkça, ekonomik ve sosyal problemler ağırlaştıkça toplumda yeni uyuşmazlıklar doğuyor, yeni yasa ve cezalar düzenleniyor. Hele böyle olağanüstü dönemlerde adeta olağan dönemlerin yargılanışı yargının yükünü daha da ağırlaştırıyor.

MAHKEMELERE DEĞİL ALLAHA HAVALE

Nüfusumuzun çoğunluğu kırsal kesimdedir. Uzak yerlerden yazın işi bırakarak, kışın olumsuz hava koşullarında, ilçelerdeki mahkemelere gelmek köylülerimiz için büyük sıkıntıdır. Hak arama maliyetinin yüksekliği yanında, adalet hizmetinin yavaş gerçekleşmesi nedeniyle köylüler davalarını çoğu kez ahrete bırakmaktalar. Başbakanın propagandalarda zekice kullandığı **"Allah kimseyi devlet kapısına düşürmesin"** sözü mahkemeler için de aynı yaygınlıkta söylenir.

Hak arama özgürlüğü ve savunma hakkı vardır. Ama nasıl seyahat özgürlüğü yoksul için bir anlam ifade etmiyorsa, yargı sistemimizdeki bu temel haklar da çoğu kez dargelirliler için bir anlam ifade etmiyor. Yıllar süren davalarda yol, kırtasiye ve avukatlık masrafları, kaybedilen işgünü sonunda astarı yüzünden pahalı geliyor. Adalet ucuz, çabuk, doğru olduğu zaman kendisinden beklenení verebilir.

YASA, DAVA, CEZA ENFLASYONU

• Cumhuriyet döneminde üç kez, yasa sayıları -1-den başlatılmıştır. Bugün tüm yasalarımızın sayısı 10. 747'dir. Birde buna mahkeme içtahatları katılınca bunları bırak sıradan insanların bilmesine, hukukçuların bile izlemesine olanak yoktur.

• 1982 yılında 5071 yargıç ve savcı ile 2.640.098 davaya bakılmıştır. Mahkemelere gelen dava sayısı üç milyona yaklaşmaktadır. Mahkemelerin iş yükündeki artış tabloda görülüyor:

1980'den sonra bu yüzdeler çok daha hızlı yükselmiştir. Kaynak Balıkesir Barosu dergisi, sayı 15.

1966-76 Yılları Arasında Mahkemelerin İş Yükü Artışı

Ağır Ceza Mahk	%41.8
Toplu Basın Mahk	%227
Asliye Ceza Mahk	%46

zalarda büyük bir enflasyon olduğu görülüyor.

Daha çok yargıç, savcı, cezaevi bugünkü sıkıntıları bir parça hafifletebilir. Fakat yargının sorunlarını bu anlayışla çözmeye kalkmak, konuya böyle yaklaşmak, asıl kaynağı tesbit edememek ya da gizlemek demektir. Son yıllarda artan kira-evsahibi uyuşmazlıkları konut sıkıntısı sürdükçe daha da yoğunlaşacaktır. Bu alanda kurulacak mahkemelerin bu anlaşmazlığın çözümüne katkısını siz düşünün. Bunun gibi, uyuşmazlıkların çoğu siyasi, ekonomik ve sosyal kaynaklıdır. Ancak bu alanlarda yapılacak düzenlemeler yargının sıkıntılarını giderebilir.

HUKUK DEVLETİ

Yargının ve hukuk sisteminin sorunları birbirinden ayrılamaz.

Batı demokrasilerinde yargı erki yasama ve yürütme ile birlikte devletin üç temel organıdır. Bağımsız mahkemeler aracılığıyla kullanılan bu yetki hukuk düzeninin toplumda egemen olması, uygulanmasıdır. Yeni anayasamızda **Hukuk devleti** ve **hukukun üstünlüğü** ilkelerine yer verilmiştir. Hukukun üstünlüğü yürütmenin yasal olmayan işlemlerinin mahkemeler tarafından denetlenip engellenmesiyle ve demokratik yasaların yürürlükte yoğunlaşmasıyla sağlanabilir. Eğer idarenin işlemleri yargıçlar tarafından denetlenemiyorsa uygulamadaki keyfilik ve yasadışı tutumlar engellenemez.

Utku Varlık

Aziz Nesin'in üç oyunu sahneleniyor

"BAKANLIĞI VE MAHKEMELERİ YÖNLENDİREN OSMANLI YASALARI"

Adalet Bakanlığı 25.5.1915 tarihinde yayınlanmış "Adliye ve Mezahip Nezareti Nizamname-i Dahiliye" adı altında bir tüzük ile yine mahkemeler 1924 tarihinde yayınlanmış "Mehakimi Şeriyenin İlgasına ve Mehakim Teşkilatına ait Ahkamı Muadil Kanun" ve yapılmış 20 değişiklikle sürdürülmektedir. Yabancılarla ilşikilerimiz, hala kalıntıları devam eden "Memaliki Osmaniyedeki Ecnebilerin Hukuk ve Vezaifi Adlı Kanunun muvakkata" ile çözümlenmeye çalışılmaktadır.

"MAHKEMELERİN DİLİNİ HANGİMİZ ANLIYORUZ"

Yine kişilerin mahkemelerde kendilerini avukatla savunmalarıda, adaletin eşitliği gereğidir. Bu eşitliğin sağlanması için, Adli yardım büroları kurulmuştur. 50 yıldan beri yürürlükte bulunan Adli yardım bürolarının bütçeleri, Belediye, özel idare ve varlıklı yurttaşların iadeleriyle sağlanacaktı. Şimdiye kadar hiçbir Belediyenin bu bütçeye katkıda bulunmuş olduğu görülmemiştir. Devlet kendisine yüklenen görevi havale veya iane yoluyla çözemez."

"NE ÇOK SUÇ, NE ÇOK SUÇLU VAR?"

Bugün cezaevlerine girmiş kişi sayısı 1.118.000 kişidir. Bu rakama hüküm giyipte paraya çevirenler, tecil edilen-

den ucuza kapatıp, gereksinim duyanlara pahalı devretmeye dönük bu yasal komisyonculuk, aslında hiçbir biçimde hakedilmemiş birikimler oluşturur. Bu birikimlerin büyük çoğunluğu, masal dünyasının buğusu arasında yapay pırıltılarına binlerce acın birkaç öğününü savuran kadınlarla, bir gecelik kumarda, bir gecekulübü kuytusunda ya da gösterişin gerektirdiği başka bir rezillikte para saçan erkeklerin renkli dedikodusu haline gelir. Herkes köşeyi dönecektir. Gazete sütunlarıyla, televizyon ekranları, daha da büyük kepazeliklerin reklâmıyla doludur. Temel üretim dallarına yatırım yapamayan komisyoncular, bir gün herşeyin bitebileceği korkusu içinde, yaşadıkları günü kâr saymaktadırlar. Nitekim, öyle durumlarla karşılaşılır ki, bir gece önce, bütün bakışların gıpta ile üstünde yanıp söndüğü bir meşale gibi parlayan bir hilekâr, ertesi günü cezaevinin karanlık koğuşlarında volta atabilir. Çünkü, işin başı da, ortası da, sonu da soygunu yasal ve ustalıklı yapmaya dayanmaktadır.

Oysa kapitalist sistemde, kuruluş dönemi olsun, yerleşme süreci ya da gelişme ve hatta batma aşamasında olsun, hiçbir oluşum bu ölçüde çabuk olup bitmez... Her biri için kuşaklar boyu zaman gerekir. Sağlam kurulanın çabuk yıkılması olanaksız olduğundan. Ve temel üretim dallarının sahipliği, korkunç bir dayanıklılık ve güç getirdiğinden. Daha da açığı, soygunun oranı ne olursa olsun, temelinde üretim aracı sahibinin mutlak bir katkısı olduğundan çoğun, yıkılması koskoca bir devrim gerektirecek ölçüde zordur.

Başa liberal bir hükümet geldi diye hemen etekleri zil çalanlar, bütün bu durumu düşünmeli ve karşılaştırmaları yapmalıdırlar.

Temel üretim birimleriyle, finans kapitalin çok büyük bir bölümünün devletin elinde olduğu bir Türkiye'de, liberalizm oynamak, sadece oynamaktır. Ve her kezinde, bir karikatür olmaktan öteye gidemez.

Gidemez ve çıkarları zedelenenlerin daha hırslı foyaları meydana çıkanların daha deneyimli soyguna uğramışların daha teşne göründükleri bir ortamda, Türkiye'nin sözde kapitalist sınıfına bir olanak daha açmayı program haline getirmiş, sayın Özal'a başarılar dileriz. Çünkü çıktığı yol imkânsızı mümkün kılmak amacını taşımaktadır. Bu nedenle de gerçekten yeni bir sınavdır. Temel üretim konusunda havlu atmış bir çıkar çevresiyle, pusuda bekleyen bütün vurguncuların işini kolaylaştıracak bir sınav, aynı zamanda bütünüyle sistemin sınıfta çakmasını da gündeme getirecektir. Böylesine ağır bir yükü sırtlanacak ölçüde düş gücü sahiplerine, başarı dilemekten başka ne yapılabilir?

somut

Şahap Balcıoğlu, Aziz Nesin'i hastaneden çıkmadan önce böyle görüntüledi.

İstanbul Belediye Konservatuvarı Tiyatro bölümü öğrencileri, Yıldız Kenter'in yönetiminde, Aziz Nesin'in "Tut Elimden Rovni", "Bir Kadın İçin Düet" ve "Bir İnsan Başı Üstüne Üç Sesli Üzünç" adlı oyunlarını sahneliyor.

İlki 22 Aralık Perşembe günü sergilenen oyunlar, her hafta Perşembe ve Cuma günleri saat 18.00'de, Beşiktaş Oda Tiyatrosu'nda yinelenecek.

Asliye Hukuk Mahk	%42
İş Mahk	%353
İcra İşleri	%97
Cumhuriyet Savcılıkları ...	%34

• Bugün cezaevlerine girmiş kişi sayısı 1.118.000 kişidir. Bu rakamın içinde, cezası tecil edilenler ve para cezasına çevrilenler yoktur.

• Bugün 640 cezaevinde 100.000 dolayında hükümlü ve tutuklu kalmaktadır.

Tablodaki yüzdelere ve verilen bilgilere bakıldığında yürürlükteki yasa, açılan dava ve verilen ce-

"Duruşmalardan çıkan yurttaşlara bakınız; mahkemelerin dilinden hiçbir şey anlamadığını, hele daktilo gürültüsünden ve hatta bazı bağıran anlayışsız hakimler yüzünden olup bitenlerden haberi dahi olmadığını göreceksiniz. Davası bitipte "son sözün nedir?" diye sorulduğunda bile mahkemeye bakıp "anlamadım" diyenlerin sayısı binlercedir."

"MAHKEMELER KIRK AMBARA DÖNMÜŞTÜR"...

Adalet Bakanlığı ve Yüksek Hakimler Kurulu, Mahkemelerin bir yıl içinde bakacakları dava sayısını tesbit etmiştir. Bugün Türkiye'de tesbit edilmiş olan rakamların % 400 oranına kadar çıktığı ve hatta geçtiği çok görülen bir olaydır..."

"ADALET SADECE ZENGİNLERİN Mİ?"

"Adaletin ücretsiz veya enazından ucuz olması asıldır.

ler dahil değildir...

Türkiye'de suçlu olmanın nedeni, adeta attığımız her adımı suç sayan Osmanlı Zaptiyesi anlayışının kalıntılarının durumundan kaynaklanmaktadır. Oysa bazı ekonomik, sosyal ve yönetsel önlemlerle, yüzlerce suçun hiç olmazsa vasfının ortadan kaldırılması her zaman mümkündür."

"CEZA HAKİMLİĞİNDEN TİCARET HAKİMLİĞİNE"

"Adliyede yıllardan beri, bir konuda çalışan yargıcın 20-25 yıl sonra örneğin, ticaret hakimliğinden ceza hakimliğine tayinini duyarsanız şaşırmayınız. Çünkü bu uygulama da olağandır. Yine tayinler ve nakiller dolayısıyla lojmansız yargıailesininotel odalarında, misafirhanelerde ve hatta adliye salonlarında yattığı her an görülen ve bilinen durumlardır."

"Günümüzde Kitaplar" yeniden yayın dünyasında

Daha önce Tarık Dursun K.'nın yönetiminde iki kez yayımını sürdüren dergi, 1 Ocak 1984'te üçüncü kez yeniden yayın dünyasına katılıyor.

Kitap tanıtımını eksen alan **Günümüzde Kitaplar**'da eleştiri, kitap tanıtımı, yazarlarla konuşma ad kaynakçası, genel kaynakça vb. bölümler yer alıyor. Derginin amacının kitap tanıtımının içinde bulunduğu boşluğu elden geldiğince doldurmak olduğu belirtiliyor. Genel yayın yönetmeni Atilla Birkiye konuyla ilgili olarak şunları söyledi: "Kitap tanıtımı genel olarak yazın yaşamımızda ve yayıncılığımızda hep eksik olan alan olmuştur. Şimdiye kadar sanat-edebiyat-kültür dergileri, bu alanı çok sınırlı olarak doldurma çabasındalar. Ancak bu çaba ne nitelik ne de nicelik olarak yeterli, üstelik, sözü edilen dergilerin ana işlevi de bu değil.

Dünyanın en ünlü beş mimarından J. Coulle Türkiye'de

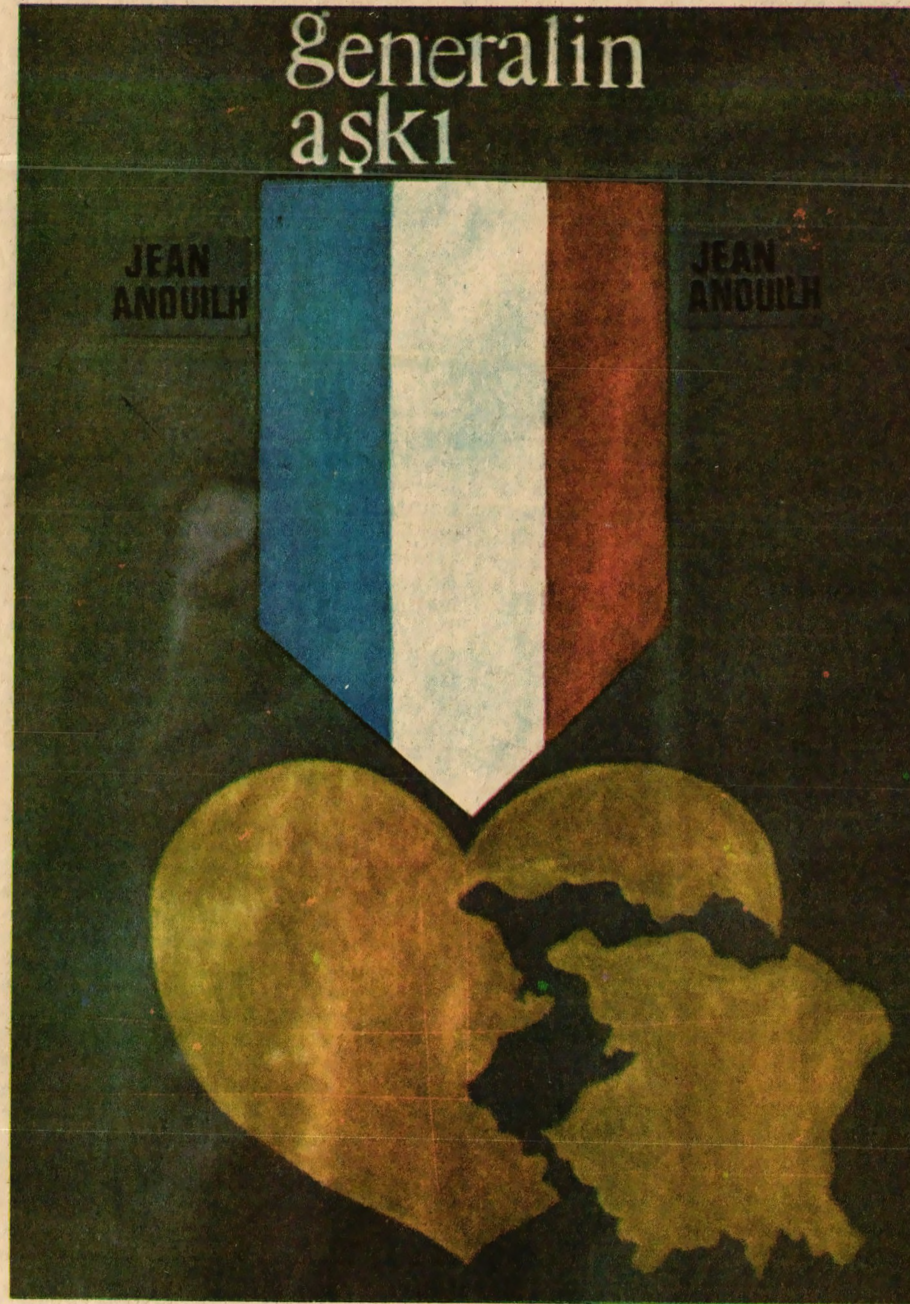
Dünyanın en ünlü beş mimarı arasında sayılan Fransız mimar Jacques Coulle bir süre önce İstanbul'a geldi.

Paris Güzel Sanatlar Akademisi üyesi, Uluslararası Ağa Han Mimarlık Ödülü jüri üyesi, Ağa Han'ın danışmanı olan Coulle, milyarderler ve kralların mimarı olarak tanınıyor.

Eşi romancı olan mimarı, ülkemizde Murat Aykaç Erginöz gezdirdi. Erginöz sanatçının Sinan'ın yapıtlarını tek tek incelediğini, Anadolu Medeniyetleri Sergisi'ni gezdiğini ve büyük ilgi gösterdiğini belirtti.

İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası iki konser verecek

İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası, 23 Aralık Cuma 18.00'de, 24 Aralık Cumartesi 11.00'de Atatürk Kültür Merkezi'nde Erol Erdinç yönetiminde iki konser verecek. Solist Gökmen Ahmet Hummel'in, Trompet Konçertosu ile Erol Erdinç'in Orkestra Suiti'ni seslendirecek. Aynı orkestra 31 Aralık 1983 Cumartesi 11.00'de, İdil Biret'in solist olarak katılacağı konserde orkestrayı Rengin Gökmen yönetecek, İdil Biret, C. Saint'in Piyano Konçertosu'nu yorumlayacak. Programda, Ravel ve Falla'nın besteleri de bulunuyor.

Sema Ündeğer'in sergide yer alan bir afişi

Sema Ündeğer sergi açtı

Karikatür sanatçısı Sema Ündeğer'in, "**Grafik Mizah-Resim**" sergisi Taksim Sanat Galerisi'nde açıldı.

Sanatçının bu dördüncü kişisel sergisi 2 Ocak'a dek sürecek. Sema Ündeğer, Polonya, İtalya, Bulgaristan, Belçika, Fransa, Yunanistan, Japonya, Almanya ve Kanada'da çeşitli karma sergilere de katılmış ve ödüller almıştı.

Atilla Manizade Varşova operasında

Opera sanatçımız Atilla Manizade, Varşova Operası'nda G.Verdi'nin "Don Carlos" yapıtındaki "Kral Philip" rolünü başarıyla oynadı. Sanatçımız oyun sonunda uzun süre alkışlandı.

Bu arada Atilla Manizade, 1984 yılında W.A.Mozart'ın "Figaro'nun Düğünü" adlı yapıtında "Figaro" rolünü oynamak için yeniden çağrı aldı. Manizade bundan önce de İtalya'nın Sassari kentinde G. Rossini'nin "İtalya'da bir Türk" adlı operasında "Şehzade Selim" rolünü 4 kez oynamış ve büyük başarı kazanmıştı. İtalyan basını sanatçımız hakkında övücü yazılar yazmış, başarısına geniş yer vermişti. 26 Kasım 1983 tarihli La Nuova gazetesinde sanatçımız hakkında şu görüşlere yer veriliyordu:

"G. Rossini'nin İtalya'da bir Türk operasında Selim rolünü gerçekten bir Türk olan Atilla Manizade yorumluyordu. Sanatçı İtalya'da bu Türk rolünü ilk defa oynuyor. Sanatçının güzel, taze ve metalik bir sesi ve ifadeli bir yorumu var."

9 Eylül Üniversitesi "Muhsin Ertuğrul Semineri" düzenliyor

İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sahne ve Görüntü Sanatları Bölümü'nce "Muhsin Ertuğrul Semineri" düzenleneceği bildirildi.

Fakülte Dekanı Prof. Dr. Doğan Tuna tarafından yapılan açıklamaya göre seminerde öncelikle Muhsin Ertuğrul'un tiyatro ve sinemaya olan katkıları değerlendirilecek, ayrıca tiyatromuzun ve sinemamızın sorunları ortaya konulacak..

28-29 Nisan 1984 günlerinde gerçekleştirilecek olan seminerde sunulmak istenen bildirinin kabulü için bir sayfalık özetinin en geç 31 Ocak, bildirinin kabulünden sonra da tamamının en geç 31 Mart tarihine değin seminer sorumlusuna gönderilmesi gerekiyor. Seminerde konuşma süresi 30 dakika olarak belirlendi.

B.Ü oyuncuları "Godot Kapıyı İki Kere Çalar"ı sahneliyor

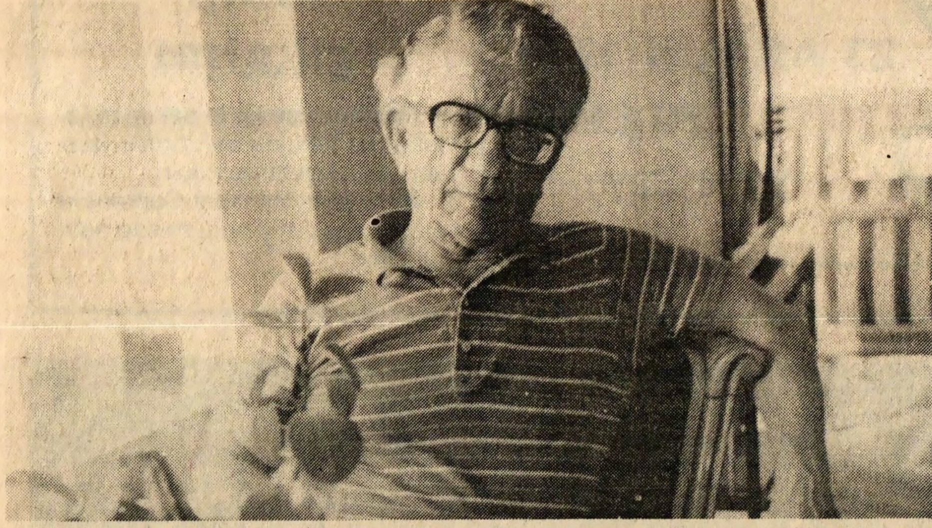
Boğaziçi Üniversitesi Oyuncuları, absürd tiyatro üzerine bir deneme niteliği taşıyan "Godot Kapıyı İki Kere Çalar" adlı oyunu 27 Aralık gününden başlayarak gösterime sunuyor.

S.Beckett'in "Godot'yu Beklerken" ve E. İonesco'nun "Kel Şarkıcı" adlı oyunlarından Mehmet Acar'ın yaptığı "Godot Kapıyı İki Kere Çalar" adlı uyarlama yine Mehmet Acar tarafından yönetiliyor. Oyun, 27, 31 Aralık günleri arasında saat 19.30'da sergilenecek.

KARE KÖKLER

Türkiye Cumhuriyeti Türklerin kurduğu onaltıncı devletmiş. Bu bizim yatay talihimiz.
Oysa, Anadolu Türklüğü onaltı uygarlığın üstünde yükseliyor,
Zamanlarda mekân tutmuş dört-dörtlük kökleriyle o ebemkuşağı çiçek...
Bu da bizim dikey tarihimiz.

CAN YÜCEL

"Bir Üniversite öğretim üyesi fikir, kanaat söz ve yazılarından dolayı mahkemeler dışında hiçbir idari takibata uğramaz."

Cahit Tanyol:

"Özerklikle özgürlük aynı şeyler değil"

Üniversite özerkliğinin amacı, bir üniversite öğretim üyesinin özgürce düşünmesini sağlamaktır. Ya özgürce düşünmenin koşulları nedir? Genel olarak verilen klasik yanıt şu: Eğer üniversite yönetim açısından ve ekonomik bakımdan özerkliğe sahip olursa düşünce özgürlüğü de korunmuş olur. 1946'da çıkarılan "Üniversite Muhtariyeti Kanunu" bu amacı değil, iki yan koşulu, yani yönetim konusunu ve ekonomik bağımsızlığı ön plana aldı.

Yazı ve fotoğraflar:
ŞAHAP BALCIOĞLU

Cahit Tanyol adındaki kısa boylu devi takdim ederim size.

Şair Cahit Tanyol mu? Değil. Toplumbilimci Cahit Tanyol mu? Değil. Profesör Cahit Tanyol mu? Kemalist Cahit Tanyol mu? Değil. Ya hangisi? Hepsi!

Öyleyse, filim makinasının alıcı gözünü Kadıköy'ün Moda'sında dolaştırıp, ünlü "Koço"'nun arka sokağında, denizi tabak gibi önüne alan apartımanın dördüncü katına getirelim. Ve orda duralım. Durup kulağınıza fısıldayalım: Dostumuz, üniversiteden emekli olduğundan beri gene şairliği dönme hazırlıkları içinde. Çünkü Tanyol'un gönlünde yatan arslandır şairlik. Haklıdır da. Sen yaşam sahnesine ozan diye çık, üne kavuş, sonra da Edebiyat Fakültesinin kürsüsüne çakıl, kal. Olmaz böyle şey. Yakında Cahit Tanyol imzalı yeni şiirler görürseniz hiç şaşmayın. "Alâmetler belirdi" diyor Kutsal Kitap. Tanyol'un gene depreşen şairlik yanının belgesi olan "Yaşam Öyküsü"nü size bu yazıyla birlikte sunuyorum. Hadi hayırlısı...

Ya Tuğrul Tanyol kim? İki Tanyol'u birbirine karıştırmayın. O, Cahit'in oğlu. Tuğrul'un da ozan yanı var. Sizin anlayacağınız, bu ozanlık işi, Tanyol'ları Osmanlı Hanedanına benzetti: Tanyol I, Tanyol II. Bakalım, üçüncü şair Tanyol ne zaman gelecek?

Salonda bir Degas tıpkıbasımı. Öbür duvardan Mevlâna bakıyor. Tanyol'un gözünde Yunus ondan büyüktür ama neylesin, resmi yok. Profesör Süheyl Ünver'in armağanı bir talik yazıysa ayrı köşede.

Kırkyedi yıl devlet hizmeti yaptıktan sonra 1982'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Profesörlüğünden emekliye ayrılan Cahit Tanyol'un zamanı, şimdi, kendisi gibi emekli öğretmen olan eşi Fethiye Tanyol'la birlikte kâh Modadaki evde, kâh Sultançiftliğindeki bahçede geçiyor. Öyle sanıyorum ki, bu "Küçük

ya uğramaması"dır. Yönetim kimin elinde olursa olsun, bunun önemi yok. Ekonomik özerkliğe gelince, bu zaten saçma. Devlet, parasını verdiği her kurumu kontrol etmekle yükümlü ve sorumludur. Üniversite öğretim üyesinin özgürlüğünü gerçekleştirmesi, toplumların sosyal ve tarihsel yapısına göre değişmektedir. Yani açıkça şunu belirtmek istiyorum: Üniversitelerin yönetim ve ekonomik özerkliğiyle öğretim üyesinin düşünce özgürlüğü arasında bir nedensellik, sebep-sonuç bağlantısı yoktur. Nitekim, bu alanda üç deney olumsuz sonuç vermiştir. Birincisi 1918'de çıkarılan "Darülfunun Muhtariyet Kanunu", ikincisi 1946'da çıkarılan "Üniversite Muhtariyet Kanunu", üçüncüsü de 1961 Anayasası'na aktarılan "Üniversite Özerkliği"dir. Gerek 1946'da, gerekse 1961'deki üniversite özerkliğiyle ilgili yasalar Profesör Doktor Sıddık Sami Onar'ın etkisini ve etkinliğini içerir. Bu zat 1946'da çıkarılan "Üniversite Muhtariyeti Kanunu'nun gerekçesinde, eski Darülfünunun kliklere, kişi kayırmalarına nasıl sahne olduğunu ve nasıl içinden çıkılmaz bir hale geldiğini hikâye eder. 1933'de yapılan Üniversite Reformunun, kendi içinde çürümüş olan böyle bir Darülfünunu lağvettiğini söyler. 1918'deki Üniversite Muhtariyeti, dostumuz ve müttefiğimiz Almanların ikaz ve irşatlarıyla (!) yapıldığı gibi, 1933'deki reform da gene Almanların yardımıyla gerçekleştirildi.

— Demek ki bu girişimin de "kökü dışarıda".

— Öyle. Bu sefer, Hitler Almanya'sından kovulan ya da kaçan profesörler o konuda yol göstericı oldular. Bu yeni yol göstericiler görevlerini kötüye kullanmadılar. Fakat yararlı olmalarını engelleyen bir yığın nedenler vardı. Onlar giderilemedi ve 1946'dan sonra bu yabancı bilim adamları bizim bilim hayatımızda etkin bir iz bırakmadan çekip gittiler. Ortalık büyük ölçüde onların tercümanlarına kaldı. 1946 Üniversite Muhtariyetini çıkmaza sokanlar bunlar oldu. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra politik koşulların değişmesi, tek parti diktatoryasının kaldırılması üniversitelerimizi politize etti. Öğretim üyeleri içeride kliklere, dışarıda partizan kamplara bölündü, iktidar ve muhalefet partilerinin yandaşları, zaten geleneği gevşek olan üniversitelerimizi sokak politikasının ortasına sürükledi. Yeni bir bilimsel ölçü ortaya çıktı: Bir kliğin, bir takımın adamı olmak. Fakat bu takımların ortak bir yanı vardı: Dışarıya karşı özgür, içerde başı eğik durmak. Bu uygun

kısırlığı ve eğitim için alınması gereken önlemlerin yetersizliği Türk toplumuna nasıl bir gelecek hazırlıyor?

Güldü:

— Hiçbir şey. Allaha şükür, biz kuzu gibi itaatlı bir toplumuz. İktidar güçlü olduğu zaman terör, güçsüz olduğu zaman anarşi, her işimizi çözümler.

Böylece Cahit Tanyol'un profesörlüğüne, toplumbilimciliğine ve şairliğine de politikacı ağzı eklenmiş oldu.

— Peki, 12 Eylül'den önce, daha çok gençlik kesiminde görülen anarşik olaylar sizce bitti mi? Yeni sivil dönemden bu konuda umutlu musunuz?

— Deminki sorunuza verdiğim yanıt, sanırım bu soru için de geçerlidir. Ona bir nokta daha eklemek gerekir. Türk toplumunun sosyal, ekonomik ve politik alanlardaki tutumunu ve davranışlarını çözümleyecek ona yön verecek bir aydın birikimi yok bizde. Bu bakımdan, soki bir yanlış tutumun payı var. Ama bu, hiçbir zaman Atatürk düşmanlarının orada söz sahibi olmasını haklı göstermez. Yeniden kurulacak ve işleyecek olan Atatürk Dil Akademisinin, vakfın şartlarına uygun olup olmayacağını, seçilen üyelerin niteliği belirleyecek. Yani zaman içinde yargıda bulunmak olanak içinde.

Gözlerimin içine baktı:

— Fakat işlerin nasıl yürüdüğü ortada. Görünen köy kılavuz istemez.

ŞAİR CAHİT TANYOL NEREDE?

— Değerli dostum, dedim, yazı yaşamına şair olarak başladınız, şiirle ilginiz şimdi ne alemde? Mezopotamya'daki üç dinin de kendilerine göre kitabı var. Kitap bir yerde belge oluyor demek istiyorum. Şiirlerinizi neden bir kitapta toplamadınız?

Heyecanlandı:

— Hemen söyleyeyim. Hiçbir zaman şiiri bı-

YAŞAM ÖYKÜSÜ

Vatan dedikleri yangın yerinde
İnsanlığa hâlâ inanan mı var?
Neyzen Tevfik

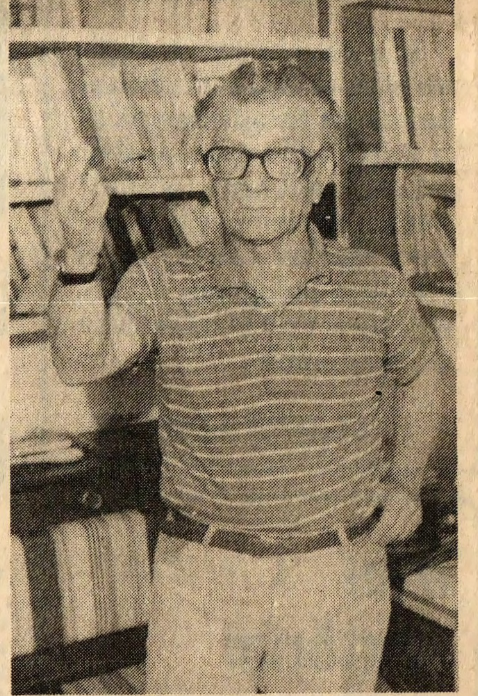

Özlemlerimin mutlu çağrısı çocukluğum
Aydınlık türküler memleketi
İçimde kalan tek yeşil dal
Götürmek istediğim tek şey
Heeeey Nizipli Küçük Hüseyn heeey
Sen böyle mi çıktındı yola
Bir ömre değer miydi bu sürekli gurbet
Bu boş yolculuk
Fıstık ağaçlarının alaca gölgesinde
Ak düşlere dalan mavi gözlü çocuk
Ve sen
Başında kavak yelleri esen
rüzgârlı gençliğim
Atılgan yiğit ve tedirgin
Büyük umutların ardında tükettiğin
O coşkun mavi yıllar
Kapandı birer birer
Eşin dostun arkadaşın
Bir siyah ufka çekildiler
Umutsuzlukları kaldı sende miras
Dalgalandırmıyor artık

lojide Namık Kemal dışarda kaldı, Ziya Paşa girdi. Üstad Ekrem dışarda kaldı, onun karşıtı olan Muallim Naci kitapta yer aldı. Kısacası, ummadığımız şairler ön plâna geçti, birçok "büyük ünlüler" yaprak gibi dökülüverdi. Şaire iltimas yapılır, ama şiire iltimas yapılmaz. Kötü şiir kötü şiirdir. Şairi sevmesek de, ondan nefret bile etsek, şiirden edemeyiz. Tabii eğer şiirden anlıyorsak.

Buruk buruk gülümsedi:

— Burada aklıma kötü bir antoloji örneği geldi. Bundan yedi, sekiz yıl önce, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı yayınları arasında bir profesörün antolojisi çıktı. Şiir üzerine yapmış olduğu gevezeliklerle geçimini sağlayan bu zat, elinde komando çomağı, şairleri kırana geçirdi. Şiirden anlayan ve şiire biraz saygısı olan bir kimsenin asla tenezzül etmeyeceği bazı suçlamalar yağdırdı şairlere. İlerici, devrimci şairler için polisiye yeni bir eleştiri biçimi üretti. Belli bir zevk ve estetik açısından kuşaklar arasındaki bağlantıyı kurmakta, kuşkusuz nesnel ölçülerin önemi büyüktür. Bu da antolojiler kanalıyla olur. Bizde yazarların, şairlerin büyük şanssızlığı, her kuşağın dil sorunuyla karşı karşıya kalmasıdır. Genel olarak dili sanatçıların yarattığı söylenir. Bu tamamıyle yanlıştır. Bizde şairler dili bozmuşlar ve kendilerinden önce gelenlerle kendilerinden sonra gelenler arasındaki bağlantıyı koparmışlardır. "Servetifünün" ve "Fecriati" kuşağı, bu nedenle daha sonraki kuşakların belleğinin dışında kalmıştır. Dil, kuşaklar arasındaki bağlantının ilk koşuluyken, bizde, kuşaklar arasındaki kesintinin nedeni olmuştur. Bunu kendi yazı hayatımda görüyorum. Sayısı bir hayli kabarık olan ve hâlâ güncelliğini yitirmeyen yazılarımı zaman zaman birkaç kitapta toplamayı düşündüm. Bu konuda okuyuculardan da destekleyici bir yığın mektup almıştım. Yapmak istedim, karşıma dil sorunu çıktı. 1940'larda yazı hayatına atıldım. O günden bu yana kullandığım sözcükler değişmiş, sözcüklere bağlı olarak yazılarımdaki cümle yapısı değişmiş. Arapça, farsça sözcükler yerine tam Türkçe karşılığını koyamıyorsunuz. Yani Ziya Gökalp'in: "Aruz sizin olsun, hece bizimdir, Leyl sizin, şeb sizin, gece bizimdir" demesi kadar sorun basit değil. Değiştirilmek istenen sözcüklür cümlenin iç yapısına sinmiş.

"Şiiri hafife almak küçüklüktür, ayıptır!"

Kuşakları, biz, bu diyalektik zamankesitleri, daha doğrusu dönemeçleri içine yerleştiremezsek, şiirlerindeki içerik değişikliğinin nedenini çözemeyiz. Bizim kuşak Birinci Dünya Savaşında doğdu, çocukluğunu ve gençlik yıllarını Cumhuriyetin taze yıllarında geçirdi, tek parti diktatörlüğünü, İkinci Dünya Savaşı'nın acı yıllarını tattı. Bu dönemin sosyo-ekonomik ve sosyo-politik içeriği bambaşka bir özellik yansıtır. Şairlerin kederlerini, özlemlerini, düş kırıklıklarını o dönemin bu sosyo-politik koşulları içinde eleştirmek ve bir yere yerleştirmek gerekir. Biz buna "düşünce ve sanatın ağır bastığı dönem" diyebiliriz. Bundan sonra ikinci dönem gelir. O da 1950 ile 1960'ları içerir. Üzerinde dikkatle ve ısrarla durulması gereken asıl bu dönemdir. Birçok değerlerin çözüldüğü, birçok değerlerin dağıldığı sokak politikasının ön plana geçtiği, emperyalizmin ayak izlerinin adımlarımız arasına karıştığı, sokaklarımızda gezindiği bir dönemdir bu. Her alanda topluma ve devlete yeni bir biçim aranmakta ve sosyal içerikli şiirler birdenbire ön plana geçmektedir. Bu döneme damgasını vuran şairlerin ayrı ayrı adlarını söylemek, unuttuklarımızın hakkını yemek olur. Yalnız, hiçbir olumlu ya da olumsuz yargıda bulunmadan, prototip olarak Ataol Behramoğlunun adını anımsatmak isterim. Bunlar bir geçiş döneminin şairleridir. Fakat asıl önemli kesit, 1950'lerde doğup çocukluğunu ve gençlik yıllarını 27 Mayıs'ın özgür ortamında geçiren, günümüzün genç sanat kuşağıdır. Bunlar, her alanda olduğu gibi sanat ve düşünce alanında da tekelleşmenin başladığı, işbirlikçi kapitalizmin palazlandığı, onların üremesine olanak sağlayan ortamın yaratıldığı, eleştirinin yerini propaganda ve reklâmın aldığı bir dönemin çocuklarıdır. Bir kolu anarşik eylemlerle darmadağın olmuş sanat kuşağını temsil eder onlar. Ne onlar son sözlerini söylediler, ne de haklarında şimdiden bir yargıya varmak doğru olur.

Gözleri dolu dolu oldu:

— Tevfik Fikret'in "Ey kimsesiz âvare ço-

"Her yeni kuşağın kendisinden önce gelen kuşakları bir eleştiri süz-

Tanyol, eşiyle.

"Soyut şiir diye bir şey sözkonusu bile değildir. Soyut şiir olmaz. Şiir ancak somut olur. İçeriğini şairin kendi eğitimi, kültür çevresi, bir sözcükle ekolojik ortamı belirler. Soyut şiir demek, içeriği olmayan anlamsızlık demektir ki, bu, şiirin özüne aykırıdır."

Hüseyin" orada hem başını dinliyor, hem de oyalanıp "kendini buluyor". Biri kız, öbürü erkek iki çocukları var. Yetmişine adım atan bu aydın kafalı, heyecan dolu adam hiç boş durmuyor. Yazıyor, çiziyor.

Cahit Tanyol 1914 Nizip doğumlu. Yozgat, Çorum, İzmir ve İstanbul'daki liselerde Edebiyat ve Felsefe öğretmenliği yaptıktan sonra 1945'te Edebiyat Fakültesinin Sosyoloji bölümüne girdi. Bu, onun resmi görevlerinin grafiğidir. Bir de edebiyatçı Cahit Tanyol var. Onun şair yanı daha çocukluğunda uyandı. Ondört yaşındayken, Adana'da, İsmail Habip Sevük'ün "Maarif" dergisinde ilk şiirlerini yayınladı. Sonra İçtihat, Uyanış, Varlık, İnsan, Yeni İnsan ve İstanbul Dergilerinde yıllar boyunca şiirleri çıktı. Öğretmenlik yaparken, geçim sıkıntısını göze alıp, hattâ borca girip kendi adına edebiyat dergileri yayınladı. 1939-40'da İzmir'de "Aramak"ı, 1943'de İstanbul'da "Değirmen"i, 1946'da gene İstanbul'da "Akademi"yi çıkartırken hep ekmek parasıyla oynadı. Sakınpara kazandığını düşünmeyin. Aksine, borçlarını ödemesi yıllarca sürdü. Bugüne kadar 70-80 şiir yayınladı. 1969'da yazdığı "Kuruluş ve Fetih Destanı" onun, yayınlanan son şiir çalışması oldu. Ama şimdi yeniden heveslendi. Gene kabardı ozanlık yanı. Bakalım yakında neler okuyacağız?

ÖZERKLİK Mİ, ÖZGÜRLÜK MÜ?

Denize karşı çayımızı içip, kızına, o nefis böreğin sırrını "el verir" gibi emanet eden anaya dua ederken:

— **Söze üniversiteden başlasak,** dedim. **Sizce üniversite özerkliği nedir, ne değildir? Bugünkü uygulamadan memnun musunuz?**

Arkasına yaslandı. Biraz denizi seyretti. Sonra konuştu:

— Üniversite özerkliğinin amacı, bir üniversite öğretim üyesinin özgürce düşünmesini sağlamaktır. Ya özgürce düşünmenin koşulları nedir? Genel olarak verilen klâsik yanıt şu: Eğer üniversite yönetim açısından ve ekonomik bakımdan özerkliğe sahip olursa, düşünce özgürlüğü de korunmuş olur. 1946'da çıkarılan "Üniversite Muhtariyeti Kanunu" bu amacı değil, iki yan koşulu, yani yönetim konusu ve ekonomik bağımsızlığı ön plâna aldı. Oysa, dünyanın bütün üniversitelerinde egemen olması gereken ortak amaç "bir üniversite öğretim üyesinin, fikir, kanaat, söz ve yazılarından ötürü yargı organlarının dışında hiçbir kovuşturma-

adımcı vatandaşlar için bilimsel ölçü, daha doğrusu taktik diyelim, "Hangi takım başkanının eteğine yapışırsam işlerim kolayca çözümlenir" sorusunun yanıtlanmasındaki başarıya bağlandı. Zaman zaman dışarıya yansıyan bu huzursuzluklar 27 Mayısa kadar sürüp gitti. 27 Mayıs'da huzursuzlukların, kinlerin oluşturduğu bir çürümüşlük patlak verdi, iftiralar, jurnaller birbirini izledi. Asıl üzerinde durulması gereken hastalık, bu ahlak çürümüşlüğünün nedenlerini ortaya çıkarmaktı. Oysa, sanki üniversite sütlimanmış, herşey saat gibi adaletle işliyormuşcasına, devrik Demokrat Parti iktidarı Üniversiteye saldırdı. Öğretim üyelerine "kara cüppeliler" dedi. Üniversiteye polisi soktu ve kıyametler koptu. Öğeretim üyelerinin özgürlük amacı gene yitirildi. Üniversite muhtariyeti 1962 Anayası'nın garantisi altına alındı. Ama özgürlük güme gitti. Ben o zaman Anayasaya girmesi gereken maddeyi şöyle teklif etmiştim: "Bir üniversite öğretim üyesi fikir, kanaat, söz ve yazılarından dolayı mahkemeler dışında hiçbir idari takibata uğramaz," Kuşkusuz, bu önerim, öğretim üyesinin özgürlüğünü kısıtlayan iç örgütlere karşı da bağımsızlığı içeriyordu. Oysa 1961 Anayasası antitez olarak sadece politikaya, politik iktidara karşı alınmış bir tavırdı. Bu, Üniversitenin hiçbir sorununu çözümleyemezdi. Nitekim öyle oldu. Amacı ve üniversite öğretim üyesinin özgürlüğünü içeren önerim hakkında bütün gerekçeleriyle o zaman beş altı makale yazdım. Anayasa Komisyonu üyelerinin bir çoğuyla konuşarak bu fikri savunmalarını ileri sürdüm. Başta merhum Kubalı ve Hıfzı Veldet Velidedeoğlu olmak üzere temas ettiklerimden olumlu yanıt aldım. Bana, bu önerimi, Anayasa Komisyonu Başkanı merhum Sıddık Sami Onar'a göndermemi salık verdiler. Öyle yaptım. Çünkü bir üniversite için önemli olan özerklik değil, özgürlüktü. Bu özgürlük önerisi eğer o zaman Anayasaya girmiş olsaydı, bir daha onu Anayasadan çıkarmaya kimse cesaret edemezdi. Gerekçem şuydu: Üniversite Özerkliği kurumlara ve kuruluşlara verilirse, karşısına hukuksal olarak gene iki kavram çıkacak: Yönetim Özgürlüğü ve Ekonomik Özgürlük. Oysa bunlar, 1918'de yapılan ve 1946'da yinelenen üniversite muhtariyetinin 1961 Anayasasına aktarılmasından öte bir anlam ifade etmiyordu. Elbette Anayasaya aktarılan madde önemli ve saygıdeğerdi. Fakat sorunu çözümlemiyordu. Benim savunduğum ve o zaman üzerinde durduğum ana fikirse, düşünce özgürlüğünün kurumlara değil, kişiye bağlı olduğu noktasındaydı. Merhum Sıddık Samiye yazdığım ve sonra da yayınladığım makalede üzerinde durduğum sorun, özellikle kurumlara verilmiş olan bir bağımsızlığın, -ki ana dayanakları yönetim ve ekonomik özerkliktir- politik iktidarlar tarafından her zaman ve hatta bazan haklı olarak geri alınması tehlikesiydi. Özerklik alınırken, ona bağlı olarak kişinin özgürlüğünün de birlikte alınacağı noktasını o zaman gerek yazıyla, gerekse Anayasa Komisyonuna ilettiğim mektupla yinelemiş ve savunmuştum. Bu fikirler bana, Üniversitede ve subaşlarında bulunanların düşmanlığını kışkırtmaktan öte hiçbir yarar sağlamadı, ama kuşkularım 12 Eylül'den sonra gerçek oldu. Üniversite öğretim üyelerinin çalışma, düşünme ve yazma özerkliği bir emir ve kumanda zincirine bağlandı.

Bu seferki üniversite reformunun hangi dost ve müttefiğimizden alınan modele göre gerçekleştirildiğini sorayım dedim önce. Sonra kendi kendime "kıs dilini ulan, dedim, belâ mı arıyorsun başına?"

YA TERÖR, YA ANARŞİ

Peşinden, sazın başka bir teline dokundum:

— **Şimdi konuyu biraz değiştirelim. Bu nüfus patlaması, kentlere akın, işsizlik, istihdam**

Ne özlem ne anı ne yas
İçinde uyuyan ölü denizi
Ve öyle bir yere getirdiler ki bizi
"Olmak ya da olmamak" değil önemli
Gaye insanca özgür
gaye insanca yaşamak
O da halimizden belli
Toprak çorak
kök çürümüş
gövde ölü neylersin
Bitmiş atılımların o doludizgin gürlüğü
Boşuna taban teptiğimiz bu dünyada
Bize kaldı sadece ölmek özgürlüğü
Geçmiş gelecek ve şimdiki an
Umutlar anılar ortasında
Bir buruk çağıltıdır içimizde zaman
Gelmiş gideriz
Kaderin bize çizdiği izde
Heder olmuş yılların pişmanlığı
Bir yoğun tortudur içimizde
Ne kitap ne yazı ne düşünce
Yalana pey sürülen bir ülkede
Bitmez gece
Anladık sonunda cümlesi boş
Karamsar yorgun korkak
Kapansın artık üstümüze
Doğup büyüdüğümüz
Ve mutlu olmadığımız toprak

Cahit Tanyol

Lâlehan Uysal

ruya gerek toplum, gerek devlet ve gerekse bireyler açısından olumlu ya da olumsuz bir yanıt vermek güç. Spinozanın bir sözünü söylemekle yetineceğim. Ünlü filozof: "Havaya atılan taş o anda bilinç kazansa, kendi iradesiyle havalandığını sanır" der. Böyle bir durumda nedensellik prensibi işlemez. Verilecek cevap "ahkâm kesmek" olur.

ATATÜRK'ÜN MİRASI NE OLACAK

Dostumuzun biraz da Atatürkçü yanından ses getirmek istedim:

— **Atatürk Kültür Akademisi'nin kurulmasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce bu ileri bir adım mıdır? Türk Dil Kurumunun, Türk Tarih Kurumunun geleceğini nasıl görüyorsunuz?**

Doğruldu.

— Atatürk isteseydi, sağlığında bir Dil Akademisi, bir Tarih Akademisi kurdururdu. Öldüğü zaman açıklanan vasiyetnamesinde de buna ait bir işaret yok. İsteseydi, mal varlığını bu akademilerin kurulması koşuluna bağlıyabilirdi. Yapmamış. Ama Türk Dil Kurumu ya da Türk Tarih Kurumu kendi içine kapanmış, kiklikleşmiş, kendilerine göre bir Atatürkçülük üretmişse, suç, kurumun değil, kurumdakilerindir. Ben kişisel olarak, Türk Dil Kurumunun verimli ve yararlı işler gördüğüne inanıyorum. Her ne kadar Türk Dil Kurumunda, yeteneği tartışma götürür bazı kimselere terimler sözlüğü yazdırılmış ya da bilimsel yeteneği kuşkulu kimselere ödülleri verilmişse de, o kurumun çalışmalarını başarılı saymamak haksızlık olur. Sözü geçen kurumun ikinci yanlış tutumu da Atatürk'e bağlılık ve sadakattir. Atatürk, mal varlığından bir bölümünü Türk Dil Kurumuna bağışlarken, kendisine sevgi ve sadakati vakfın koşulları arasına koymamış. Öyleyken bu kurum, dille ilgisi olmayan dar bir Atatürkçülük anlayışını "iltifata mazhar olmak için" ölçü tutmuştur. Atatürk'e duyulan bu sevgi ve sadakatin, onun mirasından nafaka almakla ilgili olup olmadığını, Dil Kurumunun bundan sonraki çalışmaları gösterecek. Öyle sanıyorum ki, Konseyin bir Atatürk Dil Akademisi kurulmasını onaylamasında Türk Dil Kurumunda-

rakmadım. Fakat yeni kuşaklar benim şair yönümden habersiz. Hiç istemediğim halde bilim adamı yönüm ağır bastı. Uzun zamandanberi şiir yayınlamıyorum. Onları bir kitapta da toplamadım. Gerçi bunu her zaman düşünmüşümdür. Geçenlerde, bundan yirmi yıl önce benimle yapılan bir söyleşiyi bir kez daha okudum. Orada, soruya verdiğim yanıtta, yakında şiirlerimi kitap halinde yayınlayacağımı söylemişim. Doğrusu utandım. Neden mi? Yayınlamadım da ondan. Bunda ihmalin payı olmakla beraber, hep "daha vakit var" diye düşündüm. Kendi kuşağıma ait şairlerin bir kısma öldü, bir kısmı da artık köşeye çekildi. Her on yılda bir gelen yeni kuşakla şiir dünyamızı doldurup zenginleştiriyoruz.

Gülümsedi

— Doğrusunu ister misiniz? Bir yerde, bu bana, topal eşekle kervana karışmak gibi geliyor. Gerçi şairin yaşı vardır ama şiirin yaşı yoktur. Fakat yeni kuşaklar şiirden çok şairin yaşıyla ilgilenirler. Bir bakımdan bunda da haklıdırlar. Birçok şair bilirim, kendilerini yenileyecek yerde, unutturmamak için, günlük fıkra yazarları gibi sürekli şiir yayınlarlar. Oysa, önemli olan, kalıcı birkaç şiir yazmaktır. Edebiyat tarihleri bir yığın şair emeklileriyle dolu. Onlardan bir kısmının aklımızda bir tek dizesi bile yok. Servetifünun şairlerinden bir çoğunun, değil kitapları, adları bile unutuldu. Ne kitapları, ne de bir tek şiiri var bugünkü kuşağın belleğinde. Hececiler için de aynı şey sözkonusudur Oysa bunlar, kendi dönemlerinde okunmuş, ezberlenmiş şairlerdi.

KUŞAKLAR ARASINDAKİ BAĞ

— **Sizce kuşaklar arasında estetik bir bağ ve kafa yapısı kurmak için ne yapmalı?**

— Bize gerekli olan, şairler antolojisi değil, şiir antolojisidir. Gerek eski edebiyatımız, gerekse Tanzimattan günümüze kadar gelen şiirimiz bu açıdan değerlendirilirse, çok ilginç sonuçlar ortaya çıkar. Böyle bir antolojide Namık Kemal kaç şiirle yer alacaktır? Ben, vaktiyle, Yapı-Kredi Bankası'nın isteği üzerine böyle bir antoloji düzenlemeye çalışmıştım. Kitabın adı "Lirik Şiirler Antolojisi" oldu. Anto-

gecinden geçirmesi, onlarla hesaplaşması, kendi yerini belirlemesi gerekir. Bizdeyse kuşaklar arasındaki bağlantı, kökün gövdeye, gövdenin dala ve çiçeğe dönüşmesi türünden diyalektik bir gelişme çizgisi izlememekte. Her kuşak, solucan gibi kendi içinden bölünüyor, kendi karanlığına gömülüyor. Gerek düşünce, gerek sanat ve gerekse politika alanında sürekli bir tekrarın içine yuvarlanışımızın nedeni bu."

Örneğin bugün cümleye tümleç deniyor. Mümkün yerine olanak, zaruret yerine zorunlu, şart yerine koşul, ne bileyim, bu cümleden daha birçok örnekler bulabilirim.

Kahkahayı bastı:

— Bakınız, "bu cümleden" dedim. Burada cümle yerine tümleç diyemem. Çünkü bu noktada cümle sözcüğünün bir başka anlamı var, "bu türden, buna benzer" gibi. "Bu şartlar altında" yerine "bu koşullar altında" diyebiliriz. Fakat "koşul" sözcüğünü "şartsız şurtsuz" deyiminde kullanamayız.

İç geçirdi:

— İşte, kuşaklar arasındaki bağlantı kopukluğunun ve olumsuz tepkilerin nedenlerinden biri. Hep düşünmüşümdür, bir Fransız yazarı ya da şairi mutludur. Örneğin Andre Gide 28 yaşında "Dünya Nimetleri"ni yazdı. Yaşının ileri bir dönemindeyse karşısına, yapıtları için bir dil sorunu çıkmadı.

Konuya kaptırmıştı kendini:

— Kuşaklar arasındaki bağlantının bir diğer koşulu da şudur: Her yeni kuşağın kendisinden önce gelen kuşakları bir eleştiri sözgecinden geçirmesi, onlarla hesaplaşması, kendi yerini belirlemesi gerekir. Bizdeyse kuşaklar arasındaki bağlantı, kökün gövdeye, gövdenin dala ve çiçeğe dönüşmesi türünden diyalektik bir gelişme çizgisi izlememekte.

— **Yani ne oluyor?**

— Her kuşak, solucan gibi kendi içinden bölünüyor, kendi karanlığına gömülüyor.

Acı acı gülümsedi:

— Gerek düşünce, gerek sanat ve gerekse politika alanında sürekli bir tekrarın içine yuvarlanışımızın nedeni bu.

YENİ KUŞAĞA BAKIŞ

— **Sizin kuşaktan sonra, bilhassa 1960'ı izleyen yıllarda yeni bir kuşak ortaya çıktı. Bunlar, deyişleri, ele aldıkları sosyal konular bakımından içerikleri de farklı gençler. Onlar hakkındaki düşünceleriniz ne?**

Bu kez, edebiyat hocasıyla şair Tanyol birlikte konuştular:

— Kuşakların düşünce, duyu ve deyiş bakımından özelliğini ve ayrıcalığını zaman kesiti içinde değerlendirmek doğru olmaz kanımca. Zaman soyut bir kavram. Onun işlerlik kazanması, somut bir hale gelmesi için sosyal, politik, ekonomik olaylarla içinin doldurulması gerekir. Biz buna "diyalektik zaman" diyoruz.

cuklar! Hele sizler, hele sizler!..." Diye seslenişi aklıma geliyor da, içleniyorum...

Çay saati gerilerde kalmıştı. Hava kararmış, ışıklar yanmıştı. Hapishanelerin, hastanelerin, kimsesizlerin, yalnızların, ezilmişlerin bir kat daha bunalım dolu saatleri başlıyordu. Cebinde üç kuruşu olanlarsa meyhaneye doğru yöneliyorlardı.

SOYUT ŞİİR OLMAZ!

— **Bir konuya daha aydınlık getirelim, dedim. Soyut resim gibi soyut ya da anlamsız bir şiir türedi. Onun da havasını basanlar var. Bence lâf kıtlığında asma budamaktır bu. Siz ne dersiniz?**

Bu konuda onu da kendim gibi insafsız buldum:

— Böyle bir şiir türünün yeniden ortaya çıkışından haberim yok, dedi. Bunlar, burjuvası palazlanmamış bir toplumda gülünç burjuva özentileridir. Soyut şiir diye birşey söz konusu bile değildir. Soyut şiir olmaz. Şiir ancak somut olur. İçeriğini şairin kendi eğitimi, kültür çevresi, bir sözcükle ekolojik ortamı belirler. Soyut şiir demek, içeriği olmayan anlamsızlık demektir ki, bu şiirin özüne aykırıdır. Anlam ya da anlamsızlık sözcüğü yanlış anlaşılmasın. Kuşkusuz bununla, şiirin bir düşünce hamallığı yaptığını söylemek istemiyorum. Şiirin öteki sanat türlerinden önemli bir ayrıcalığı vardır. Müziğin kullandığı ses, resmin kullandığı renk, yontucunun mermeri, bizim dışımızda, doğada varolan gerçeklerdir. Onlar bizim duyu verilerimizle algılanırlar. Oysa şiirin dili olan sözcükler algı konusu değildir. Doğada yoktur, doğanın kendisini nitelik olarak yansıtmaz. Dışımızdaki nesneleri belirleyen sözcükler, o nesneleri birbirinden ayırır. Şiir doğaya karşı kör, sağır ve ölü olan bu sözcüklerle "duyulur bir dünya yaratmak" sanatıdır. Şiir düşüncelere değil, duyulara, duyulur olana yönelmiştir. Soyut şiir yazmak isteyenler, gidip matematikle uğraşsınlar. Çünkü matematiğin hem kullandığı dil, yani sayı soyuttur, hem de amacı ve ulaştığı sonuçlar. Onlar üstelik sadece anlamdır.

Doğruldu:

— Şiiri hafife almak küçüklüktür, ayıptır!

*DÜZELTME: Bir önceki sayımızda **Veysel Mazoğlu** ve **Turgut Çeviker** imzalı yazılar değişik başlıklar altında yayımlanmıştır. Düzeltir, okurlarımızdan ve her iki yazarımızdan özür dileriz.*

yazko **somut**

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

Yıl: 3
Sayı: 47
Fiyatı: 70 lira
Tarih: 23 Aralık 1983

S.S. Yazar ve Cevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi-YAZKO adına Sahibi ve Genel Yayın Müdürü: Erol Toy / Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Hayati Asılyazıcı / Müessese Müdürü: Hayri Eroğlu / Teknik Yönetmen: Refik Sinan / İlan Müdürü: Nuri Dikeç / Ankara Temsilcisi: Ali Alkan İnal / Yönetim Yeri: Türkocağı Caddesi No: 17 Kat: 2 Cağaloğlu / Yazışma ve Havale Adresi: YAZKO, P.K. 442 Sirkeci, İstanbul / Telefon: 522 78 45 / Abone Koşulları: 6 aylık: 1750 lira, 12 aylık: 3500 lira / Yurtdışı için iki katıdır / İlan sayfalarında santim / sütun:1600 lira, diğer sayfalarda santim / sütun: 2000 lira / Dizgi film, ofset hazırlık: Çağdaş Yayıncılık ve Basın Sanayii A.Ş. / Baskı: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş. / Dağıtım: Hürriyet Holding A. Ş.

Türk halk yazını dünyamızın tanımadığı halk ozanı

Merzifonlu Kul Fakir

—2— **SABRİ YÜCEL**

Buna benzer tutumu, yani toplumsal sorunların din-tasavvuf duygusuyla birlikte işlendiğini aşağıdaki dörtlüklerde de görmek mümkün....

İkrarından dönmez kavli sadıklar,/İmanı ne bilir özü fasıklar,/Dinini talamış gider Çaşıtlar (casuslar)/Halim yaman oldu körler elinden./

Kendini göremez ele taş atar,/Emrini yitürmüş, nef (nehb)ini tutar,/Aman Balım Sultan içinden kurtar,/Dâd'ım çoktur ''bilmem kim''ler elinden./

Kime vardıyısam sadığım dedi,/İşleğine (işlediğine) baktım işlemez adû,/Haramı helâldan lezzetli yedi,/Hayırımı hıvset şerler elinden.

Tel kıramaz hakikate erişen,/Aşkın kürresinde kaynayıp pişen,/Her dem bahar olsa solmasa göncem,/Kul Fakir'in zari güller elinden./

Kul Fakir, kimi dörtlüklerinde ise Salt Alevi-Bektaşi tasavvufunu işliyor. Tamamı on üç kıta (dörtlük) olan bir şiirinden altı kıtasını aşağıya alıyorum:

Kalbi Beytullah'tır, türbe-i celil,/Piri Baba Sultan öğümce delil,/Sırrı Balim Sultan, Pir Bektaş Veli'm,/Gönülde makamım görmeye geldim./

Sakavet, sadakat, Ali değil mi?/Nasıplar verici Veli değil mi?/Cümle evliyadan ulu değil mi?/Dar-ı çeş(!)te namaz kılmaya geldim./

İmam Bakîr idi çöllerde gezen,/İmam Cafer idi buyruğu yazan,/Abu Cehil idi kuyular kazan,/Kâzım, Musa... Serim vermeye geldim./

Müminin kıblesi dostun didarı,/Muhabbet aşığı neylesin varı,/Dilde zikrederim on(i)ki imamı,/Ölmeden evvelce ölmeye geldim./

Mağarayı muallağa koydular/ Orada bileydi üçler, yediler / On(i)ki imam ismini erkân kurdular, / Onun icraatin vermeye geldim.

Kul Fakir'em yol Muhammet-Ali'nin,/ Settar ile sır Muhammet-Ali'nin,/Hilaf Kılma din Muhammet-Ali'nin,/Gulamım kapında durmaya geldim./

Ozanın böyle, başlı başına ''Dinsel-Tasavvufi'' konuları işleyen şiirleri elimizde birkaç tane... Daha önceki örneklerde de biraz vurguladığımız gibi, o daha çok, yaşadığı çağla, içinde bulunduğu toplumsal ortamla, yani ''bizim insanımızla'', ''bizim toplumumuzla'' ilgili iyi-kötü davranışları, eğilimleri, duygu ve düşünceleri; tarihsel, siyasal, ekonomik hastalıkları; ulusun, ülkenin yaşanan sorunlarını dile getirme çabasındadır. O, imparatorluğun son yıllarında ülkenin içine düştüğü ekonomik, siyasal ve toplumsal bunalımları halktan bir kişi olarak yaşamış; Kurtuluş Savaşının zor ve acılı günlerini tatmış; Cumhuriyetin Kuruluş yıllarındaki meşakketleri, ıstırapları, sancıları yüreğinde duymuştur. Böylesi önemli bir tarihsel sürecin yaşandığı zorlu dönemde ozan, doğal olarak ''olan-biten''e ilgisiz kalamazdı... Derlenen çok az sayıdaki şiirlerine göz attığımızda çağının sorunlarını dile getirmeyi mi, yoksa onu bir simge gibi mi düşünmeliyiz?..

Zaman ve sistem öylesine yozlaşmış, öylesine bozulup çığırından çıkmıştır ki... Görünüşte herkes doğruluktan, iyilikten, sadakattan söz etmekte, fakat yaptığı işleri düşman bile yapmamaktadır. Böyle kişiler, halkın hakkını-hukukunu çiğnemekte, güçsüzlerin alınterini, emeğini çalıp çırpmakta, ''haramı helalden lezzetli yemekte'' dirler.

''Kime vardıysam sadığım dedi,/İşleğine baktım işlemez adû,/Haramı helalden lezzetli yedi,/Hayırımı hıvset şer'ler elinden.''

diyen ozan, ''Yiyin efendiler yiyin, bu hân-ı iştiha sizin'' diye devrin yiyicilerine seslenen Fikret'i anımsatmıyor mu? Ozana göre, ''İyiler iyiliğe gider; azgınlar eğriye gider.'' Kendisine müminim diyen nice kişilerin işlediği işler Şimir'in (Hz. Ali'yi katleden kişi) işlerinden beterdir.

''İşleği Şimir'den beter,/Müminim dese gerek.''/

Ancak her şeye karşın ozan umutlarını yitirmiş değildir. Birgün olacak, inkârcılar, azgınlar, kötüler tufana karışacak; iyiler, iyiliği yaşama egemen kılacaktır. Zaman gelecek küsülüler birbiriyle barışacak, memlekette barış havası esecektir. İşte Atatürk'ün ''Yurtta barış, dünyada barış'' özdeyişini, barış özlemini anımsatan bir dörtlüğü:

''Tufana münkirler karışır,/Eyiler eyliğe çalışır,/Küsülüler hep barışır,/Kul eyliğe dönse gerek.''/

Kul Fakir'in ilerici, çağdaş, devrimlerden, yenileşmelerden yana toplumcu bir ozan olduğunu örneklerle sergilemeye çalışırken, onun, Atatürk'le ilgili bir şiirini de bütünüyle aşağıya alıyorum. Ozan Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin, ulusal devrimlerin yapıcısı Mustafa Kemal'e içten bağlı ve onun bilinçli bir izleyicisi demiştik. Bu şiir, ozanın bu özelliğinin somut bir belgesi:

Kemal'im var olsun Mustafa Paşa,/Irakıplar ölsün, hele sen çok yaşa,/Ortayı mal ettin hazır ol başa,/ Vakit tamam oldu, meydan geliyo (r.)/

Meydanda belli olur er ile körler,/Düzde menzil almaz, dikine zorlar,/Çoktan geçti idi hayır ü şerler,/Islahat memuru sultan geliyo (r.)/

Sultan olan kula bulmaz kusuru,/Hicaz'ı, Mekke'yi, bekle Mısır'ı,/Sıdkıla tutarsan alın yesiri,/İsmail'e Hak'tan kurban geliyo(r)./

Bülgan Kerimoğlu

Hani padişahlık nerede kaldı?/Zevk u sefa ile aklını aldı,/Yola kem bakanlar belasın buldu,/Dünya başlarına zindan geliyo(r)./

Tanrı'nın aslanı Hazreti Ali,/Ta ezel kandille kurdu bu yolu,/Sıdkınan tutarsan yetürün eli,/Nice bin dertliye derman geliyo(r)./

Pâ noktası gönüllerinden çıktı,/Ecnebi gızları nevini yıktı,/Sekizyüz cariye belini büktü,/Halbuki hakkında ferman geliyo(r)./

Kul Fakir'em fermanını okudu,/Andelibem dost bağında şakıdı,/Aklı selim, gönül evi pâk idi,/Mümin müslümana seyran geliyo(r)./

Kul Fakir'in kişisel aşkını dile getiren, doğadan, gülden, bülbülden, sevgiden, dostluktan özlem ve ayrılıklardan söz eden dörtlükleri de var. Birkaç örnek de bunlardan verelim:

''Evvel bahar yaz ayları geliyor,/Garip Bülbül ötüşmenin sırası,/Durmaz deli gönül dostu diliyor,/Kadir Allah nedir bunun çaresi?''/

Açılmış gülleri, bülbüller öter,/Dertliyim derdime kim derman katar,/Kaşları yay olmuş, kirpik ok atar,/Sızılıyor şu sinemde yaresi.''/

''Güzellere kanım kaynar,/Cism içinde canım oynar,/Gönül âb-ı kevser umar,/Cümlemize nasip eyle.''/

Benim halim sana malûm,/İlm-i hikmet söyler dilim,/Yanıma gelmiyor gülüm (yarim)/ Merhametsiz insaf eyle.''/

Seyrimde gezerken üç dilber gördüm,/Biri aydır, biri ol güne benzer,/Aşkın dolusunu sundu elime,/Biri allar giymiş ahmere benzer./

Aklımı başımdan aldı bakışı,/Yaktı şu sinemi aşkın ateşi,/Ölmeden evvelin ölse bir kişi,/Kur'an'da okunan imlaya benzer./

Kul Fakir'em ezel ağladım gülmem,/Okumuşum aktan, karayı bilmem,/Bin dermen verseler bi derdi vermem,/Hemen kalb evinde durana benzer./

Kul Fakir'em evvel ahır,/Hakikat ilmini okur,/Dilberin alnında balkır,/Noktasından hesap eyle./

Sultanımın aşkı vardır serimde,/Methin eylemeden dilim ayrılmaz,/Muhabbet goncesi açar gönlümde,/Aslı andelibem gülüm ayrılmaz./

Gel gönül gidelim dosttan tarafa,/Eğer kadir Allah izin verirse,/Yüce bellerinde olak murafa,/Ecelinen nasip gail olursa./

Kul Fakir'in bu tür dörtlüklerinde daha önceki halk ozanlarının etkisini görmekteyiz. Ancak böylesi etkilenmeler halk ozanlarında sık karşılaşılan bir durumdur. Daha çok sözlü geleneğe dayanan hak yazınında ozanların yapıtları birbirine dahi karışmaktadır. Yapılacak bilimsel bir araştırma ile Kul Fakir'in ozanlardan, nasıl ve ne derece de etkilendiği, kendine özgü ve özgün yapıtlarının hangileri olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Ben kendime böyle bir yetki göremediğim için ozanımızın yapıtlarını bu açılardan değerlendiremeyeceğim.

Buraya değin Kul Fakir'i tanıtırken bazı dörtlüklerini bir kaç kez kullanmak zorunda kaldık. Bu arada bazı dörtlüklerine ya hiç değinmedik, ya da çok az değindik. İncelememizde kullanmadığımız ama öz ve içerik bakımından güzel bulduğumuz birkaç dörtlüğünü de yazmadan geçemeyeceğim:

Nasıbını gözet hakkın yolunda,/Dosta ısrar verdik uçmak şehrinde,/Tecelli bekleriz gönül behrinde,/Irazıyız Hak'tan her ne gelirse./

Daim ırazıda durursa kişi,/Her dem Hak iledir alış-verişi/Muhabbet bağına düşürmem kışı,/Güller şad olmaz mı bülbül gelirse./

Andelibem dost bağında öterim,/Derde dert verene derman katarım,/Metahım Ali'den alır satarım,/Sermiyeli mümin, müslüma var ise./

Kul Fakir'em ayrı düştü elinden,/Bin bir lisan gelir elin dilinden,/Anca Balım Sultan bilir halimden,/Gam yemezem ıkrarımda durursam./

Şeriatın şartlarını atalım,/Tarikatta pir emrini tutalım,/Marifette bir mürşide yetelim,/Sazlar düzen tutmaz teller elinden./

Kul Fakir müjdemiz Habibullah'tan,/Bize hayır ihsan sarrafullahtan,/İnayet olursa hikmetullahtan,/Ahirinde hayır gele sonumuz./

Nerede çağırsam hazır yanımda, / Söyleyen ben değil Hızır yanımda, / Muhammet-Ali'nin vezir yanında, / Sakavet hüccetin almaya geldim. /

Sene bin üç yüz kırk birde geldi (!.)/Allah Muhammet'e Cebrail saldı,/Cebrail Aliyi kandilde buldu,/Kubbenin üstüne konmaya geldim./

Bendeki 12 şiirle Kul Fakir'i tanıtmaya çalıştım. Kuşkusuz baştan da belirttiğim gibi, bu çalışma ozanımızı bütünüyle tanıtacak nitelikte değildir. Onu tüm ayrıntılarıyla tanımak için daha köklü bir araştırma, daha geniş bir inceleme yapmak zorunludur. Takdir edilmelidir ki, bu da bir uzmanlık işidir. Ozanın yaşadığı çevrenin, onu tanıyan, bilen kişilerin sağlayacağı olanaklarla **''Kul Fakir Gerçeği''** daha nesnel bir biçimde aydınlığa kavuşacaktır.

Kanımız odur ki, Kul Fakir'in daha başka yapıtları vardır. Belki de en güzel yapıtları henüz ele geçmiş değildir. Onlar halkın belleğinde yaşamakta, saklı tutulmaktadır. Bilinen ve bulunan yapıtları bu düşüncelerimizi doğrulayacak ip uçları vermektedir. Ben bir rastlantı sonucu ozanın 12 yapıtını tanıma olanağı buldum. Dostum İhsan Aktaş'la yaptığımız söyleşilerde Kul Fakir'in başka şiirlerinin de bulunduğunu öğrendim. Ancak, dostum, bunların ele geçmesi için iyi bir araştırma yapılmasının gerekli olduğunu vurguladı. Bu araştırmaları yapacak olan yetkili ve uzmanlara yardımcı olabileceğini, hiçbir özveriden kaçınmayacağını belirtti. Ben de İhsan Aktaş'la aynı görüşteyim; elimden gelen çabayı göstermeye her an hazırım.

Evet...

Sonuç olarak diyorum ki Kul Fakir usta bir halk ozanıdır. Türk diline, Türk Halk Yazınına, yazın sanatımıza emek vermiş, değerli katkılarda bulunmuştur. Onun bu emek ve katkılarının değerlendirilmesi, sanat ve ekin dünyamıza mal edilmesi bizler için zorunlu bir görevdir. Yazınımız adına bir namus borcudur.

Şimdi...

Üniversitelerimize, fakültelerimizin yazın kürsülerine, buralarda görev yapan profesörlerimize, doçentlerimize, asistanlarımıza yeniden sesleniyorum!

Ülkemizdeki yazın ve dil kurumlarımıza, sanat kuruluşlarımıza, Milli Eğitim ve Kültür Bakanlıklarımızın ilgili birim ve yöneticilerine...

Yazarlarımıza, şairlerimize, halk ozanlarımıza, yazın tarihçilerimize, halk yazını uzmanlarımıza, sanat eleştirmenlerimize, yeniden sesleniyorum!

Aydınlarımıza, entellektüellerimize, Türk diline, Türk yazınına gönül vermişlere, sanatçılarımıza...

Basın-yayın organlarımıza, gazetelerimize, dergilerimize TRT'mize...hepinize, hepimize sesleniyorum!...

Kul Fakir bizleri bekliyor...

Kıreymirli köylü ozan bizleri gözlüyor...

Halk yazınımız, şiir dünyamız bir **değer** daha kazanmak için bizleri görev başına çağırıyor...

Haydi hep birlikte görev başına!

KÜLTÜR

Bizim Akdeniz...

çalıştığına tanık olmaktayız. Kul Fakir'i bu açılardan değerlendirdiğimizde, ona "toplumcu bir ozan" dememek elde değil... Öyle sanıyoruz ki ozanın:

"Fitne, deccal her işleri bozdular,/İş başına tilki, çakal dizdiler,/Tıfıl bölüğüne tufan yazdılar,/Aşk ehli olanlar duya ünümüz"/

Dörtlüğü, Osmanlı İmparatorluğunun son bunalımlı yıllarını, çaresizlik içindeki debelenişlerini yansıtmaktadır. Girişilen sonu gelmez savaşlar, bozgunlar, yenilgiler, "Tıfıllar"ın cephelere sürülmesi; üç kıtada kırılan Anadolu yiğitleri... Acılar, ağıtlar, gözyaşları... Yoksulluklar, yoksunluklar, kıtlıklar, açlıklar... Binbir türlü sefalet, perişanlık, başıbozukluk.. Tüm bu olumsuzlukların üstüne iç çekişmeler, parti kavgaları, sen-ben yarışı... İş başına gelen vurguncular, soyguncular işbirlikçiler... Yalan, dalavere, düzen... Ve yıkılan bir devlet, batan bir ulus! İşte daha başka nice memleket gerçekleri bu dörtlükte ne denli anlamlı bir şekilde dile getiriliyor, vurgulanıyor.

O, bir "âşık olarak", "gerçekleri ispat" yolundadır. Çünkü meydanı "gaybet ile -nispetçi"ler almıştır:

"Aslı tahir, kalbi güzel hizmetçi,/Âşıklardır gerçekleri isbatçı,/Meydan aldı gaybet ile nisbetçi,/Adûlerden alınacak kanımız!..."/

Peki ya şu:

"Yekten kelâm ister sözü kabalar,/Devir azgın, kabul olmaz tövbeler,/Eğnime dar geldi şallar, abalar,/Peyik yetmez, açılıyor yenimiz./

Dörtlüğü onun toplumculuğunun en belirgin kanıtı değil mi? Ulusça, halkça çekilen yoksulluk, açlık, açıklık, kısaca "bilumum dertler" ne denli çarpıcı, çarpıcı olduğu denli de içten ve iğneleyici bir biçimde anlatılıyor.

Öyle ise ne yapılmalıdır? Bütün dertlerden kurtulmak için hayırlı bir yol bulunmalıdır. Bu yolun hayırlı olması için yola "sadık dostlar"la birlikte çıkılmalıdır. Kurtuluş için inanç birliği ve sadakat gereklidir. Dost yoluna can dahi feda edilmelidir:

"Aşk ehli olanlar halimden bile,/Dost yoluna zerre kurban canımız,/Sadık dostlar ile gidelim yola,/İnşallah hayıra döner yönümüz."/

Şu dizelerde geçen "mezhep ve cem" sözlerini nasıl yorumlamalı? Tasavvuf deyip geçmeli mi yoksa?

"Gerçek anlar her işlerin hesabın,/Bilediler satırını kasabın,/Sahibi gelecek kadim mesebin (mezhebin)/Sultan Bayazıt'te ola cemimiz."/

Şimdi şu dörtlüğe bakalım:

"Gele bir nasihat edelim kardaş,/Dost deyi sevdiğim çıkıyo kallaş,/İş dikkata bindi, sanmayın yavaş,/Özü sağ olanı hamdan ayırdı."/

Buradaki "İş dikkat'e bindi, sanmayın yavaş" dizesi ihbarcılığın, gammazcılığın kurumlaştırıldığı; insanın insana güveninin tümden yitirildiği; bencilliğin, çıkarcılığın, hileciliğin toplumsal yaşama iyiden iyiye egemen kılındığı siyasal ve toplumsal bir sistemi nasıl bir incelikle yargılıyor. İşte size Merzifon'un Kıreymir köyünden yetişmiş bir "Fakir Ozan(!)"ın, insanların düştüğü psiko-sosyal bunaltılarını filozofça tahlili... ki, salt bu dize üzerinde sayfalarca yazı yazılmaya değecek nitelikte!...

Kul Fakir yine başka bir dörtlüğünde:

"Kendini göremez ele taş atar,/Emrini yitürmüş, nef (nehb)ini tutar,/Aman Balım Sultan içinden kurtar,/Dâd'ım çoktur "bilmem kim"ler elinden."/

Diyor; Balım Sultan'(bir Alevi ulusu)ı imdada çağırıyor. Devrin çıkarcılarını, soyguncularını vurguncularını 'bilmem kimler" olarak niteliyen ozan bunların içinden kurtulmak istiyor. Acaba buradaki Balım Sultan'ı salt Alevilerin ermiş kişisi olarak mı ele al-

Bülgan Kerimoğlu

YAŞAR AKSOY

4. **Uluslararası Akdeniz Festivali'nde Yugoslav ekibindeki Türk asıllı Müjezinoviç Jasniha**'yı görmüş müydünüz?... Türkçeye çevrilmiş ismi **Müzeyyen Yasemin** olan bu lepiska saçlı kızcağızın sankiVranofça'lı akrabaları ile kaynaşırcasına halkımızla bütünleştiğini hayretler içinde izlediniz mi?... Yalnız onun mu? Müslüman olsun veya olmasın tüm Yugoslav folklorcularının halkımıza yakınlığı ne tatlı şeydi. Ve, halkımızın da onları yürekten bağrına basması, yanyana ve omuz omuza Kordunboyu ve Karşıyaka sahilinde halay çekmesi, ne görkemli, ne insancı tablolar oluşturmuştu...

İtalyan dans ekibinin enfes gösterilerini izleyen 60'lık bir çiftin birbirlerine yaslanarak melodiler fısıldadıklarını duydunuz mu? Fransız, İspanyol, Cezayir, Tunus, Kıbrıs ekiplerinin, kentin çeşitli semtlerinde ve podyumlarda gösteri yaparken, bir sel halinde akan halkımızın oluşturduğu sevgi ve kardeşlik dalgaları içinde kayboluşlarını yaşadınız mı?

Barışı, kardeşliği ve sevgiyi özleyen insanlarımızın o kendinden geçmiş, o aşk dolu, o rengarenk müziği yudum yudum içen sevinçlerini izlerken, Akdeniz halklarının sevimli temsilcileri ile insanımız arasındaki töre, inanç, lisan ve ekonomi ayrılıklarının kâğıttan şatolar gibi devrildiğini hissettim. Ki, 4. Akdeniz Festivalinin yapıldığı benim ülkem diğer ülkeler içinde belki de en mutsuzu idi. Anarşi rüzgârlarının toplumu vahşi bir şekilde sarıp sarmaladığı bir ortamı yaşıyorduk. Buna rağmen, toplumsal baskıdan bir an için dahi olsa sıyrılmak istiyen halkımın; davulun, tefin, zilin, kemanın sesine doğru bir kükreyişle atılması, ne kadar anlamlı bir işaretti. Birbiri ile dövüşen ve kin dolu kitleler, bambaşka bir melodi ve renk gösterisi karşısında gerçek kimliklerine, yani insan olma özelliklerine dönüyorlardı. Bu başkalık, Akdeniz estetiğinin tüm şiirselliği ile boy göstermesi idi...

Akdeniz Festivali süresince, kalabalıklar arasında çeşitli inançta kişilerle konuşma fırsatı yaratmaya çalıştım. Vardığım sonuca göre, festivalin turizm akımını hızlandırması ve ulusal ekonomilere katkıda bulunması gibi resmi yaklaşımların dışında, en büyük işlevi kültürel yakınlaşmayı sağlaması idi. Bu yakınlaşma Akdenizli olma, yani yerellikten sıyrılarak ulusallık gururu içinde evrenselleşmenin ilk durağında bulunmayı getiriyordu. Evrensel olmanın ilk yolu bence Avrupalı, Amerikalı veya Ortadoğulu olmaktan değil, Akdenizli olmaktan geçer Tabii, bu Anadolu insanı için geçerli bir sav. Çünkü ben, Anadolu Uygarlıklarını yaratmış ve tüm Akdeniz'i etkilemiş bir toprağın çocuğuyum. Akdeniz kültürleri ile yüzyıllarca bir mavilikte kaynamış ve erimişim. Benim şiirimin yankısı Endülüs'ten ses verir. Benim müziğimin melodileri arasında Fas, Tunus, Cezayir ve Mısır'ın sevimli insanlarının ezgileri ışıldar. Benim insanlarımın yüzyıllar önce Batı Akdeniz'de kurdukları bir çok kent, maviliklerin okşadığı köpük beyazı şatolar gibi, hâlâ işveli, hâlâ cıvıl cıvıldır. İşte Marsilya... İşte Nice... İşte Antibes... Ben, İspanyol gibi sevdalı, İtalyan gibi delifişek, Korsikalı gibi efe, Ege adalarındaki halklar gibi efendi değil miyim? Veya tersini söyliyelim, tüm bu Akdeniz halkları benim gibi, Anadolulu Türk gibi, zeybek değil mi? Türkmen değil mi? Yörük değil mi? Hepimiz Akdenizli, hepimiz insan değil miyiz?

1978 yılında düzenlenen 4. Uluslararası Akdeniz Festivali'nden sonra birçok Akdeniz Festivallerini izledim. Efes Festivalleri, Bergama Kermesleri, Bodrum, Foça Festivallerini hiç kaçırmadım. Geçen yıllar içinde Akdeniz halklarının sanat temsilcileri ile halkımın daha sıcak biçimde kaynaştığını ve bütünleştiğini gözlemledim. Türkiye her geçen gün değişiyor, daha doğrusu toplumsal gelişmesi uygarlığa ve hümanizmaya doğru sıçramak istiyor. Bunu, doğru ve olumlu kanallara akıtmak bizim için hayati önemi taşır. İnsanımız, İngiliz gibi, New York'lu gibi, Teksas'lı gibi, Stockholm'lu gibi düşünüp, yaşayıp sevemez. İnsanımızı bu yöne doğru itelersek, zamanımızı boşa harcarız. Oysa, Türk'ün çağdaş ve insancı olmasının yolu, önce Arşipel'den ve sonra giderek Akdeniz'den geçiyor.

İnsanımız, binsin **Halikarnas Kadırgası**'na, (X) önce Sakız'a, sonra Sisam'a ve Rodos'a gitsin. Kıbrıs'a uğrasın, Nil'in denize döküldüğü suları okşasın, Güney Akdeniz'i boydan boya geçip Herküles Sütunlarına (Cebelütarık Boğazı) ulaşsın, kastanyet ve gitar sahilleri İspanya ve Fransa'yı öpüp koklayıp pupa yelken geçip, Kuzey İtalya'nın Ligurya denizinde demir atsın. Sonra ver elini Cenova, yavaş yavaş süzüle süzüle aşağılara in, Elbe Adasının yanından geçip Tiber'in Roma'yı kucakladıktan sonra denize döküldüğü sular, sonra Napoli, Pompei ve Salerno, Sicilya'nın ucundaki yemyeşil Messina, kuzeye doğru yönelince boydan boya boncuk mavisi Adriyatik, güzeller güzeli Venedik, ve sonra can mı can Yugoslavya kıyıları, tarihinin harcından tatlı tatlı gülümsiyen Makedonya insanları, Dinar Alpleri, el sallıyarak geçip gidiyor kadırgamız, Üsküp'lü Esma'ya öpücük gönderiyoruz, Saraybosna'lı Mehmet'e selam ediyoruz, sonra Arnavutluk, damarlarımız karıncalanmaya başladı, azıcık Arnavut değil midir her Türk ve nihayet karşımızda Korfu, yani bir Türk için karmakarışık duyguların canlandığı Yunanistan...

Gelelim Yunanistan'a... Geçmişte başımıza neler geldiğini biliyoruz. Yine, gelecekte birçok gözü dönmüş politikacı yüzünden ve dış tahriklerle Türk ile Yunan'ın arasında neler tezgâhlandığını tahmin edebiliyoruz. Savaşları, kinleri, ayrılıkları ve düşmanlıkları okuduk, dinledik ve yaşadık. Ama, insaf edelim bir Türk ile Yunan'ın birbirinin çanına ot tıkamak için uğraşmasının ne anlamı olabilir? Patras'lı balıkçı Niko ile Karaburun'lu balıkçı Zeki arasında insan olmanın, Ege'li olmanın, Akdenizle kaynaşmanın, emeği ile ağ serpip balık çekmenin, tütün içmenin, çay yudumlamanın, bardacık yemenin, rakı içmenin ve rıhtımın en işveli kızına aşık olmanın ötesinde nedir çok jeopolitik olan? Bu iki halk kendi haline bırakılsa, Arşipel'i yok sayıp birbirinin kucağına atılıp, kız alıp vermez mi? Aynı harmadalı da diz kırıp, aynı sakız rakısında kafayı bulup, erkekçe el sıkışıp alışveriş yapmaz mı?

Evet, politikacılar kışkırtmasa bu iki halk çoktan dost olmuştu. Ne yazık ki, Türk-Yunan ilişkilerinin yine en kritik olduğu bir dönemde bu satırları karalıyorum. Biliyorum ki, günün birinde Yunanlı emperyalist bir kışkırtma ile vatanıma saldırırsa, tıpkı Hasan Tahsin gibi karşı koyacağım. Bu, benim vatanseverlik görevim. Eğer, ben saldırırsam Yunanlı bana karşı duracak, bu da onun vatanseverlik görevi. İkimiz de vatanseverlik görevlerimizi yine vatanlarımızı çok severek, insanseverlik görevine dönüştürsek; Ege'li olmaya, Akdeniz'li olmaya, insan olmaya daha çok yakışmaz mı? Ne yazık ki, politik gerçekler daima hümanizmayı yok ediyor.

Evet, şu bizim Halikarnas Kadırgası tüm Akdeniz'i dolaştıktan sonra Yunanistan'da da sevgi ve aşk alışverişi yaptı varsayalım. Pire'de, Selanik'te, Kavala'da kendi tayfalarına tıpatıp benziyen yanık tenli ve cana yakın insanlar bulacaktır. Rıhtımlarına yanaştığı kentlerden, yelkenlerine karanfiller yerleştirilmiş bir şekilde demir alacaktır.

Bu yolculuk, Akdeniz'i fethetme yolculuğu değil, Akdeniz'i özümleme ve tanıtma yolculuğudur. Barbaros'ların, Turgut Reis'lerin yüzyıllar önce yaptığının hümanizma çağına yakışır biçimde yeniden tekrarlanmaktır. Akdeniz'le özdeşleşme, bir kültür duygusu, bir hümanizma heyecanıdır. İstediğimiz kadar zorlayalım, Orta Avrupa ülkeleri ile kültürel bir bütünlük sağlamamızın yüzdesi çok düşük olmuştur. İşte, Almanyadaki işçilerimiz. Hem biz, hem de Almanlar zorladı. En çok para kazananı dahi bir Getto yaşamını tercih etmiyor mu? Bu bakımdan çağdaşlığa giden yolun ilk aşaması Akdeniz'den geçer diyoruz. Hele, bir Akdeniz'i arşınlıyalım ve kültürümüzü Türk'e yakışır bir ulusallıkta Akdenizli yapalım, ondan sonra çağdaşlığın öteki aşamalarını daha kolay ve zahmetsiz aşabiliriz.

Bakın, dünyaca ünlü Belçikalı Bale sanatçısı **Bejart**, Paris'te sahnelediği **"Bizim Denizimiz"** adlı balenin tanıtımında ne diyor (1983, Mayıs):

"*...Biz, Akdeniz çocukları; ulusların, kültürlerin, dinlerin karışımından doğmuşuz. İnsanların birbirine ulaşamadığı zamanlarda, deniz üç kıtayı birleştirdi. Kimim ben? Yunanlıyım, Afrikalıyım, Suriyeliyim, ya da Venedik'liyim. İspanya'da yetiştim, Tunus'ta okudum, Sardunya'da dans ettim, İzmir'de sevdim, Korsika'da ağladım. Akdeniz, bizim denizimiz. Her kıyıda Allah, yalnız Allah var. Kulağımda ezan sesi. İslam dünyası uçan halıyı önüme seriyor. Uçuyorum. Deniz, örümcek ağı gibi. Beyrut ile Kartaca'yı, Cezayir'le Fransa'yı, Venedik ile İstanbul'u birleştiriyor, bizim denizimiz...*"

Bejart'ın Balesinde bu metni okuyanlar, hemen arkasından enfes bir müzik ve dans gösterisi ile mest oluyorlar. İtalyan, Türk, Arap, İspanyol ve Fransız müzikleri, ulusallığın o yanardağ sevimliliği içinde kükrüyor, sonra evrensel bir sentez başgösteriyor. Teodorakis'in müziği ile Yunan balesi ortaya çıkıyor. Ve, aniden Mevlevi dervişleri dönmeye başlıyor. Anadolu hümanizması döne döne sahneyi papatya ormanına çeviriyor. Bejart, Akdeniz'i bir gül bahçesi olarak yansıtıyor. İlk gül Ortadoğu'da açılıyor. Sonra İspanya'da karmen kırmızısı bir gül fışkırıyor, gitarın dolu dizgin yakarışı içinde Pablo Neruda'nın bir şiirini dinliyorsunuz. Sonra Mısır'dan dillere destan bir ses yükseliyor ve karşısında Ümmü Gülsüm'ün efsanevi hayali canlanıyor. O esnada dans, Arap özelliğini udların eşliğinde yerine getiriyor. Yalelli giderek sirtaki'ye dönüşüyor. Akdeniz boydan boya, balenin şiirselliği içinde kükrüyor, şakıyor, duruluyor ve sevdalanıp, hüzünleniyor... Tam bir Akdeniz sentezi yapıyor Bejart... Ve, Paris'li ağzı açık baka kalıyor bu senteze...

"İtalyan, Türk, Arap, İspanyol ve Fransız müzikleri, ulusallığın o yanardağ sevimliliği içinde kükrüyor, sonra evrensel bir sentez başgösteriyor. Teodorakis'in müziği ile Yunan balesi ortaya çıkıyor. Ve, aniden Mevlevi dervişleri dönmeye başlıyor. Anadolu hümanizması döne döne sahneyi papatya ormanına çeviriyor."

Akdeniz duyarlığı deyince, hiç şüphesiz Anadolu'nun bu konudaki en coşkulu kuramcısı **Halikarnas Balıkçısı'dır**. Balıkçı'nın, Dünya Düşünce Adamları Komitesi L'astrado'nun aynı isimli yayın organının 1971 tarih 8 numaralı sayısında yayınlanan **"Altıncı Kıta: Akdeniz"** başlıklı mektubu ve Kültürel Artistik Birlik'in bilimsel yayın organı Carrefour Dergisinin 1974 tarih 13 numaralı sayısında yayınlanan **"Akdeniz'in Ebedi Gençliği"** başlıklı yazısı, bu konudaki en ışıltılı metinlerdir. Balıkçı, bu yazılarında yanardağ gücündeki şiirselliğini Akdeniz gerçekçiliğine bulayarak, her milliyetten Akdenizliyi etkiliyecek ve bir Akdeniz bilincine yönlendirecek ustalık göstermiştir. İşte, Balıkçı'dan bir Akdeniz görüntülemesi:

...Akdeniz, berrak deniz. Akdeniz, yılın bazı zamanlarında geceleri tamamıyla akkor ve saydamdır, aydınlıktır. Danseden sıvı bir fosfor denizidir sanki. Denize girerseniz, tüm bedeniniz, ışıklı bir maddeden yapılmış gibi parlaklaşır. Anaforların en küçüğü, uçsuz bucaksız bir aydınlatma meydana getirir. Bu, dünyamıza ait olmadığı sanılacak derecede olağandışı bir görüntüdür. Bu olay, mikroskopik varlıkların çokluğundan ileri gelmektedir. Bu, yaşamın şafak ve seheridir. Burada yalnızca mikroskopik yaratıklar değil, daha büyük canlılar da vardır. Bu; yürümeyen, koşmayan, ancak aşk ve döl vermenin yarattığı ışık içinde yüzen düşsel bir dünyadır.

Bu ışık, hayatın başlangıç gülümsemesidir. Bu, en büyük saflıktır. Gerçekte sanat ve şiir evreninin herkese, çevreye aşk ilan edişi olmasın bu? Böylece Akdeniz, derinliğine kadar inilemiyen aşk ve hayat uçurumu olmaktadır. İskorpit balıkları, yunus ve ton balıkları, korifemler mitolojik figürlerle ve özellikle mevrularıyla (Akdeniz'deki Orfoslar), denizaltı mahzenlerinin karanlıklarından çok şaşkın iri gözlerini ışığa çevirerek çıkakorlar. İşte bu, doğmaya hazır günün aydınlığını, Şafak Tanrıçası Eos, gül parmaklarıyla yavaşca, gün kapısının iki kanadını aralamaktadır. Menteşeler tiz ve uzun, uzakta bir köpek havlaması ve insanın eski dostlarından sıpanın evcil anırması gibi bir çığlık sesi çıkarmaktadır. Uzaklık, bağırışı hafifletip yumuşatmaktadır. Bu Akdeniz günüdür, uyanmaya başlayan Akdeniz'dir...

....

Balıkçı ne kadar güzel şiirleştirmiş Akdeniz'i... Sanki Nil'in Bahr-i Sefid'e (Akdeniz) döküldüğü yerde lir çalan Fenike'li ozankız gibi maviliklerle sevişiyor. Yoksa Sardunya açıklarındaki kotrasında sere serpe güneşe kendini teslim etmiş bir güzelim rüyasında mı yaşıyor? Belki de, Bodrum Kalesinin mazgallarına dayanıp, denizin sonsuzluklarından bir aşk kadırgası bekliyen Rodoslu bir yörük kızının sevda duasıdır söyledikleri... Akdeniz, Akdeniz olalı acaba Balıkçı'nın yazdığı gibi yazıldı mı?

Bu güzelim denizin okşadığı topraklar, birer barış ülkesi olmaya layık topraklardır. Yeryüzünün her yerindeki savaş kötüdür, ama savaş Akdeniz'e hiç mi yakışmaz. Bu yüzden Akdeniz'de kanayan yaralar olan Kıbrıs, Filistin, Lübnan, Ege gibi sorunlar, ancak ve ancak bu efsane denizin maviliklerinin gizinde temizlenebilir. Akdenizlinin kanını, Akdeniz'in ancak ve ancak kendisi temizleyebilir. Bu yüzden Akdeniz'e burnunu sokan yabancı güç ve emellerin Akdeniz'liler tarafından Cebelütarık'tan dışarıya kovalanması gerekir.

Biz Anadolu Türklerinin, Akdeniz'e bir Akdenizli gibi bakmasının ve bu kraliçeler kraliçesi mavi güzeli kucaklamasının zamanı gelmiştir. Çağdaş olmak için, uygar olmak için, insan olmak için, sevdalı bir toplum olmak için, "Bizim Akdeniz" diye coşkulu bir türkü çığırmaya, dolu dolu yürekler açalım... Panait İstrati'nin ünlü "Akdeniz" romanında yazdığı gibi, kendimizi mavinin enginliklerine tutsak edelim...

....

(X) Yazarın öteden beri içinde gönüllü forsalık yaptığını sandığı bir hayalet gemi...

İŞÇİ—KÜLTÜR

Dünyanın çalışan halkına daha düzenli çalışma koşulları istiyoruz

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nun ismi bugünlerde basında sıkça geçiyor. Sendikalar yaptıkları açıklamalarda, ülkemizin ILO ile yaptığı sözleşmelerin ve ILO ilkelerinin noksansız uygulanmasını istiyorlar. DİSK davasında yargılanan sendikacılar, ILO ilke ve sözleşmelerini anımsatıyor, uluslararası uygulamalardan örnekler veriyorlar.

Bir yandan ILO heyetleri ülkemizi ziyaret ederken, son olarak 13-18 Kasım'da toplanan ILO Yönetim Kurulu aldığı bir kararla, Türk hükümetinden, işçi hak ve özgürlükleri ile ilgili düzenlemelerin, örgütün "Sendika özgürlüğüne ilişkin sözleşme ve tavsiye kararlarına uygun hale getirilmesini" istedi. ILO Sendika Özgürlükleri Komitesi özellikle grev hakkı önündeki engellerin sendikal çalışmaları yapılamaz hale getireceğini vurguladı.

150 ülkenin üye olduğu, 1919-1982 yılları arasında 158 sözleşme, 166 öneri onaylayan, 5000'i aşkın uluslararası bağlantı yapan ILO'yu tanıtmayı, çağdaş işçi haklarının savunulması açısından yararlı bulduk.

BARIŞ, SAVAŞI YOK ETMENİN ÖTESİNDE BİR ANLAM TAŞIR

"Barış,savaşıyok etmenin ötesinde bir anlam taşır. Gerçek ve sürekli bir barış; aynı zamanda, dünya halklarının sağlıklı bir ekonomiye, düzgün yaşam standartlarına, elverişli çalışma ve ücret koşulları ile yeterli iş olanaklarına kavuşabilmelerine bağlıdır.

Bunlar, ILO'nun, çalışanlar için her yerde sosyal adaleti daha elverişli düzeylere ulaştırabilmek amacı ile, ağırlığını koyduğu ve 60 yılı aşkın bir süredir çaba harcadığı alanlardır.

Çabaları, 1969 yılında NOBEL BARIŞ ÖDÜLÜ ile de kanıtlanmış olan ILO, dünya örgütleri arasında, işçi ve işveren temsilcilerinin politikalarını saptarken seslerini hükümet temsilcileri ile eşit düzeyde duyurabildikleri tek ve eşsiz kuruluştur."

ILO'yu tanıtan bir broşürde, kurumun amacı yukarıdaki sözlerle açıklanmaktadır.

ILO'NUN ÇALIŞMA YÖNTEMLERİ

ILO'nun çalışma alanları arasında şu konular yer almaktadır:

• Çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirmeye, iş bulma olanaklarını artırmaya ve insan temel haklarını daha ileri düzeylere oturtmaya yönelik katkılarda bulunacak, uluslararası politika esaslarını ve çalışma programları hazırlamak.

• Bu politikaların ulusal yetkililer tarafından onaylanarak uygulanabilmesi için, uluslararası düzeyde çalışma standartları oluşturmak. Birçok üye devlet bu tavsiye kararlarından yararlanarak kendi çalışma ve sosyal yasalarını düzenlemektedir.

TÜRKİYE'NİN ONAYLADIĞI SÖZLEŞMELERDEN ÖRNEKLER VE ONAY TARİHLERİ

• Yeraltı işlerinde kadınların çalıştırılmaması konusunda 3 5 sayılı sözleşme/1937

• Mesleki hastalıkların düzenlenmesi konusunda 42 nolu sözleşme/1946

• Zorla çalıştırmanın kaldırılmasıyla ilgili 105 nolu sözleşme/1960

• Ücretlerin korunması hakkında 95 nolu sözleşme/1960

• Eşit değerde iş için eşit ücret hakkında 100 sayılı sözleşme/1966

• Tek işçinin taşıyabileceği yükün en çok ağırlığı hakkında 127 nolu sözleşme/1972

• Asgari ücret tesbit usulleri hakkında 26 nolu sözleşme/1973

ILO TAVSİYE KARARLARINDAN ÖRNEKLER VE KABUL EDİLDİKLERİ YILLAR

• Tarım işkolunda çalışan kadın işçilerin doğum öncesi ve sonrası korunmaları konusunda tavsiye kararı/1921

• İşçilerin boş zamanlarının değerlendirilmesi konusunda tavsiye kararı, 1944

• Tiyatro ve gösteri sanatlarında çalışma süreleri tavsiye kararı, 1930

• Silahlı kuvvetlerin sosyal güvencesi konusunda tavsiye kararı, 1944

• Eşit iş için, kadın ve erkek işçilere eşit ödeme konusunda tavsiye kararı, 1951

• Çalışma saatlerinin azaltılması konusunda tavsiye kararı, 1962

• İşyerlerindeki işçi temsilcilerine sağlanacak olanaklar ve bunların korunmaları tavsiye kararı, 1971

FİLADELFİYA BİLDİRİSİ

1944 yılında, Uluslararası Çalışma Konferansı'nda onaylanan, örgütün hedef ve amaçlarını yeni baştan tanımlayan bildiri, aşağıdaki ilkeleri içeriyor:

• Emek ticari bir meta değildir.

• Düşünce ve dernek kurma özgürlükleri, kalıcı bir ilerlemeyi gerçekleştirmenin esas unsurlarıdır.

• Fakirlik, görüldüğü her yerde, refaha yöneltilmiş bir tehlikedir.

• Bütün insanlar; ırk, inanç ve cinsiyetleri ne olursa olsun, kendi maddi durumlarını ve manevi gelişmelerini özgürlük, ekonomik gelişme ve fırsat eşitliği koşulları altında geliştirme hakkına sahiptir.

ILO DÖKÜMANTASYON MERKEZİ

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Enstitüsü (ÇALIŞMA ENSTİTÜSÜ) ile, ILO arasında yapılan bir protokolla enstitü bünyesinde, 14 Mayıs 1980'de ILO DÖKÜMANTASYON MERKEZİ kurulmuş ve çalışmaya başlamıştır.

ILO yayınlarının ağırlığını oluşturduğu Dökümantasyon Merkezi kitaplığından, bu alanda çalışma yapmak isteyen akademisyenler, öğrenciler, işverenler, işçiler, sendikacılar ve diğer araştırmacılar yararlanmaktadır.

13 Haziran 1983 tarihinde Ortadoğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde ILO yayınları köşesi kurulmuş, yayınlarla ilgilenenlerin hizmetine sunulmuştur.

ILO Ankara Bürosu adresi:
Tunalı Hilmi Cad. 114/45 Kavaklıdere/ANKARA

ILO Merkezi adresi:

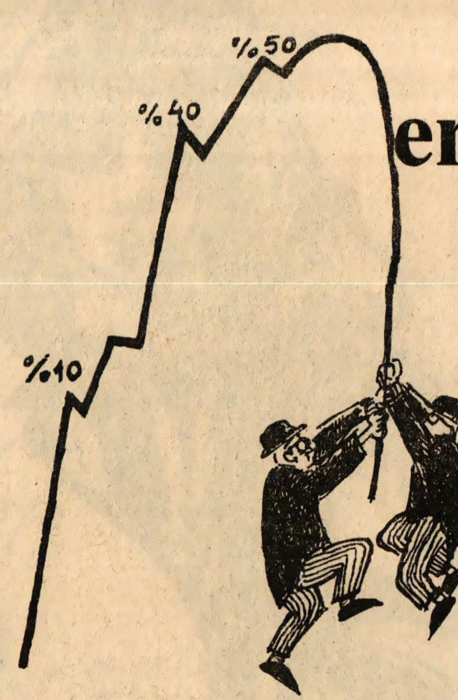
ILO, International Labour Office CH-1211 Geneva 22, Switzerland-İSVİÇRE

Barış, savaşı yok etmenin ötesinde bir anlam taşır. Gerçek ve sürekli bir barış; aynı zamanda, dünya halklarının sağlıklı bir ekonomiye, düzgün yaşam standartlarına, elverişli çalışma ve ücret koşulları ile yeterli iş olanaklarına kavuşabilmelerine bağlıdır.

Bunlar, ILO'nun,çalışanlar için her yerde sosyal adaleti daha elverişli düzeylere ulaştırabilmek amacıyla, ağırlığını koyduğu ve 60 yılı aşkın bir süredir çaba harcadığı alanlardır.

EKONOMİ

Maliyet enflasyonu mu?

Maliyet enflasyonuna yol açtığı en fazla öne sürülen girdi fiyatı ücrettir. Genellikle büyük sendikaların, ücretleri yıllık enflasyon ve prodüktivite artışlarının üstünde artırmayı başardığı, bunun da fiyatlar genel düzeyini yükselttiği öne sürülüyor. Ne var ki, 24 Ocak kararlarından bu yana ücretler, sendikalar söz konusu olmaksızın, tek yanlı ve enflasyon haddinin de altında tesbit edilmiştir. İşçi sınıfı enflasyonun nedeni değil, kurbanı olmuştur.

Ekonomideki kaynakların tam kullanımına varmadan fiyatların yükselmesi şeklinde ortaya çıkan maliyet enflasyonu, üretim maliyetini oluşturan girdi fiyatlarının tek yanlı olarak yükselmesinden kaynaklanır. 1973 yılında Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'nün, üretimi kısmak suretiyle birkaç ay içinde petrol fiyatlarını dört misli yükseltmesinin hemen bütün petrol ithal eden ülkelerde enflasyoncu eğilim yaratması bunun tipik bir örneğidir.

Türkiye'de enflasyonlar tipik olarak aşırı toplam talepten (zaman içinde para arzının, mal ve hizmet akımından daha hızlı artmasından) kaynaklanmaktaydı. 24 Ocak istikrar önlemlerinin alındığı tarihte Türkiye'de enflasyonun aşırı talepten kaynaklandığına hiç kimsenin şüphesi yoktu. Tasarruf ve yabancı döviz, iktisadi büyümeyi sınırlayan iki darboğaz sayıldığından, 1980-84 arasında faiz haddi ve döviz kuru, serbest piyasada gerçekleşen fiyatlarına yakın şekilde tespit edildi. Ne var ki, bu uygulama, kısa sürede tatlı kâra alışmış bankacı ve sanayicilerin şikâyetine yol açtı. Nitekim, bir sanayicinin önerisi şöyle özetlenebilir:

"Sanayide firmalar eksik kapasite ile çalışmaktadır. Eğer toplam talep artırılırsa, kapasite kullanım oranı artar, birim maliyetler ve fiyatlar düşer."

Yanlışlık, eksik rekabet koşullarında çalışan bir firma ile bütün bir ekonomiyi aynı kaba koymaktan kaynaklanıyordu. Bir firma için üretimi artırmanın olası olduğu bir durumda, ekonomide pek çok kaynak tam kullanım halinde olabilir. Kaldı ki öngörülen sonuç, atıl kapasite ile çalışan sanayici için de geçerli değildir. Çünkü toplam talepteki artış, bu firmanın da gerek her üretim düzeyinde toplam maliyetlerini, gerek bu firmanın ürettiği mala olan talebi artıracak ve sattığı malın fiyatı yükselecekti.

Tabii bu konuda fikir yürüten herkes, bu saf, ya da çok kurnaz sanayici gibi düşünmüyordu, fakat yavaş yavaş, o çok görmüşlere özgü bilgelikle "bu maliyet enflasyonudur" diyenlerin sayısı artmaya başladı. Hangi göstergeye baktıklarını söylemiyorlardı; belki kokusundan, belki gizemli suskunluğundan anlıyorlardı. Gazetelerin bazı iktisat sayfası yazarlarını, bazı profesyonel iktisatçılar izledi.

Bu yazının amacı, Türkiye'de bugünkü koşullarda maliyet enflasyonu olup olmadığını kısaca incelemektir. Bunu yapmak için de, maliyet enflasyonuna yol açabilecek girdi fiyatlarının oluşumunu, niteliğini ve bu tip bir enflasyona yol açıp açmayacağını gözden geçirelim.

Maliyet enflasyonuna yol açtığı en fazla öne sürülen girdi fiyatı ücrettir. Genellikle büyük sendikaların, ücretleri, yıllık enflasyon ve prodüktivite artışlarının üstünde artırmayı başardığı, bunun da fiyatlar genel düzeyini yükselttiği öne sürülür. Ne var ki, 24 Ocak kararlarından bu yana ücretler, sendikalar söz konusu olmaksızın, tek yanlı ve enflasyon haddinin de altında tespit edilmiştir. İşçi sınıfı enflasyonun nedeni değil, kurbanı olmuştur.

Maliyet enflasyonuna yol açabilecek bir diğer neden, hammadde fiyatlarındaki hızlı artışlardır. Fakat Türkiye'de yurtiçi tarımsal hammadde fiyatlarının artış hızı, 24 Ocak kararlarından bu yana, enflasyon haddinin altında kalmıştır. Nitekim, bu dönemde tarım malları fiyat indeksi, gerek sanayi malları fiyat indeksinden, gerek fiyatlar genel indeksinden daha yavaş yükselmiştir.

Rantlardaki artış da enflasyonun nedeni değil, sonucudur. Tanımı gereği rant, diğerlerine oranla kıt ve miktarı kısa sürede değiştirilemeyecek kaynakların fiyatıdır. Arz sabitse, fiyatı belirleyen talep olacaktır.

Durumumuzda belirleyici önemli bir faktör de faiz haddi olabilir. Nitekim, faiz haddinin

Enflasyonu körüklediği gerekçesiyle, halen enflasyon haddinin altında bulunan net mevduat faiz haddinin düşürülmesi istenmektedir. Şu anda bir yıl vadeli mevduat faiz haddi yüzde 40, kredi faiz haddi yüzde 70 civarındadır. Kredi faiz haddinin rekabet koşullarında belirlendiği söylenebilir, çünkü halen Türkiye'de 46 ticaret bankası ve 6375 banka şubesi bulunmaktadır. Yüzde 70 civarındaki faiz haddinde ödünç verilemeyen fon kalmadığına ve mevduat faizinin düşmesi bankaların elindeki fonları, tüketici için güvenilir alternatif yatırım olanakları bulunmadığı için, değiştirmeyeceğine göre, mevduat faiz haddindeki düşüşün tek sonucu bankaların elde ettiği rantın artması olacaktır. Mevcut müessesevi yapı ve yatırım fırsatlarında, bu enflasyon böyle bir kredi faiz haddine yol açmaktadır; kredi faizleri kararname ile düşürülse bile karaborsa faiz haddi yüzde 70 veya üstünde olacaktı. Ama enflasyon haddi yüzde 15'e düşseydi, yüzde 70 kredi faiz haddinde bankaların elinde borç veremedikleri fonlar kalacaktı.

Benzer nedenlerle, yabancı döviz fiyatlarındaki hızlı yükseliş de enflasyonun nedeni olarak gösterilmektedir. Ne var ki, bu fiyat da büyük ölçüde enflasyondan etkilenmiştir ve halen resmi kambiyo haddi, serbest piyasada belirlenen kambiyo haddinin altındadır. Resmi kambiyo haddinin daha düşük bir düzeyde tespiti kısa sürede yabancı döviz rezervini eritecekti ve emek-yoğun teknikler yerine sermaye-yoğun tekniklerin seçilmesine yol açabilecekti.

Maliyet enflasyonunu açıklamaya yönelik bir diğer neden şöyle özetlenebilir

"Maliyet enflasyonunun bir diğer çeşidi, büyük işletmelerin monopol güçleriyle fiyatlarını yükseltmelerinden doğar. Güçlü şirketler, kârlarını artırmak istedikleri zaman, fiyatlarını yükseltmek gücüne sahiptir."

Ne var ki, bu görüş, güçlü şirketlerin kârlarını niçin yalnız bazen artırmak istediklerini açıklayamamaktadır. Bu şirketlerin sahipleri kârlarını hep artırsalar, daha fazla viski içerler, daha cilveli kızlarla gezerlerdi.

Tabii, girdi fiyatlarından bağımsız bir enflasyon düşünmek olanaksız; fiyatlar dört nala ka-

Ödemeler bilançosunda

• Bu politikaların etkinlikle uygulanabilmesinde hükümetlere yardımcı olmak, içerikli bir uluslararası teknik işbirliği programı hazırlamak.

• Bu çabaların tümünü daha etkin bir çerçeve içinde ilerletebilmek amacı ile öğretim, eğitim, araştırma ve yayın çalışmalarında bulunmak.

ULUSLARARASI ÇALIŞMA STANDARTLARI

ILO'nun en eski ve en önemli fonksiyonlarından biri, uluslararası çalışma standartlarını düzenleyen ve önerilerin, üçlü "Hükümetler-İşverenler-İşçiler" Uluslararası Çalışma Konferansı'nda onaylanmasını sağlamaktır. Sözleşmeler, üye devletlerce onaylandıktan sonra, bağlayıcı ilkeleri ile işlerlik kazanmış olur. Öneriler politikalara, yasalara ve uygulamalara yön verir.

1919-1982 yılları arasında, 158 Sözleşme ve 166 Öneri onaylanmıştır.

ULUSLARARASI TEKNİK İŞBİRLİĞİ

Ulusal ekonomik ve toplumsal gelişmeye yardımcı olmak amacı ile sayıları 100'ün üzerinde olan ülkelerde, yaklaşık 500 teknik işbirliği programı çerçevesinde, 700 kadar ILO uzmanı çalışmaktadır. Pek çok ülkeden getirtilen bu uzmanların görevlerinden biri de, uluslararası ekibin ülkeden ayrılmasından sonra, projenin uygulanmasını üstlenecek ve yaygınlaştıracak yerel eş uzmanlar yetiştirmektir.

ILO NASIL ÇALIŞIR?

"Uluslararası Çalışma Konferansı" yılda bir kez toplanır. Dünyanın çalışma ve toplumsal sorunlarını tartışabilecek bir uluslararası forum oluşturan bu konferans, uluslararası minimum çalışma standartlarını ve örgütün genel politikasını saptar.

Üye devletlerden her biri, konferansa; ikisi hükümet kanadını, biri işçileri ve diğeri işverenleri temsil edecek dört delege göndermek hakkına sahiptir. Konferansta her delege, bireysel olarak, kendi görüşünü açıklar ve kendi oyunu kullanır.

Konferanslar arasında ILO çalışmaları 28 üye hükümet temsilcisi ile 14 işçi ve 14 işveren üyesinden oluşan Guvernürler Kurulu tarafından yönlendirilir.

SÖZLEŞMELERİN UYGULANMASI—DENETLENMESİ

Hükümet, işçi ve işverenlerin eşit olarak tüm çalışmalarına katıldığı ILO'da sözleşmeler uzun bir araştırma sonucu hazırlanan tasarılar üzerinden iki yıl üst üste Genel Konferansta görüşülerek kabul edilmektedir. Kabul edilen sözleşmeler, örgüte üye iki devletin onaylamasından 12 ay sonra yürürlüğe girmekte ve diğer üye devletlerin onayına açılmaktadır. ILO Ana Tüzüğü gereğince her üye devletin, yürürlüğe giren sözleşmeleri bunları onaylamaya yetkili makama sunma zorunluluğu vardır.

Onaylanan sözleşmeler, ulusal yasa niteliğini almakta ve bu sözleşmelerin uygulanması ILO tarafından izlenip denetlenmektedir. Bir sözleşmeyi onaylayan her üye ülke bu konuda ILO'ya yıllık raporlar vermekle yükümlüdür. Bu raporların bir özeti her yıl Genel Konferans'a sunulmaktadır.

Örgütü oluşturan taraflardan herhangi biri onaylanmış bir sözleşmenin uygulanması konusunda ilgili hükümeti ILO düzeyinde şikâyet edebilmekte ve bu şikâyet ele alınarak sözleşmenin uygulanması çeşitli girişimler sonucu sağlanmaktadır.

Tavsiye kararları ise çıkartıldıkları konularda üye devletlere yol göstermek amacını ta-

ILO, işçi hak ve özgürlüklerinin daha da geri konumlara düşmesini önledi

ZAFER BOYAR (Demiryol-İş İstanbul Şube Başkanı)

İşçi hak ve özgürlüklerini uluslararası hukuk kurallarına duyarlı olarak koruma çabası içinde olan ve bu konuda küçümsenmez etkinliği bulunan ILO'nun ülkemizdeki gelişmelere duyarsız kaldığını söylemek mümkün değildir.

Türkiye'mizde demokrasi ve sendikal işleyişin kesikliğe uğradığı üç yılı aşkın süre içinde gerek uluslararası çalışma teşkilâtı ve gerekse de bu kuruluşun yönetim kurulu içinde büyük bir etkinliğe sahip Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU) ve de bu kuruluşa üye uluslararası işkolu federasyonları ülkemizdeki gelişimleri yakından izlemiş, hükümet nezdinde girişimlerde bulunmuş Türk-İş'in tutumunu ise uzunca bir süre tasvipten uzak bularak Uluslararası Platformda Türk İşçi Hareketi'ni yalnızlığa itmiştir.

Ancak hemen ifade edeyim ki bu yalnızlığın yanlışlarımızın düzeltilmesine ve durumumuzu bir kez daha değerlendirip davranışlarımızı yönlendirmemize önemli ölçüde katkısı olmuştur.

İlkeleri belli olan, sözleşme ve tavsiyelerinin önemli bir bölümü Ulu Önder Atatürk'ün yönetim döneminden başlayarak onaylanan ILO ve onun doğal uzantısı olan Uluslararası İşçi Kuruluşları, Hür Sendikacılık hareketi içinde ekonomik sosyal ve siyasal sistem farklılıkları ne olursa olsun, sendikal hak ve özgürlükler alanında çifte standarda yer tanımamaktadır.

Bu bakımdan Uluslararası Çalışma Teşkilâtı ve Uluslararası İşçi Sendikaları Konfederasyonu Türk işçi hareketinin en zor günlerinde belli tavırları ortaya koyarken, gereken desteği de sağlamış, işçi hak ve özgürlüklerinin daha da geri konumlara düşmesini önlemeye çalışmıştır.

Bu nedenle "ILO Türkiye açısından işlevini yerine getirebildi mi" sualinin yanıtı bence tek kelimeyle Evet'tir.

Buna karşın biz, ILO ve ICFTU'nun çabalarına yeterli destek olabildik mi, ilkelerine sahip çıkabildik mi, önemli olan bence bu sualin yanıtıdır.

son gelişmeler

Yeni hükümetin göreve başladığı şu günlerde 1983 yılının ekonomik göstergeleri de belirgin hale gelmeye başlamıştır. İlk dokuz aylık kesin rakamlara göre dış ödemeler dengesindeki son üç yıldır görülen iyileşme bu yıl görülmüyor. Dışsatım beklenen düzeyde olmazken dışalımda artış gözlenmiş dolayısıyla dış ödemeler dengesindeki açık geçen yıla göre yükselmiştir. Özal hükümetini en fazla uğraştıracak konulardan biri de budur.

Dış ödemeler dengesinin önemli üç kalemi olan, dışalım, dışsatım ve işçi dövizi girişlerine 1978-82 arasındaki trendine baktığımızda görülen şudur: 1980'e kadar dışalımlardaki artış dışsatımdan daha hızlıdır. İşçi dövizi girişlerinde de 1978-80 arasında hızlı bir artış varsa da 1980'de ödemeler dengesindeki açığın rekor düzeye çıkması önlenememiştir.'81'de dışalımdaki artış hızının yavaşlaması, buna karşılık pozitif kalemler, dışsatım ve işçi dövizlerindeki artış hızının yükselmesi, ödemeler dengesini olumlu etkilemiştir. Bu olumlu gelişme özellikle dışsatımdaki iyileşmeden dolayı 82 yılında da sürmüştür.

1983 yılında dışsatımda hedeflenen rakamlara ulaşılamamıştır. Geçen yıla göre % 15 dışsatım artış hızı amaçlanırken, yeni açıklanan ekim ayı rakamlarına göre gerçekleşme % 3 dolayındadır.

Yeni hükümet önümüzdeki beş yıllık dönemde dışsatımda yıllık % 30 artış amaçlamaktadır. Dışsatımın ülkeler ve mallar itibarıyla yapısına bakınca bu hedefe ulaşmanın zorluklarını görebiliriz.

Dışsatımda iki grup ülkenin payı oldukça yüksektir. Bunlardan OECD ülkelerinin payı 1978'den 82'ye doğru sistemli bir düşüş içindedir. 1978 bu ülkeler grubunun payı % 65.8 iken, 82'de % 44.5 düşerken, Ortadoğu ülkelerinin payı % 29.5'ten % 50'ye çıkmıştır. 83'ün ilk sekiz aylık döneminde Irak ve Libya'ya olan dışsatımın büyük oranda gerileyişi Ortadoğu ülkelerine olan dışsatımı azaltmıştır. Bu ülkelere yapılan dışsatımın savaş, petrol gelirlerinin değişmesi, politik tercihler gibi özel koşullardan kaynaklandığı, bunun kalıcı olmayacağı uzmanların sık sık vurguladığı konudur. İkinci önemli sorun ise, dışsatımımızın mallar itibarıyla bağımlılığıdır. Dışsatıma konu olan ürünler içinde geleneksel tarım ürünleri son yıllardaki sanayi ürünleri lehine gelişmeler olmasına rağmen ağırlığını sürdürmektedir. Bu ürünlerin payı 1970-71 arasında % 81.1 iken 1982'de % 47.6'ya düşmüştür. Bu düşüş mutlak olmaktan öte sanayi ürünlerinin miktar olarak yükselmesinden dolayı göreceli bir düşüştür. Son yıllarda aynı miktarlarda ya da daha çok tarım ürünü satılmasına rağmen ülkeye giren döviz miktarında gerileme vardır. Bunun nedeni uluslararası piyasalarda fiyatların tarımsal ürünler ve hammaddeler aleyhine dönmesidir.

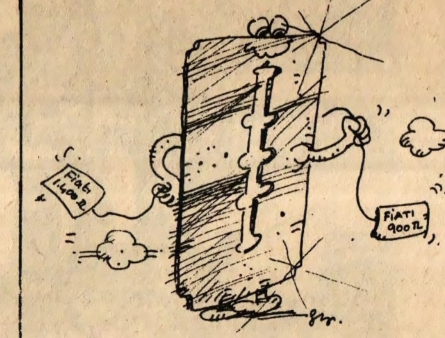
Özal'ın iktisat politikası ekonomik işleyişi daha liberal hale getirmektedir. Son aylardaki fiyat artışları nedeniyle, ülkedeki tekellerin gücünü kırmak için dışalımda liberasyonun genişleyeceği sık sık Özal tarafından ifade edildi. Hem bu nedenle, hem de üretimi artırmak için dışalımın genişleyeceği muhakkak. Buna karşılık yapılabilecek şey daha fazla mal satmak. Yeni hükümet beş yıllık dönemde dışsatımda ülke ve mal bağımlılığını kırdığı ölçüde ve dış ticaret hadlerinin aleyhimize gelişmesi durdurulduğu ölçüde dış ticaretten doğacak zorluklar aşılabilecektir.

yüksek olduğu, bunun da üretim maliyetlerini yükselttiği öne sürülmektedir. Burada, bizi yakından ilgilendirdiği için sadece mevduat faiz haddi ile kredi faiz haddi üzerinde duracağız.

çarken, herkesin onu yakalamak için koşması çok doğal. Biz sadece, Türkiye'nin bugünkü koşullarında enflasyonda sebep-sonuç bağıntısı ve belirleyici neden üzerinde durduk.

DIŞSATIM ÖYKÜSÜ

REŞİT ERGENER

Bir Türk üretici firmanın, İran'a piyasa fiyatının çok altında fiyatlarla sattığı jiletler, kaçak yollardan ülkeye geri döndü. Dışsatımın yapıldığı anda fabrika çıkış fiyatı yaklaşık 1400 lira olan jiletlerin iç piyasa fiyatları, piyasayı kaçak jiletlerin kaplaması üzerine 900 liraya kadar düştü.

●

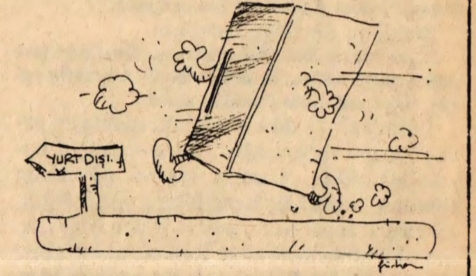
1980 yılında Sovyetler Birliği'nin 100 kilogramı 455 dolara alıcı olduğu 41 milyon dolarlık fındığı, Fiskobirlik'in bu ülkeye satmaktan tek yanlı olarak vazgeçmesi üzerine, Türk fındığına Hamburg borsasında verilen fiyat önce 418, sonra 398 dolara düştü.

●

Ticaret hadlerinin bozulması yüzünden Türkiye'nin ulusal geliri dışsatımlar arttıkça azalmaktadır. Prof. Gülten Kazgan'a göre, Türkiye'nin 1981 yılında gerçekleştirdiği 8.8 milyar dolarlık dışalımın tümü dışsatımlarla karşılansaydı, ticaret hadlerindeki düşüş yüzünden ulusal gelir yüzde 3.6 oranında gerileyecek ve o yıl içinde sağlandığı ileri sürülen yüzde 4 oranındaki ulusal gelir artışı sağlanamayacaktır.

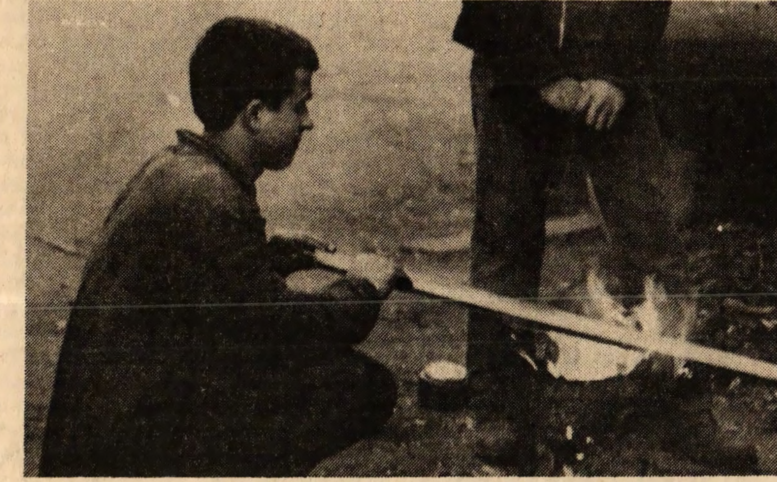
●

Türk buzdolapları yurt dışına 1980 yılında ortalama 18 145 liraya, 1981 yılında 26.500 liraya satıldılar. Buzdolaplarının Türkiye'de iç piyasa satış fiyatları, 1980 yılı sonunda en az peşin 47.000 liraydı.

●

İşadamı ve iktisatçı Dr. Güngör Uras'a göre, 1 doların 120 lira olduğu dönemde, dışsatımcılar maliyeti 235 lira olan malı 1 dolara, yani 120 liraya sattılar. Resmi kur 250 liraya getirilince, dışsatımcılar 400 lira değerindeki malı dışarıya 250 liraya sattılar. Bir başka deyişle, dışsatımlar, dışsatımcılara % 180 oranında dışsatım sübvansiyonu verilerek sürdürülmektedir. Bu sübvansiyonlar, üretim ve yatırımlar kısılarak karşılanmaktadır.

Adım mı? Sebahattin. Onaltı yaşındayım. Babam işçi emeklisi. Zevk için çalışılır mı? Eve bakıyorum. Bizim kardeşler kalabalık abi.

İbrahim Akyürek

ÇOCUK İŞÇİLER

HASAN KIYAFET

Hasan Paşa'da bir oto tamiranesi önündeyiz. Yerler vıcık vıcık, kapısız boşluk buz gibi. Fotoğraf makinası işi karıştırıyor. Tanıdık biriyle gitmesek yüzümüze bakmayacaklar.

Mehmet Koca onbir oniki yaşlarında güleç yüzlü bir yavru. Üstü başı yağ pas içinde. **"Gece okuluna gidiyorum"** diyor. Yeni açılan okuma yazma kurslarından söz ediyor. İkokula gitme olanağı bulamamış. Erzurum'luymuşlar. Babası yapı işçisi. Dört kardeşler, evleri kira.

— **Haftalığım mı?** Bir ustaya bir bana bakıyor. **"Bin kâğıt"**

— Yetiyor mu? Gülüyor! Büyüyüp çok para kazandığında ilk alacağın şey nedir?

— **Ev, ilkin ev alacağım. Sonra da mazotlu mersedes. Bir de anneme babama bakacağım. Kardeşlerime bakacağım.**

— Şu anda dile benden ne dilersin desem. Düşünmeden yanıtlıyor:

— **İki gün izin,** diyor. Arkadaşlarıyla uzay filmine gideceklermiş. Tez büyüyüp usta olmayı en çok sabahları dilediği zaman kalkmak açısından istiyor...

MOBİLYA BOYAMA ATÖLYESİ

Boya tabancalarından toz toz püsküren boyalar insanın genzini yakıyor. Her biri bir işin başında çocuklar göze çarpıyor. Ali en küçükleri. On iki yaşını yeni bitirmiş. Babası Demiryollarından emekli işçiymiş. Yaşına göre iri elleri bileklerine dek zift karası boya içinde. Takılıyoruz: Ali bu ellerle hiç bir boksör sana yaklaşamaz. Çocuk temizliğiyle gülümsüyor. Ellerini süreli gövdesinden uzakta tutmaya alışmış. Okusan ne olurdun diyoruz:

— **Polis. Bazılarını sopalamak için polis olurdum.** Fakat o bazılarının kimliğini açıklamıyor. Yaptığı işin güçlüğü olup olmadığını sorunca:

— **Güçlüğü yok. Aha böyle tetiğe basacaksın. Yalnız biraz uzaktan tutacaksın. Yoksa dalga yapar. O zaman da boya tozar. Toz zehirliyor adamı. İçki içmiş gibi sarhoş ediyor.**

— **Kolay gelsin Altan. Kaç yaşındasın, bu kadar küçük yaşta bu kadar güç işi nasıl öğrendin?**

Altan yaptığı işin özüne uygun düşen gülmeyi unutmuş yüzüyle:

— **Ne kadar erken başlarsan elin o kadar yatkın olur ağabey. Bu sanat ince iş. Dalgınlığa öfkeye, kızmaya gelmez. Bir şeye kafan bozuldu mu hemen çekici murcu bırakacaksın. Farkında olmadan çekice fazla bindirirsin. Bir de bakmışın tingeden atmış. Motif, nakış bozulmuş. Eğer taşın da derin değilse yandın. Onarılır onarılmasına, şimdi ilacı çıktı. Mermer tozuyla falan ama neye yarar. Lekelenir bir kez.**

— **Tehlikesi mi? Yok ne tehlikesi olacak, tehlikesi yoktur. Az biraz gözünüze taş çingisi kaçar. Gözünüzü mözünü çıkarabilir. Hayır gözlük takmıyorum. Gözlük iyi göstermiyor. İnce nakışlarda gözlük işi bozar. Sonra gözlük de kırılır.**

Erzincanlı İbrahim, ondört yaşında bir taş yontu işçisi. Sigorta migorta hak getire. Ne aldığını soruyorum, babam bilir diyor. Üç yıllık işçiymiş. Babası İzmir halinde taşıyıcıymış. Okuyamamış. Okusa ne olacağını soruyoruz. **Tiyatrocu,** diyor. Belki orada bol bol gülme olanağı bulacaktı.

MERMERCİ MEVLÜT

Ak sulu tozların duman duman püskürtüldüğü bir mahzen. Her yan sulu ak çamur. Yaşları onbeş ondört arası üç çocuk, ayaklarında lastik çizmeler, önlerinde yine lastik önlükler ağaç biçer gibi mermer kesip biçiyorlar. Cideli Mecit'i sorduk romatizması tutmuş yatıyormuş.

İçi gürültü su ve ışık dolu naylon çadır ilgimizi çekti. Sormaya kalmadı dışarıdakilerden biri ürkek bir uçtan naylonu araladı:

— **Mevlüüt lan Mevlüt, gel gel.**

Kaşı gözü, aklara bürünmüş doksanlık bir dede başı uzandı. Makinayı susturup geldi:

— **Buyurun ağabey bişi mi var?**

Mevlüt'e amacımızı anlattık. Uysal ellerini kollarına sildi. Süreli suda durmaktan olacak

Şu anda dile benden ne dilersen diyorum. Düşünmeden yanıtlıyor: "İki gün izin..."

Güngör Türkeli

lar. Mutfak için. Taşta en ufak bir leke, damar istemezler. Tehlikesi yok. Dikkat ister, makina kaçar. Bir de indirip bindirirken kayar düşer. Kimi taşların damarı bozuk olur. Sen tutarısın buradan o kırılır oradan. O zaman tehlikeli olur.

Aylık tutturabildiğine olur. Ben on iki bine çalışıyorum. İşçi çok ağabey, aç çok.

ÇAMAŞIRCI RAZİYE

Bağcılar, Ebubekir camisi yöresindeyiz. Ulaşım güçlüğü zorunlu olarak işçi ücretlerine yansıdığı için küçük tezgahlar işçilerin ayağına taşınmıştır. İşçilerin yoğun olduğu kent merkezine uzak mahallelere gitmişlerdir. Köyle kent arası yaşam kavgasına bulaşmış olan bu yerlerden birisindeyiz. Tümü kız çocuklardan oluşmuş yalnız kilot üreten bir atölyedeyiz. Herkesin başı ak bir yazmayla geriden bağlı. İşçibaşı olduğunu öğrendiğimiz Fazilet hanımdan izin istedik. Fazilet hanım gün görmüş biri. Anlayışla karşıladı. Yalnız resim çekmek yok, dedi.

Küçük elleri makina kadar kıvrak, kara gözlü, uzun saçlı bir kıza yaklaştık:

— **Kolay gelsin yavrum. Ne yapıyorsun, şey ne dikiyorsun?**

Onun eli işte gülümsedi:

— Kilot, kadın kilotu dikiyorum. Günde mi kırk elli tane atarım. En çok yapan atmışı vurur. Aylık mı? Yedi, yedi bin olacak. Şimdilik elimize geçen altı. Zaten kırktan aşağı düşeni çıkarırlar. Bundan sonra elliyi vuramayanı çıkaracaklarmış.

Yaşım mı? Onbir. İlkokula gittim. Kuran'a da gittim. İkisini de bilirim. Hem eski yazıyı hem yeniyi. Bizim patron çok iyidir. Namaz için izin bile almayız.

Raziye okusaydın ne olmak isterdin?

— **Öğretmen, Niye mi? Gülüyor, öğretmen herkesin kulağını çeker...**

— Büyüyünce, ustalaştığın zaman ne yapacaksın. Amacın ne? Bir an dolaştı. Eli kıvraklığını yitirdi:

Eğitimdeki yetersizliğimize bir örnek: KURSLAR

ATİLLA DURMUŞ

Yeteneksizim diye mi üzülüyorsunuz? Üzülmeyin. Eğer biraz çabanız varsa, doğal olarak da birazcık paranız, bu sorununuzun çözümlenmemesi için hiç bir neden yok.

İsterseniz altı ayda Almanca öğrenebilirsiniz. Almancayı sevmiyorsanız İspanyolca. Hatta eve kadar gelen kurslardan Rusça bile öğrenme olası. Biraz canlılık, hareket istiyorsanız toplam 22 dersden oluşan klasik (mamba, samba, vals) veya modern (disco, reagie) dans kurslarını öğütleyebiliriz. Ola ki bunları beğenmeyip kendinizi yorgun duyumsayabilirsiniz, o zaman jimnastik kurslarını işaretleyebilirsiniz. Belki on parmak daktilo belki de üç dilden oluşan bilgisayar programlama kurslarına gitmek istersiniz. Birazcık sanatçı yönünüz de varsa bale, resim, iç mimari alanında çalışabilirsiniz. Eğer okuma-yazma da bilmiyorsanız hiç üzülmeyin okuma-yazma kurslarımız size yardımcı olacaktır.

Geçenlerde gazetelerimizin sütunlarını "sınav ülkesi" olduğumuza ilişkin manşetler doldurdu. Bu sınavların çokluğu ile bu tür yerlerin çokluğu da doğru orantılı. Gerçekten de şöyle oturup düşündüğümüzde ne çok kursun açıldığını, kolaylıkla ayrımsayabiliriz. Acaba arkasından hiç düşünür müyüz, neden bu böyle diye?

Eğitim, devlet güvencesi altında verilmesi gereken bir sosyal görev kanımızca. Eğitim: Belli bir konuda, bir bilgi ve bilim dalında **yetiştirme ve geliştirme,** eğitme işi diye tanımlarken TDK, bu görevin özel sektörün eline bırakılması bazı sakıncalar doğurabilir. Ama ülkemizde görüyoruz ki, bunun tersi gerçekleşmiş. Devletin eğitim kurumlarının verdikleri yetersiz kalmış, değişime ayak uyduramamış, yetersiz bir eğitim verilmeye başlanmış. Okullarımızda ders kitabı sıfatıyla okutulan kitaplar yıllardır yalnızca eskiyen sözcüklerini değiştirmek yoluyla yenileniyor. (Bu sözcük yenilenmesi bile kaplumbağa adımlarıyla ilerliyor.) İçindeki anlatımlar ise tam bir kargaşa. Somut bir örnek mi gerekiyor?

"Alparslan, Malazgirt savaşından sonra Romen Diyojen'le, Doğu Anadolu'nun ve Urfa'nın Türklerde kalması ve Bizans'ın her yıl vergi vermesi koşullarını taşıyan bir anlaşma yaparak, kendisini serbest bıraktı. İmparator Alpaslan'ın kendisine karşı gösterdiği büyüklük karşısında ondan ayrılırken hüngür hüngür ( ) ağladı."

İşte kurslar bu yetersizliğe çözüm için kuruldu. İlk amaç bu değil doğal olarak. Oysa bu tecim kuruluşlarının verdikleri eğitim tercih edilir durumda. Bu tecim kurumlarının tarihçesini incelediğimizde, bu yerlerin daha nitelikli eleman yetiştirmek için açıldığını görüyoruz. Bugünse okullarımızın eğitimdeki yetersizliklerini örtmek gibi bir işlevleri var, sanırız buna en iyi örnek üniversiteye hazırlık kursları. Ticaret lisesini bitiren bir öğrenci daktilo kullanmasını, defter tutmasını bilmiyor. Aynı çelişkiyi yabancı dil alanında da görüyoruz.

Hangimiz tahta sıralarda geçirdiğimiz günlerde bir dil öğrenebildik? Bırakın dil öğrenmeyi, daha düne kadar öğretmensiz geçen dil derslerine yen jokulu bitirmiş camcı çıraklarını sokuyorduk.

KURSUN TÜRÜ	Azami (TL)	Asgari (TL)
Yabancı Dil Kursları (50 saat üzerinden)	14.000	5.000
Jimnastik Kursları (10 saat üzerinden)	9.000	3.500
Üniversite Hazırlık Kursları (400 saat üzerinden)	35.000	24.000
Dans Kursları (20 saat üzerinden)	18.000	12.000
Özel ders verenler (1 saat başına)	2.500	1.000

Şöyle bir sokağa çıkıp kursları gezdik. Ederlerini öğrendik. Bazıları için basit bir katalog hazırladık. Unutmadan söyleyelim ki, bu yerleri bulmamız hiç zor olmadı. Her yerden mantar gibi bitmişler. Ederleri ise hiç de ucuz değil. Bunları karşılayanların büyük kesimini de emekçilerin oluşturduğunu gözönüne alırsak, varın gerisini siz getirin artık.

Şahin Selvi

Eğitim özel sektörün işi mi olmalı? Bir ulusun gidişini yönlendiren, onun varlığını sağlayan eğitim, güvenilir ellere verilmeli, iyi bir sunumla da öğrenciye aktarılmalıdır. Her ne kadar sözünü ettiğimiz tecim kurumları milli eğitim ilkelerine uysalar da, bu görevi asıl yerine getirmesi gereken ulusun resmi organıdır, yoksa kâr amacını güden tecim işletmeleri değil. Kabul etmeliyiz ki, bu işte adam sendeciyiz. Öğrencimiz yaşama atılıp şaşırmadan önce, onu bugüne uyduramıyoruz. Neden böyle yaptığımızı ise yanıtlayamıyoruz. Hele ki Türk mucizesi türküsünü tutturmuşken.

Şöyle bir sokağa çıkıp kursları gezdik. Ederlerini öğrendik. Bazıları için basit bir katalog hazırladık. Unutmadan söyleyelim ki, bu yerleri bulmamız hiç zor olmadı. Her yerden mantar gibi bitmişler. Ederleri ise hiçte ucuz değildi. Bunları karşılayanların büyük kesimini de emekçilerin oluşturduğunu gözönüne alırsak, varın gerisini siz getirin artık. Hatta öyle kurslar gördük ki kendileri bile bu pahalılığı kabullenmişlerdi. Hemen bir örnek vermek gerekirse; biraz toplu ( ) hanımları, Türk usulüne uygun (hiç yormadan), Jane Fonda tekniğiyle zayıflatan ( ) Vakkogym nedense aldıkları ücreti açıklamamakta direndi. Açıkladıktan sonra bu direnişin haklılığını kavradık.

Peki, bu eksiklikte öğretmenin işlevini hangi konuma oturtabiliriz. Yaşam sıkıntısına düşen öğretmenlerimiz, haftada en az 30 saatle sınırlı dersini verip ek işine gitme kaygısındadır. Öğrencisine ayıracak ek zamanı yoktur. Boğazına yetiştiremediği parayı ise, güne ayak uydurmak için kitaba, dergiye yatırmamaktadır. Onlar dergiye, kitaba para yatıramazken, kurslara akıp giden paralar, kursların getirdikleri, götürdükleri geliyor aklımıza.

Soruyoruz hangi amaçla bu yerlere kaydolduklarını, beklentilerini, bulduklarını.

"Şu an Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde okuyorum. İşimde ilerleyebilmem için bir dili iyi bilmem gerekiyor."

"Hafta sonlarında üniversite hazırlık kurslarına gidiyorum. Konuları pratik ve basit olarak gösteriyorlar. Kavramakta güçlük çekmiyorum. Örneğin okulda bizim üç haftada gördüğümüz bir konu, burada üç dersle kolaylıkla anlatılabiliyor."

"İki yıl önce Yeşilköy Ticaret Lisesini bitirdim. Ama ne var ki, bu iki yıl boyunca bir iş aradım. Daktilom iyi olmadığı için buraya geldim."

İşte bizim halimiz. Yıllardır kuru kuruya övündüğümüz eğitimimiz iflasın eşiğinde. Öğrencimize gerekeni yerinde (okulda) öğretsek, zaten zor geçinen veliyi de rahatlatmış oluruz. Yapılması zor birşeyden söz etmiyoruz, yalnızca bir aksaklığımızı gidermemiz gerektiğini anlatmaya çalışıyoruz. İyi bir yarın için gerekli olanı..

Unutmayalım ki, bir ulusu kalkındıran veya batıran eğitim ve bunun veriliş şeklidir.

Çevreden ilgilenenler karışık gülüştüler. Birisi:

— Ağabey Ali ilk geldiği sıra atölyenin kapısını bulup dışarı çıkamadı. Patrona da kafa tuttu.

Yaşı onbeş onaltılarda görünen biri:

— Ağabey aslında bize hergün yoğurt vermeleri gerekir. Yavaş yavaş zehirleniyoruz. Şimdi genciz, acısı sonra çıkarmış bu zehirin.

Ali en çok ellerinin boğumlarındaki karaların tinerle bile çıkmadığından yakınıyor, **"Bulaşmaz ama, bir lokantaya, kahveye gitsek el içine girsek millet iğreniyor. Çekiniyor bizden. Akşam yatağa girerken kendim bile çekiniyorum..."**

ÇANKIRILI ÇIRAK VELİ

K. Haşanpaşa ilkokulu her şeyiyle çevreye örnek bir okul. Okul Koruma Derneği yönetim kurulu üyelerinden Metin Sökmen'de okulun nitelikli kadrosuna tıpatıp uymuş biri. Şubat tatilinden yararlanarak okulu onarttırıyor. Kolları sıvamış kendi de çalışıyor. Benimle ilgilendi. Birlikte Fikirtepe'de bir kahveye gittik. Boyu masalara denk, sigara küllüklerini boşaltan çocuğa "Velii!" diye çağırdı.

Veli sekiz yaşında var yok. Metin bey:

— Bize iki demli çay, ama getirirken dökmeyeceksin haa.

Sonra bana döndü:

— Bak hocam, şu çocuk daha oyun çocuğu. Süpürge tutmayı, terazi ile çay taşımayı bilmiyor. Babası borçlu, çocuğu okuldan çekip yıllığı bir sünger döşekle bir karyolaya sattı. Halk okumadan soğudu. Çocuğu okuma yazmayı söktü mü okulu bitiriyor. Hemen bir işe sanata, kolay ekmek kapısına sokuyor. Bunun sonu iyi getirmez ya hayırlısı bakalım...

Veli çayları ayaklarının ucuna basarak getirdi. Metin beyin "Aferin bak öğrendin bu işi" övgüsüne kıvançlı gülümsedi...

OTOMATİK SİGORTA ATÖLYESİ

Ümraniye Kısıklı arasında uzun soğuk yüzlü bir yapı. Birçok kapısı olduğu halde girecek yer bulamadık. Muhiddin bey altın yürekli, çalışkan bir Ziraat mühendisi emeklisi. Karadenizliliğin verdiği girişim ataklığıyla burayı kurmuş.

İri bir çarkın kolunu çeviren çocuğun önünde durduk:

— Adın mı? Sebahattin. Bünyanlıyım. On altı yaşındayım. Babam işçi emeklisi. Eve bakıyorum, bizim kardeşler kalabalık abi.

İşimin güçlüğü yok. Tehlikesi dalgınlığa gelmez. Şu koca pires eli deler geçer. Ne mi olmak isterdim? Nasıl okumak bakımından mı? Okuyup adam olmak, doktor mühendis olmak isterdim. Kim istemez. Ama bizim için düş. Önümüz sonumuz işçi. Başka ne olabilir ki. Çok param olursa ilkin bir ev alırım. Evlenme işi sonra. Elin kızını nereye getireceksin." Evlenme sözü geçince çevreden gülüyorlar.

Montaj bölümünde kadın kız, çoluk çocuk hünerli elleriyle boyuna bir şeyler takıp takıştırıyorlar. Muhittin bey fotoğraf konusunun nazik ve sakıncalı yanlarını anlatıyor: **"Fotoğraf yüzünden üzücü olaylar oldu. Aileler tutucu, fotoğraf çekilsin istemiyorlar. Nişanlı kızlardan ayrılanlar bile olmuş..."**

KARACA AHMET SANATI

Mezarlığın çevresi yontucularla çevrelenmişti. Koreli Hasan bunlardan biri. Kıbrıs olayları sırasında Amerikaya iade ettikleri madalyasını ürkek gösterdi. Alnında ve gözünde yara izleri taşıyordu. Çocuk işçiyle konuşmama fırsat vermeden, içten tavrıyla:

— Önce benimle konuş bey. Bu taşlara nakış dökmeyi dillendirmeyi ben babamdan öğrendim. Elime ne verirsen suret eder taşa geçiririm. Oğullarım da geçirir.

Biz aslen İnebolu Yukarıseki köyündeniz. Bizim oralılar soycak taşçıdırlar.

Koreli'den fırsat bulup Altan'ın yanına yanaştım: elleri haşlanmış, pörsümüştü. Kalın parmakları lahana dolması gibi tek düze kalınlıkta ve korkunçtu.

— Kastamonuluyum ağabey. Babam anam kardeşlerim köydeler. Onlara bakıyorum. İş ağır iş, hastalıklı iş. Ama başka çaresi var mı? Zonguldağın yer altı neyse bizim işimizde o. Ha kara toz ha ak toz, ikisi de ciğerleri taşa keser. Bu daha kötü sulu toz sıvanır. Kuru toz o kadar tehlikeli olmaz.

Şimdi varlıklılar som mermer tezgah istiyor— Bilmem. Anneme bakacağım. Çok param olursa Yoknaz alacağım. Sonra!...

Fazilet hanım sözü kısa kesmemiz için olacak yaklaştı:

— Bunları böyle ufak tefek görmeyiniz. Büyüklerin yaptığı işi yaparlar. Raziye gibi on küçük olsa elimde, ötesini istemem...

Hoşça kalın deyip ayrılırken, güneşsizlikten benizleri kağıt olmuş yavrucukların yitirdikleri çocukluklarını düşündüm! Bir daha hiç bulamayacakları çocuklukları...

Evlilik ve kadın sorunları hakkında

KİBAR ALTAY

Kadın sorunları hakkında bir yazı yazabilir miyim diye uzun uzun düşündüm Sözlü, nişanlı veya evli değilim. Yaşamadığım çok önemli bir konu ve üstelik sorunları hakkında; benim işim değildi bu. Ama gazetelerdeki abla köşelerinde, dergilerde okuduklarım, duyduklarım, gördüklerim:

"Erkek milleti"

"iyi olsaydı adı koca değil gonca olurdu. Kocatırlar insanı"

"Yap yap yaranamazsın çok nankör oluyorlar"

"İki kaşığı varsa birini kıracaksın"

"Saçımı süpürge.. "falan, pek öyle övgüyle söz etmiyorlar. Dinliyorum, okuyorum ama bu düşüncelere hiç mi hiç katılmıyorum. Olur mu canım öyle şey. Dünyada iyi erkekler olmaz mı? Benim eşim çok iyi olacak, inanıyorum. Onun arkasından hiç konuşmayacağım. Bir hanımefendiye yakışmaz ki böyle şeyler. Çok ayıp canım, aile mahremiyeti diye bir şey var. Kadınlar çok geveze ve dedikoducu oluyorlar evet doğru ben bu görüşe katılıyorum. Kocamla çok iyi anlaş...

"Allaha havale ediyorum. Allah bildiği gibi yapsın. Kör şeytan ayağını dolaştırsın inşallah. Çocukların büyümesini bekliyorum. Kara haberi gelsin"

"Gözünü dört aç şekerim. Ne şeytanı, bırak şimdi bunları. Aklını başına topla. Bak ben çok iyi bir hoca biliyorum, ona git hemen."

"!"

'Bakın halime. Kocamdan büyük sanıyorlar beni. Otuz yaşındayım ama kırk gösteriyorum. Aaah ne hale getirdi beni o alçak. Senelerce peşimde koşmuştu, ya şimdi. Hüngür hüngür".

"!"

"Bak canım, kedinin kulağından biraz kes, kanından üç damlayı üç kaşık balla karıştır, üzerine yirmi sekiz yasin oku. Sonra ballı kanı paçasına sür üç defa, Allahın hakkı üçtür biliyorsun. Sana bağlanır, kedi gibi kovsan evden gitmez vallahi. Hah hah haay. Bunlara böyle yapacaksın. Bu çok iyi netice veriyormuş. Evde kedi besliyorum şimdi. Biraz büyüsün ben de yapacağım. Her şeyin çaresi var. Canımızı boşuna üzüyoruz aslında, Allah iyi kulunun imdadına yetişiyor çok şükür, birbirimizi tutacağız işte böyle".

"!"

"Günde iki paket sigara içiyorum kahrımdam. Bu sigara benim herşeyim. Onsuz yaşayamam. Bir de Ferdi Tayfur la Orhan Gencebay'ı dinliyorum işte, yoksa çıldırmak işten değil. Otur da kocan olacak herifin eve gelmesini bekle sabahlara kadar hıh. Sigarayla müzik olmasaydı ben çoktan çıldırmıştım çoktaaan".

"!"

"Çocuk olunca düzelir dedim, eve bağlanır artık, düzelmedi. Hadi ikinci çocukda belki dedim, nafile, o da olmadı. Çocuklar büyüdü, yine yola girmedi mendebur. Bu adamı toprak temizler. İhtiyarlasın son suyunu ben vereceğim o taptığı kötü kadınlar değil. Köpek gibi elime düşecek inşallah, köşede oturacağı günü bekliyorum işte ben böyle Hz. Fatma sabrıyla".

Hocalar, intizarlar, kedi kanı, kör şeytanın ayağı, sigara, sinir ilacı, göz yaşı, öfke, nefret, intikam duyguları, arkadan konuşma, ayrılık, kötü niyet! SAVAŞ! Tanrım savaş bu!

Hayat arkadaşı... kör şeytanın ayağı... iyi günde de kötü günde de... kara haberi gelesice... balayı.... sinir ilacı... cicim ayı... hayat müşterek... nefret... Aaa. "BATSIN BU DÜNYA!"

Yurt öğrencileri yurda sokulmuyor

Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü'nce alınan bir karara göre yurtlara sabah 10.00 ile 15.00 arasında girmek yasaklandı. Karara gerekçe olarak yurdun temiz tutulmasının, odaların havalandırılmasının ve personelin rahat iş yapabilmesinin zorluğu gösterildi.

Bu arada yurtlarda kalan öğrenciler, yeni düzenlemeye göre 15.00'den sonra yurtlara girdiklerinde havalandırmanın yapılmadığını, odaların da temizliği kendilerine ait olduğundan temizlenemediğini personelin de saat 15.00'e değin koridoru temizlemediklerini öne sürerek durumdan şikayetçi olduklarını belirttiler.

Yurtta kalan kız öğrenciler bu süre içerisinde ders saatlerinin düzensiz olduğu durumlarda ya da hasta oldukları hallerde odalarına yukarıdaki gerekçelerle çıkarılmadıklarını vurguladılar. Öğrenciler söz konusu sürenin kaldırılmasını istediler. Konuyla ilgili olarak görüşlerini aldığımız öğrencilerden bazıları şunları söylediler:

Elif Kocakaya (İ.Ü. İktisat Fak.) — Yetkililer eğer haklı gerekçelerle bu kararın alındığı inancındalarsa o halde soruyorum; bu süre içerisinde bizler ne yapalım?

Nur Decdeli (İ.Ü. İktisat Fak.) — Öğrencilerin karşılaşacağı zor durum gözönüne alınmadan verilmiş bir karar olduğu inancındayım.

Leyla Dalman (Hukuk Fak.) — Gece geç saatlerde sınavlara hazırlanıyoruz. Sınavdan çıktıktan sonra uyku ve dinlenmeye ihtiyacımız olduğu halde odalarımıza saat 15.00'e kadar çıkamıyoruz. Yetkililerden bu uygulamanın kaldırılmasını istiyoruz.

Nermin Avcı (Huk. Fak.) Gerekli olan kitapları saat 15.00'e değin odalarımıza çıkıp alamayıp üstelik görevliler tarafından azarlanıyoruz. Çok zor şartlarda bulunduğumuzdan bu uygulamanın kaldırılmasını istiyoruz.

Bir önerimiz var

İstanbul, Türkiye'nin sanat ve kültür merkezidir. Bu şehrimizde her yıl çeşitli sanat etkinlikleri olur. Bir bakıma İstanbul'da oturmak sanatseverler için bir şans işidir. Öyle ya, istediğiniz kitabı alabilir, konferanslara katılabilir, hatta sevdiğiniz bir yazarla konuşma, tanışma fırsatını her zaman bulabilirsiniz.

Bu yıl yine istanbul zengin sanat günleri yaşadı. Anadolu Uygarlıkları Sergisi ile 2. Kitap Fuarı İstanbul'un yaşadığı sanat etkinliklerinden yalnızca ikisi. Ancak İstanbul dışında yaşayan sanatseverler, ne uygarlıklar sergisini gezmek, ne de kitap fuarından yararlanabilmek fırsatını elde edebildiler. Kanımca gezenler olsa bile bu sayı çok azdır.

Ülkemizde sanata yakınlık duyan kesimin başında, öğretmenler ve öğrenciler gelmektedir. Hatta gazetelerden öğrendiğimize göre, bu yıl kitap fuarına gösterilen ilginin çoğu öğrenci ve öğretmenlerden gelmiştir. O halde, aklımıza şimdi bir soru gelmekte. Neden bu sergiler, fuarlar, ya da diğer sanat etkinlikleri dinlence zamanı olan yaz aylarına denk getirilmez. Örneğin, Temmuz ya da Ağustos aylarında bu sergiler açılarak, daha fazla sayıda öğretmen ve öğrencinin gezmesi sağlanamaz mı? Taşrada bulunan sanatseverler, kış aylarında bu sergilere gelemez, gezemezler. Hem izin almak, hem de uzun soğuk kış günlerinde yola dayanmak önemli bir sorun.

Önerimiz, önümüzdeki yıllarda, kitap fuarının, yaz aylarına isabet ettirilmesine çalışmaktır.

İstanbul dışında da sanatseverlerin ve kitap severlerin olduğunu ilgililenenlere hatırlatmak istiyorum. Öyle değil mi sayın ilgililer.

Niyazi Aslan/İskenderun

Nice kitap fuarına

Yazar-kitap-okur üçlüsünü buluşturan TÜYAP'a teşekkürler.

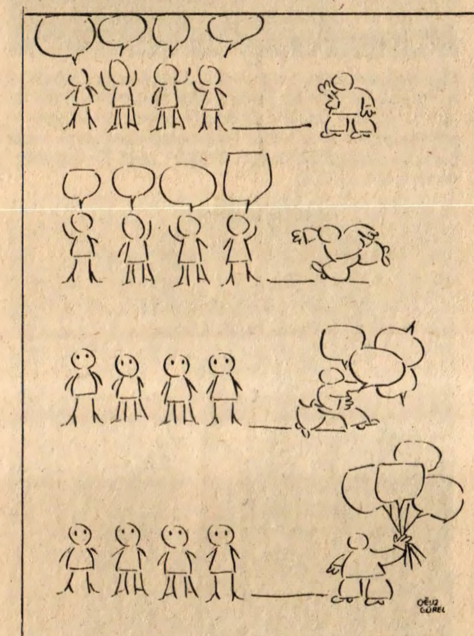
Hemen ardından birkaç sözümüze kulak verirler sanırım. Öncelikle geçen yıla göre koşullar zorlanmış ve bir adım öteye gidilmiştir. Fuar alanı, yayınevi katılımı, bunların doğal sonucu olarak okurun ilgisini artırma konularında.. Oraya can sıkıntısıyla, merakına yenilerek gelenler bile eli boş dönmemişlerdir. İndirimler, kitap satışını bir ölçüde artırmıştır denilebilir. Özellikle öğrenciler kaynak edinmede rahatlamışlar, 'imza' olayı genç okurları şevklendirmiştir.

Hemen vurgulamak isterim, fuarda ilk göze çarpan öğretmen öncülüğündeki okurların ilgisiydi. Öğretmen ve öğrencilerin ücretsiz alınması sevindirici ve etkileyicidir. Bu ilgi bilinçli bir çabanın ürünüdür. İzin verirseniz kültürel etkinliğin gediklisi tüm öğretmenlere bu konuda içtenlikle bir 'sağolun' demek isterim. Yukardaki gözlemden yola çıkarak diyebiliriz ki öğretmen -öğrenci- aydın bağlamında kitaba ilgi yoğundur. İşte bu ilgi alanında üzerine titreyeceğimiz öğrenciler olmalı derim. Onlara sıcak davranmalı, yol göstermeli, okumaya özendirici olmalı.

Yeri gelmişken iç açıcı olmamakla birlikte, giderilebilir eksik ve zaaflardan birkaçına değinelim. Birincisi, öğrencilerin soruları yanıtlanmıyor, ilgilendiği kitap elinden alınıp rafa kaldırılıyor, dahası azarlanıyor. Bu mülkiyet -kâr tutkusu anlayışı kırılmalıdır. Bu gençlerin her biri size hırsız gibi görünüyorsa eğer, başka bir biçimde önlem alabilirsiniz. Böylesi olaylarda olabilir, ama bu genellemeye haklılık vermez. Gençlere duyulan bu güvensizlik sizleri sevimsiz kılacak, uyandırılmış bir ilgi bastırılacaktır. Bunun acısını tüm ulusumuz çekecektir.

İşte yaşadıklarım: Ortaokul son sınıf ve liselilerden oluşan bir grupla yan kapıya alındık. U biçiminde üçlü-beşi dizildik. Oflu -poflu bir bekleyişle tam iki saat geçti. Bu süre sonunda, bir görevli "öğrenciler beklemesin, içeri kalabalık" dedi. Öğrenciler kırgın ve sitemli sözlerle ayrıldılar. Ellerinde kitap listeleri, ceplerinde paralarıyla "Conan" filmini izlemeye gittiler.

Bu denli açık sözlü oluşum bağışlanır mı bilmem. Ayrıca söylediklerim tüm yayınevlerini de içermez. Birçok stantta örnek tavırlarla da karşılaştım. Bir gülmece yazarımızın parası yetişmeyen öğrencilere kitapları imzalayıp vermesini hiç unutmayacağım.

TÜYAP sanırım kitap-okur ilişkisini giderek olumlu bir yönde boyutlandırmayı düşünür. Bu etkinlik sadece İstanbulla sınırlı kalmamalı.

Fuar organizasyonu daha bilinçli ve sağlıklı kılınmalıdır. İlişkiler insancıl ve sıcak olmalı. Bu konuda fuara katılan yayınevleri uyarılmalı, ikna edilmelidir.

Haydi nice kitap fuarlarına...

Not: Reyhan kardeş sana katılıyorum, sen kaleminle bin yaşa...

Süleyman Ertop / İstanbul

Merhaba Somut ailesi

Okyanus ötesinden merhaba. Ben 1983-84 öğretim yılını, AFS (Amerikan Field Service) kanalıyla Amerika Birleşik Devletlerinde geçiren bir Türk kızıyım. 72 Türk genci, bizden önce yüzlerce AFS'linin yaptığı gibi, bütün sevdiklerimizi koca bir yıllığına arkada bırakıp, yeni ufuklara, çoğumuzun basın ve TV'den tanıdığımız bu diyara yelken açtık. Bugün, buraya gelişimin tam ikinci aydönümü. AFS, burada herkesin bildiği bir kurum, ancak bizim yurdumuzda henüz emekleme çağında. Milletlerarası bir genç topluluğu oluşturduğumuz, Newyork'taki kampta, sınav sisteminin yararlarını anladım. Bizde de ekonomik düzey ön planda tutulsaydı, bizim insanlarımızı çok yanlış tanıyacaklarına eminim.

Burada yanlarında kaldığımız aileler, yolculuk, sağlık vb. gibi masrafları karşılayabilmek üzere yapabilecekleri kadar yardımda bulunuyorlar. Hiçbir resmi kuruluştan destek almayan, Türk Kültür Vakfı'na bağlı AFS, bu yardımlarla ayakta duruyor. Seçim ve gönderme, aile bulma işlemlerini bu işe gönüllü eski AFS'liler (sözün gelişi "eski" yoksa kişi bir kez girdi mi, ölünceye kadar AFS'lidir.) oluşturuyor. Bizler her ay 20 $ harçlık alıyoruz. Buradaki ailelerimiz, yiyecek, ilaç gibi kendi çocuklarına yaptıkları masrafı bizim için de yapıyor, ancak birçok şeyi kendimiz almak zorundayız; çünkü kendi çocukları bile aynı şeyi yapıyorlar. Küçük yaştan itibaren paranın değerini öğrenip, bir baltaya sap olmaya çalışıyorlar. Bende buna uyarak bir veterinerin yanında iş buldum. Saati 2 $'dan haftada beş saat çalışıyorum. Ancak, Türk parasına çevirince iyi sayılabilecek bu ücret, burada ancak zarf, pul, telefon acil gereksinmelerimi karşılayabiliyorum. İşte bunları yoluna sokmaya çalışırken aklıma siz geldiniz. Somut'u ancak ayda bir okuyabiliyorum, ama yazmamam için bir neden olmadığına karar verdim. Bu yolla belki ekonomik durumumu biraz daha düzene koymayı düşündüm. Anadolu Lisesinde 7 yıl okuyup, mezun olduktan sonra buraya gelişim hem İngilizceme çok faydalı oldu, (pratik yapma olanağı buldum.) hem de mezun olma sorunum olmadığı için buradaki derslerden vakit ayırabiliyorum. Bana burada hem maddi hem manevi destek olursanız çok sevinirim.

Okul kütüphanesine 50 kadar kültür, aktüalite, spor gibi her konudan dergi düzenli olarak geldiği için kaynak yönünden çok zenginim. Buradaki yaşayış, düşünüş, yabancılara karşı davranışları, ekonomik, sosyal ve kültürel sistemleri hakkında size yazılar yollayabilirim.

Hepinizi candan kutlarım. Bir Türk yüzüne, yanağa kondurulan içten bir öpücüğe ve en çok da güzel dilimi konuşmaya hasretim, Hepinizi çok seviyorum...

Banu Büyükbakkal/U.S.A

İZLENİM

BİB'in getirdikleri

Galerilerde rastlayamadığınız dehalara BİB sergisinde rastlayıp önce şaşırıyordunuz. Sonra beyninizde bir bütünü oluşturup ayılmaya başlıyordunuz. Hepsi dev boyutlu sanatçı bunların. Ve oturmuş çocuk kitabı resimliyor, illüstrasyon yapıyorlar. İşlerinde şişirmece, yutturmaca yok. Kılı kırk yaran korkunç bir sabrın, işçiliğin ürünü. Bu devler birbirleriyle bile değil, Leonardo'yla, Dürer'le Greco'yla yarışıyorlar ve şaşmayın onları aşıyorlar da, yirminci yüzyılın bilgi ve olanaklarıyla. Yaşadıklarından haberimiz bile yok. Ne farkeder? Onlar ve yapıtları var ama biz bilmesek de...

GÜNER ENER

Bu yazımda BİB'le doğrudan ilgili iki şey daha var sözünü edeceğim. Bir tanesi verilen ödüller konusunda. Biri de sempozyum. Sonra, depreşen dertlerimize sıra gelecek.

1965 yılından bu yana BİB'te çeşitli ülkelerin usta sanatçıları Büyük Ödül'ü almışlardır. Örneğin son dört Biennalde Büyük Ödül'ü alanlar: 1977'de Ulf Löfgren (İsveç), 1979'da Klaus Ensikat (Dm. Almanya), 1981'de Roald Als (Danimarka), 1983'de Duşan Kallay (Çekoslovak). Diğer ödüller de Japon sanatçısından Amerika'lısına, İran'lıdan Polonya'lısına kadar, dünyanın dört bucağından sanatçılara hakça dağıtılmıştır. Her Biennalde Büyük Ödül'ü alan ressam, bir sonrakinde bağımsız bir sergi açmak üzere çağrılır. Ödül alan tüm sanatçılar, yapıtlarının başka ülkelerde basılması için çeşitli yayınevleriyle anlaşmalar yaparlar. Yani BİB bir pazarlama yeridir de.

BİB, değerli olanı vurgulamak, desteklemek görevini basarıyla yürütür. Bilinen büyük yıldızları ödüllendirirken, bilinmeyen değerleri de ortaya çıkarır uluslararası platforma sokar. Örneğin bir İran'lı Nureddin Zerrinkelk, Farşid Meşgali, Bahman Dadhak gibi.

Çekoslavakya'da inanılmayacak kadar çok sayıda üst düzeyde sanatçı yetişir. Jri Trinka, Albin Brunovsky Duşan Kallay, Miroslav Cipar, Josef Palaçek, Zdenek Brdlik, Dagmar Berkova gibi. Bunlar uluslararası birkaç ödülü ve ünü olan, birçok ülkede yapıtları sergilenen ve yayınlanan, deha çizgisinde ressamlardır. Çoğu birkaç akademi mezunudur. Ve BİB ancak bu yıl Büyük Ödülü bir tanesine vermiştir. Diğerleri Altın Elma ya da Plaket alabilmişlerdir geçen Biennallerde. Yani evsahibi Çekoslovakya, adam kayırma izlenimini yaratmamak için gerçek bir özveriyle, kendi yıldızlarını geri çeker. 14 kişilik uluslararası jürideki tüm Çekoslovak'lar oylarını yabancılar lehinde kullanırlar.

Ülkemizde ad yapmış bir yazarımızın, yeni yetişmekte olan bir genç yazara şöyle dediğini anımsıyorum: "Sanat bir rölasyonlar sorunudur." Bu dediği belki bizde geçerli bir doğrudur. Genelde doğru olsa İranlılar ve Singapurlu hava alır, her Biennalde Büyük Ödül'ü de Çekoslovak'lar alırdı. Üstelik haksızlık yapılmış duygusunu uyandırmazdı bu büyük sanatçılar.

Gelelim baskı ödüllerine. Biennale katılan ressamların yapıtlarının yayınlandığı kitaplar da sergileniyor orijinal resimlerin yanında. Kuşe kâğıda, ya da resim kâğıdına basılmış kalın ciltler vitrinlerde dizi dizi. 1979'da kendi kitabı- [illegible]

esin kaynağı olarak çocuk kitaplarının resimlerinin gelişiminde."

Görüyorsunuz ki işler ciddi. Yani bizde neler yapılıyor ya da düşünülüyorsa eloğlunda tam tersi.

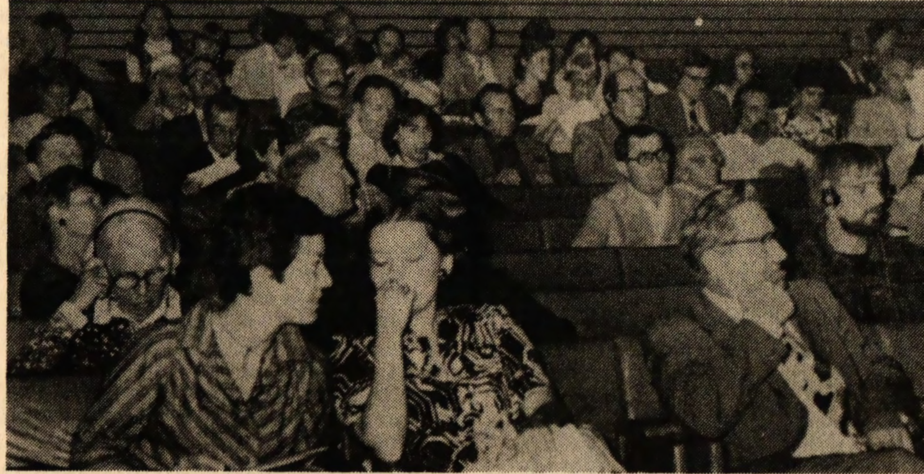
İlk kez 1979'da çağrılı olarak katılmıştım Bratislava Biennaline. Bir çeşit, ayrıcalıklı 'sempati konuğu.'' Sekiz resmim uluslararası sergide yeralmıştı. Bu yıl da Biennal Sempozyumuna çağrılı olarak katıldım. Sanırım ki 1965 yılından bu yana çağrılı tek Türk sanatçısı benim. Biennal ve Sempozyuma ne gibi bir katkım olduğunu kendim saptayamam. Ama onların bana katkısı çok büyük.

Yıllardır uzaktan izliyordum BİB'i. Afişlerini, kataloglarını, broşürlerini biriktiriyordum. Birşeylerin, farklı birşeylerin oluştuğunu seziyordum. Bu sezgi, 1979'da Biennal sergisini ilk gördüğümde uğradığım büyük şaşkınlığı, büyük etkiyi hafifletmedi. Soluğum kesilmişti. Evet, bunca ustanın elinden çıkan orijinalleri topluca görmek bir başka olaydı. Koca bir çağlayan gümbürdeyerek akıyordu yanıbaşımda sanki. Bratislava'da kaldığım sürece, bu binlerce resmi içeren sergiyi hergün yeniden, coşkuyla, doymaksızın izledim. Ve birşeyler biçimlenmeye başladı kafamda, çağlayanın gümbürtüsü arasında.

Bu yıl yalnızca ressam değil, Sempozyum ve Uluslararası Komite'de görevli bir kişi olduğum için zamanım çok kıttı. Sabah dokuzdan geceyarısına kadar izlemem gereken dopdolu bir program, çeşitli ülkelerin temsilcileriyle saptanmış randevular ve dostum Türkolog Dr. Xenia Celnarova ile Bratislava ve çevresinde görülecek yerleri dolaşmamız tek dakikamı boş bırakmıyordu. Yine de ne yapıp yapıp her gün sergiyi yeniden geziyor, notlar alıyordum. İlk dikkatimi çeken şey, aradaki dört yıllık sürede daha önceden yapıtlarını tanıdığım ressamların ve Biennalin tümünün büyük bir gelişme gösterdiğiydi. Her şey akıl almaz boyutlara ulaşmıştı. Biennal Genel Sekreteri Dr. Duşan Roll çok mutlu görünüyordu. 18 yılda hızla yol alınmıştı. Her şey her Biennalde daha iyiye, mükemmele doğru gidiyordu. Atılan tohum tutmuştu.

Yurt dışına komşu kapısı gibi ikide bir gitme olağanımız olmadığından, bir kez çıktık mıydı Avrupa'daki birçok ülkeyi, oradaki müzeleri ve galerileri de geziyorduk. Böylece bir sentezi oluşturmak kolaylaşıyordu. Ve kafamda biçimlenen şeyler gittikçe duruluyor, kesinlik kazanıyordu. Ülkemizde hani yıllardır sakız gibi uzayan, tartışılıp durulan konularda. Birincisi şu:

Sergiyi '79 ve '83 yıllarında gezişimde bendeki değişmeyen izlenim şöyleydi: Her ülkeye

BİB sempozyumundan bir görünüm

tım bu konuda. Sanat Kurumu'nda da yine aynı konuda bir açık oturumu izlemiş, hoşça vakit geçirmiştim. Ortaya dökülen incilerden bazılarını sıralayayım: "Evrensel olabilmek için bütün uluslarda benzerlik taşıyan, ortak olan ya da anonim olanı yakalamak gerekir." -Sanırım yalnızca bugünün değil, yarının dünya vatandaşını da yakalamış olacaklar böylece.- "Evrensel, insanın değişmeyen yanlarından birini ya da birkaçını ele alandır." -Allah allah, evrensel olmayanlar insanın değişen yanlarını anlatıyor demek, ya da hayvanları anlatıyorlar zahir. - "Bütün insanlığın ortak dili olabilecek bir anlatım bulmaktır evrensel olmak." - Yanılmıyorsam Esperantoca'dan söz ediyorlar.- Derken iş daha bir çatallaştı, evrensel ve uluslararası kavramları birbirine karıştı. En sivri örneği de bir ressam ve öğretim üyesi vatandaş verdi, resimdeki simgesel biçimler ve renklerden sözetti. Diyelim ki üçgenler umut, dörtgenler mutluluk, zikzaklar şaşkınlık, yuvarlaklar seks, mor düşünce, siyah karamsarlık imiş ve bu herkesce bilinen simgelerle herkesin anlayabileceği resimler yapılabilirmiş. Yani uluslararası trafik işaretleri gibi önce ne nedir belleyeceksiniz sonra yapıta bakıp "Haa, üçgenler var, demek ki umudu anlatıyor, üstelik de mavi, yani havaî bir umut''. diye mors alfabesi sökütür gibi resmi söküteceksiniz. Bir yaşıma daha girdim. Bunları da duymak varmış yazgımda. Gülmemek elde değil.

Hemen şöyle sorular geliveriyor akla: Mona Lisa evrensel bir yapıttır. Üstündeki üçgenler, beşgenler, kırmızılar, yeşillerin yorumlanmasıyla mı kazanmıştır bu niteliğini? Esat Mahmut Karakurt da insanın değişmeyen yanlarından birini, kösnüyü anlatır durur. Peki neden Henry Miller evrensel oluyor da Esat Mahmut olmuyor? Marguez, Rulfo, Asturias gibi yazarlar alabildiğine yöresel, hem kişileri ve konularıyla, hem anlatış biçimleriyle. Anlattıkları şeyler örneğin bir Norveç'liye tümüyle yabancı, ortak hiçbir yanı yok. Peki nasıl evrensel olabiliyorlar?

Bir yanlış anlaşılmaya meydan vermemek için tersine bir soru: Ressam Ali Demir habire yöresel birşeyler çizer. O evrensel olamıyor da niçin bir Orozco olabiliyor? Çünkü, "sence evrenselliğin yolu ulusal ya da yöresellikten mi geçiyor?" diye bir soru karşısında kalabilirim. Bu soruya da "Yollarından biri" diye karşılık veririm. Tereciye tere satmak pek akıllıca bir iş gibi gelmiyor bana. Birşeyin aslı dururken kopyasını, özentisini kim ne etsin? Özgün olan, farklı olan, ilk adımda olumlu puan alma şansına sahiptir. Bir Nureddin Zerrinkelk ya da Farşid Meşgali çok büyük usta olmalarının yanısıra yöresel tadlarını da korudukları için evrensel olabiliyorlardı. (Yaşar Kemal'in kulakları çınlasın.) Bizim genç kuşak sinemacılarımız da üstüste aldıkları uluslararası ödüllerle bu söylediklerimi kanıtlamakta.

Yanlışlık şuradan başlıyordu: Evrensel ve yöresel, karşıt iki kavram gibi ele alınıyordu. Oysa evrensel olmak önceleyin bir boyut ve çap sorunudur, yöreselin karşıtı bir tür değil. Yaptığın iş ister yöresel olsun, ister olmasın, boyutu ve çapı büyükse evrensel olmaya ilk adım atılıyordu. Dünya seni bağrına basabilirdi. Öne çıkmak, farkedilmek için şansın ve olanağın varsa. Çapın küçükse, isterse Esperantoca yaz, mümkünü yok evrensel olamazsın.

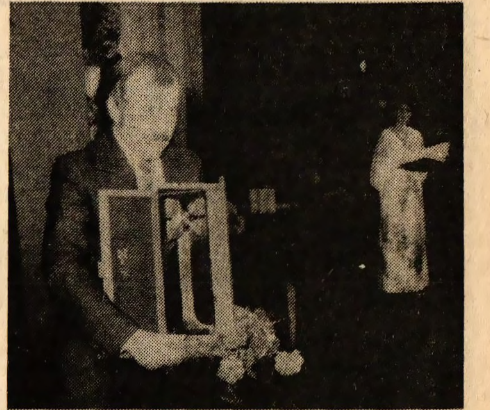
Bizde donmuş, kemikleşmiş tanımlamalardan, eskimiş kavramlardan bazıları yepyeni anlamlar, değerler taşıyor artık dünya sanatında. Onbeş yıl önce "çoğaltma" olayının ilk haberini veren Orhan Taylan olmuştu. Bir de B.Rahmi Eyüboğlu. Orhan, tuval resmine karşı çıkıyordu genellikle. O günlerde, opera gibi ille de yaşatılması gereken birşeymişcesine dört elle sarılmıştık tuval resmine. Çoğaltmanın anlamını yavaş yavaş anlamaya başladık daha sonraki yıllarda. Son on yıldır yurt dışına çıkışlarda dikkatimi çeken bir şey olmuştu. Müzelerde çok güzel şeyler vardı, müzelerin dışında da güzel afişler, güzel özgün baskılar, güzel kapaklar ya da iç resimlemeler. Ama gezdiğiniz galerilerde yüreğinizi ağzınıza getiren bir tek resim yoktu. Graphis yıllıklarını alıyordunuz. İçinde büyük yetenekler sıralanıyordu, ağzınızı açık bıraktıran türden. Çizgi filmlere, usta işi fotoğraflara saygıyla şapkanızı çıkarıyordunuz. Ve bütün bunların karşısında, kafanızda gittikçe belirginleşen sorunların karşılığını bulmaya çalışıyordunuz: Tüm büyük yetenekler, deha düzeyinde olanlar, grafik, film, illüstrasyon ve özgün baskıya mı yönelmişti? Ve tuval resmi, hiç bir yerden öneri alamayan az yeteneklilerin eline mi kalmıştı? Bu yeteneksizliğin örtülmesi ve ilgi çekilmesi için resmi bir yana koyup bir sürü atraksiyona mı başvurur olmuşlardı? Bütün bu soruların karşılığı kocaman bir EVET artık benim için. Sanatçı, tek kişinin tekelinde olanı değil, herkesin malı olanı yaratmayı yeğ-

Ağam nerde, ben nerde? Dünya nerde, biz nerde? Daha ne kadar sürecek bu? Birkaç genç, yürekli, uyanık yetenek daha ne kadar süre yapayalnız duyacaklar kendilerini? Tozdan ferman okunmayan bir ortamda, kitap başına üç-beş bin lira telif hakkı ödeyen yayıncılar ve kavramları çarpıtmakla görevli eleştirmenler arasında ne yeşerebilirki? Birkaç iyi niyetli kişi, birer kez, ya jest olsun diye, ya tadına bakmak için dener ve bırakır. Ya sonra?

liyor çağımızda, yirminci yüzyılın şu son bölümünde. Bu duygusal, onursal bir doyum sağlıyor önceleyin. İkincisi de ekonomik. Arada bir sergi açıp macera yaşamak, kumar oynamak istemiyor sanatçı. İster grafik ister illüstrasyon yap, bu en azından bir yere anlaşmayla bağlanmak, yani "sabit gelir" demektir. Kesin, garantili ve güven veren. Ya da çoğaltıldığı için ucuz olup sürümden kazanmak demektir.

Çocuk ve gençlik kitapları ise bol iç resimleriyle çok verimli bir ortam sanatçı için. Fantaziye açık olmaları ve sanatçıya özgürlük tanımaları nedeniyle, çok resmin çok para getirmesi nedeniyle. Böylece en büyük çaptaki ressam ve grafikçiler çocuk ve gençlik kitaplarına kolaylıkla angaje olabiliyorlar. Galerilerde rastlayamadığınız dehalara BİB sergisinde rastlayıp önce şaşırıyordunuz. Sonra beyninizde bir bütünü oluşturup ayılmaya başlıyordunuz. Çoğu sanatçı her Biennalde yeni yapıtlarıyla karşınıza çıkıyor, işlerini artık iyice tanıyorsunuz, kitaplarını alıyorsunuz. Biyografilerini inceliyorsunuz. Çoğu bir değil birkaç akademi mezunu, hatta bazıları yalnızca resim değil, heykel ve grafik dallarından da diplomalı. Resim, heykel ve özgün baskı dallarında çeşitli yarışmalarda uluslararası ödüller almışlar. Resimlerini, heykellerini, özgün baskılarını görme olanağını elde ettiğinizde bir kez daha şaşıp kalıyorsunuz. Hepsi dev boyutlu sanatçı bunların. Ve oturmuş çocuk kitabı resimliyor, illüstrasyon yapıyorlar. İşlerinde şişirmece, yutturmaca yok. Kılı kırk yaran korkunç bir sabrın, işçiliğin ürünü. Yutturmacalar, gargaralar yeteneksizlerin olsun. Bu devler birbirleriyle bile değil, Leonardo'yla, Dürer'le, Greco'yla yarışıyorlar ve şaşmayın onları aşıyorlar da, yirminci yüzyılın bilgi ve olanaklarıyla. Yaşadıklarından haberimiz bile yok. Ne farkeder? Onlar ve yapıtları var ama biz bilmesek de. Beraberlerinde getirdikleri yepyeni değer ölçüleri ve kavramlarla. Büyük, çok büyük olmalarına karşın alçakgönüllü oluşlarıyla. Soluğunuzu tutup, saygıyla eğiliyorsunuz.

Biz burada, böylesine dünyadan soyutlanmışçasına, bir bardak suda fırtınalar kopararak, kör deyneğini beller gibi bellediğimiz köhne kavramlara yepyeni bir şeymişçesine sarılarak,

1979'da Büyük Ödül'ü alan Klaus Ensikat ödül töreninde

Abdurrahman Çelebiler yaratarak, bir kısır döngünün içinde debelenip durarak, birbirimizi pohpohlayıp, birbirimizin kuyusunu kazarak, ne kadar önemli ve de büyük olduğumuzu vehmederek hindi gibi kabara kabara dolaşarak, elimizden geldiğince çetrefil, anlaşılmaz ama bilgiç görünümlü bir dil kullanıp cehaletimizi örtmeye çalışarak, gözboyama, şaşırtmacada ustalığımızı kanıtlayarak çarpıcı bir acıklıgüldürüyü sahneliyoruz.

Ağam nerde, ben nerde? Dünya nerde, biz nerde? Daha ne kadar sürecek bu? Birkaç genç, yürekli, uyanık yetenek daha ne kadar süre yapayalnız duyacaklar kendilerini? Tozdan ferman okunmayan bu ortamda, kitap başına üçbeş bin lira telif hakkı ödeyen yayıncılar ve kavramları çarpıtmakla görevli eleştirmenler arasında ne yeşerebilir ki? Birkaç iyi niyetli kişi, birer kez, ya jest olsun diye, ya tadına bakmak için dener ve bırakır. Sonra?

Sonrasını gelecek kuşaklar yazsın. Benden bu kadar.

BİLİM

Dünya Venüsleşiyor mu?

nin kanıtı ya da kanıtsızlığı beni utandırmıştı. Yoksulluk ve geri kalmışlık mazeret olamaz. Bu, az yatırımla çok kâr hırsı diye açıklanabilir ancak. Çünkü yıllardır baskı ödülünü yalnızca İsviçre, Almanya, Avusturya, Japonya değil, Kenya, Suriye, Cezayir, Singapur, Gana, Kolombiya, Portoriko, bu yıl da Filipinler, Bangladeş, Küba, Hindistan, Brezilya gibi ülkelerin aldığını söylersem bu mazeret geçerliğini yitirir.

BİB Sempozyumu Biennalin omurgasını oluşturmaktadır. -yalnızca Sempozyum üyeleri çağrılıdır. Sergiye katılan ressamlar çağrılı değillerdir. İsterlerse kendi olanaklarıyla gelirler- Çeşitli ülkelerden 150 delege (eğitimciler, pedagoglar, yayıncılar, seçkin yazar-çizerler) bildiriler sunar, tartışır ve gelecek yılların yayın politikasını saptarlar. Eksikliklerin giderilsi, yanlışlıkların düzeltilmesidir amaç. Neyin bir yana bırakılması, neyin üstünde durulması gerektiğidir. Geçen yıllardaki konulardan biri "Çağdaş dünyayı resimlemenin biçim ve yöntemleriydi. Bir başkası: "Çocuk kitaplarının resimlenmesinde sanat üsluplarının etkisi ve estetik kültürü". Biri de şöyle: "Çocuk kitaplarının resimlenmesinde halk sanatının esin kaynakları ve fonksiyonları. "Bu yılın Sempozyumunun konusu ise: "Sanatın tarihsel gelişimi ayrılan panolarda ne kadar benzemez görünseler de ortak bir şey, bir tat, bir hava vardı. Nerdeyse ulusal, ya da yöresel kişilik, karakter diyebileceğimiz bir şey. Bir Finlandiya'lı ressamın yapıtı bir Japon'unkine hiç benzemiyordu. Ama çok farklı görünen iki İngiliz ressamda yine de ortak birşeyler vardı. İşte "o şeyler"i az olanlar daha az etkili, daha az kişilikli olarak geride kalıyorlardı. Öne çıkanlar ulusal ya da yöresel tadı ağır basanlardı. Kendi olmayı, damgasını vurmayı becerenler. Yalnız şurasını belirtmeliyim: Birkaç tane, çeşni olsun diye Biennale kabul edilmiş sanatçının dışında hepsi olağanüstü, büyük ressamlardı. Bu büyük ressamlar özelliklerini, kişiliklerini korudukları sürece etki güçleri çoğalıyordu. Örneğin, ne kadar usta olursa olsun, batılı bir ressama benzer işler yapmış bir Japon'un yapıtlarına biraz kanıksamış, biraz vahvahlanan bir biçimde bakıyordunuz. Oysa aynı ustalıkta, ama ulusal ve geleneksel Japon resminin izlerini taşıyan biri sizi yüreğinizden ve aklınızdan yakalayıveriyordu. Afferini yapıştırıyordunuz.

Yıllardır ülkemizde sürüp giden yöresel - evrensel tartışmasının can damarlarından biri, binlerce örnekleriyle elinizin altında atıyordu. Heyecanlamamak mümkün değil. Geçen yıl Ankara'da bir galerideki açık oturuma katılmış-

SİNEMA

"Son basın toplantısı"

"Bu toplantımız, Türk sinemasını, Yeşilçam'ı haksız olarak kamuoyunda küçük düşüren bir TV yayınını kınamak ve çeşitli mesleki sorunlarımızı kamuoyuna ve ilgililere duyurabilmek amacıyla yapılmaktadır..."

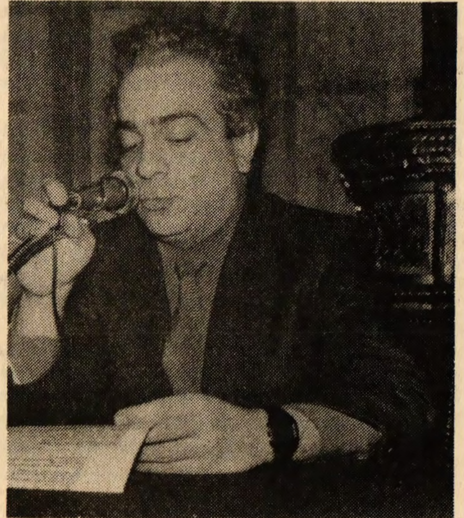
Film Yapımcıları Tüketim Kooperatifi (FİLM-KO)'nun düzenlediği, Orhan Kemal'in **YALANCI DÜNYA** isimli romanından uyarlanan TV dizisinin kınandığı Pera Palas'taki basın toplantısının açış konuşması bu sözlerle başladı.

Sinema yazarı ve oyuncu Hayri Caner'in **"Magazin basını bizim iç çamaşırlarımızla ilgilendi. Türkiye'nin tek yarınsız işçisi ve işvereniyiz. Bizi dinleyen yok. Bu ölüm döşeğinde yazılan vasiyetnamedir. Son basın toplantımızı yapıyoruz."** sözleriyle süren toplantı, sinemamızın yeni yapımcısı Zeki Alasya'nın **"Dizide yeşilçam, evlerimizden kaçan kızların sorumlusu olarak gösterilmiş, roman saptırılmış, meslek sahipleri suçlu gösterilmiştir. Her meslekte iyiler kötüler olabilmiştir. Yeşilçam iyi olmayanları hep safdışı etmiştir. Bu yayını şiddetle kınıyoruz"** sözleriyle tamamlandı.

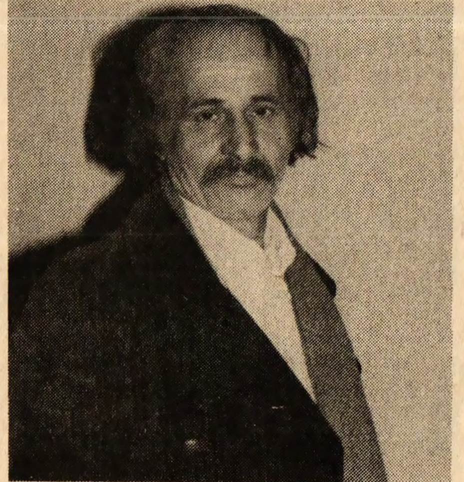
Üç dört kısa konuşmadan sonra, gazeteciler ve konuklar Pera Palas'ın kokteyl salonuna davet edildi. Yenildi içildi. Şık giyimli bayan oyuncularla gruplar oluşturularak gazetecilere pozlar verildi.

Yeme içme işi bitip herkes gittikten sonra, bizi yanına çağıran, sinemadaki işinin **"filmlerde adam öldürmek, kadın iğfal etmek"** olduğunu söyleyen, 23 yıllık figüran İbrahim Kurt, boş salona bakarak içkisini yudumluyor ve sıradan insanların yalın anlatımını ve gerçeği derinden görebilme özelliklerini anımsatırcasına şunları söylüyordu:

"Beni buraya Behçet Nacar çağırdı. Milyonları kapanların hepsi burada. Gözüm kör olsun böyle. 1502 filmde oynadım. 7500-10.000 lira yövmiye alıyorum. Avda bir iki iş çıkıyor. Kalan günler boş geçiyor. Sırtımızdan zengin oldular. Ben nasıl böyle kokteyl açarım. Benim sayemde para kazanıyorlar. Rahmetli Ayhan Işık birgün bana; sinemaya ne adamlar gelip gidecek, ama sizi harcayacaklar. Parayı alan kaçacak, demişti."

*Film-Ko'nun basın toplantısında Zeki Alasya (üstte) Orhan Kemal'in **Yalancı Dünya** isimli romanından uyarlanan TV dizisini şiddetle kınadığını belirtirken 23 yıllık figüran İbrahim Kurt (altta) "Milyonları kapanların hepsi burada. Sırtımızdan zengin oldular" dedi. (Fotoğraflar: İbrahim AKYÜREK)*

VEHBİ BELGİL

Konu kısırı yazarların, yazılarını okutma yöntemlerinden biri de okuru korkutmaktır: Falan gün kıyamet kopacak, falan kuyruklu yıldız dünyaya çarpacak, kanser gittikçe yayılıyor, din elden gidiyor, dünya açlıkla karşı karşıya...gibi. Bu tür konulardan biri de dünyanın gittikçe soğuduğu veya ısındığı konusudur. Dünyanın gittikçe soğuduğunu ileri sürenler yeni bir buz dönemine gireceğimizi, bunun sonucu olarak yeryüzünde canlı kalmayacağını söylerler. Bunlar, son buz çağını henüz 10 bin yıl önce yaşamış olduğumuzu da eklerler.

Dünyamızın gittikçe ısındığını söyleyenler ise bu yüzden kutup buzlarının eriyeceğini, artan suların karalara saldıracağını, İstanbul, Paris, Londra, New York....gibi kıyı kentlerinin en az 50 metre su altında kalacaklarını, ovaların su altında kalması ile tarım alanlarının azalacağını, bunun da kıtlıklara yol açacağını haber verirler. Bunlar da, ısınacak bir dünyada yağmurların azalması ile kıtlığın daha da müzminleşeceğini eklerler.

Bu tür yazılar, özellikle yazların çok kurak, kışların çok sert geçtiği dönemlerde yayınlandıkları için daha da etkili olurlar.

ÖRNEKLER

Dünyanın soğumasının tarihteki örnekleri buz çağları idi. Bugün buzlardan çıkarılan mamutlar o dönemde ölmüş dev hayvanlardı.

Dünyanın gittikçe ısınmasının örneklerinin başında da büyük kuraklıklar, kıtlıklar gelmekteydi. Bunların en ünlüsü Tevrat'ın Tekvin bölümündeki (41-5) kıtlıktı. Rüyasında yedi zayıf öküzün yedi semiz öküzü, yedi zayıf başağın yedi dolgun başağı yediğini gören firavuna, Yusuf, yedi yıl bolluğu yedi yıl kıtlığın izleyeceğini, kıtlık döneminde kullanılmak üzere, bolluk döneminde ambarların doldurulması gerektiğini önerir. Ve öyle de yapılır. Böylece de kıtlık zararsız atlatılır.

Ve bundan şu ahkâm çıkarılır: "O zamanki kıtlık da belki yerel bir iklim değişikliği sonucu idi. Fakat, günümüzde, hemen her yerde kıtlıklar birbirini izlemektedir. O halde dünya ısınıyor, yağmurlar azalıyor."

Oysa, kıtlıklar o zamanlarda da birbirlerini izliyordu, fakat, iletişim şimdiki kadar gelişmediğinden kimse farkında değildi.

Kıtlıkların büyüklerinden birisi 1845-48 arasında İrlanda'da görülmüştür. Patates ürünü alınamaması yüzünden 1 milyon İrlandalı açlıktan ölmüş, 1,5 milyonu da Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmişti. Fakat, nedeni, patateslere böcek saldırısı idi.

Günümüzde de Güney Sahra'da, Etiyopya'da sık sık kıtlıklar görülmektedir. Ancak, bunlar, iklim değişikliğinin kanıtı değildir. Bir zamanlar büyük uygarlıklara beşiklik etmiş olan Mezopotamya'da bugün sürekli kıtlık vardır. Bunun nedeni, Sümer, Babil, Asur uygarlıkları zamanında, toprakların, kanallarla sulanması sonucu tuzlanıp canlılıklarını yitirmeleri olmuştur. Şimdi bu topraklar yıkanıp tarıma açılmaktadır.

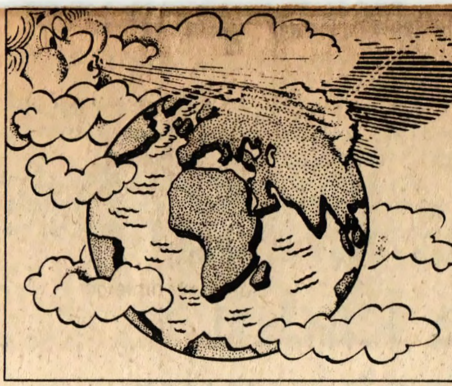
Buraya kadar yazdıklarımı toparlarsam dünyanın soğuduğu iddiası gibi ısındığı iddiası da kesinlikle kanıtlanamamıştır.

Ancak, son günlerde yayınlanan bilimsel bir rapor, dünyanın gittikçe soğuduğunu değil, tersine ısınmakta olduğunu ortaya koymuştur.

DÜNYA ISINIYOR

Amerikan Çevre Koruma Teşkilatınca 1983 ekimi ortalarında yayınlanan raporda şu bilgiler yer almaktadır.

• Fosil yakıtlar denen petrol, doğal gaz, taşkömürü, linyit...gibi yakıtlardan çıkan karbondioksit gazı o kadar çoğalmaktadır ki, gidip dünyamızın çevresinde kalın bir kuşak oluşturmaktadır.

• Bu kuşak, kalınlaşa kalınlaşa, bir an gelecek, güneşin sıcaklığını, ışığını dünyaya bırakacak, fakat yeryüzünde oluşan sıcaklığın geri dönüp uzaya dağılmasını önleyecektir. Bunun sonucunda dünya iklimi ısınacaktır ve ısınmaktadır.

• Bu ısınmanın ilk etkisi kutuplarda görülecektir. Buralarda buz halinde birikmiş olan sular eriyip dünya denizlerini yükseltecek, bunun sonucunda, İstanbul, New York, Paris, Londra... gibi kıyı kentleri 40-50 metre su altında kalacaktır. Ayrıca, ovaları da basacak olan su, dünyanın en verimli topraklarında tarım yapılmasını önleyecektir. Nüfus ise gittikçe arttığından, tarım ürünleri bu kadar nüfusu besleyemeyecektir.

• Dünyanın ısınmasının ikinci bir etkisi iklim üzerinde görülecektir. Buharlaşmanın daha çok olması yüzünden şimdi çok yağmur alan birçok yerler o zaman kuraklıktan kıvranacaktır.

• Bu olaylar yüzlerce, binlerce yıl sonra değil 1990'dan başlayarak görülmeye başlanacak, 2000 yılında iyice yoğunlaşacak, 21. yüzyılın sonunda ise tam bir felaket halini alacaktır.

EK BİLGİLER

Raporu basına açıklayan uzman Hoffman bu konuda şöyle demiştir:

"Tehlike çok yakındır. En çok 5-10 yıl sonra etkisini göstermeye başlayacaktır. Biz şimdiden dünya halklarını uyarıyoruz. Dünya ikliminde, 2040 yılında hava sıcaklığı ortalama 2 derece, 2100 yılında ise 5 derece (santigrad) olacaktır. Raporu, yayınlanmadan önce ünlü 100 bilim adamı incelemiştir. Bunlar, ısınmanın düşük bile hesaplandığını söylemişlerdir.

Böyle ısınmaya, çağdaş bilimde "Sera Etkisi" (Greenhouse effect) adı verilmektedir. Bilindiği gibi, seralar camla kaplı olduklarından güneş sıcaklığını geçirdikleri halde sera içinde oluşan fazla sıcaklığı geriye bırakmazlar. Bu yüzden sera sıcaklığı çevre sıcaklığının üstüne çıkar. Güneşli soğuk bir havada termometreyi odada camın arkasına koyarsanız, biraz sonra, civanın, çok yükseldiğini görürsünüz. Bahçede güneşe koyacağınız termometre ise sıcaklığı düşük gösterir. Havanın soğukluğu civayı aşağıya indirir.

DÜNYANIN SICAKLIK DENGESİ

Bugün dünyanın orta kuşak çizgisinin iki yanındaki ülkeler en sıcak yerlerdir. Çünkü, buraları, güneşten aldıkları sıcaklığın büyük kısmını kendilerinde saklar, uzaya vermezler. Buna karşılık, kutuplar, aldıkları sıcaklıktan daha çoğunu uzaya verirler. Fakat, dünyamız sera etkisine girince kutuplardan uzaya dağılan sıcaklık içerde kalacaktır. Ortakuşak ülkelerinin fazla sıcaklıkları da dışarı kaçamayacaktır. İşte, iklimin değişmesi bundan olacaktır.

İşin bu aşamasında, gözler, birden Venüs gezegenine çevrilmiştir. Nedeni, bu gezegenin ikliminin, dünyanın yakın bir gelecekteki iklimi ile benzerlikler taşımasıdır.

Uzay yolu açıldıktan sonra (4 Ekim 1957) en çok inceleme aracı gönderilen gezegen Venüs olmuştur. Çünkü, bu kapı karşı komşumuzun yüzünü kalın bir bulut örtmekte ve altında neler olduğunu gizlemekteydi. Güneşten sonraki ilk gezegen Merkür ile Dünyadan sonraki Mars apaçık iki gezegendi. Bunların yüzleri güçlü teleskoplarla azçok incelenmişti. Fakat, Venüs'ün yüzünde ne olduğu bilinmiyordu. İşte bu gezegene ilginin kaynağı bu olmuştur.

Sovyetler Birliği'nin olsun, Amerikalıların olsun gönderdikleri araçlardan şu öğrenilmiştir:

Venüs'ün yüzünde, kutuplarında, her yanında, aynı sıcaklık saptanmıştır. Yani bu gezegenin kutupları soğuk, ortakuşağı sıcak değildir, her yeri aynı sıcaklıktadır. Sıcaklık 485 santigrad derecedir. Yani, fırın sıcaklığı... Gezegenin böyle olmasının nedeni, çevresindeki kalın kuşaktır. Bu kuşak güneş sıcaklığını aşağıya verdiği halde Venüs yüzündeki sıcaklığı dışarı bırakmamaktadır. Bu hal tam bir "sera etkisi" yaratmaktadır.

Bu buluşlar bize şunu öğretmektedir: Dünyamız da hızla Venüsleşmektedir. Belki, daha da ileri bir gelecekte, dünya iklimi de, 500 derecelik ortalama bir sıcaklık kazanacak, o zaman canlılar yok olacaktır.

VENÜS NEDEN BÖYLE?

Şimdi incelemeler, Venüs'ün nasıl olup da bu hale geldiğinin araştırılmasına yöneltilmiştir. Yani, Venüs, oluştan mı böyledir, sonradan mı böyle olmuştur? Sonradan olmuşsa neden böyle olmuştur?

Amerikan Çevre Koruma Bakanlığı'nın ve onunla birlikte birçok bilginin, tahminleri doğru ise Dünya karbondioksit birikmesi ile bu hale gelecektir. Venüs için böyle bir şey söz konusu olamayacağına göre gezegen neden ısınmış olabilir? Bu sır çözüldüğünde Dünya ile ilgili birçok sır da çözülecek, bu da bize, önlem alma olanağını verecektir.

Uzay komşumuzun 485 derece sıcaklığında bir yüze sahip olması, bu dereceye kadar eriyen madenlerin sıvı halde bulunmasını gerektirmektedir. Örneğin, şu madenler, yanlarında yazılı derecelerde sıvıya dönmektedir: Bismut (271), kadmium (321), civa (—39), potasyum (62), lityum (186), sodyum (97.5), kurşun (327), kalay (232), çinko (420) (sayılar hafif yuvarlatılmıştır).

Bu durumda, gezegenin üzerinde çinko ve kalaydan dereler, kurşundan nehirler, sodyumdan çağlayanlar....olması gerekir. Ancak, bu noktada şunu da eklemek gerekir: Venüs'te atmosfer ağırlığı, yani hava basıncı, dünyadakinin 9 katıdır. Bu ağırlık madenlerin erime noktalarını yükseltmiş olabilir.

NELER YAPILABİLİR

Dünyanın Venüsleşmesini önlemek için ne gibi önlemler alınabilir? Amerikan Çevre Koruma Teşkilatı uzmanı Hoffman'a göre, bu konuda yapılacak bir şey yoktur. Alınacak önlemler, ısınmayı sadece birkaç yıl geciktirebilir, fakat ortadan kaldıramaz.

Ancak, şunu da eklemek gerekmektedir: Rapordaki bilgiler bilgisayarlara işlenmiş, ne diyecekleri sorulmuştur. Makineler, insanlarına aklına gelmemiş bazı sorunları ortaya atmışlardır:

• "Raporunuzda, iklim değişikliğinin sadece olumsuz yönleri üzerinde durulmuştur. Olumlu yönlerini de araştırmanız gerekir.

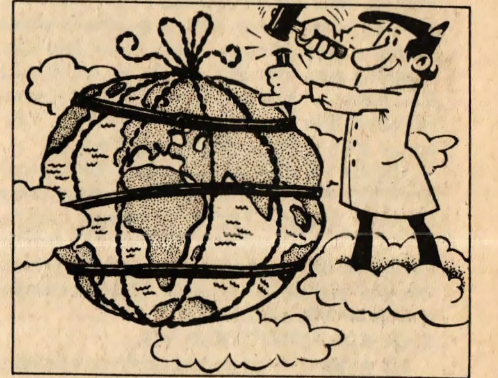
• Raporun eksik yanlarından bazıları da şunlardır: 1) Metan gazı ile azot oksitlerinden hiç söz edilmemiştir, 2) Kutup buzlarının artması ile nerelerin sular altında kalacağı da incelenmemiştir.

• "Konu üzerinde yapmış olduğunuz incelemeler, araştırmalar yetersizdir."

İşte bilgisayarların yanıtları bunlardır.

Yanıtlar, bize, raporu hazırlayanların, kıyamet korkusu'nun etkisi altında kaldıkları hissini vermektedir. Bunu, felaketin dönüm noktası olarak "2000" yılını almalarından çıkarıyoruz. Böyle yuvarlak rakamlar, insanlar üzerinde, öteden beri etkili olmuştur. İsa'dan sonraki 1000 yılında da kıyametin kopacağı ileri sürülmüş ve bu kehanet, kutsal kitaplardaki bilgilere dayandırılmıştı. Yuhanna İncili'nin arkasına eklenen Apokalips kısmının 20. bölümünde aynen şöyle denmektedir: "Ve gökten bir meleğin indiğini gördüm. Elinde Cehennemin anahtarı ile büyük bir zincir vardı. İblis ve Şeytan olan ejderi, eski yılanı tuttu ve 1000 yıl süre ile bağladı. Bin yıl bitene kadar ulusları saptırmasın diye kendisini cehenneme atıp kapadı, üzerini mühürledi. Bundan sonra, kısa bir süre için serbest bırakılacaktır."

Papazlar, bundan, 1000'inci yılda kıyametin kopacağı kehanetini yaymışlar ve inananları, o güne hazırlanmaya çağırmışlardır. Pek çok saf kimse nasıl olsa ölecekleri düşüncesi ile mallarını, mülklerini, elmaslarını, altınlarını Kiliseye bağışlamış, kimisi serhoş, kimisi cümbüş içinde, kimisi de dua ederek kıyameti beklemişlerdir. Fakat, böyle bir şey olmamıştır. Bunun üzerine, Kilise, Kıyametin 1000'inci yılın sonunda olacağını söylemiş, fakat o da gerçekleşmemiştir. Böyece, Kilise, bağışlanan malların üzerine oturmuş, bağışlayanlara, birer bardak soğuk su içmek kalmıştır. Fakat, asıl kıyamet bundan sonra başlamış, Katolik kilisesi topla yıkılmaz hale gelmiştir. Bu da Luther'in ayaklanarak protestanlığı yaymaya başlamasına kadar sürmüştür.

ŞİMDİ DE

Şimdi de galiba buna benzer bir olayla karşı karşıyayız: Amerikan halkı, varını yoğunu konforlu atom sığınaklarına (konforlu mezarlara) harcamaya itilmektedir. Bir grup bilim adamı da, olası bir nükleer savaşın sonuçlarını açıklamışlardır. İnşallah bütün bunlar da birer yalan, dolan, dolap değildir.

Afrika müziğinin dört büyükleri

TOZAN ALKAN

Yüzyılarca İslam kültürü etkisi altında kalan Afrika müziğinin uzun bir suskunluktan sonra patlayacağı bekleniyordu ve beklenen gerçekleşti de. Geleceğin gelenekselin ve çağdaşın bir bileşimi olacağını kavrayan yeni bir müzisyen kuşağı tüm Afrikayı sardı. **rock**, **jazz**, vs. gibi müzik türlerini kendi kültürlerini yoğuran bu kuşak şimdi Afrika müziğine yepyeni bir ruh kazandırıyor, ve müziklerini Avrupada başarıyla temsil ediyor.

Mali'de, Salif Keita, Fanta Damba, Super Biton, Kanaga de Mopti ve Les Ambassadeurs, Kenya'da l'Orchestra Super Mazembe, Senegal'de Youssou N'Dour, Kongo'da Loko Massengo, Zaire'de M'Pon go. ve daha niceleri...

Aşağıdaki sanatçı ya da topluluklar müzikteki bu yeni Afrika dalgasının en önemli temsilcileri.

SUNNY ADE:

Afrika müziğinin en sevilen sanatçılarından biri olan Sunny Ade, **juju** müziğinin kralı diye nitelendiriliyor. İngiltere ve Amerika'dan sonra şimdi Fransa'ya da hızla yayılmaya başlayan bu müzik türü kökeninde dinsel bir müzik. Önceleri Nijerya'nın en büyük aşireti olan Yorubas tapınaklarında okunuyordu. Vurmalı çalgılar ve sözden oluşuyordu. 1920'li yıllarda bu niteliğini yavaş yavaş yitirdi. 1950'li yıllarda ise elektronik müzik aletleri bu müzik türüne egemen oldular. Bugün juju müziği Afrika'nın en sevilen müzik türlerinden biri. Sunny Ade başdöndürücü ezgilerden, devinimli ritmlerden ve değişik vurmalı çalgılardan oluşan müziğiyle büyük bir dinleyici kitlesine sesleniyor. Son albümü **''Synchro System''** Sunny Ade'nin başarısının en inandırıcı tanığı.

PİERRE AKENDENGUE:

Gabon'lu müzisyen Pierre Akendengue, 15 yıldan beri Fransa'da yaşıyor. ''Kendi kafamda hala Afrika'da yaşıyorum'' diyen müzisyen ülkesinde özgür söyleme olanağından yoksun olduğunu ve sürgünü yeğlediğini belirtiyor. Yaptığı müzik hakkındaki değerlendirmesi şöyle:

''Sunny Ade'nin yaratıcılığı ritme dayanır, ondan destek alır. Ben daha değişik bir Afrika geleneğine başvurdum. Öyküden, şiirden yani yazından kaynaklanan **''oralité''** idi bu. Müziğim temelde bir dans müziği değil bir dildir. İletişim aracı görevi görür. Gelenekten esinlendim ve bunu Batılı bir beceriyle işlemeye çalıştım.''

Pierre Akendengué

Fotoğraflar: Cüneyt Ayral

Ruhi Su'yu dinlerken

HÜSEYİN İLBEY

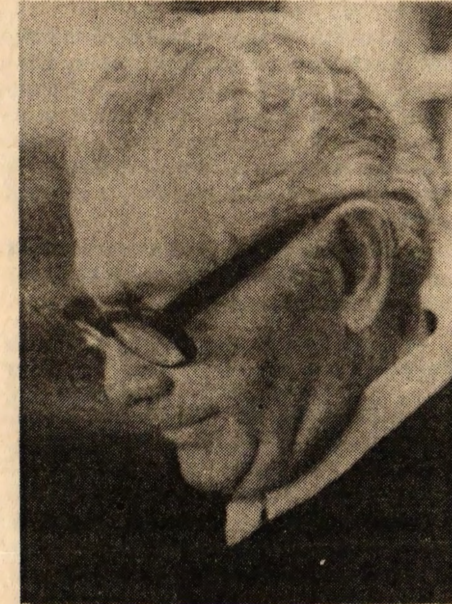
Toplumumuzun bir yozlaşma sürecini yaşadığı, genel kanı haline gelmiştir. Sanırım bu durum, kanıdan öte bir şeydir artık, bir gerçektir. Yozlaşma, çürüme kendini çok açık bir şekilde sergilemektedir. İnsanlar arası ilişkiler yalnızca çıkara dayalı duruma gelmiştir. İnsanlar birbirlerinin ciğerini söküp almakta, yere düşene aldırmamak bir yana, işlerine yarıyorsa yerdekini çiğneyip geçmekte bir sakınca görmemektedirler. Kişiler için artık toplumun genel sorunları ve genel çıkarları yoktur. Önemli olan kişisel sorunlar ve kişisel çıkarlardır. ''En iyi kaptan gemisini kurtarandır'' sözü, yaşamın biricik gerçeği haline gelmiştir. Gerçeği başka türlü göremeyen, ya da görmelerine izin verilmeyen yığınlar da, küçücük kayıklarını yüzdürebiliyorlarsa, kendilerini birer kaptan olarak görme yanılsaması içindedirler.

Gözleyin çevrenizi. İnsan beyninizi, insan yüreğinizi, insan mantığınızı karartmadan gözleyin yaşamı... İnsanlar otobüse binerlerken neden bencildirler? İnsanlar hangi gazeteyi okuyorlar? Hangi filmi görmek için uzun kuyruklar oluşturuyorlar? Hangi müziği dinliyorlar? Hangi konuları konuşup tartışıyorlar, ne tür espriler yapıp nelere gülüyorlar?... Soruları uzatmanın anlamı yok. Bu soruları karşılayacak yanıtlar pek içaçıcı olmayacaktır. Gözlerinize gelen görüntü çirkinlik; kulaklarınıza gelen anlamsızlık; burnunuza gelen kesif bir çürümüşlük kokusu olacaktır...

Bu olumsuz tablo elbette kendi kendine oluşmamaktadır. Bu süreç, planlı-programlı olarak, bilinçle beslenmekte, pompalanmaktadır. Çıkarlarını, egemenliklerini; çıkarlarının ve egemenliklerinin geleceğini, yozlaşan, çürüyen, yabancılaşan bir toplumda görenler, bizim sandığımızdan çok daha akıllı olduklarını hergün kanıtlamaktadırlar.

Kendi kültür kurumlarını yaratamayan, belli odakların kültürüne kötü bir öykünmecilik içinde olan bir toplumdan da, yozlaşmadan öte bir gelişme beklemek zaten olası değildir. Yozlaşma, bozulma sanıyorum kendini en çok sanat alanında açığa vurmaktadır.

Göstermeye çalıştığım çirkin tabloya bakarak fazla da karamsar olmamak gerek. Çirkini, yozu, çürüyeni doğuran toplum, güzelin de anasıdır çünkü. Bu ikili işleyiş, varolmamızın temeli değil midir? Ne güzeldir şu ''en güzel çiçekler gübreliklerde açar'' sözü... Hiç kuşkum

yok, bu güzel çiçekler gübreliği bir çiçek bahçesine çevireceklerdir bir gün...

Yozluğun, yozlaşmanın diz boyunu çoktan aşıp gırtlağa dayandığı bir ortamda, dünya ''güzel insanlar''la doludur. Görmesiniz de, tanışıp tanımasanız da, eğer bir gözünüz olumsuz olanı kolluyorken, bir gözünüz de güzel olandan ayrılamıyorsa, o güzel insanları hep bilir, görür, duyumsarsınız. Kimdir bu insanlar? Adlarını yazmakla, saymakla bitirmek olası mı... Sözle, sesle, eylemle bunca güzellikleri yaratıp bize sunan bu insanlara öylesine çok borçluyuz ki...

Sözü burada Ruhi SU'ya getirmek istiyorum.

Ruhi SU, kuşkusuz ki çok yönlü, çok büyük bir sanatçıdır. O'nun yapıp başardıklarını bütün yönleriyle incelemek benim gücümü aşan bir konu. Ama kısaca şunları söyleyebilirim: O, yaşamı boyunca, doğru olandan, güzel olandan ödün vermemiş, dosdoğru bir çizgide gelişerek hep haklı olanın yanında yer almış, hep yarına ve insana umutlu bakmıştır. Bu niteliklere bir de bilgi-bilinci, sevgiyi, üstün bir yeteneği katın, ortaya Ruhi SU çıkacaktır. Böyle bir insan olabilmek, kolay mıdır!

Genellikle, güzelliklerin içimize damla damla aktığını söyleriz. Ruhi SU, damla damla değil, ırmak ırmak bir güzelliktir. İçinde inancı, direnci, umudu, sevgiyi, yaşama sevincini eksiksiz taşıyan bir güzelliktir O. O'nu yeterince dinlemişseniz, içinizde çok şeyin iyiye, güzele doğru değiştiğini duyumsarsınız.

Dinleyin Ruhi SU'yu... En karamsar, en umutsuz gününüzde dinleyin. Çevrenizde yılgınlığın, çürümüşlüğün dalga dalga yayılıp sizi boğuntuya sürüklediği zaman dinleyin... Göreceksiniz ki, umutsuzluğunuz, yılgınlığınız dağılacaktır; karanlık yerini aydınlığa bırakacaktır. İyi olanın, güzel olanın, çirkinliği, çürümüşlüğü, kokuşmuşluğu yenecek güçte olduğunu birkez daha anlayacaksınız. İçiniz umutla, sevgiyle ılıyacaktır.

Ruhi SU sayısız derlemeler yapmıştır. Bunlardan on beşi aşkın 45'lik plak, onbir tane de uzunçalar yapmıştır. Bunlar (uzunçalarlar), Şiirler ve Türküler, Seferberlik Türküleri, Yunus Emre, Pir Sultan Abdal, Karacaoğlan, Köroğlu, El Kapıları, Sabahın Sahibi Var, Çocuklar Balıklar Göçler, Semahlar ile Zeybekler'dir. Bu uzunçalarlar yalnızca dinlemekle yetinilmemeli, birer hazine olarak özenle yarınki kuşaklara bırakılmalıdır.

Dinleyin Ruhi SU'yu.

Telaşsız bir dil

NEVZAT ERKMEN

''Hey Jim; kediler bizim gibi konuşabilir mi?''

''Hayır, nasıl konuşsunlar ki!''

vurgulamaya başlamıştı. Korzybski, yeni bir insanlık diline yönelik ilk adımların şunlar olduğunu söylüyordu:

Massamba

M'Bamina

Beni yaşama getirenlerle çok sıkı ilişkiler içinde büyüdüm. Onların inançlarıyla, gelenek ve görenekleriyle yani Afrika'nın bu topraklarını oluşturanların tüm özellikleriyle yetiştim. Ülkemin topraklarından yakamı sıyırmayı hiç düşünmedim. Bugün Fransa'da bulunmamın nedeni teknoloji, açılma olanağı ve yenilikler.

Pierre Akendengue Afrikalı bilinçlere sesleniyor. Afrika'nın birliği ve dinamik ve uyumlu bir Afrika için şiirsel ve politik bildirilerden kalkıyor yola. Son albümü **''Mando''**da Afrika kaynakları ve Avrupa etkilerinin bir bileşimi olduğu inancında.

SAMMY MASSEMBA:

Sammy Masemba müzik çalışmalarına Zaire'de başladı. Zaire pek çok müzisyenin çalışma alanıydı. Kısa zamanda Zaire müziği Afrika'nın en sevilen müziği haline geldi. Massemba bu müzikle beslendi ve yavaş yavaş kendi müziğini oluşturmaya başladı. 1968'de ilk kez dinleyici karşısına çıktı. Çok büyük coşkuyla karşılanmadıysa da bu dinletiden çıkardığı sonuç önemliydi. Massemba bunu şöyle özetliyor:

''Zenci-Amerikalı müzisyenleri dinledikçe Afrika müziğinin önemini daha iyi anladım, bu müziği daha iyi tanıdım. Batıyı dansa sürükleyen bu ritmler bizim kültürümüzdü. Nerdeyse kopmak üzereyken yeniden döndüm Afrika müziğine. Dinledim, araştırdım ve daha iyi öğrendim bu müziği. Kendi müziğimi de bu temel üzerine kurdum.''

Sammy Massemba daha çok gençlerden oluşan bir dinleyici kitlesine sahip.

M'BAMİNA:

M. Bamina topluluğu da diğerleri gibi, farklı kültürlerden yararlanan ve bu kültürlerin belli ögelerini benimseyen bir topluluk. 8 kişiden oluşan M'Bamina esinini Kongo kaynaklarından alıyor. Zenci ruhçuluk ve ruhsallıktan da yararlanan topluluk yeni Afrika müziğinde yeni değerler arama peşinde.

''Kicongo'' dilinde M'Bamina ''yıldırım'' anlamını taşıyor.

Gerilim yaratan müzikleriyle böyle bir imge yarattıkları söylenebilir.

Müziklerini ilk kez Fransa'da dinletme olanağını bulan topluluk, dinleti başarıyla sonuçlanınca ismini duyuruyor. James Brown'dan Bob Marley'den ve Johnny Halliday'den sırasıyla **funk reaggae** ve **rock** müzik türlerinde yararlanan M'Bamina her kesimden dinleyici bulabiliyor.

Hikmet Şimşek ve Gülsin Onay

ÜMİT GÜLTEKİN

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın mevsim içi olağan dinletilerine 8 Aralık cuma akşamı bir yenisi eklendi. HİKMET ŞİMŞEK orkestrayı yönetiyor, solist olarak ise bu kez Gülsin Onay'ı izliyorduk. Seslendirilen ilkyapıt, orkestranın viyola üyesi NEJAT BAŞEĞMEZLER (1950)'in Uvertürüydü. Yapıtın, 1981 yılında bir yarışma için hazırlandığını ve bestecinin orkestra için yazdığı ilk müzik olduğu program notunda belirtiliyordu. Deneyimli şefimiz Hikmet Şimşek hemen her dinletisinin programına bir Türk bestecisinin yapıtını katar. Bunun yanısıra Hikmet Şimşek hemen her dinletisinin programına bir Türk bestecisinin yapıtını katar. Bunun yanı sıra Hikmet Şimşek amatör veya genç bestecilerin yapıtlarına da, onların yeni yapıtlar yaratmalarında pekiştireç oluşturması iyimserliğiyle programlarda yer verir. Dinletide ilk kez seslendirilen yapıta da aynı iyimserlik gözlüğü ile bakarsak, genç besteciyi kutlamakla yetinmek gerekir. Uvertür görkemli bir girişle başlamıştı. Yer yer koralı anımsatan geçişler seçiliyordu. Şarkılayıcı ezgilere kesik dikey uygular eşlik görevini üstleniyordu. Müziksel fikirler yer yer doğuyor ama ömürleri çok kısa bir sürece sığıyordu. Hafif müziğe eğilim, yöresel koku ve çağdaşlığın tınıları film şeridi gibi geçiyordu. Ezgiyi yeni enstürman alıp şarkılaya başladığında, ezgiyi bundan önce vermiş olan enstürman artık doku oluşturacağı yerde, eslerle dolmuş partisine dönüyordu. Böylelikle armonik dokunun lifleri çoğu yerde seyrekleşiyordu. Bu nedenlerle yapıtın bir estetik bütünlük içerisinde bulunduğunu söylemek biraz güç.

Ikinci olarak ROBERT SCHUMANN (1810-1856)'ın Piyano Konçertosu seslendiriliyordu. Bu yapıt için parça parça yazıldı demek yanlış olmaz. Diğer pek çok ya-

pıtı gibi bu konçertonun da yaratılmasında eşi CLARA (WIECK) SCHUMAN'ın etkisi büyük olmuştur. Clara, Robert'ten kendisinin çalması için orkestra eşlikli bir piyano parçası yazmasını henüz nişanlılarken istemişti. Fakat yapıt yaratma sürecinde ilk aşamasını Clara ve Robert evlendikten sonra verdi. İlk bölümü 1841 yılı başlarında yazdı, 1845'te ise İntermezzo: Andante ve Allegro vivace bölümlerini oluşturarak yapıtı tamamladı. Piyano Konçertosu Drasden'de Clara Schumann tarafından 1845 yılında seslendirildi. Schumann yapıtları için şöyle diyordu: ''Baskıda olan fantezilerimi şiir olarak niteliyorum. Şiir duyguların soylu bir anlatım yolu ve müziğin niteliklerini çok iyi yansıtıyor''. Schuman'ın sözünü ettiği elbetteki edebi anlamda şiir değil, müzikteki şiirsel anlatım gücü. Bu nedenle La Minör Konçertonun yorumunda şiirsel anlatım gücü öğesinin yeterliliğini aramak gerekir. Güçlü pıyanıst Gül Gülsin Onay yapıtı deyim yerinde ise, tıkır tıkır seslendirdi, notasal ödün vermedi. Çünkü sanatçının güçlü bir tekniği var. Fakat tuşesi bu güçlü teknik ile aynı düzeyde olacak kadar yumuşak değil. Belki sanatçı da bunu bildiğinden, yanlız piyanolu bölümlerde bu açığı kapatmak ve şiirsel anlatımdan ödün vermemek için partiyi yoğuruyordu. Fakat mekanik çalış etkinliğini korudu. Avrupa'da büyük solistler belirli bestecilerin, hatta belirli bestecilerin belirli türlerini yorumlamakla tanınırlar. Örneğin Alfred Brendel Beethoven, Arthur Rubinstein Chopin Ballade yorumları ile tanınırlar. Buna karşı Rubinstein Chopin'in Valslerinde başarılı sayılmaz. Bizim solistlerimiz ise kendi yorumsal güçlerinin nitelikleri açısından belirli dönem, besteci ya da türlere yönelmiyorlar. Böyle olunca da bütünüyle mükemmel yorumlar oluşmuyor.

Dinletinin son yapıtı Felix Mendelssohn (1809-1847)un 5. senfonisiydi. Yapıt ''Reformation''. ''Reform'' adları ile de tanınır. Senfoni, Protestan Mezhebi'nin 300. yıldönümünü kutlama törenlerinde çalınmak üzere yazıldığından bu adı almıştı. Fakat Katoliklerin engellemeleri nedeni ile 1830 yılında seslendirilemeyince, bestecinin yönetiminde ilk kez 1832 yılında yorumlandı. Dinletide senfoninin yorumu kanımca Mendelssohn'dan çok bir Berlıoz'a yaraşır nitelikteydi. Bazı kararsız girişlerin dışında büyük aksama veya uyum bozuklukları söz konusu değildi. Fakat baştan aşağı stresli bir çalış seziliyordu. Bu öğe şeften sonra bir senfonik orkestra da konzertmeister (= başkemancı)nın önemini vurgulamakta. Dinleti gecesi konzertmeister daha yağlı ve ılımlı olsaydı bu en azından birinci ve ikinci kemanları etkileyecek. Fırtınayı belli ölçüde melteme dönüştürecekti. Yanlız ''yağlı'' deyimi ile, obuaların birinde olduğu gibi ''gevrekliği'' karıştırmamak gerekir.

''101 Zen Öyküsü* adlı bir kitap çevirmiştim. Ordan aldım bu öyküyü. Dilimin (benim dilimin) geçirdiği aşamaları göstermek için...Niçin mi? Çok kimsenin çektiği dil sıkıntılarından söz etmek istiyorum da! 1956'da Amerika'ya okumaya gittiğimde, yanıma TDK'nın o zamanki Türkçe sözlüğünü almıştım. 1963'te dönünce, birden Türkçelerle karşılaştım. İlkokul dönemimin ''üçgen''li ''saylav''lı Türkçesi; lise dönemimin ''muhal''li, ''içtimai''li Türkçesi; dil bukalemunlarının ''bir taksi ya da içki alalım''lı ''imecın (imagine) etme''li Türkçesi; Ataç'ın ''betik''li, ''tilcik''li Türkçesi; ussal dil tutkunlarının ''sözcük''lü, ''ilke''li, Türkçesi...

Ataç'ı, Divanü Lügat-İt-Türk Dizini'ni, Tarama Sözlüğü'nü, Derleme Sözlüğü'nü, Varlık'ı, gazeteleri, öbür dergileri, birçok kitabı aldım. Okudum okudum, yazdım. Salah Birsel'in, Necati Cumalı'nın, Oktay Akbal'ın, İlhan Selçuk'un, Melih Cevdet Anday'ın (ve başkalarının) yazılarındaki yeni anlatım biçimlerini, yeni sözcükleri not edip fişledim. Ve böylece Türkçemi ilerletip, şöyle çevirdim ''101 Zen Öyküsü''nden birini:

35. Değme Kıpı (Her An) Zen

Zen öğrencileri öğretmenleriyle en azından on yıl çalışırlar. Ondan sonra başkalarına öğretme sorumluluğunu yüklenirler. Tenno, çıraklığını tamamlayıp öğretmen olunca, Nan-in'e gider. Yağmur yağdığından Tenno'nun ayağında tahta ayakkabılar, elinde korunaç (şemsiye) vardır. Esenleştikten sonra Nan-in, ''Ayakkabılarını girişte çıkarmışsındır. Korunacını ayakkabıların sağına mı,soluna mı koydun? Söyle bakalım!'' der.

Tenno apışır, birden yanıtlayamaz. Zen'i, yaşamının değme kıpısında (her anında) diri tutamadığını görür. Nan-in'in öğrencisi olur. Zen sürekliliğini elde edene değin altı yıl daha çalışır.

Farsça ''her'' ile Arapça ''an''ı kullanır mıydım hiç! Ataç'ça ''değme kıpı'' derdim. Bu arada, Arapça ''tamam'dan yapma ''tamamlayıp''ı da görmemiştim. Ne derdim acaba, görseydim? ''Tükelemek'' filan mı derdim? ''Nalınlar''a da hiç nalınlar denir miydi? Arapçaydı ''nalın''! Şemsiye de öyle! ''Korunaç''ı öneriyordum, şemsiye karşılığı -daha uygun bir sözcük bulunana dek. Çetin Altan'ın, bir yazısında, neden bir vatandaş çıkıp da şemsiyeye Türkçe bir sözcük bulmaz, gibi bir söz ettiğini okumamış mıydım ben? Belki de o vatandaş bendim!

''101'' Zen Öyküsü'nü çok kimseye okudum. Öyküleri çok beğendiler. Dilini eleştirdiler. Anlaşılmamış sanatçı havasına girmiştim. En kolay yol! Kötü müydü Ataç'ın dili? Değildi. Onu neden beğeniyorlar? Bunu neden beğenmiyorlar? Tam bir dil hastası olup çıkmıştım. Onulmazından. Ataç'ı bırakamıyordum. Ataç'la bir yere gidemiyordum.

Herhangi bir dilin, sürekli değişen, gelişen kavramları, bilimleri anlaşılır biçimde ifade edebilmesi, o kavramları çocukların bile kolayca anlayabileceği sözcüklere dökebilmesi gerekmez miydi? Gerekirdi. Buna inanmaktaydım-inanmaktayım. Ama, ''Değme Kıpı Zen''deki Türkçe değildi bu. Değişiyordum. Ne var ki, Ataç'ı da, yeni önerilen sözcükleri de boşlayamazdım. Asılıp kalmıştım ortada: DİLİM TUTULMUŞTU. Ya da: Bambaşka bir sorun vardı.

Bir Başka Sorun

Mark Twain (Samuel L. Clemens), ''Huckleberry Finn''inde şöyle yazar:

''Ya inekler?''

''İnekler de konuşamazlar bizim gibi.''

''E, kediler inek gibi, inekler de kedi gibi konuşurlar mı hiç?''

''Konuşmazlar!''

''Demek ki, birbirlerinden farklıdır konuşmaları; çok doğal bir şeydir bu, değil mi?''

''Elbet.''

''Kedilerin ve ineklerin konuşması, bizimkinden farklıdır. Bu da pek doğaldır, değil mi?''

''Çok doğru dedin valla!''

''Öyleyse sorarım sana, **Fransızlar** da bizlerden farklı konuşmakla hem doğal hem de haklı bir şey yapmış sayılmazlar mı? Asıl bunu yanıtla sen!''

''Huck, kediler insan mıdır?''

''Hayır.''

''Peki, o zaman bir kediden insan gibi konuşmasını bekleyemeyiz, değil mi? İnekler insan mıdır? Kedi midir bir inek?''

''Tabii ikisi de değildir.''

O halde onların öbürleri gibi konuşması lazımdır. Ya Fransızlar? Insan mıdır bir Fransız?

''İnsandır.''

''Ulan Allah'ın cezası, o vakit ne diye insan gibi konuşmazlar-asıl sen bu soruma cevap bul!''

Değişik uluslar, değişik kültürler, bir ulusun içinde değişik dil biçimleri, bir kişinin değişik zamanlardaki değişik dilleri, hepsi değişik, değişik, değişik. Her bireyin ayrı bir dili var. İnanıyorum ki, bir ulus içinde de, bir dünya içinde de tek bir dil gerekiyor: Akıl dili, barış dili.

Türkçe yerel, İngilizce yerel, yerelliği aşmak isteyen Esperanto da yerel. İnsana bir dünyalı dili gerek. Biraz fazlaca ilerisi mi anlatılıyor bu sözlerle? Elli yıl önce Genel Anlambilim Enstitüsü'nün kurucusu Alfred Korzybski, ''Science And Sanity'' (Bilim ve Esenlik) adlı anıtsal yapıtında ideal insan dilinin, dünyanın ve insan sinir sisteminin yapısına benzer bir yapıda olması gerektiğini

1. Somutlaştırım.

Örnek: $Masa_1$, $masa_2$ ... $masa_n$.

($Masa_1$ bizimevdeki masadır; ama $masa_2$, sizin evdeki masadır.)

2. Zaman belirleyim

Örnek: $Masa_1$ 1972, $masa_1$ 1983 ...

($Masa_1$ 1972, bizim masadır - ama, ilk aldığımız zamanki haliyle... $Masa_1$ 1983 ise bizim bugünkü eskimiş masamız olmaktadır.)

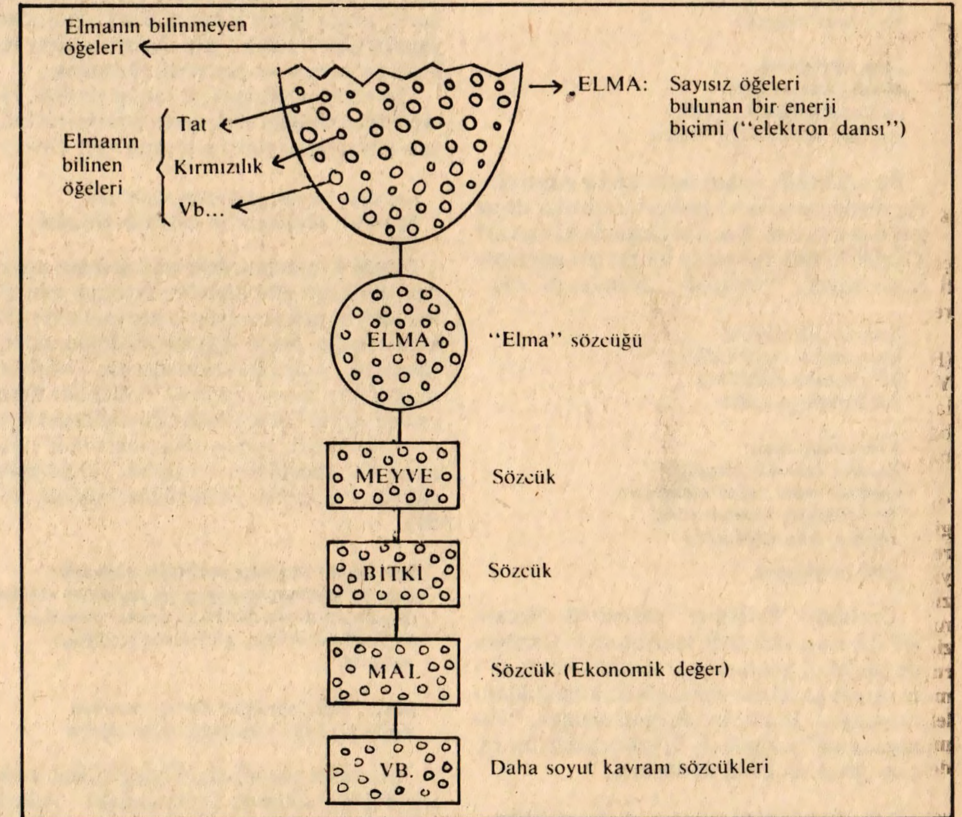
3. Değişiklik Bilincinin Kazanılması ve Sürdürülmesi.

Örnek: $Çocuk_1$ 1960, artık bugün çocuk değildir.

Ya da: $Elma_1$ 24.10.1983 (saat 9.00), $elma_1$ 24.10.1983 (saat 9.01) değildir; çünkü ilki yıkanmamıştı ve zehirliydi. Yenildiğinde, öldürebilirdi insanı. Oysa, bu arada iyice yıkandı. Öldürmeyen, yararlı, lezzetli bir elma olup çıktı bir dakika sonra.

Şu anda o $elma_1$ 27.10.1983 (saat 16.00) nerede? Bilemiyorum. Onu yemiştim çünkü. (Sahi, nerede acaba?)

4. Soyutlama Aşamalarının Bilincinde Olunması. (Bakınız şema)

Pekâlâ, şimdi ne yapacağız? Eski bir düşünceye yeni bir bakış atmaktı amacım. Siz ne dersiniz?

Ben? Her gün, yeniden gözlemliyorum dilimizi. Ve şu iki kesin bilginin üzerine kuruyorum öteki bulgularımı:

Dil, evrim geçiren bir süreçtir.

Her bireyin dili, tıpkı gövdesi, davranışları, duyguları gibi, başkalarınınkinden farklıdır; ve kendi sürecini yaşamaktadır.

Çok yavaş bir süreç bu! Evet! Ama, bizler gelecekte (100.000 yıl sonra) ne gövdesel biçimlere gireceğimizin telaşında mıyız ki?

** Japon Nyogen Senzaki ile Amerikalı Paul Reps'in birlikten yazdıkları ''Zen Flesh, Zen Bones'' (Zen'in Eti, Zen'in Kemiği) adlı 4 kitaplık bir derlemin birinci kitabı.*

"Çok Kapılı Oda" çerçevesinde Asım Bezirci'ye sorular

Asım Bezirci — Desen: A. Demirci

OSMAN ÇALIŞKAN

— "Çok Kapılı Oda" ilk kitabınız. Birinci basımı yirmi bir yıl önceydi. Yeniden yayınlanması sizde ne gibi duygular uyandırdı?

— **Çok Kapılı Oda** 1961'de yayımlandığında pek tedirgindim: Çeşitli umutlarım vardı, aynı zamanda korkularım da. Çünkü ilk kitabımdı, ilk göz ağrım. Üstelik, eleştiriye başlayalı da çok olmamıştı: Üç dört yıllık, çiçeği burnunda bir yazardım. Bu yüzden hem seviniyor, hem de çekiniyordum. Neyse ki, korktuğum başıma gelmedi: Kitap ilgiyle karşılandı. Birçok övgü, birkaç da yergi yazısına konu oldu. Fakat Türkiye'de eleştiri okuru az, ben de çok yeni bir yazar olduğumdan, kitabımın satışı pek ağır gitti. Kendi paramla bastırdığımdan epey zarara uğradım.

Aradan bunca zaman geçti. Öyleyken, kitabımın yeni basımında da aynı coşku ve korkuyu duyuyorum. Okurların, özellikle genç okurların nasıl davranacağını merak ediyorum.

— Ele aldığınız konular bugüngüncelliğini yitirmedi mi ki yeniden yayınladınız? Yitirmemiş olması -bana göre- sizin başarınız dır. Fakat, öte yandan, bu kitaptaki sorunları henüz aşılamamış olması, edebiyatımız için bir utanç kaynağı olmalı değil mi?

— **Çok Kapılı Oda**'da işlediğim konular ile ele aldığım sorunlar güncelliğini yitirmiş de olsalar, kitabımı yine yayınlardım. Bunu, bir yazarın en doğal hakkı ve mutluluğu olarak görüyorum. Yeni kuşakların / okurların ortaya çıkması ve kitabın yıllardır tükenmiş bulunması, onun yeniden basılması için yetmez mi? Öyle olmasaydı, hiçbir yazar eserini yeniden yayımlamaya girişmezdi. Kaldı ki, siz de kitabımın kapsadığı sorunların hâlâ aşılamadığını söylüyorsunuz. İkinci basımı için bundan iyi gerekçe mi olur?

Söz konusu sorunların hâlâ bizleri uğraştırmasında aykırı bir yan görmüyorum. Çünkü sorunların çoğu toplumumuzun yapısıyla ilgili. Bu yapı değişmedikçe, düzelmedikçe sorunların da değişmeyeceği, ortadan kalkmayacağı bellidir. Buna kuşaklar arası iletişim ve kültür kopukluğunu da eklemek gerekir.

— İlk basım ile bu ikinci basım arasında ne gibi ayrımlar var? Çıkardığınız ya da eklediğiniz yazılar hangileri?

— **Çok Kapılı Oda**'nın birinci basımında bulunan "Bir Uçtan Öbür Uca" ile "Kısır Döngüden Kurtulmak"ı **Bilimden Yana, Sosyalizme Doğru**'*ya*, 'Eleştirmenin Sorumluluğu''nu **"1950 Sonrasında Hikâyecilerimiz**'e, "Ayrık Otları" ile "İkinci Yeni Ve Eleştirmenler"i **İkinci Yeni Olayı**'na aktardığımdan ikinci basıma almadım. Çünkü, sözü geçen yazılar, adı anılan kitaplarımdaki öbür yazılarla ilgiliydiler ya da bazı yanlarıyla onları tamamlıyorlardı. Buna karşılık, sonraki kitaplarımda yer alan "Dize İşlevini Yitirdi mi? Statistique Değil Stylistique, Bir Roman Öldü, Aşırılık, Kalemini Kıracak mı?, Türk Edebiyatı 1965, Yanlışlarımızı Düzeltelim, Varolmanın Erdemi, Enver Gökçe'yi Tanır mısınız?" başlıklı yazıları da **Çok Kapılı Oda**'ya koydum. Ayrıca, kitabımla ilgili bir söyleşi, konuşma ve eleştiriyi de sona ekledim. Böylece, onu daha bir tutarlığa, bütünlüğe kavuşturduğumu sanıyorum.

— Kitabın arkasında, "yeniden basıma hazırlarken gözden geçirdiğiniz, geliştirdiğiniz ve genişlettiğiniz" belirtiliyor. Bu, bazen okurun kafasında soru işaretleri uyandıracak çelişkilere de yol açıyor gibime geldi. Örneğin, yazının yayınlanış tarihi 1959 olarak belirtilmişken, içindeki bir alıntının tarihi, söz gelimi 1981 olarak gösterilmiş. Bu sizce bir sakınca doğurmaz mı?

— Bu sorulu eleştirinizin cevabı kitabımda var. "Gürültü" başlıklı yazımın altında şöyle diyorum:

"Yirmi dört yıl önce yayımlanmış eleştirimi şimdi yazsaydım, Ferit Edgü haketmiş de olsa, bu kırıcı atasözünü kullanmazdım. Öyleyken, yazımı 1982'de yeniden yayımlarken, onu değiştirmedim. Böylece o zamanki eksiğim ile gediğimin bilinmesini düşündüm. '**Çok Kapılı Oda**'daki öbür yazılarım-

yı istemiş, olamayınca da üzülmüştüm. Ama şimdi böyle bir duygu taşımıyorum.

— Kitabınızda, bir sorun üzerinde eleştirmen, yazar ve ozanlar arasında karşılıklı - polemik de denilebilecek- tartışma yazıları da yer alıyor. Örneğin, Sezai Karakoç ve Cemal Süreya ile yaptığınız tartışma gibi. Bu tür yazılara galiba eskiden daha çok rastlanıyormuş. Bunlar, okurken insana hem zevk veriyor, hem de bir sanat sorununu güncelleştirmekle yeni ufuklar açıyor, bilgiler kazandırıyor. Sözgelimi, sizin sözünü ettiğim tartışmalarınızdan ben, "stilistik" (deyişbilim) diye yeni bir kavram ya da yöntem öğrenmekle kalmadım, şiir çözümlemesi üzerine yeni bilgiler de edindim. Şimdikilerdeki sanat, sanatçı tartışmalarına bakıyorum da - örneğin Türkiye'de roman vardır, yoktur tartışması gibi- sorunların derinliğine irdelendiği, düzeyli olanlarına pek rastlayamıyorum. Bunun nedenini açıklar mısınız?

— Kusura bakmayın, ama ben o günle bugün arasında büyük bir ayrım görmüyorum.

— 1958'de C.Süreya sizin için "elma şarabı onlar için çalışmıyor" demiş. Bu, bu işi beceremeyeceksiniz, demek herhalde. Siz de "elma şarabı için elmalar veren bir elma bahçesi alacağım" demişsiniz. Aldınız mı?

— Almak için çok çalıştım.

— "Yarına Kalmak" başlıklı 1957'de yayınlanmış yazınızı okurken, hâlâ tartışılan, kafamızı kurcalayan, sürekli sözünü ettiğimiz sorunların işlendiğini gördüm. "Özbiçim, ulusallık -evrensellik, çağdaşlık gerilik toplum- birey" vb. Bu konularda uzun araştırmalar yaptığınız belli. Ta o zamanlardan seçiminizi yapmış, toplumcu gerçekçi sanat anlayışını benimsemişsiniz. Sözü geçen yazıya, bugün sanatçıların büyük çoğunluğu imzasını atar. O zamanlar nasıl olmuştu etki ve tepkiler? Bir de merak ettiğim şu: Yeni basım sırasında bu yazınızı da "gözden geçirip genişletiniz mi?"

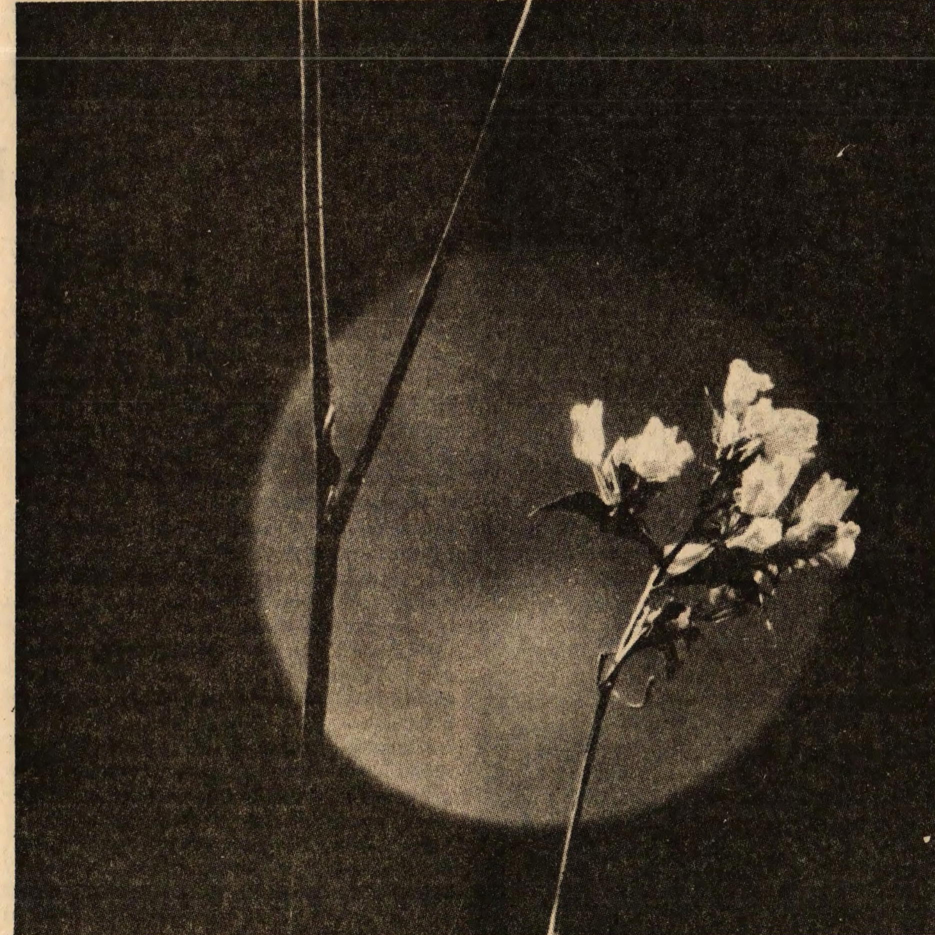
— "Yarına Kalma" üzerinde çok çalıştığım bir araştırma, ama çok bir etkisi ya da yankısı olmadı, biriki eleştirmenin övgüsünü kazandı, o kadar. Yeniden yayımlarken biraz gözden geçirdim, geliştirmeye çalıştım, ama değiştirip genişletmedim.

— Çok özel bir soru: Ençok şiir eleştirisi yapıyorsunuz. Bu seçme niye? Gizli bir sevi mi?

— Şiir bizde en eski, en yaygın, en gelişkin edebiyat türü. İster istemez, insanın ilgisini çekiyor. Üstelik, ben de onu çok seviyorum. Buna karşın, elimden geldiğince öbür türlerle de ilgilenmeye çalıştım,çalışıyorum. Bundan böyle, özellikle hikâyecilerimizin ürünlerine yönelmeyi, tükenmiş bulunan **"1950 SonrasındaHikâyecilerimiz"** adlı kitabımdaki eksikleri gidermeyi tasarlıyorum.

— Kitabınızın ikinci basımına aktardığınız bir konuşmada, "deneme değil, eleştiri" diyorsunuz ama, kitabınızın türünü "deneme -eleştiri-araştırma" diye belirlemişsiniz?

— O konuşmamda, ötedenberi bizde birbirine karıştırılan deneme ile eleştirinin bir-

Yüreğiniz burkulunca okuyun Eray Canberk'i

"Yüreğin Burkulduğu Zaman", Eray Canberk, Yazko Yayınları, 1983, 57 sayfa, 80 TL.

İLHAN BÜYÜKCEBECİ

Eray Canberk bir şiirinde, "içim ısındı sana" diyor. İkinci baskısı 1979'da yapılan, ilk şiir kitabı "Kuytu Sular"ı okuyunca içim ısınmıştı. Bu yıl yayımlanan "Yüreğin Burkulduğu Zaman"ı okuduktan sonra, kanım kaynadı Canberk'in şiirine. İlk kitabını okurken o şiirlerde; kuytu suların saklı kalmış gü-

S. 24'teki "Şairler" oldu. Yarası olan gocunsun! Bu şiirden hisse alması gerekenlerin sayısı hiç de az değil kanımca:

saygıyla anılır bazıları
bazıları sevgiyle
ustalarım kimi

bazıları var
övünme tafra gösteri

ki, Türkiye'deki kağıt fiyatlarının yüksekliği, kooperatifçe de bilinmekte.

— Şiirin kadrini bilen kişiler — olarak, yaşamın hay huyu içinde ne zaman yüreğiniz burkulursa; bu kitaptaki şiirleri okuyun ve avunun. Her ne kadar şairimiz "avut ama avunma" demiş olsa bile.

Teşekkürler sana Eray Canberk...

Ve bundan sonra dilerim: Yüreğin hiç burkulmasın!

KISA KISA

Hazırlayan: Selim Bulut

BÜTÜN DENEMELER - 1
Montaigne
Deniz Kitapları Yayınevi '83
Türkçesi: Erol Esençay
384. S. 500 TL.

Yazılışından 400 yıl sonra dilimizde çıkan yeni baskısı. Üzerinden asırlar geçmesine rağmen eserdeki yenilik ve güncellik nedir? Yazarın denemelerinin tamamen kişisel dostları ve yakınları için yazıldığını açıklamasına, diğer insanları ilgilendirmeyeceğini düşünmesine rağmen yüzyıllardır süren ilgi neden? Onun düşüncesinde evrensel olan nedir?

Eğitim, aile, dostluk, düşünce edimi gibi evrensel konular üzerinde yalın, önyargısız düşünceler geliştirmiştir. Düşüncede bilinemezciliğin ve tabuların egemen olduğu ortamda düşünürün yöntemi çığır açıcıdır. Etkisi bugüne kadar sürmüştür.

YİRMİBEŞ KURUŞA AMERİKA
Naim Tirali
YAZKO Yayınları'83
98 S. 175 TL.

1946-54 arasında yazılmış ve o dönem sanat dünyasında yankılar yapmış oniki öykü, YAZKO Yayınlarında 2. baskısını yaptı. Yazar, toplumsal ahlak açısından ayıp, yasak sayılan konular üzerine açıklıkla ve hicivli bir yaklaşımla eğilmiştir.

Ayrıca kitabın arkasında, öykücülüğünün 40. yılı nedeniyle yapılmış bir röportaj yer alıyor.

YAZ YAYINLARINDAN
ON ÇOCUK KİTABI

Yaz Yayınları, değişik yazarlarımızdan on çocuk kitabını birden yayımladı.

Masal, öykü, oyun türünden olan kitapların hepsini Mustafa Delioğlu resimlemiş.

Bir kitapta bizzat çocuklar yaşadıklarını öykülerken, diğerinde "hababam" türünde bir sınıfta, bir diğerinde hayvanlar evrenindeyiz.

*Bu dizide çıkan yazarlar ve kitapları şunlar: Mustafa Gezer: **Sevgi Çiçekleri** / Ziya Gökalp: **Kuğular** / Feyzullah Ertuğrul: **Köy Çocuklarından Anılar, Rüzgâr Salıncağı** / Erol Toy: **Son Çağrı, Altın Saray, Fareler Cumhuriyeti, Avcı Kekliği** / Abdülkadir Bulut: **Sakar Tay** / Duran Yılmaz: **Küçük Balıkçı.***

Her kitabın fiyatı yüz lira.

BİR AKTÖR HAZIRLANIYOR
Stanislavski
YAZKO Yayınları '83
Türkçesi: Suat Taşer
330 S. 600 TL.

Stanislavski, yaşamını tiyatroya adamış bir yönetmendir. 19. yüzyılın sonunda tiyatro soysuzlaşmış, gerçeğe yabancı duruma gelmiştir. Ünlü yönetmen bu sanatla ilgili her şeyi eleştiri süzgecinden geçirmiş, ulaştığı sonuçlar çağdaş tiyatronun temeli olmuştur.

Kitabın 2. baskısına önsözde Suat Taşer şunları söylüyor: "Bir Aktör Hazırlanıyor, bu konuda hazırlanmış ve hazırlanacak olanlarla birlikte -genellik-le sanatı, özellikle de tiyatroyu, sahneyi, sahnedeki yaratma olayını, piyes yazarını, aktörü, yönetmeni, seyirciyi, başarının tadını, başarısızlığın acısını tastamam öğrenmek ve anlamak isteyenlerle, yapıtı nicedir bekleyenlere bir kez daha iyi dileklerle sunulur."

zelliğini ve duruluğunu görmüştüm. Bu ikinci kitabında Canberk; birkaçı dışında 1977-1982 arasında yazdığı şiirlerini

Yüreğin Burkulduğu Zaman (16 şiir) ve Çocukça (5 şiir) olmak üzere iki bölümde toplamış. Daha önce şiiri için yapılmış olan nitelemeler (yalınlık, sıcaklık, duygusal bir yumuşaklık... gibi) bugün için de geçerli görünüyor, fakat söyleyiş biçimi daha bir ustalık kazanmış durumda. Kitabı okurken bazı şiirlerinde yer yer, B. Necatigil şiirinin tadını buldum ve daha çok sevindim.

Her şeyin parayla ölçüldüğü, gerçek dostlukların mumla aranır olduğu, çirkin bir dünyada Canberk; kent insanının içine düştüğü yalnızlığı, günümüzde artık bir alışverişe dönüşen sevgilerin hüznünü, usul ve dokunaklı bir sesle söylüyor. "Gündelik" şiirinde (S. 31) olduğu gibi:

kapalısın
kendi dört duvarında
gündüz--biraz sınırsız-
gece -evde odada-

seni kim örseliyor
kendinden başka
yürü yollardan yorgun
avut ama avunma

yaşa tarifelerde
etiket fiyat ve zam
gülümse katlan hoş gör
yüreğin burkulduğu zaman

Büyük kentlerin hay huyu içinde geçen ömrümüzde; sevgilere, dostlara ne kadar da az vakit ayırıyoruz. Kaç kişi farkında ki bunun? Canberk, unuttuğumuz bir şeyleri anımsatmak istiyor. "Yakınlık" şiirinde: (S. 41)

belki de hemşeriyiz
ama sorma nerden diye
bir yakınlık çıkarsana
yüzümdeki yaradan

içim ısındı sana
hayatın ince bir yerinden
anımsat bana insan olduğumu
dön gülümse benden yana
anımsat unuttuğumuzu

içim ısındı sana

Özellikle "Erteleme" şiirinde B. Necatigil'in havası var. Öyle sanıyorum ki Canberk de şiirini oluştururken, rahmetli Necatigil'in duyduğu içlenmeleri, yürek kırgınlıklarını yaşıyor. Bütün bu duygulanmalar, "Zamanaşımı" şiirinde (S. 9) erken gelen bir yaşam yorgunluğuna dönüşmüş:

bana meraklanma yıpranır çünkü gizliliğim
bir suyun bir başka suya karışıp denize aktığı
gibi ve kadar açık
"yorgunum anlamaktan her şeyi"

Ekmek parası için büyük kentlere göçmüş taşra insanının gurbet elde karşılaştığı yeni dertleri artan acılarını, işsizliği ise "Ayrılık Türküleri"nde dile getirmiş: (S. 13)

sızlayarak kapandı
görünürdeki yara
gurbet yeni dert açtı
acı kattı acıma

turna değil yardan haber getiren
heves değil beni sizden ayıran

"Özgeçmiş" şiirini (S. 17) okuyunca, belki de -yazınla uğraşan- pekçok kimse; sanki ortak bir geçmişi paylaşmış gibi olacaklar Canberk'le. Kitapta en fazla ilgimi çeken şiir;

benden öncesi yoktu
benden sonrası da
diyenler

ne çıkar
belli hepsinin yeri

Yalnız şunu da belirtmek isterim ki; "Şairler"in son bölümü, yukarıdaki iki bölüm kadar güçlü gelmedi bana. Sanki sonradan yapılmış bir "yama" gibi duruyor; biraz tekerleme havası ve zorlama yüzünden.

Canberk'in "Çocukça" adını verdiği, kitabın ikinci bölüm şiirlerinde; çocukların hülyalı dünyası, özgün bir biçimde yer alıyor:

çocuklar büyük gibi çileli akıllı uslu
büyükler küçülüyor ve büyükler çocuksu

Büyük kentlerimizdeki yeşil alanları yokeden, doğanın güzelliklerini bozmak için ellerinden ne gelirse yapan ve her yanı birer çirkinlik abidesi beton yığınlarıyla dolduran; inşaatçılara, şehircilik uzmanlarına, mimarlara, bugüne kadar yapılmış, akıl almaz derecedeki çirkin işlere (Boğaziçi'nde örneklerini gördüğümüz) göz yuman bürokrat takımına da, çocukların o masum yürekliğiyle çatıyor. "Çocuklar ve Büyükler" şiirinde: (S. 51)

hey mimar amcalar şehirciler uzmanlar
para babalarının kesesine göre kurmayın kentleri
okudunuz düşündünüz yaşadınız bunca yıl
bilginize ve aklınıza göre olsun çizdiğiniz
her çizgi

büyük gibi yaptığınız her iş çocukça
nerde bize söz verdiğiniz güzel dünya

Apartman çocuklarının hoşgörüden uzak, duydukları sıkıntıyı ve kırgınlığı; 'Apartmanlarda Yaşayan Çocukların Gözlemleri'nde içli bir siteme dönüştürmüş, onların kuş cıvıltılarını andıran sesleriyle: -birazcık düzyazıya kaçan bir söyleyişle olsada-

aşağı kattaki teyze çiçeklerini
canı gibi seviyor çocuk gibi bakıyor onlara
ama biz bahçede oynarken horluyor bizi
çiçekleri gibi davranmıyor çocuklara

Yazımı bitirmeden önce, Yazko'nun çıkardığı kimi şiir kitaplarında örneğini gördüğüm ve bu kitapta da tekrarlanan bir şeyi, çok yadırgadığımı söylemek istiyorum: Bir sayfaya rahatlıkla sığabilecek bir şiirin, iki hatta üç sayfaya serpiştirilmesi; okurun şiiri okurken konsantrasyonunun dağılmasına yol açıyor. Ayrıca kağıdın ucuz olduğu, Batı ülkelerinde bile, örneğine rastlanmayan bir hovardalıkla yapılan kağıt israfı; ülke ekonomisine zarardan başka ne getirebilir? Kaldı

da da genellikle bu düşünceye bağlı kaldım. Ancak, bilgi ve araştırmayla beslenen bazı açıklamalarım ile dilimi geliştirmeye çalıştım, fakat eliştirel yergilerim ile yargılarıma dokunmadım." (S.109)

— Kitabınızda dille ilgili yazılar önemli bir bölüm oluşturuyor. 1960 öncesinden bu yana özleşmeden, arılaşmadan yana bir tutum gösterdiğiniz, bunun kavgasını verdiğiniz halde TDK'na üye kabul edilmemiş olmanızı nasıl yorumluyorsunuz?

— Dil ile, Türkçenin özleşmesiyle ilgili yazılarımın çoğunu bu kitabımda topladım. Gerçekten de, belirttiğiniz tarihten beri, dilimizin özleşip güzelleşmesi yolunda çaba gösteriyorum, ama bunu Türk Dil Kurumu'na üye olmak için değil, inandığım için yapıyorum. Bir zamanlar Kurum'a üye olmabirinden ayrılması gereğini vurgulamayı amaçlamıştım. İçinde deneme, eleştiri ve araştırma türlerinde yazılar bulunduğu için kitabımızın başına o açıklamayı koydum. Ancak,şurasını da açıklamak isterim: Benim denemelerim, "eleştirisel deneme"dir, alıştığımız nitelikte deneme değildir. Batıda buna "essai critique" diyorlar.

— Son bir soru: Bugün Türkiye'de eleştiri türü ne durumda?

— Gerçi kuram, yöntem ve kılgı açısından eleştirimizin yeterli olduğu söylenemez, ama düne oranla oldukça geliştiği de inkâr edilemez. Elbette, eleştirmeni nesnel bir yargılayıcı/değerlendirici gibi değil de yazarların şakşakçısı/kötekçisi gibi görmek isteyenler için Türkiye'de eleştiri yoktur! İyi ki yoktur, ya olsaydı!?

KİMLİK KARTI
Sennur Sezer
YAZKO Yayınları '83
142 S. 300 TL

"Kimlik Kartı", 1964-77 arasında yazılan üç kitabı içeriyor: **Gecekondu, Yasak, Direnç.**

İşte, evde, şehirde, kırda, sevgide, savaşta ..
çağın gerilimi ile dolu şiirler.
"Kuşlar yeşili tüketemez
Buğday bekler toprakta
Şarkımız sürgün verir
Sesimiz çocuklarda"
***"Kuşlar Yeşili Tüketemez"** şiirinden*

DÜZELTME

Bir önceki sayımızda yer alan Suat Vardal'ın **Yorulur Ölümlü Gözleri** adlı şiir kitabı tanıtımda Yorulan Ölümlü Gözler olarak geçmiştir. Düzeltir özür dileriz.

Ozanlar ve Yazarlar

Ozanlar ve Yazarlar. Üçüncü Basım. Yazan: Türker Acaroğlu. Örgün Yayınları. İstanbul 284 sayfa 200 TL.

ETEM ÜTÜK

Orta dereceli okullarda Türkçe ve yazın öğretmenleri öğrencilerine ülke yazınını öğretirlerken ders kitaplarında adları geçen yazar ve ozanları tanıtırlar, yaşam öyküleri ve sanatları üzerine bilgi verirler. Yaptıkları sınavlarda bunlarla ilgili soru sorarlar. Ders kitaplarında bu bilgileri bulmakta güçlük çeken öğrenciler yardımcı kitaplara başvurma zorunda kalırlar. Öğrencilik yıllarımı düşünüyorum: Sözü edilen bilgileri derleyebilmek için kaynak bulmakta karşılaştığım zorluklar bir bir gözlerimin önüne geliyor. O yıllarda şimdiki gibi ansiklopedi bolluğu da yoktu. Az sayıda olsa bile, benim gibi köyden kente gelerek binbir yoksunluk içinde okuma savaşımı veren öğrencilerin edinmeye olanakları yoktu. Şimdilerdeyse kaynak ve yardımcı kitapları yazanlar, yayanlar çoğaldı. Bunlardan biri de, yazar ve çevirmen Türker Acaroğlu'nun "Ozanlar ve Yazarlar" adlı kitabıdır.

Böyle kitapları yazmak hem kolay, hem zordur.

Kolaydır: Önce adları saptarsınız, çeşitli ansiklopedileri karıştırarak yaşam öykülerini şurda doğmuş, şu okullarda okumuş, şu görevlerde bulunmuş, şu yapıtları vermiş dersiniz, olur biter.

Zordur: Ozan ve yazarların yaşam öykülerini yazarken, okurların dikkatlerini çekecek, onlara yeni bir şeyler verecek yanlarını,özelliklerini de arayıp bulacaksınız. Sanatları hakkında kısa, öz bilgiler verceksеniz. Çünkü ozan ve yazarları okurlara asıl bu yanlarıyla tanıtacaksınız. İşin en zor yanı da budur bence... Zorluk şuradan geliyor: Kişisel yargınızı ortaya koymayacaksınız. Eğer bunu yaparsanız, okur o sanatçı hakkında sizin kendi görüşünüzü aynen almak zorunda kalır. Siz ona, yansız bir yaklaşımla yalnız sanatsal yönünü tanıtacaksınız. Şimdi, "bu nasıl olur, hem sanatı üzerine bilgi vereceğim, hem de kendi görüşümü ortaya koymayacağım", diyeceksiniz. Ben de zaten bu işin zorluğunu anlatmaya çalışıyorum.

İşte yazar, çevirmen ve araştırmacı Türker Acaroğlu bu zor yolu tutmuştur.

Acaroğlu kitabını hazırlarken şöyle bir yöntem uygulamıştır:

Önce ilk ve orta dereceli okulların, Türkçe, Yazın kitaplarından alacağı kişileri belirlemiş, sonra, bu konuda daha önce çıkmış olanları inceleyerek noksanlarını, yanlışlarını saptamıştır. Böyle yapmasaydı, kendisinin de öyle bir kitap hazırlamasına, yayınlamasına gerek olmazdı. Ya da, kitabı ötekilerin kopyası olurdu. Kopya ise, hiçbir zaman bir şeyin aslı değerinde değildir. Adı üstünde, kopyadır işte...

Sanatçıların yaşam öyküleri ve sanatçı kişilikleri üzerinde kısa, öz bilgiler verdikten sonra yapıtlarının yayınlandığı tarihleriyle birlikte kaynakçanın gösterilmiş olması iki yönden yararlı olmuştur:

1. Acaroğlu'nun, bir sanatçı üzerine bilgi toplarken nerelerden yararlandığını öğreniyoruz.

2. Okur, verilen bilgileri yeterli bulmazsa, başvurması gereken yazı ve yapıtlar kendisine gösterilmiş oluyor. Kaynakçada yalnız sanatçı üzerine yazılan kitapların değil, makalelerin de gösterilmesi yerinde olmuştur. Çünkü öyle makaleler oluyor ki, geniş oylumlu bir kitaptan daha yararlı bilgiler bulabiliyor insan. Ancak, kaynak makaleler üzerinde biraz daha genişçe durulması yararlı olurdu.

Kitaba eklenen dizinden 231 sanatçıdan söz edildiğini anlıyoruz. Bu arada yine benzerlerinde bulunmayan bir durumu saptamış bulunuyorum: Elimde bulunan bu tip kitap ve ansiklopedilerin hiçbirinde Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ten yazar olarak söz edilmemişken, Acaroğlu bunu yapmıştır. Kitabın 44, 45 ve 46. sayfalarında Büyük Önder'in yazarlık yanını belirtmiştir. Salt bir "Onuncu Yıl Söylevi", bir "Gençliğe Sesleniş"i, hele hele "Büyük Söylev"i O'nun böyle kitabın baş köşesinde onurlu yerini almasına yetecek, artacak bir nedendir.

Acaroğlu'nun saptamasından Ulu Önder'in şu yapıtlarının bulunduğunu öğreniyoruz: Cumalı Ordugâhı (Süvari bölük, liva ve manevraları 1909, Selânik), Tâbiye ve tatbikat seyahati (1.cilt 1911, Selânik), Zabit ve kumandan ile hasbihal (Yeni basımları 1956, 1957). Askerlik üzerine bu üç yapıtı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları arasında bir arada yeniden bastırıldı: Atatürk'ün Askerliğe dair eserleri (1959), Geometri (1937, 1971), Anafartalar muhaberatına ait tarihçe (1955, 1962), Atatürk Diyor ki (Derl. Mustafa Baydar 1951, yedinci basım 1970), Atatürk'ün ölmez sözleri (1938), Atatürk'ün söylev ve demeçleri (1945-54.1959-61) vb. bunlardan ayrı olarak birçok yayınevince bastırılmış olan Söylev'in Fransızca (1927), Rusça (1934), İngilizce (1963) vb. başka yabancı dillere çevirilerinin yapıldığını; ayrıca şu çevirilerinin de bulunduğunu aynı yapıttan öğreniyoruz: Takımın muharebe talimi (Gen. Karl Litsmann'dan 1908 Selânik), Bölüğün muharebe talimi (Gen.K. Litsmann'dan 1912 Selânik).

Son söz olarak şunu söyleyebilirim: Acaroğlu'nun "Ozanlar ve Yazarlar" adlı yapıtından başta orta dereceli okul öğrencileri olmak üzere herkes yararlanabilir.

yazko YAYIN DÜNYASINDA EN ÖNDE

Yılbaşı armağanınız imzalı bir kitap...

Dostlarınız ve sevdikleriniz için yazarlarımıza imzalatacağınız kitaplar yılbaşında en değerli armağanınız olacaktır.

İmza günleri

(Saat 14.00 - 18.00)

19 Aralık Pazartesi
ABDÜLKADİR BULUT
ADNAN ÖZYALÇINER
HÜSEYİN HAYDAR

20 Aralık Salı
AFŞAR TİMUÇİN
BEKİR YILDIZ
ZEYNEP AVCI

21 Aralık Çarşamba
AYHAN HÜNALP
AFET ILGAZ
REFİK DURBAŞ
TÜRKER ACAROĞLU

22 Aralık Perşembe
AYDIN HATİPOĞLU
ERAY CANBERK
RECEP BİLGİNER
SALİM ŞENGİL

23 Aralık Cuma
A.KADİR
BERTAN ONARAN
IŞIL ÖZGENTÜRK
OKTAY AKBAL

24 Aralık Cumartesi
CENGİZ BEKTAŞ
KEMAL SÜLKER
ÖNAY SÖZER

26 Aralık Pazartesi
ERDOĞAN ALKAN
HAKKI ÖZKAN
MUHTEŞEM SUNTER
SALAH BİRSEL

27 Aralık Salı
CAN YÜCEL
MAHMUT ALPTEKİN
PINAR KÜR

28 Aralık Çarşamba
AHMET OKTAY
ASIM BEZİRCİ
CELAL ÖZCAN
MUSTAFA BALEL

29 Aralık Perşembe
ATTİLA İLHAN
ARİF DAMAR
KERİM KORCAN
KEMAL ÖZER

30 Aralık Cuma
M. HACIHASANOĞLU
NECATİ CUMALI
RIFAT ILGAZ
SEYYİT NEZİR

31 Aralık Cumartesi
AHMET ŞENSILAY
MEHMET BAŞARAN
MEHMET SEMİH
SENNUR SEZER

Yazko Yayın Pazarı
Cağaloğlu Meydanı - İstanbul Reklam Sitesi

Afrika müziğinin dört büyükleri

TOZAN ALKAN

Yüzyılarca İslam kültürü etkisi altında kalan Afrika müziğinin uzun bir suskunluktan sonra patlayacağı bekleniyordu ve beklenen gerçekleşti de. Geleceğin geleneksellin ve çağdaşın bir bileşimi olacağını kavrayan yeni bir müzisyen kuşağı tüm Afrikayı sardı. **rock, jazz,** vs. gibi müzik türlerini kendi kültürlerini yoğuran bu kuşak şimdi Afrika müziğine yepyeni bir ruh kazandırıyor, ve müziklerini Avrupada başarıyla temsil ediyor.

Mali'de, Salif Keita, Fanta Damba, Super Biton, Kanaga de Mopti ve Les Ambassadeurs, Kenya'da l'Orchestra Super Mazembe, Senegal'de Youssou N'Dour, Kongo'da Loko Massengo, Zaire'de M'Pon go. ve daha niceleri...

Aşağıdaki sanatçı ya da topluluklar müzikteki bu yeni Afrika dalgasının en önemli temsilcileri.

SUNNY ADE:

Afrika müziğinin en sevilen sanatçılarından biri olan Sunny Ade, **juju** müziğinin kralı diye nitelendiriliyor. İngiltere ve Amerika'dan sonra şimdi Fransa'ya da hızla yayılmaya başlayan bu müzik türü kökeninde dinsel bir müzik. Önceleri Nijerya'nın en büyük aşireti olan Yorubas tapınaklarında okunuyordu. Vurmalı çalgılar ve sözden oluşuyordu. 1920'li yıllarda bu niteliğini yavaş yavaş yitirdi. 1950'li yıllarda ise elektronik müzik aletleri bu müzik türüne egemen oldular. Bugün juju müziği Afrika'nın en sevilen müzik türlerinden biri. Sunny Ade başdöndürücü ezgilerden, devinimli ritmlerden ve değişik vurmalı çalgılardan oluşan müziğiyle büyük bir dinleyici kitlesine sesleniyor. Son albümü **"Synchro System"** Sunny Ade'nin başarısının en inandırıcı tanığı.

PİERRE AKENDENGUE:

Gabon'lu müzisyen Pierre Akendengue, 15 yıldan beri Fransa'da yaşıyor. "Kendi kafamda hala Afrika'da yaşıyorum" diyen müzisyen ülkesinde özgür söyleme olanağından yoksun olduğunu ve sürgünü yeğlediğini belirtiyor. Yaptığı müzik hakkındaki değerlendirmesi şöyle:

"Sunny Ade'nin yaratıcılığı ritme dayanır, ondan destek alır. Ben daha değişik bir Afrika geleneğine başvurdum. Öyküden, şiirden yani yazından kaynaklanan **"oralité"** idi bu. Müziğim temelde bir dans müziği değil bir dildir. İletişim aracı görevi görür. Gelenekten esinlendim ve bunu Batılı bir beceriyle işlemeye çalıştım."

Pierre Akendengué

Fotoğraflar: Cüneyt Ayral

Ruhi Su'yu dinlerken

HÜSEYİN İLBEY

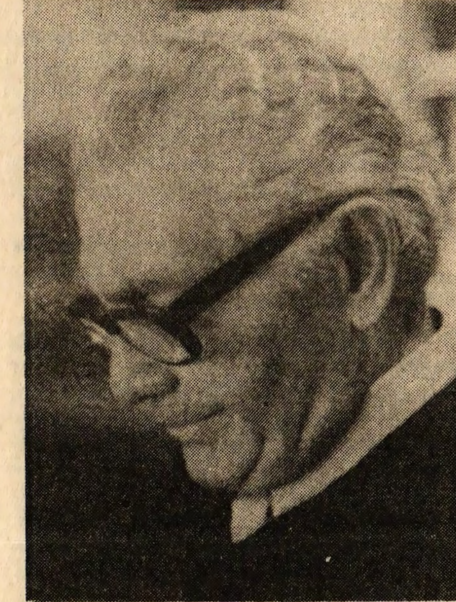
Toplumumuzun bir yozlaşma sürecini yaşadığı, genel kanı haline gelmiştir. Sanırım bu durum, kanıdan öte bir şeydir artık, bir gerçektir. Yozlaşma, çürüme kendini çok açık bir şekilde sergilemektedir. İnsanlar arası ilişkiler yalnızca çıkara dayalı duruma gelmiştir. İnsanlar birbirlerinin ciğerini söküp almakta, yere düşene aldırmamak bir yana, işlerine yarıyorsa yerdekini çiğneyip geçmekte bir sakınca görmemektedirler. Kişiler için artık toplumun genel sorunları ve genel çıkarları yoktur. Önemli olan kişisel sorunlar ve kişisel çıkarlardır. "En iyi kaptan gemisini kurtarandır" sözü, yaşamın biricik gerçeği haline gelmiştir. Gerçeği başka türlü göremeyen, ya da görmelerine izin verilmeyen yığınlar da, küçücük kayıklarını yüzdürebiliyorlarsa, kendilerini birer kaptan olarak görme yanılsaması içindedirler.

Gözleyin çevrenizi. İnsan beyninizi, insan yüreğinizi, insan mantığınızı karartmadan gözleyin yaşamı... İnsanlar otobüse binerlerken neden bencildirler? İnsanlar hangi gazeteyi okuyorlar? Hangi filmi görmek için uzun kuyruklar oluşturuyorlar? Hangi müziği dinliyorlar? Hangi konuları konuşup tartışıyorlar, ne tür espriler yapıp nelere gülüyorlar?... Soruları uzatmanın anlamı yok. Bu soruları karşılayacak yanıtlar pek içaçıcı olmayacaktır. Gözlerinize gelen görüntü çirkinlik; kulaklarınıza gelen anlamsızlık; burnunuza gelen kesif bir çürümüşlük kokusu olacaktır...

Bu olumsuz tablo elbette kendi kendine oluşmamaktadır. Bu süreç, planlı-programlı olarak, bilinçle beslenmekte, pompalanmaktadır. Çıkarlarını, egemenliklerini; çıkarlarının ve egemenliklerinin geleceğini, yozlaşan, çürüyen, yabancılaşan bir toplumda görenler, bizim sandığımızdan çok daha akıllı olduklarını hergün kanıtlamaktadırlar.

Kendi kültür kurumlarını yaratamayan, belli odakların kültürüne kötü bir öykünmecilik içinde olan bir toplumdan da, yozlaşmadan öte bir gelişme beklemek zaten olası değildir. Yozlaşma, bozulma sanıyorum kendini en çok sanat alanında açığa vurmaktadır.

Göstermeye çalıştığım çirkin tabloya bakarak fazla da karamsar olmamak gerek. Çirkini, yozu, çürüyeni doğuran toplum, güzelin de anasıdır çünkü. Bu ikili işleyiş, varolmamızın temeli değil midir? Ne güzeldir şu "en güzel çiçekler gübreliklerde açar" sözü... Hiç kuşkum

yok, bu güzel çiçekler gübreliği bir çiçek bahçesine çevireceklerdir bir gün...

Yozluğun, yozlaşmanın diz boyunu çoktan aşıp gırtlağa dayandığı bir ortamda, dünya "güzel insanlar"la doludur. Görmesiniz de, tanışıp tanımasanız da, eğer bir gözünüz olumsuz olanı kolluyorken, bir gözünüz de güzel olandan ayrılamıyorsa, o güzel insanları hep bilir, görür, duyumsarsınız. Kimdir bu insanlar? Adlarını yazmakla, saymakla bitirmek olası mı... Sözle, sesle, eylemle bunca güzellikleri yaratıp bize sunan bu insanlara öylesine çok borçluyuz ki...

Sözü burada Ruhi SU'ya getirmek istiyorum.

Ruhi SU, kuşkusuz ki çok yönlü, çok büyük bir sanatçıdır. O'nun yapıp başardıklarını bütün yönleriyle incelemek benim gücümü aşan bir konu. Ama kısaca şunları söyleyebilirim: O, yaşamı boyunca, doğru olandan, güzel olandan ödün vermemiş, dosdoğru bir çizgide gelişerek hep haklı olanın yanında yer almış, hep yarına ve insana umutlu bakmıştır. Bu niteliklere bir de bilgi-bilinci, sevgiyi, üstün bir yeteneği katın, ortaya Ruhi SU çıkacaktır. Böyle bir insan olabilmek, kolay mıdır!

Genellikle, güzelliklerin içimize damla damla aktığını söyleriz. Ruhi SU, damla damla değil, ırmak ırmak bir güzelliktir. İçinde inancı, direnci, umudu, sevgiyi, yaşama sevincini eksiksiz taşıyan bir güzelliktir O. O'nu yeterince dinlemişseniz, içinizde çok şeyin iyiye, güzele doğru değiştiğini duyumsarsınız.

Dinleyin Ruhi SU'yu... En karamsar, en umutsuz gününüzde dinleyin. Çevrenizde yılgınlığın, çürümüşlüğün dalga dalga yayılıp sizi boğuntuya sürüklediği zaman dinleyin... Göreceksiniz ki, umutsuzluğunuz, yılgınlığınız dağılacaktır; karanlık yerini aydınlığa bırakacaktır. İyi olanın, güzel olanın, çirkinliği, çürümüşlüğü, kokuşmuşluğu yenecek güçte olduğunu birkez daha anlayacaksınız. İçiniz umutla, sevgiyle ılıyacaktır.

Ruhi SU sayısız derlemeler yapmıştır. Bunlardan on beşi aşkın 45'lik plak, onbir tane de uzunçalar yapmıştır. Bunlar (uzunçalarlar), Şiirler ve Türküler, Seferberlik Türküleri, Yunus Emre, Pir Sultan Abdal, Karacaoğlan, Köroğlu, El Kapıları, Sabahın Sahibi Var, Çocuklar Balıklar Göçler, Semahlar ile Zeybekler'dir. Bu uzunçalarlar yalnızca dinlemekle yetinilmemeli, birer hazine olarak özenle yarınki kuşaklara bırakılmalıdır.

Dinleyin Ruhi SU'yu.

Telaşsız bir dil

NEVZAT ERKMEN

"Hey Jim; kediler bizim gibi konuşabilir mi?"

"Hayır, nasıl konuşsunlar ki!"

vurgulamaya başlamıştı. Korzybski, yeni bir insanlık diline yönelik ilk adımların şunlar olduğunu söylüyordu:

Massamba

Beni yaşama getirenlerle çok sıkı ilişkiler içinde büyüdüm. Onların inançlarıyla, gelenek ve görenekleriyle yani Afrika'nın bu topraklarını oluşturanların tüm özellikleriyle yetiştim. Ülkemin topraklarından yakamı sıyırmayı hiç düşünmedim. Bugün Fransa'da bulunmamın nedeni teknoloji, açılma olanağı ve yenilikler.

Pierre Akendengue Afrikalı bilinçlere sesleniyor. Afrika'nın birliği ve dinamik ve uyumlu bir Afrika için şiirsel ve politik bildirilerden kalkıyor yola. Son albümü **"Mando"**'da Afrika kaynakları ve Avrupa etkilerinin bir bileşimi olduğu inancında.

SAMMY MASSEMBA:

Sammy Masemba müzik çalışmalarına Zaire'de başladı. Zaire pek çok müzisyenin çalışma alanıydı. Kısa zamanda Zaire müziği Afrika'nın en sevilen müziği haline geldi. Massemba bu müzikle beslendi ve yavaş yavaş kendi müziğini oluşturmaya başladı. 1968'de ilk kez dinleyici karşısına çıktı. Çok büyük coşkuyla karşılanmadıysa da bu dinletiden çıkardığı sonuç önemliydi. Massemba bunu şöyle özetliyor:

M'Bamina

"Zenci-Amerikalı müzisyenleri dinledikçe Afrika müziğinin önemini daha iyi anladım, bu müziği daha iyi tanıdım. Batıyı dansa sürükleyen bu ritmler bizim kültürümüzdü. Nerdeyse kopmak üzereyken yeniden döndüm Afrika müziğine. Dinledim, araştırdım ve daha iyi öğrendim bu müziği. Kendi müziğimi de bu temel üzerine kurdum."

Sammy Massemba daha çok gençlerden oluşan bir dinleyici kitlesine sahip.

M'BAMİNA:

M. Bamina topluluğu da diğerleri gibi, farklı kültürlerden yararlanan ve bu kültürlerin belli ögelerini benimseyen bir topluluk. 8 kişiden oluşan M'Bamina esinini Kongo kaynaklarından alıyor. Zenci ruhçuluk ve ruhsallıktan da yararlanan topluluk yeni Afrika müziğinde yeni değerler arama peşinde.

"Kicongo" dilinde M'Bamina "yıldırım" anlamını taşıyor.

Gerilim yaratan müzikleriyle böyle bir imge yarattıkları söylenebilir.

Müziklerini ilk kez Fransa'da dinletme olanağını bulan topluluk, dinleti başarıyla sonuçlanınca ismini duyuruyor. James Brown'dan Bob Marley'den ve Johnny Halliday'den sırasıyla **funk reaggae** ve **rock** müzik türlerinde yararlanan M'Bamina her kesimden dinleyici bulabiliyor.

Hikmet Şimşek ve Gülsin Onay

ÜMİT GÜLTEKİN

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın mevsim içi olağan dinletilerine 8 Aralık cuma akşamı bir yenisi eklendi. HİKMET ŞİMŞEK orkestrayı yönetiyor, solist olarak ise bu kez Gülsin Onay'ı izliyorduk. Seslendirilen ilkyapıt, orkestranın viyola üyesi NEJAT BAŞEĞMEZLER (1950)'in Uvertürüydü. Yapıtın, 1981 yılında bir yarışma için hazırlandığını ve bestecinin orkestra için yazdığı ilk müzik olduğu program notunda belirtiliyordu. Deneyimli şefimiz Hikmet Şimşek hemen her dinletisinin programına bir Türk bestecisinin yapıtını katar. Bunun yanısıra Hikmet Şimşek hemen her dinletisinin programına bir Türk bestecisinin yapıtını katar. Bunun yanı sıra Hikmet Şimşek amatör veya genç bestecilerin yapıtlarına da, onların yeni yapıtlar yaratmalarında pekiştireç oluşturması iyimserliğiyle programlarda yer verir. Dinletide ilk kez seslendirilen yapıta da aynı iyimserlik gözlüğü ile bakarsak, genç besteciyi kutlamakla yetinmek gerekir. Uvertür görkemli bir girişle başlamıştı. Yer yer koralı anımsatan geçişler seçiliyordu. Şarkılayıcı ezgilere kesik dikey uygular eşlik görevini üstleniyordu. Müziksel fikirler yer yer doğuyor ama ömürleri çok kısa bir sürece sığıyordu. Hafif müziğe eğilim, yöresel koku ve çağdaşlığın tınıları film şeridi gibi geçiyordu. Ezgiyi yeni enstürman alıp şarkılaya başladığında, ezgiyi bundan önce vermiş olan enstürman artık doku oluşturacağı yerde, eslerle dolmuş partisine dönüyordu. Böylelikle armonik dokunun lifleri çoğu yerde seyrekleşiyordu. Bu nedenlerle yapıtın bir estetik bütünlük içerisinde bulunduğunu söylemek biraz güç.

Ikinci olarak ROBERT SCHUMANN (1810-1856)'ın Piyano Konçertosu seslendiriliyordu. Bu yapıt için parça parça yazıldı demek yanlış olmaz. Diğer pek çok yapıtı gibi bu konçertonun da yaratılmasında eşi CLARA (WIECK) SCHUMAN'ın etkisi büyük olmuştur. Clara, Robert'ten kendisinin çalması için orkestra eşlikli bir piyano parçası yazmasını henüz nişanlılarken istemişti. Fakat yapıt yaratma sürecinde ilk aşamasını Clara ve Robert evlendikten sonra verdi. İlk bölümü 1841 yılı başlarında yazdı, 1845'te ise İntermezzo: Andante ve Allegro vivace bölümlerini oluşturarak yapıtı tamamladı. Piyano Konçertosu Drasden'de Clara Schumann tarafından 1845 yılında seslendirildi. Schumann yapıtları için şöyle diyordu: "Baskıda olan fantezilerimi şiir olarak niteliyorum. Şiir duyguların soylu bir anlatım yolu ve müziğin niteliklerini çok iyi yansıtıyor". Schuman'ın sözünü ettiği elbetteki edebi anlamda şiir değil, müzikteki şiirsel anlatım gücü. Bu nedenle La Minör Konçertonun yorumunda şiirsel anlatım gücü öğesinin yeterliliğini aramak gerekir. Güçlü pıyanist Gül Gülsin Onay yapıtı deyim yerinde ise, tıkır tıkır seslendirdi, notasal ödün vermedi. Çünkü sanatçının güçlü bir tekniği var. Fakat tuşesi bu güçlü teknik ile aynı düzeyde olacak kadar yumuşak değil. Belki sanatçı da bunu bildiğinden, yanlız piyanolu bölümlerde bu açığı kapatmak ve şiirsel anlatımdan ödün vermemek için partiyi yoğuruyordu. Fakat mekanik çalış etkinliğini korudu. Avrupa'da büyük solistler belirli bestecilerin, hatta belirli bestecilerin belirli türlerini yorumlamakla tanınırlar. Örneğin Alfred Brendel Beethoven, Arthur Rubinstein Chopin Ballade yorumları ile tanınırlar. Buna karşı Rubinstein Chopin'in Valslerinde başarılı sayılmaz. Bizim solistlerimiz ise kendi yorumsal güçlerinin nitelikleri açısından belirli dönem, besteci ya da türlere yönelmiyorlar. Böyle olunca da bütünüyle mükemmel yorumlar oluşmuyor.

Dinletinin son yapıtı Felix Mendelssohn (1809-1847)un 5. senfonisiydi. Yapıt "Reformation". "Reform" adları ile de tanınır. Senfoni, Protestan Mezhebi'nin 300. yıldönümünü kutlama törenlerinde çalınmak üzere yazıldığından bu adı almıştı. Fakat Katoliklerin engellemeleri nedeni ile 1830 yılında seslendirilemeyince, bestecinin yönetiminde ilk kez 1832 yılında yorumlandı. Dinletide senfoninin yorumu kanımca Mendelssohn'dan çok bir Berlıoz'a yaraşır nitelikteydi. Bazı kararsız girişlerin dışında büyük aksama veya uyum bozuklukları söz konusu değildi. Fakat baştan aşağı stresli bir çalış seziliyordu. Bu öğe şeften sonra bir senfonik orkestra da konzertmeister (= başkemancı)nın önemini vurgulamakta. Dinleti gecesi konzertmeister daha yağlı ve ılımlı olsaydı bu en azından birinci ve ikinci kemanları etkileyecek. Fırtınayı belli ölçüde melteme dönüştürecekti. Yanlız "yağlı" deyimi ile, obualarin birinde olduğu gibi "gevrekliği" karıştırmamak gerekir.

"101 Zen Öyküsü* adlı bir kitap çevirmiştim. Ordan aldım bu öyküyü. Dilimin (benim dilimin) geçirdiği aşamaları göstermek için...Niçin mi? Çok kimsenin çektiği dil sıkıntılarından söz etmek istiyorum da! 1956'da Amerika'ya okumaya gittiğimde, yanıma TDK'nın o zamanki Türkçe sözlüğünü almıştım. 1963'te dönünce, birden Türkçelerle karşılaştım. İlkokul dönemimin "üçgen"li "saylav"lı Türkçesi; lise dönemimin "muhal"li, "içtimai"li Türkçesi; dil bukalemunlarının "bir taksi ya da içki alalım"lı "imecın (imagine) etme"li Türkçesi; Ataç'ın "betik"li, "tilcik"li Türkçesi; ussal dil tutkunlarının "sözcük"lü, "ilke"li, Türkçesi...

Ataç'ı, Divanü Lügat-İt-Türk Dizini'ni, Tarama Sözlüğü'nü, Derleme Sözlüğü'nü, Varlık'ı, gazeteleri, öbür dergileri, birçok kitabı aldım. Okudum okudum, yazdım. Salah Birsel'in, Necati Cumalı'nın, Oktay Akbal'ın, İlhan Selçuk'un, Melih Cevdet Anday'ın (ve başkalarının) yazılarındaki yeni anlatım biçimlerini, yeni sözcükleri not edip fişledim. Ve böylece Türkçemi ilerletip, şöyle çevirdim "101 Zen Öyküsü"nden birini:

35. Değme Kıpı (Her An) Zen

Zen öğrencileri öğretmenleriyle en azından on yıl çalışırlar. Ondan sonra başkalarına öğretme sorumluluğunu yüklenirler. Tenno, çıraklığını tamamlayıp öğretmen olunca, Nan-in'e gider. Yağmur yağdığından Tenno'nun ayağında tahta ayakkabılar, elinde korunaç (şemsiye) vardır. Esenleştikten sonra Nan-in, "Ayakkabılarını girişte çıkarmışsındır. Korunacını ayakkabıların sağına mı,soluna mı koydun? Söyle bakalım!" der.

Tenno apışır, birden yanıtlayamaz. Zen'i, yaşamının değme kıpısında (her anında) diri tutamadığını görür. Nan-in'in öğrencisi olur. Zen sürekliliğini elde edene değin altı yıl daha çalışır.

Farsça "her" ile Arapça "an"ı kullanır mıydım hiç! Ataç'ça "değme kıpı" derdim. Bu arada, Arapça "tamam'dan yapma "tamamlayıp"ı da görmemiştim. Ne derdim acaba, görseydim? "Tükelemek" filan mı derdim? "Nalınlar"a da hiç nalınlar denir miydi? Arapçaydı "nalın"! Şemsiye de öyle! "Korunaç"ı öneriyordum, şemsiye karşılığı -daha uygun bir sözcük bulunana dek. Çetin Altan'ın, bir yazısında, neden bir vatandaş çıkıp da şemsiyeye Türkçe bir sözcük bulmaz, gibi bir söz ettiğini okumamış mıydım ben? Belki de o vatandaş bendim!

"101" Zen Öyküsü'nü çok kimseye okudum. Öyküleri çok beğendiler. Dilini eleştirdiler. Anlaşılmamış sanatçı havasına girmiştim. En kolay yol! Kötü müydü Ataç'ın dili? Değildi. Onu neden beğeniyorlar? Bunu neden beğenmiyorlar? Tam bir dil hastası olup çıkmıştım. Onulmazından. Ataç'ı bırakamıyordum. Ataç'la bir yere gidemiyordum.

Herhangi bir dilin, sürekli değişen, gelişen kavramları, bilimleri anlaşılır biçimde ifade edebilmesi, o kavramları çocukların bile kolayca anlayabileceği sözcüklere dökebilmesi gerekmez miydi? Gerekirdi. Buna inanmaktaydım-inanmaktayım. Ama, "Değme Kıpı Zen"deki Türkçe değildi bu. Değişiyordum. Ne var ki, Ataç'ı da, yeni önerilen sözcükleri de boşlayamazdım. Asılıp kalmıştım ortada: DİLİM TUTULMUŞTU. Ya da: Bambaşka bir sorun vardı.

Bir Başka Sorun

Mark Twain (Samuel L. Clemens), "Huckleberry Finn"inde şöyle yazar:

"Ya inekler?"

"İnekler de konuşamazlar bizim gibi."

"E, kediler inek gibi, inekler de kedi gibi konuşurlar mı hiç?"

"Konuşmazlar!"

"Demek ki, birbirlerinden farklıdır konuşmaları; çok doğal bir şeydir bu, değil mi?"

"Elbet."

"Kedilerin ve ineklerin konuşması, bizimkinden farklıdır. Bu da pek doğaldır, değil mi?"

"Çok doğru dedin valla!"

"Öyleyse sorarım sana, **Fransızlar** da bizlerden farklı konuşmakla hem doğal hem de haklı bir şey yapmış sayılmazlar mı? Asıl bunu yanıtla sen!"

"Huck, kediler insan mıdır?"

"Hayır."

"Peki, o zaman bir kediden insan gibi konuşmasını bekleyemeyiz, değil mi? İnekler insan mıdır? Kedi midir bir inek?"

"Tabii ikisi de değildir."

O halde onların öbürleri gibi konuşması lazımdır. Ya Fransızlar? Insan mıdır bir Fransız?

"İnsandır."

"Ulan Allah'ın cezası, o vakit ne diye insan gibi konuşmazlar-asıl sen bu soruma cevap bul!"

Değişik uluslar, değişik kültürler, bir ulusun içinde değişik dil biçimleri, bir kişinin değişik zamanlardaki değişik dilleri, hepsi değişik, değişik, değişik. Her bireyin ayrı bir dili var. İnanıyorum ki, bir ulus içinde de, bir dünya içinde de tek bir dil gerekiyor: Akıl dili, barış dili.

Türkçe yerel, İngilizce yerel, yerelliği aşmak isteyen Esperanto da yerel. İnsana bir dünyalı dili gerek. Biraz fazlaca ilerisi mi anlatılıyor bu sözlerle? Elli yıl önce Genel Anlambilim Enstitüsü'nün kurucusu Alfred Korzybski, "Science And Sanity" (Bilim ve Esenlik) adlı anıtsal yapıtında ideal insan dilinin, dünyanın ve insan sinir sisteminin yapısına benzer bir yapıda olması gerektiğini

1. Somutlaştırım.

Örnek: $Masa_1$, $masa_2$ ... $masa_n$.

($Masa_1$ bizimevdeki masadır; ama $masa_2$, sizin evdeki masadır.)

2. Zaman belirleyim

Örnek: $Masa_1$ 1972, $masa_1$ 1983 ...

($Masa_1$ 1972, bizim masadır - ama, ilk aldığımız zamanki haliyle... $Masa_1$ 1983 ise bizim bugünkü eskimiş masamız olmaktadır.)

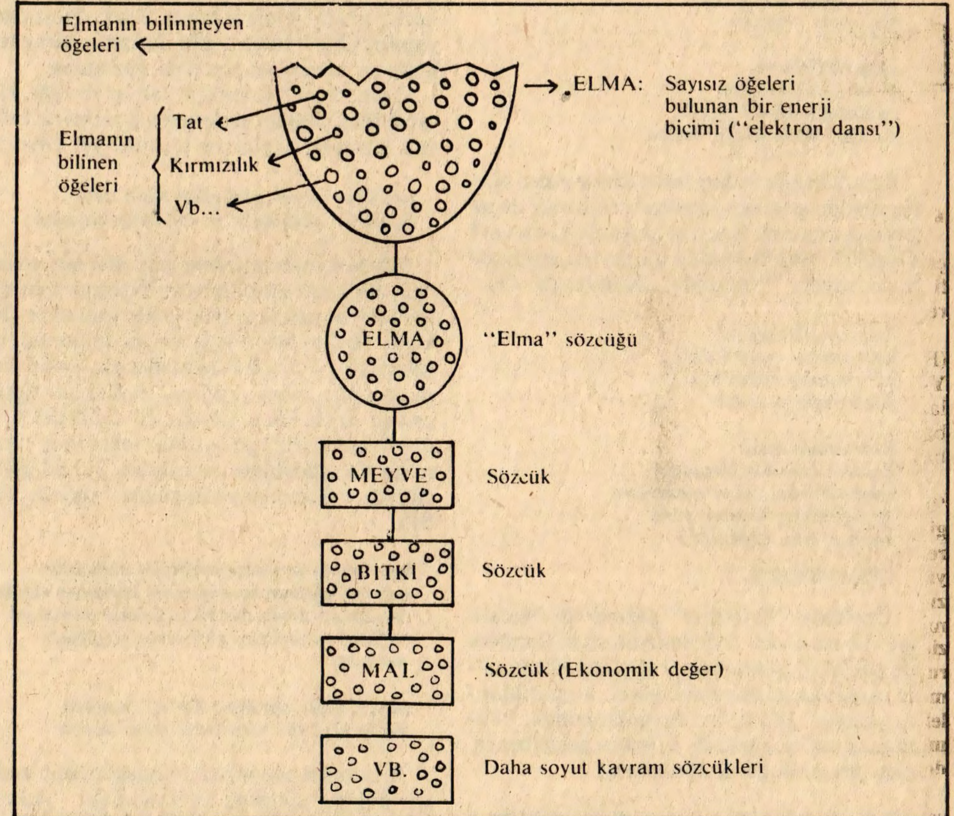
3. Değişiklik Bilincinin Kazanılması ve Sürdürülmesi.

Örnek: $Çocuk_1$ 1960, artık bugün çocuk değildir.

Ya da: $Elma_1$ 24.10.1983 (saat 9.00), $elma_1$ 24.10.1983 (saat 9.01) değildir; çünkü ilki yıkanmamıştı ve zehirliydi. Yenildiğinde, öldürebilirdi insanı. Oysa, bu arada iyice yıkandı. Öldürmeyen, yararlı, lezzetli bir elma olup çıktı bir dakika sonra.

Şu anda o $elma_1$ 27.10.1983 (saat 16.00) nerede? Bilemiyorum. Onu yemiştim çünkü. (Sahi, nerede acaba?)

4. Soyutlama Aşamalarının Bilincinde Olunması. (Bakınız şema)

Pekâlâ, şimdi ne yapacağız? Eski bir düşünceye yeni bir bakış atmaktı amacım. Siz ne dersiniz?

Ben? Her gün, yeniden gözlemliyorum dilimizi. Ve şu iki kesin bilginin üzerine kuruyorum öteki bulgularımı:

Dil, evrim geçiren bir süreçtir.

Her bireyin dili, tıpkı gövdesi, davranışları, duyguları gibi, başkalarınınkinden farklıdır; ve kendi sürecini yaşamaktadır.

Çok yavaş bir süreç bu! Evet! Ama, bizler gelecekte (100.000 yıl sonra) ne gövdesel biçimlere gireceğimizin telaşında mıyız ki?

** Japon Nyogen Senzaki ile Amerikalı Paul Reps'in birlikten yazdıkları "Zen Flesh, Zen Bones" (Zen'in Eti, Zen'in Kemiği) adlı 4 kitaplık bir derlemin birinci kitabı.*

Sevgili Arsız Ölüm

Röportaj: CEMİLE ÖZDEMİR

"Sevgili Arsız Ölüm" Latife Tekin'in ilk yapıtı. Annesinin anısına yazılmış.

Yapıtın roman mı, hikâye mi, masal mı olduğunu kendisi de açıklamıyor. Bilinen bir şey varsa o da (bu kitabın diyeceğim) alışık olduğumuz roman tekniğinden bambaşka bir yapıya sahip olduğu.

Ayrı ayrı Huvat'ı, Atiye'yi, Dirmit'i ve kardeşlerini içinde bulundukları ortamlarda inançlarıyla, yaşam tarzlarıyla, özellikle Dirmit'in çelişkileriyle anlatan yine Dirmit Kız...

Dirmit Kıza sorularımı verdim. Aldığım yanıtlar mı? Aşağıda aynen veriyorum:

Kitabında anladığım kadarıyla anlatımda halk hikâyeleri özelliği var. Geçmiş zamanı kullanıp masalsı bir hava ile yer yer şiirselleşmeye gidiyor. Yararlanmanın etkisi nedir?

Zaman bilincini yerleştirmemiş bir toplumun insanlarını, toplumsal bir kesiti masal zamanı, mekan içinde anlatmak, etkilenmenin ve yararlanmanın ötesinde bilinçli bir seçimdi.

Yapıtın; klâsik, alışık olduğumuz roman tekniğinin dışında, kendince bir özgürlük taşıyor. Buna roman diyebilir miyiz? Değilse nedir?

Sevgili Arsız Ölüm bence, ne tek başına roman, ne masal, ne de hikâyedir. Ne olduğuna gelince, adını tek başıma koyabileceğimi sanmıyorum. Ayrıca bu, benim işim değil. Ona bilinen kalıplarla yaklaşılmamasını dileyebilirim yalnızca...

Yapıtında gününün olaylarına tanıklık etmişsin. Bunun aktarımı konusunda ne düşünüyorsun! Niçin gerek duydun?

Sevgili Arsız Ölüm'ün yalnızca günümün olaylarına değil, günüm olmayan günlerin olaylarına da uzandığını düşünüyorum. Niçin gerek duydun sorusuna gelince, niçin yazar oldun diye sorulması daha doğru olurdu, diyeceğim.

Kitapta köyden kente gelen bir aile var. Tabii köy ve kentteki koşullar farklı. Köyden gelenlerin kente uyum tarzını mı anlatıyorsun?

Köyden gelenlerin kente uyum tarzı diye bir şey var mı bilmiyorum. Eğer böyle bir tarz varsa, benim anlattığım insanlar ondan habersiz olmalılar.

Latife Tekin, Cemile Özdemir'le...

İbrahim Akyürek

Arka kapaktaki açıklama sanıyorum seni anlatıyor. Dirmit ile nereye kadar özdeşleşiyorsun?

Bir zamanlar Dirmit'le kendi içimde tanışmıştım. Onu hâlâ bir yerlerimde sakladığımı düşünüyorum. Ama tek başına Dirmit değildim hiçbir zaman. Daha karmaşıktım diyebilirim. Bir de, Dirmit'in roman için, benim anılarımı didik didik edip kendisine yakışanı seçtiğini...

Yine, Dirmit'de birey olma önerisi var diyeceğim. Peki bu konumda, Dirmit'in yeri ne?

Sevgili Arsız Ölüm bu soruya yanıt veriyor kanısındayım. Aslında roman diyor ki, benim kahramanım olmaya aday tek kişi Dirmit'tir. Ötekilere gelince, onlar romana da Dirmit'e de ne yazık ki ulaşamıyorlar. Dirmit'in yeri roman. Ötekilerinse henüz roman değil sanırım.

Romana hükmeden hurafelerin, cinlerin, perilerin hâkimiyeti ne? Senin gözlemleme ve aktarma olayın ne boyutta?

Eğer cinler, periler, hurafeler romana hükmediyorsa, onların hâkimiyeti nedir sorusu çelişkili bence. Bu öğeler romana ulaşamıyorlar, hatta bulaşamıyorlar bile diye düşünüyorum ben. Eğer bir hâkimiyet olsaydı, onların arasından roman selametle sıyrılamazdı.

Dirmit'in kardeşlerini göz önüne getirirsek, toplum bu insanları nasıl kanalize ediyor?

Yanlış anlamıyorsam, toplum Dirmit'i kanalize etmiyor anlamını da içinde taşıyor bu soru. En azından "Dirmit'in kardeşleri" demekle onları toplum karşısında farklı konumlara oturttuğumuzu belirtmiş oluyorsunuz. Bu insanların yaşamlarını en temelde üretim ilişkileri belirliyor. Dirmit de bu ilişkilerle belirleniyorsa eğer onlardan daha çaresiz konumlardadır. Dirmit'in kız olması, çalışmamasını, okula gitmesini getiriyor. Dirmit, eksik eteklik konumunu kullanarak (bilinçli de değil üstelik) avantaja çeviriyor. Dirmit'i ötekilerden ayırmak için çok fazla nedenimiz yok sanırım. Romanı okuyan hiç kimse Dirmit'e öfke duymayı aklından geçirmediği için söylüyorum bunları. Herkesin hayatla boğuştuğu bir yerden sıyrılmak, birey olmaya doğru yol almak, her zaman üstünlükler, güzellikler üstüne kurulu değildir. Dirmit'in gerçekten cinlerle bir alış-verişinin olduğuna inanasım geliyor bazen...

Lâlehan Uysal

Roman kahramanları düşünen, soyutlayan, konuşan insanlar değil. Genel olarak insanlarımızın konumu mu bu?

Yalnızca romandaki insanların yapısal bozukluğu olduğunu sanmıyorum tabii. Ama o insanların düşünmediklerini, konuşmadıklarını, hatta soyutlama yapmadıklarını söylemek, benim romandaki insanlarla ve genel olarak bizim insanımızla ilgili düşüncelerime uygun düşmüyor. Ben bizim insanlarımızın kendilerine, dünyaya ve karşısındaki insanlara bakışını, kavrama yöntemini açığa çıkarmaya çalıştım. Yoksa, dilini işlerken soyutlama yapıyor. Ama bu soyutlamayı nasıl yapıyor? Bu ayrıca, upuzun tartışılacak bir konu. Bireyselleşme sürecini atlamamış insanı anlatıyorum ben. Bu insan kendisini, karşısındakini, dünyayı nasıl kavrıyorsa, ne kadar kavrıyorsa o kadar vardır.

Huvat kapitalizmden etkileniyor mu?

Bu sorunun niçin sorulduğunu, ayrıca niye yalnızca Huvat için sorulduğunu pek kavrayamadım. Cinler bile kapitalizmden etkileniyorlar.

İlk romanın yayımlandıktan hemen sonra, senaryo yazman için teklif mi aldın, yoksa kendin mi istedin?

İlk romanım yayımlanmadan altı ay önce teklif aldım **Çöp Masalları**'nı bitirmek üzereydim. Dialog yazmaya susamıştım doğrusu. Hemen kabul ettim.

Genç bir okuyucusundan genç yazar Latife Tekin'e, latife

LÂLEHAN UYSAL

En son ne zaman içiçeydi herşey, ne zaman kilitledim umutları çekmecelere. Her şey çok mu kötü gidiyordu. Ne oluyordu? Kimse kimseyle konuşmuyor, kimse kimseyi bulamıyordu. Ne zaman, en son ne zaman güzel bir kitap okumuştum. Epey uzak bir yerde miydi yatağıma benimle giren, kapaklarını yastığımda kapayan kitap. Bu yaşadıklarımız, bu sarı, bu karanlık, kurumuş, dökülmüş... Bu yaşadıklarımız evet sonbahardı. Yapraksız ağaçlara alışmıştık, güç bile sarfetmemiştik, yaprakları yerine bağlamaya. Her yanı sonba-

"Ardıç Kuşu" çevirisi üzerine notlar

MUZAFFER UYGUNER

Yazko Çeviri'nin Ocak-Şubat 1983 dönemini kapsayan 10'uncu sayısında, Yorgo Seferis'in Yunanca aslından Herkül Milas tarafından yapılmış çevirisiyle "Ardıç Kuşu" adlı uzun bir şiiri okuduk. Herkül Milas, Yunancayı çok iyi bilen, hatta Yunanistan'da kavgası yapılan iki Yunancayı da iyi bilen bir çevirmen. Bu çeviriyle ilgili olarak eklediği "Ardıç Kuşu Üstüne" adlı notlarıyla gene bu şiiri odak alan "Yunan Ozanlarının Türkçe Çevirileri" adlı yazısı da, bu bilgisini ortaya koymaktadır. Milas, dilimize yapılan Yunan şiirleri çevirilerinin aracı başka bir dilden (İngilizce, Fransızca) yapıldığını vurgulayarak, asıl Yunancadaki bazı deyimlerin ve şiir dilindeki kullanımların tam olarak yansıtılamadığını, çevrilemediğini belirtiyor. Bu yargısının doğru olduğunu kabul edebiliriz. Ancak, bu konuda, Yunan ozanlarından aracı dillerle çeviri yapanların söz söylemesi gerektiğine inanıyorum. Özellikle de, "Ardıç Kuşu"nu çevirenlerin ve Milas'ın yazılarında eleştirilenlerin konuya eğileceklerini sanıyorum.

Ben, Milas'ın çevirdiği şiiri okudum. Okurken, bazı yerlere takılıp kaldım. Bu gibi takılıp kalmalar, benim şiiri gerçeği gibi anlayamamışlığımdan, sezinleyememişliğimden doğmuş olabilir. Ama, belki başkaları da takılıp kalmıştır diye düşündüm de bu yazıyı yazmaya karar verdim.

Çevirinin birinci ve ikinci dizelerinde "Mutsuz/yıllara rasgelmiştik;" tümcesi var. Yunancayı bilemem; ama, kendi dilimi birazcık bildiğimden, böyle bir çevirinin yapılmaması gerektiği kanısındayım. Başka bir çeviride yer aldığı gibi olabilir ya da "Mutsuz yıllardı yaşadığımız yıllar" da denilebilirdi. Milas çevirisinin dilimize aykırı olduğu düşüncesindeyim.

Çevirinin beşinci dizesindeki "benim yıllarımda" söyleyişi yerine, başka bir çeviride yer aldığını belirttiği "benim zamanımda" daha doğru bir kullanış olmaktadır. Belki de "o yıllarda" demek daha yerinde olurdu. Bu dize noktalı virgül ile ve "götürdü" sözcülüğüyle sona erdiğine göre, bunu izleyen dizenin "döner" ve "çıldırır" çekimli fiillerle sürmesi biraz yadırgatıcı.

Yedi ve sekizinci dizelerde bozuk bir Türkçe var: "Bana bülbülden söz etme, ne de tarla kuşundan / ne de kuyruğuyla ışığa sayılar yazan". Bildiğime göre, bu iki dizenin çevirisinin şöyle olması gerekiyor: "Ne bülbülden söz et bana, ne tarla kuşundan / ne de kuyruğuyla ışığa sayılar yazan." Sanıyorum yanılgı değil benimki. Belki başka bir çeviri de yapılabilir ve o daha güzel olabilir; ama, Milas'ın çevirisi hem doğru, hem de güzel değil. Bir de,, "ışığa sayılar yazan" deyimi var, "küçücük çobanaldatan kuşu" ne gibi sayı-

le ilgili. O takdirde evlerin "inatlaşması" değil de gülümsemenin hemen ardından gelmesi nedeniyle "somurtması" sözkonusudur. Evlerle ilgili bu betimleme, başka bir dizede de yer alıyor ("bilirsin, evler kolay inatlaşır, soyarsan onları"). Bu ikinci dizede, "inatlaşma" yerine "çirkinleşme" çok daha yerinde bir sözcük oluyor. Bu yüzden, belki ilk dizede de "çirkinleşme" sözcüğünü kullanmak gerek. Evlerin niçin inatlaştığını, hele soyulunca neden inatlaşacağını kestirmek oldukça güç; ama, çirkinleşmelerini düşünmek daha yerinde.

Çevirinin ikinci bölümünde yer alan "yontular canlı yemişler arasındaki" (s.13, dize 2) dizesindeki "canlı yemişler' tamlamasının yerinde olup olmadığını bilemiyorum. Çünkü, "canlı yemişler" dilimde bir şey vermiyor bana, şiir dilinde ya da bu şiirin dilinde de bir şey söylemiyor. Yunancasında başka bir anlam verecek sözcük ya da tamlama kullanılmış olmalı, diyorum.

Bu sayfadaki 12'nci dizede okuduğumuz "pay ederek" yerine ("isteği bir şeftali gibi/pay ederek ikiye") yerine, daha önce de "ikiye yarılan gecedir" denildiği için, "bölerek" sözcüğünü kullanmamız daha doğru ve şiirsel oluyor; sözcüklere bakınca da bunun böyle olması gerektiğini anlıyoruz.

Bu sayfadaki "demek istediğim, kırık üyeleriyle" dizesinin sonunda yer alan "üye" sözcüğünü yanlış anlamlandırmış sayın Milas. Burada "organ" sözcüğünün kullanılması zorunludur. Çünkü, "üye" ve "organ" sözcüklerine eskiden "aza" derdik; ama, bugün, "üye" sözcüğünü sınırlı olarak kullanıyoruz.

14'üncü sayfadaki dört ve beşinci dizeler şöyle: "Gerçekten, onlar/değil yıkıntılar". Bu iki dizenin başka bir çeviri biçimiyle birbiriyle bağdaştırılması, aralarında uyum sağlanması gerekir. Gene bu sayfanın 19'uncu dizesinde yer alan "yönelen" sözcüğünün ("Kutup Yıldızına yönelen yokuşa saptı") de ya "yönelik" ya da "uzanan" sözcüklerinden biriyle ya da daha uygun başka bir sözcükle yer değiştirmesi gerekir. Bildiğim kadarıyla, "yokuş yönelmez"de "yönelik" olur, doğal olarak ve çok önceden yönelmiştir.

Şiirin yer aldığı 16'ncı sayfadaki "Ve cıvadralardandenize balıklama dalan çocuklar" dizesindeki "dalan" sözcüğünün yerine "atlayan" sözcüğünü kullanmalıyız. Çünkü cıvadralardan balıklama dalınmaz da "balıklama atlanır" ve denize balıklama dalınır. Arada bir anlam farkı olduğu kanısındayım. Bir de, bunu izleyen dizeyle bundan sonraki üçüncü dizede yer alan "hâlâ" sözcüklerinin gereksizliğini düşünüyorum. Sanıyorum ki birinci dize "ipliği eğiren iğler gibi düşerler", sonraki dize de "dişleri arasında bir para, yüzerek" biçiminde yazılırsa, murat olunan anlam-

har, bir mum aleviydik hepimiz. Kötü rüzgârlar eserdi.

Uzunca bir zaman bekledim sizi, kimselere anlatamadım nasıl bir şeydiniz. Sesiniz, renginiz ne gibiydiniz, kimdiniz. Hiç kimselere anlatamadım, uzunca bir zaman bekledim sizi

"Sevgili Arsız Olüm". Sizi Latife Tekin.
Daha önce, en çok en çok ne isterdim hep. Biz söz, bir insan, bir kitap yoksa... yoksa ne? Bir ışık, bir umut, bir karanfil...

Ben hep sevgiden içtenlikten yana şarkılar söyleyen, sayfalarında kuşkuş otları kokan, nazar boncuklarından gözleriyle bakan bir duygunun ömrünü yürümek isterdim. Bir kitap boyu uzundu, ama severdim, kısa biterdi.

Evet Sayın Sevgili Arsız Ölüm, sizi güneşsiz batan bir günün akşam vakti başlayıp, güneşli bir sabah bitirmek isterdim. Yollarınızda ayaklarıma dikenler batardı, yüreğim kanardı. Katılırdım gülmekten, ağlardım.

Çocukluğumuzun çocuk olmayan kitaplarını raflara dizip, mum ışıklarında umutları naftalinleyip çekmecelere kaldırdık. Böyle bir günde karşımıza çıktınız. Sonbahar ve siz. Sevgili Arsız Ölüm, bizlere hoş geldiniz. Hoşgeldin Dirmit kız.

Sen Sevgiyle, Arsızlıkla, Olümle yanyana gelişen insanca, insanca sevgili Dirmit kız. Söyle bakalım, beni böyle hüzünlendirip, umutlandırıp, çocuklaştırıp, yenilemeye ne hakkın var senin?

Yazarına söyle, seni koruyanlardan değilim asla, ben onlardan yanayım. Atiye'den Huvat'tan, Halit'ten, Seyit'ten, Mahmut'tan, Nuğber'den (kardeşlerinden) Zekiye'den yanayım.

Sen çatla! Onlar senden daha güzel, çünkü seni güzel yaptılar.
Sevgili Arsız Ölüm, ardınızdan tüm ışıklarını yaktım dünyamın yaprakları ağaçlara bağladım. Bir güneş yaptım portakaldan, rüzgârı denize sattım. Bak sonbaharı yendim.

Şimdi isterim ki, sevgiyle, arsızlıkla, ölümle yanyana gelişen insanca, insanca, sevgili Latife... Göğsüne taktığın kırmızı karanfille dünyaya, hep yeniden gülümserken, rüzgârların seni alıp götürdüğü denizleri görmek isterim...

lar yazıyor ışığa ve sayılar yazdığını nereden biliyoruz. Aslında böyle bir sözcük varsa, o takdirde, başka bir çevirideki "yazılar" yerine "rakamlar" dememiz gerekir.

Onbirinci dizedeki "evlerin de bir ırkı olduğunu bilirim" söyleyişindeki "ırk" sözcüğü evler için biraz yadırgatıcı geldi bana. Çünkü, "ırk" Türkçe Sözlük'e göre bir anlamda "soy" demektir. "İnsan türünün belli başlı ve sürekli çeşitlerinden her biri" olarak da bir açıklama yer almıştır bu sözlükte. Bu yüzden, Milas'ın açıklamasında belirtmesine karşın, Yunanca sözcüğü,dilimizdebaşka bir sözcükle karşılamak gerekirdi. Biraz aşağıda yer alan "büzülürler ya da gülümserler, hatta inatlaşırlar bile" dizesi de biraz değişik bir çeviri. Öyle anlıyorum ki, bu dize de evlerdan uzağa düşmez ve Yunanca aslına da aykırı olmaz.

Sayın Milas, bu şiirle ilgili olarak, "Yunan Ozanlarının Türkçe Çevirileri" adlı yazısında, bu şiirin başka diller aracılığıyla yapılan çevirilerindeki aslından uzaklaşan söyleyişleri bircik bircik belirtmiş. Şiirin doğru çevirisi konusundaki bu çabasını alkışlıyorum. Şiirin çevirisinin doğru çevirisi, aslına uygun ve ozanın yazmak ve söylemek istediğinin benzeri olması gerekir. Ama, görüyoruz ki İngilizce ya da Fransızca çevirileri yapılırken, bu dillerin söyleyiş olanakları da gözden ırak tutulmamıştır. bu yüzden, diyorum ki, Türkçenin söyleyiş olanakları ve yapısına da uyg n bir çeviri yapılmalıdır. Yukarıdaki belirtmelerimin amacı da budur. Yanılmış olabilirim.

Lâlehan Uysal

Anılar ve kitaplar

ZEKİ YUSUF BORAZAN

Olayların yaşanmasına, organizmayı etkileyip, bellekte saklanmasına ve yeri geldikçe yeniden canlandırılmasına dayanan anılar, çoğunlukla çocukluk, gençlik ve olgunlukta yaşanır, yaşlılıkta anımsanır. Onlarda, nice kişilerin,toplumların, geniş bir bağlamda da insanlığın deneyleri gizlidir. Yani anılar, evrenimizin derinlerdeki öznel tarihidir. Ve onların anlatılmaları, yazılmaları, bu bilinmeyen deneyleri, bir kişinin, bir grubun malı olmaktan çıkarır, insanlık kültürünün bir parçası haline dönüştürür. İşte bu nedenle, biz bugün burada, kitaplara, sanata, sanat yapıtlarına ilişkin anılarımıza değinecek, onlarla birlikte değişik serüvenlere gireceğiz.

1970 yılı. Balıkesir ili Gönen ilçesi. Şifalı sular, yeşillikler, kaplıcalar beldesi.. Atatürk ve Zeybeklerle oluşturulan anıta giden yolun kıyısındaki kitapçıdayım. Kitapçı yeni bir kitap gösteriyor bana ve bu yapıtı, dükkânına gelen bir profesörün hararetle salık verdiğini belirtiyor. Alıp karıştırıyorum.. *Yazarı: Azra Erhat, adı: İşte İnsan.* Dikkatimi çekiyor bazı yerleri. Parasını verip alıyorum. Bir süre sonra okumaya başladığımda, yapıtın üçte birini bitirdiğim halde, sarmıyor kitap. Durmaksızın eski Grek kahramanları ve onların anlatımı. Fakat birden bir mucize oluyor ve müthiş bir akıcılıkla gelişmeye başlıyor, canlanıyor, çağıldıyor konular.. Anadolu'ya, toplumumuza, çağımız ve sorunlarına vurulan aydınlık fırçalarla, noktalandığı zaman kitap, bunca kültürden ve coşkudan adeta sarhoş oluyorsunuz. Ne güzel bir duygudur bu.. Sevgi dolu, hümanist bir yazar ve hârika bir kitapla tanıştınız. Siz onu keşfettiniz, o da sizi..

İncelikli bir düşünüş, seçkin bir duyuşun ürünü olduğu hemen belli olan, şiirsel bir kitap adı: **"Yıldızın Parladığı Anlar." Yazarı: Stefan Zweig. Avusturyalı .Ve asla kötü bir kitap çevirmeyen Burhan Arpad'ın eliyle Türkçe'ye çevrilmiş.** Yeter mi tüm bunlar, benim bu kitabı, Mecnun'un Leyla'sını araması gibi aramamı açıklamaya?.. Yetmez. Peki niçin? Belki çağrıştırdığı, insanlığın dönüm noktaları olaylar, onlara yön veren kişiliklerin çekiciliklerinden dolayı.. Belki aynı yazarın, en olgun yapıtlarından biri sayılan *"Dünün Dünyası"*'nın kalıcı etkilerinden dolayı.. Ama aradım, çok, çok aradım.. Yaptığım sürekli araştırmalar sonunda, kitabın 1945'te dilimize çevrilmiş olduğunu, Cem Yayınlarınca "Yirminci Yüzyıl Klâsikleri" dizisinde yayınlanmış olduğunu öğrendim Ve bir rastlantı sonucu, Sakarya iiindeki Atatürk Bulvarı'nda yer alan bir gazeteci-kitapçıda, onu gördüm. Hemen indirttim, inceledim, sevgiyle okşadım kitabı, ellerimi sayfalarında gezdirdim. Fiyatına baktım: 140 lira. O günkü ölçülerle biraz çok geldi, daha doğrusu cebimde yeterince para yoktu. Birkaç gün sonra almak üzere kitabı geri verdim. Yeniden geldiğimde ise, evet, kitap yerinde yoktu. Diğer tüm kitaplarla birlikte iadesi yapılmıştı.. Özlemimi, hayal kırıklığımı duyabilir, anlayabilir misiniz?

Haydarpaşa Lisesi'nde, sonra da Istanbul Edebiyat Fakültesi'nde İngilizce okudum. Fakat bu dili, isteğimce edinemedim. Yıllar sonra, 1982'lerde bir gün, İngilizce bir dergide, dünyaca ünlü Sovyet bale yıldızı Maya Plisetskaya adına yazılmış, bir şiir dikkatimi çekti. Baktım, yazarı şu anda, çağdaş Sovyet edebiyatının **Tvardovzski** ve **Yevtuçenko**'yla birlikte en önde gelen adlarından biri olan **Andrei Voznesenski.** Okudum, bu güzelliği diğer insanlarla paylaşmak için, çevirmek istedim. Fakat bu o kadar kolay değildi. Anlam ve şiir, bir anda kaçıp gidiyordu. Üstelik, sözkonusu yapıtı, doğru ve etkileyici bir şekilde dilimize aktarmak sorumluluğu üzerimdeydi.. Çok çalıştım, sırf bu çeviri nedeniyle Redhause sözlüğünü aldım. Aşağıdaki şiir çıktı:

PLİSETSKAYA'NIN PORTRESİ

Bir yankıdır o/Alkışın heyecanı/Ritmleri onun/Bir çam reçinesi, mor bir leylâk gibidir.

Çok çekici bir sıcaklık/Büyüleyici bir kutuptur Plisetskaya

Hızla döner izleyicilerin içinde/Genç bir hafiflikle, ölçüyle, ahenkle/Ve hârikadır dönüşlerde

Uyum içindedir onlar/Sessizliğin, "Kuğu Gölü"nün balerinleri

O, cehennemi bir kıvılcım gibidir.
Çılgındır onun sakinliği/Haykırıyor umutun sessizliğini/Nazik, yavaş bir canlılıkla/Gökgürültüleri ve şimşekler arasında/Plisetskaya, balenin ozanı/Ritmlerionun/Parlayan ışıltılardır.

Mutluyum, çünkü şimdi artık **Maya**, yalnız İngilizcede, Fransızcada Almanca, İspanyolcada **değil, dilimiz Türkçede de zerafetle dan**sediyor..

yazko çeviri

FRANZ KAFKA
ÖZEL SAYISI
(Ocak 1984)

T.W. ADORNO	:	Kafka Üzerine Notlar
K. BARTSCH	:	Günümüz Yazarları Açısından Kafka'nın Çekiciliği
M. BLANCHOT	:	Kafka'nın Okunması
J. BORN	:	Kafka'da Önsezi
E. CANETTI	:	Öteki Dava, ya da Kafka'nın Felice'ye Mektupları
Cl. DAVID	:	Kafka ve Tarih
G. DLEUZE/ F.GUATTARI	:	İçerik ve Anlatım
G. DURUSOY	:	Franz Kafka ve Jaroslav Haşek
E. FISCHER	:	Franz Kafka
H. HESSE	:	Kafka ve Yapıtları
F. KAFKA	:	Günce ve Mektuplardan Seçmeler
P. KAMPITS	:	Franz Kafka'da Kehanet ve Dil
Th. MANN	:	Franz Kafka ve "Şato"
W/E. MUIR	:	Kafka'yı Çevirirken
M. ROBERT	:	Kafka'nın Mektupları
A. ROUSSEAUX	:	Kafka'nın Bir Romanı Üstüne
J. SCHILLEMEIT	:	Kafka'nın Yazdıklarında Otobiyografi
A. THORLB	:	Yorumlama Sorunu
E. WEISS	:	Franz Kafka'nın Dava'sı
T.ACAROGLU	:	Türkçe'de Kafka Kaynakçası

Yazı ve görüşleriyle: Adalet AĞAOĞLU, Hulki AKTUNÇ, Enis BATUR, Orhan DURU, Jeannie EBNER, Ferit EDGÜ, Ingrid HEINRICH-JOST, Selim İLERİ, Hans E. KASPER, Zoran KONSTANTINOVIC, Peter MARGINTER, Rudolf NUNN, Demir ÖZLÜ, Ahmet ÖZTÜRK, Adnan ÖZYALÇINER, Şârâ SAYIN, Güven TURAN, Martin WALSER.

ÖNEMLİ NOT: Derginin bu sayısında 12-20 Aralık 1984 tarihleri arasında düzenlenen "FRANZ KAFKA SEMPOZYUMU"nun bildirileri de bulunacağından, özel sayı gecikmeli olarak çıkacaktır.

"Demokrasi ve Kültür"

EMİN ATEŞ

Demokrasi ve Kültür, Emre Kongar'ın bu konudaki ikinci çalışması. Daha önceki çalışmasının devamı ve tamamlayıcısı niteliğini taşıyor. Kongar, bu kitabında kendi deyimleriyle "Kültürümüze hizmet etmiş bazı kişiler" altı çağdaş klasik Türk yazarı, Yaşar Kemal ve Attila İlhan'ın romanları üzerine görüşlerini belirtiyor, çözümlemelerde bulunuyor.

Kitabın bir bölümü de "Gençlik Üzerine" başlığını taşıyor. Yazar, bu konu üzerine görüşlerini belirtmenin yanı sıra psikiyatrist Aysel Ekşi'nin çalışmaları ile bu çalışmanın sonuçlarını da tanıtıyor ve değerlendiriyor. Emre Kongar, Demokrasi ve Kültür'de Antalya Film Festivali'nden köy romanı - kent romanı tartışmalarına kadar kültür ve edebiyatımızı ilgilendiren hemen her konu üzerine görüşlerini okuyucuya sunuyor.

Kitabı kısaca özetledikten sonra önemi bakımından -sanırız yazarın bu bölümü kitabın başına alması da konunun önemini vurgulamak amacını taşıyor- yazarın demokrasi konusundaki görüşleri üzerinde durmak istiyoruz.Yazara göre demokrasi, "Ülke hakkındaki önerdikleri çözümler azınlıkta kalanların, çoğunluk haline gelebilme hak ve olanağının bulunduğu bir çoğunluk yönetimidir." Herkesin ve Kongar'ın da bildiği gibi ne yeryüzünde bugüne dek böyle bir yönetim biçimi yaşanmıştır ve ne de bugün yaşanan demokrasiler bu tanıma uymaktadır. Bu nedenle biz, Kongar'ın bu tanımı yaşanan bir gerçeği ifade etmek değil, daha çok insanlığın, varoluşundan bu yana duyduğu ve belki de biraz daha sürecek bir özlemi dile getirmek amacıyla yaptığını sanıyoruz. Ve hayli başarılı da olmuş. Bu tanımın, demokrasinin bugüne dek yapılmış tanımları içinde en kapsamlı ve doğruya en yakını olduğunu söyleyebiliriz.

"Demokrasinin Erdemi" başlığını taşıyan kısımda "Demokrasi bir toplumun yapısına en uygun olan siyasal iktidarı ortaya çıkarır. Böylece, toplumda şiddete ve iktidarın sahipliği (meşruluğu olsagerek)tartışmasına yer kalmaz" dedikten sonra, bunun bir varsayım olduğunu kabul ediyor ve "Pek doğal olarak bu varsayımın altında, toplumdaki bütün varlıkların güçleri oranında iktidara ortak olabilmeleri ya da iktidarı etkileyebilmeleri olayı yatmaktadır" diye bir eklemede bulunarak görüşümüzü güçlendiriyor. Biz bunu daha da ileri götürerek, günümüz demokrasilerinin böyle bir "erdem"i bulunmadığını; ancak, "erdem"siz demokrasilerin bile zaman zaman korunmaya muhtaç duruma düştüklerini söyleyeceğiz. Zira, hepimizin bildiği gibi, Üçüncü Dünya ülkelerinin tamamına yakını, doğru Avrupa ülkelerinin tamamı ile Sovyetler Birliği demokratik ve parlamenter olmayan ya da askeri rejimlerle yönetilmektedir. Bunun yanında bir dizi ülke de yabancı işgal altında.

Yazar, demokrasinin bir çoğunluk istibdatı olmadığını ileri sürüyor. Bundan sonra, "dinsel öğeler", "milli menfaatler" yahut "milliyetçilik" gibi gerekçelerin azınlık baskısı için kullanılamayacağını söyleyen Kongar, demokrasinin bir azınlık baskısı da olmayacağını belirtiyor.

Emre Kongar'ın çözüm önerileri ise, toplumdaki tüm düşüncelerin, güçleri oranında karar mekanizmalarında etkili olabilmeleri üzerinde yoğunlaşıyor. Azınlıkta kalanlara yasal kapıların kapatılmasının, onları sistem dışına iteceğini belirten yazar, bu görüşünü de, devletin örgütlenmediği veya örgütlenemediği bir alan olarak gecekonduların, terör örgütlerinin yatağı haline gelmesiyle örnekleyerek güçlendiriyor.

Yazar, demokrasi ile ilgili görüşlerini "Demokrasinin korunmasını 'olağanüstü durum yasalarından' beklemek, daha başta, yenilgiyi kabul etmek demektir" sözleriyle noktalıyor.

Emre Kongar, Demokrasi ve Kültür, Hil Yayınları 251 sayfa, 350 TL.

URART
SANAT GALERİSİ

ABDİ İPEKÇİ CADDESİ 21
NİŞANTAŞI — İSTANBUL
TELEFON: 148 03 26
TELEKS: 26 482 URATTR

Timur Kerim
İncedayı

Resim Sergisi
8 - 29 Aralık

TİYATRO

ANKARA HALK TİYATROSU PLASTİK HAYATLAR'I SAHNELİYOR

Ankara Halk Tiyatrosu, İrfan Yalçın'ın "Plastik Hayatlar" adlı oyununu sahneye koyuyor. Erkan Yücel'ın yönettiği ve bütün AHT oyuncularının rol aldığı oyun 20 Aralık'ta sergilenmeye başlayacak.

İrfan Yalçın'ın psikiyatri uzmanları, Narkotik Şube görevlileri ve birçok eroinmanla görüşüp, geniş bir döküman taramasıyla yazdığı oyun, insan ilişkilerinin yapaylığı nedeniyle bunalıma giren bir genci ve intihar duygularının eroinde somutlaşmasını işliyor.

AHT'nun sahne çalışmalarını sürdürdüğü ikinci oyun ise, Françoise Dorin'in yazdığı, Gencay Gürün'ün Türkçeye çevirdiği, "Dönemeç" adlı komedi. Orhan Erçin'in yönettiği oyunda Nermin Iraz, Ahmet Gündüz, Çağlayan Yeniçeri, Hatice Altan, Mete Yavaşoğlu, Nuri Gökaşan, Orhan Erçin ve Fulya Güneş rol alıyorlar. Dönemeç Ocak ayında sahneye konacak.

ANKARA SANAT TİYATROSU BRECHT'İN GALİLE'SİNİ SAHNEYE KOYUYOR

Ankara Sanat Tiyatrosu, Bertolt Brecht'in "Galile'nin Yaşamı" adlı yapıtını sahneye koyuyor. Ocak ayında sergilenmeye başlayacak olan oyunu Rutkay Aziz yönetiyor, müziği Timur Selçuk, çevre düzenlemesi ve giysileri Yücel Tanyeri hazırlıyor. Galile rolünü Kerim Avşar'ın oynayacağı oyunda AST'nun bütün oyuncuları rol alacaklar.

Kerim Avşar "Galile" provasında

Ayrıca Murathan Mungan'ın yazdığı, Nurhan Karadağ'ın yönettiği "Taziye" adlı oyunun da çalışmalarını sürdüren AST, şu sırada Bilgesu Erenus'un "Güneyli Bayan" adlı yapıtını sergiliyor.

SANATEVİ TİYATRO GRUBU İKİ YENİ OYUNUN HAZIRLIK ÇALIŞMALARINI SÜRDÜRÜYOR

Sanatevi'nde Gençlik Tiyatrosu 1983-84 dönemi oyun dizisinden iki yeni oyunun hazırlıkları, okuma çalışmalarıyla sürüyor. Orhan Asena'nın yazdığı **Korkunç Oyun** ile Fernando Arraball'ın **Cephede Piknik** adlı yapıtları ocak ayı sonlarında sergilenmeye başlanacak.

Boyuta göre sorun ve sadece sorun

AHMET OKTAY

Metalaşma sürecinde, resmin boyutu ister küçük olsun ister büyük, asıl sorun, sorun'un dizge tarafından özümlenmesi, estetize edilmesi ve ressam farkına bile varmadan "sorunsuzlaştırılması," Ressamın üretim araçları yazarınkinden çok daha pahalı olduğundan, onun satış yapması da üretimini sürdürmesi açısından çok daha yaşamsal bir öngereklilik

Hızlı bir **metalaşma** sürecinde bulunan Türk resminin, bu olay dolayısıyla, şimdiye kadar tartışılanlardan çok farklı sorunlarla karşılaştığı görülüyor. "Güzel" ve "uyumlu" kavramlarının yalnızca estetik düzeye ait sözcükler olmadığı, son kertede; toplumsal vasama gönderen ve o yaşama ilişkin anlamlar yapan **ideolojik** terimler de olduğu, her gün biraz daha iyi anlaşılıyor. Ressamın ve resmin "alıcı seyirci" ile ilişkisi pazar ekonomisinin koşulları içinde dolayımlaştığından, "yarışmacı" ve "gösterişçi" eğilimler **fetişleşmeyi** üretici açısından da tüketici açısından da yaygınlaştırıyor. Ressam, yapıtının seyirci tarafından kendi tasarımına uygun biçimde **alımlanacağı** konusunda hiç bir güvenceye sahip değil. Van Gogh, ölümünden çok kısa süre önce kız kardeşine "Millet'in Angélus'una yarım milyon ödeniyor ama, insanların çoğunun Millet'nin kafasındakileri anladığını sanma" derken, sanat yapıtıyla o ürünü satın alabilecek tüketici arasındaki karşıtlığı çok önceden dile getirmiş oluyordu. Bir yanıyla saraya, şatoya çekilmeye başlamış olsa bile, rönesans dönemi resmi de kilise freskoları aracılığıyla daha önceki çağların sanatı gibi kamuyla biraz daha **içerden** iletişim kurabiliyor, dinsel ve söylensel kökenli konuları, izlekleri kitlelerce de tüketilebiliyordu. Kuşkusuz, resim Mısır, Mezopotamya, Girit uygarlıklarında da zengin sınıfların koruyuculuğunda üretiliyor ve estetik içerikleri asıl o sınıfların **malı** olma özelliğini koruyordu ama, kitleyle sanat arasındaki ilişkiler bu güne oranla çok daha az karmaşık ve dolayımsızdı. İş bölümünün düzeyi toplumsal sınıflar arasındaki onaşmayı (concensus) henüz tümüyle yozlaştırmamış, sanat gibi özgül iletişim araçlarının ideolojik işlevi **katmanlaşmamıştı.** Günümüzde ise, az önce belirttiğim gibi, sanatçının anlaşılacağı konusunda güvencesi yok. Bu sallantılı duruma yalnızca alıcı-seyircinin ideolojik koşullanmışlığı ya da iş bölümünden kaynaklanan sanatsal gelişmemişliği yol açmıyor elbet. Meta olarak **kullanılabilirliği** yüzünden de dönüşüme uğrayabiliyor resmin içeriği. Tuvalin yerleştirildiği uzam, ister istemez; onun kendi başına içerdiği anlamı özümlüyor denebilir. **Satın alınarak** eve ya da iş yerine asılan "gecekondu görünümü"nün, sırf bu yüzden, artık ressamın değil mal sahibinin yaşam biçiminin ve o yaşam biçiminin belirlediği bir söylemin ögesi olarak görünmeye başladığı öne sürülebilir. Dahası, sadece o söylemi paylaşan/benimseyenlerce, yani kısaca hem belli bir resim ideolojisinin hem de genel anlamda **bir** sınıf ideolojisinin eyleyenlerince (temsilcilerince) seyredildiği için başka bir anlamla doldurulduğu da varsayılabilir. Gerçekten de, gecekondunun o uzamda artık salt **dıştalayıcı** içeriğiyle **alımlanamayacağı** kesin; tam tersine: Gecekondu **güzelleştirmektedir** o uzamı; kendisi satın alınmayı **başarmış** bir güzellik olarak. Üstelik gecekondu resminin gecekondu **da** bile böylesi bir dıştalayıcı içerikle alımlanıp alımlanmayacağı sorusunu burada göz önünde bulundurmak zorundayız. Çünkü gecekondu sakini de resimde kendi sınıf konumuyla ilgili ögelerden çok duvarını süsleyen bir **resim** görmeyi istiyor olabilir.

soyutu çevrenin atlaması ve ideolojik/pratik bir kopma yaşaması beklenemezdi. Dolayısıyla, İyem'in, soyut döneminde giriştiği renk-leke araştırmalarıyla ve uzamın değerlendirilmesine yönelik materyal çalışmalarıyla resmin güncel sorunlarının tam merkezinde yer aldığı söylenebilir.

Soruna buradan yanaşıldığında, Türkiye'de figüratif resme dönüşte de merkez-çevre ilişkilerinin göz önünde bulundurulması gerektiği görülür. Hiç kuşkusuz, çeşitli siyasal söylemlerin bağlamında başlatılan **ulusal resim** tartışmalarının da bu açılımda rolü vardır. Ama, ressamlarımızın büyük çoğunluğunun figüre açılmalarıyla dünya resim piyasasında figüratif eğilimlerin ağır basması, beş aşağı beş yukarı aynı tarihlere raslamaktadır. Öyleyse şöyle denebilir: Dış ve iç koşullara bağlı olarak resim **ideolojinde** ve **pratiğinde** meydana gelen değişmeler, bir zamanların egemen anlayışı olan soyut resmin "sorunlarını" geçersizleştirdi. Seçtiğimiz sanatçıya bağlı kalarak sürdürürsem, Nuri İyem de bir resim **üreticisi** olarak aygıtın işleyiş biçiminin uzağında kalamayacağı ve çıkışındaki ilkelere de uygun düştüğü için figüratife döndü. İyem'in "sorunsuz" görünen peyzajlarını tartışmak, bu yazının amacı değil. Benim üzerinde durduğum şu: Her resim anlayışı ve pratiği, egemen olduğu süre içinde de azınlıkta olduğu süre içinde de kendine özgü somut sorunlar üretir ve sanatçı onlarla sürekli bir hesaplaşmaya girişir. Elbet resmin **tarihini** de göz önünde bulundurarak. Dolayısıyla: **Tek bir sorun** yoktur.

Bu bağlamda, son yıllarda Batı resminde gözlemlenen soyutçu eğilimler yeniden yaygınlaşır, dünya pazarının **başat** anlayışı olursa, iç pazarın da yeniden soyutu devreye sokması, figüratif resmi belli oranda gözden düşürmesi beklenebilir. Yeri gelmişken değinilmeli: Ayan, Yorozlu ve Akyıldız, figüratif resmi sorun olanı nesnelleştirebilecek tek biçim olarak gördükleri izlenimini veriyorlar. Böyleyse, Türkiye somutunda pazarın figüratifi kışkırtıp kışkırtmadığı ve küçük boyuttan çok asıl bu yolu benimsemenin bir süre sonra belirli ödünler vermeyi gerektirip gerektirmeyeceği gibi sorular üzerinde de durmalıdırlar. **Gerçekçiliğin** biçimi olarak görülen figüratif resmin, böyle bir sorun anlayışı dolayısıyla bir süre sonra kalıplaşmaya ve öyküselleşmeye yol açıp açmayacağı da sorulmalıdır elbet. Yorozlu'nun "büyük resim bir anlamda seyirciyi **eziyor**" (vurgulama benim) diyerek açığa vurduğu **anıtsal** ve **görevci** bir figür anlayışının resmi sürükleyebileceği çıkmazlar bulunduğu da kesin. Sadece Picasso gibi değişik biçim ve biçemler denemiş büyük bir sanatçının Guernica'da mı yoksa 1951 tarihli Kore'de mi daha **gerçekçi** ve **resimsel** olduğu düşünülebilir. **Güncel sorun durumu** ve **teknolojik düzey**, figüratif ressamı bile egemen figür anlayışını terke zorlayabilir. Kurumsallaşmış ve araçsallaşmış sanatsal/düşünsel yapının kırılması çok başka yollardan da sağlanabilir. Figür, yalnızca alt gelir gruplarının kolaylıkla benimseyeceği bir öğe değil hiç kuşkusuz. Üst gelir grupları figürü kullanarak çok daha kolaylıkla manipülasyonu sağlayabilir. Ressam, bu yüzden bir süre sonra oraya dönecek olsa bile, figüratif resmin hiç bir **şok** gücü kalmadığı ka-

lin Öztürk'ün "Mandası"sını gözümün önüne getiriyor, o büyük resimlerden hangisinin daha çok **şoke** etmeyi, egemen beğeniyi dıştalamayı, hangisinin "albeni"yi alttan alta öngördüğünü kestirmeye çalışıyorum. Bana öyle geliyor ki: Ayan, Yorozlu, Akyıldız gibi düşünürsek, yani sorun olanın yalnızca **bir** bağlamda belirebileceğini ve dışlaştırılabileceğini varsayarsak, konuyu çok sınırlı biçimde görmeye zorlanacağız. Öyle ya, örneğin Ayan'ın bir kar görünümü içinde dala tünemiş o "Karga"sı ile "Simgesel Portresi" **aynı türden** sorunları dile getirmediklerine göre, birincinin ikinci adına reddi mi gerekecek? Neşe Erdok ile öğretmeni Nejat Günal'ın aynı sınıf söyleminden yola çıkmadıkları bellidir, gelgelelim; **verili** toplumsal ve sanatsal değerlerin dıştalanmasını **ayrı** düzlemlerde ve **ayrı** biçemlerle gerçekleştirmektedirler. Günal'ın o astronomik fiyatlarla hızla tüketildiği düşünülecek olursa, kır emekçilerinin alıcılara Günal'a göründükleri gibi görünmediği de kendiliğinden ortaya çıkar. 1958'lerde ve öncesinde **yıkıcı** olan biçim ve içerik 1983'lerde ve öncesinde **aranılan** bir "uyum"a ve "dinginliğe" kavuşmuştur. Günal'ın biçimi ve biçemi kabul edilebilir olduğu an Erdok'un biçeminin bir karşı çıkışı üstlendiğinden söz edilemez mi burada? Böyleyse, **radikal** tavrın, günün satış koşullarında sadece içerikte beliremeyebileceği söylenebilir. **Karşıçıkan** içeriğin böylesine kuşatıldığı, çeşitli kanallardan özümlenip etkisizleştirildiği dönemlerde biçim ve biçemin küçümsenmemesi gereken, hatta tam tersinden kavranması gereken **devrimci/yıkıcı** bir öge olarak görülmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Yazın alanından bir örnek getirirsem, Brecht'in **yenilikçi** biçim ve biçemleri Lukacs'a karşı savunması boşuna değildir. Burada sadece her sanatsal biçemin taşıyabileceği sakıncaları anımsatıyorum. Besbelli: Bu sakıncaların başında da kalıplaşma geliyor. Zaten Aydın Ayan, konuşmasının sonunda **özenle** vurguluyor bu durumu. Resminin zamanla **değişebileceğini** söylüyor. İnsana bağlı kalarak elbet. Böylece, o değişik resmin de kendine özgü sorunlar üreteceğini var sayıyor. Şu ya da bu boyut içinde. Bu yazıyı bağlamadan, temel soruna bağlı bir noktaya değinmem gerekiyor zorunlulukla. Reel toplumun egemen sınıflarının yaşam biçimine karşı oldukları anlaşılan genç sanatçılardan Ayan, umudunu yine de resmin asıl alıcısı durumundaki bu kesimlere bağlıyor. Şöyle diyor: "Büyük kompozisyonları alıp asmıyor. Onu, yarın değerlenecek bir sanat eseri olarak satın alma bilinci henüz oluşmamış." Peki ama, egemen ve yöneten sınıf üyeleri kendi ideolojilerinin ve yaşam biçimlerinin doğrudan eleştirisini öngören bir resmi, örneğin "Piyonların Piyonları"nı niçin bir **sanat eseri** olarak görmek zorunda? Sabancı'nın böyle bir bilinç edinmesi olası mı? Edindiğini varsaydığımızda soru da şu biçimi alacak elbet: Bu resim **o** resim mi?

Başladığımız noktaya dönersek:

Metalaşma sürecinde, resmin boyutu ister küçük olsun, ister büyük; **asıl sorun,** sorun'un dizge tarafından özümlenmesi, **estetize** edilmesi ve ressam farkına bile varmadan "sorumsuzlaştırılması." Ressamın üretim araçları, yazarınkinden çok daha pahalı olduğundan, onun sa-

MÜZİK

İDİL BİRET 27 ARALIKTA RESİAL VERECEK

İdil Biret, 27 Aralık akşamı Atatürk Kültür Merkezi'nde bir resital verecek. İstanbul Flarmoni Derneği konserleri kapsamında düzenlenen resital, AKM Konser Salonunda.

Öte yandan 29 Aralık Cumartesi 11.00'de AKM Konser Salonu'nda Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İstanbul Devlet Konservatuarı Orkestrası'nın konseri yer alıyor. Orkestrayı şef Carmen Moral yönetecek.

ANKARA NEFESLİ ÇALGILAR BEŞLİSİ KONSER VERİYOR

Ankara Nefesli Çalgılar Beşlisi 29 Aralık'ta İngiliz Kültür Derneği'nde bir konser verecek.

Ayhan Sancar (flüt), İrfani Özdemir (obua), Bülent Civelek (klarinet), Hüseyin Ertuğ (fagot) ve Fazlı Arslan (korno)'dan oluşan topluluk, bu konserde, P.Müller, F.Danzi, F.R.Gebauer'in yapıtlarını sergileyecek.

SERGİLER

—Nişantaşı, Urart Sanat Galerisi'ndeki Timur Kerim İncedayı resim sergisi uzatıldı. Sanatçının, tümü 1983 yılı içinde yapılmış 25 tablosunun yer aldığı sergi 31 Aralık'ta sona erecek.

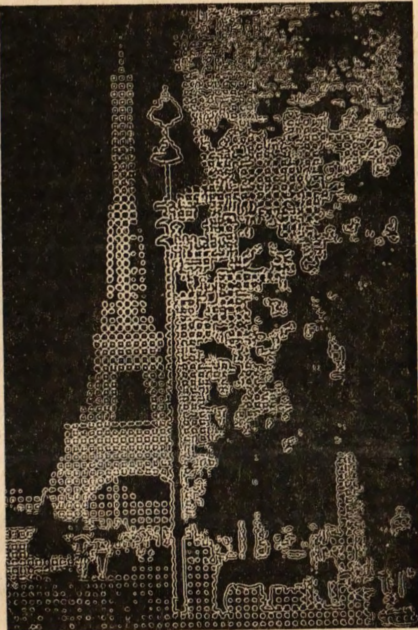
—"Kuş Ressamı" Salih Acar'ın Hobi Güzel Sanatlar Galerisi'ndeki kuş resimleri sergisi sona erdi. Galeride yer alan Tülin Özdemir batik ve seramik sergisi 6 Ocak'a dek sürecek.

—Caddebostan Dört Boyut Sanat Galerisi'nde Aralık ayı başlarında açılan Beyza Gönensay resim sergisi 30 Aralık'a dek sürecek.

—Teşvikiye, EDPA Saat Galerisi'nde Burhan Uygur Resim Sergisi açıldı. Üç yıldır sergi açmamış olan sanatçının elliye yakın tablosunun yer aldığı sergide, ünlü ozan Can Yücel'in "Rengâhenk" adlı kitabındaki şiirlerin resimlemeleri de bulunuvor.

TURHAN DOYRAN'IN İTALYA'DA AÇTIĞI GRAFİK SERGİSİ İLGİ GÖRDÜ

Fotoğraf sanatçısı Turhan Doyran'ın İtalya'nın Bologna kentindeki İtalyan-Fransız Kültür Merkezi'nde açtığı 'Paris Grafikleri' adlı grafik sergisi büyük ilgi gördü. Sergi İtalyan-Fransız Kültür Merkezi'nce düzenlenmişti.

Doyran'ın sergisinin afişi

Bu yoldan üst sınıfların rekabetçi kültürünün bir ögesini benimsediğini ve resmi reel yaşam uzamına yerleştirdiğini **göstererek,** gecekondu sakininin kendini sınıfının öteki üyelerinden **farklı** bir konuma yükseltmek isteyebileceği öne sürülebilir.

Burada, resmin de tüm öteki sanatlar gibi yalnızca tüketicinin beklentilerini ve umutlarını değil, **önkabullerini** ve kalıplaşmış düşüncelerini de dikkate alarak ve beğenilmeyi, hoşa gitmeyi öngörerek üretildiğini anımsamak ve hep belli bir **güzel** ve **güzellik** ideali göz önünde bulundurularak satın alındığını ya da seyredildiğini unutmamak gerekiyor. Bu **ideal** sözcüğü, karşıt sınıf üyelerinin bile niçin aynı konuları ve izlekleri sevebildiklerine ilişkin çözümlemenin ip uçlarından birini oluşturuyor bana kalırsa. Toplumsal formasyonda uyumluluk, düzenlilik, ölçülülük gibi kavramların çok eski zamanlardan devralınmış bir ideolojinin ögeleri olarak güzelin belirtkeleri sayıldığını, bu konuda çoğunluğun görüş birliğinin sağlandığını ayrıca vurgulamak gerekiyor. Resmi bu gün maddeten ve manen tüketebilen kesimlerin en yıkıcı sanatçıların sorunlarını bile son kertede bu türden estetik sorunlara dönüştürerek özümlemeyi başardığını, galericilik ve koleksiyonculuk olgusunun **eskimeyen güzel** kavramında billurlaşmış bir meta ticaretini ve biriktirmeciliğini, kışkırttığını, bu söylenin **kuttörenini** (rituelini) oluşturduğunu da gözden uzak tutmalıyız. Burada herhangi bir kınama ya da küçümseme söz konusu değil, kesinlikle. Amacım, sanatın metalaşması sürecinde ressamın üretimi, ürünü, tüketicisi (alıcısı) ve resmin alımlanışı sorunlarının karmaşıklığını vurgulayabilmek. Yaklaşımdaki eleştirel ögeler sanatçının tutumuna yönelmiyor öncelikle, tam tersine; toplumsal koşulları öngörüyor, daha kapsamlı konuşmak gerekirse; üretim ve yenidenüretim ilişkilerini. Bu koşulları değiştirmek, **bireyler olarak** ne ressamın elinde ne de alıcının. Bu varsayımlar bağlamında, ressamın da her zaman istediğini yansıtamayabileceği öne sürülebilir. Çünkü bir bütün, bir **yapı** olarak resim eklemlediği ögelerin toplamı olmakla kalmaz, ögelerin eklemleniş biçimi dolayısıyla parçaları aşan yeni bir anlamsal düzey oluşturur. Örneğin kırsal kesimin "gerçeğini" **göstermeyi** öngören, bu amaçla diyelim karasabanla toprağı süren köylüyü ya da harman yerini resmetmeye yönelen sanatçı figürlerini betimleyiş biçimi, seçtiği renkler, insanların, hayvanların, nesnelerin fiziksel nitelikleri ve görünümleri vb. dolayısıyla, tam tersi yapılmak istenmesine rağmen o yaşamı **idealleştirebilir** ve hiç de öyle olmadığı halde kırın sağlıklı, bereketli bir yaşamı olduğu yolunda bir izlenim uyandırabilir. Burada Namık İsmail'in "Harman" adlı ünlü resmi ile Balaban'ın ilk sergisindeki tablolar karşılaştırılabilir. Örneğin sadece **öküzleri** düzleminde. Ama hiç kuşkusuz N.İsmail'in resminin değerini küçültmez bu öne sürme. Çünkü köye ancak izlenimci-anlatımcı bir yaklaşımın "ışığı" açısından ve "monden" bir ressam olarak bakabilirdi Namık İsmail ve tablo, Türk resminin o günkü durumunda köye ait oluşuyla yine de **ileri** bir adımdı. Sorun, gerçekliğin tam olarak yansıtılıp yansıtılmadığı değil, ressamın düşüncesini, bu düşünceyi doğrulamaya ve nesnelleştirmeye yeterli biçim ve biçem **içinde** iletip iletemediği. **Kimi** Amerikan hiperrealistlerinin resimlerinde aşırı tüketimci ve mekanikleşmiş bir toplumun mantığını yansıttıkları ve şeyleşmeyi olumlamaya yöneldikleri de anımsanabilir. Bu yüzden Türk resminde son yıllarda gözlemlenen **doğaya açılma** (yazın için de geçerli bu gözlem elbet) eğilimi, bana kalırsa; kapitalistleşme ve düzensiz kentleşme olayının eleştirisini değil, dizgenin içinde kalarak deniz kıyısına **çekilebilen** varlıklı sınıfa özgü bir kaçış biçimini dışa vuruyor.

Aydın Ayan, "Bir Memleketin Simgesel Portresi" (1980-81) Tuval üzerine yağlıboya, 160x100 cm.

Çeşitli düzeylerde irdelenmesi, örneklerle daha kesinlikli biçimde kanıtlanması gereken bu önvarsayımlar, Türk resminin üç genç temsilcisi arasında yapılan bir konuşmanın bana esinledikleri. Aydın Ayan, Şenol Yorozlu ve Mevlut Akyıldız bu konuşmada (Bk: Üç Çiçek Seçkisi, sayı 1), resim alanındaki belli bir **suskunluğu** aşmak amacında olduklarını sezdiriyorlar. Bence, öne sürmelerinin ayrıntılarıyla tartışılması gerekiyor. Bu yazıda kendimi üç ressamın üzerinde uzun uzun durdukları tek bir konuyla sınırlayacağım. Söylemek bile fazla: Ressamların da benim de **vurgulamayı** gereksiz saydığımız yalnızca **bir** sorun var: Geliştirilen savların tümü önce resim olabilmiş yapıtları ve resim olabilmeyi öngörüyor.

Nuri İyem — *Yağlıboya tuval - 61X86 cm. (detay)*

★ ★ ★

Aydın Ayan, Şenol Yorozlu ve Mevlut Akyıldız'ın **büyük boyut**'la **sorun** arasında dolaysız bir ilişki kurmaları ve alıcının bu tür resme karşı gösterdiği isteksizliğin sanatçının ödün vermesine yol açtığını söylemeleri, doğrusu benim açımdan, oldukça şaşırtıcı bir öne sürme. Gerçi Yorozlu "küçük resimde de büyük sorunlar olabilir" diyerek sakınganlığı elden bırakmıyor ama, sorunu gerektiği biçimde tartışmaya da açmıyor. Boyutun Akyıldız'ın dediği gibi bir tavır, bir seçim sorunu olduğu kolaylıkla gösterilebilir, Bosch ve Bruguel gibi kapitalizm öncesi iki ustanın adı anılarak gerekli örnekler de verilebilir. Ama burada asıl tartışılması gerekenin, üç ressamın "sorun" sözcüğüne yükledikleri anlam olduğunu sanıyorum. Çünkü, örneğin Gioconda gibi küçük boyutlu bir tablonun ne gibi **resimsel** sorunlar içerdiği üzerinde durulmuyor ve bu tür kaygılar **sorun** olarak ele alınmıyor. Ayan, Yorozlu ve Akyıldız, öncelikle **toplumsal/siyasal** olanı dikkate alıyorlar ve ancak bu düzeylere ilişkin olguları dile getiren/getirebilen resimlerin bir "sorunu" olabileceğini varsayıyorlar. Eğer böyleyse, tartışmanın anlatımsal düzeyden öyküsel düzeye doğru açılan pek çok yan konu üzerinde yoğunlaştırılması ve örneklendirilmesi gerekir. Ve yine eğer böyleyse, kapitalizm öncesi dönemden başka bir örnek verilebilir ve Goya'nın "savaş resimleri" ile "kaprisler"i anımsatılarak; boyutla sorunun doğrudan ve kurallaşmış bir ilişkisi olmadığı gösterilebilir. Dolayısıyla da küçük resmin salt pazar koşullarının **ürünü** olmadığı. Kuşku yok: Michelangelo'nun Mahşer'i ancak Sistina'nın boyutları içinde "düşünüldüğünde" ve "gerçekleştirildiğinde" **o Mahşer** olabilir. Ya da Delacroix'nın 260'a 325'lik Barikat'ı. Bunlar Ayan'ın, Yorozlu'nun, Akyıldız'ın elbet benden çok daha yakından ve iyi bildiği gerçekler. Gelgelelim, sorun sözcüğünün tek bir **bağlam** içinde algılanmaması gerektiğini ya da gerekebileceğini vurgulamak amacıyla anılmaları zorunlu oluyor. Çünkü ancak toplumsal/siyasal olay "sorun" olabiliyorsa ve sorunun niteliği "boyutu" **önbelirliyorsa,** diyelim Fransız Devrimi'ni resmedebilmek için Sistina'dan da büyük bir uzam, belki de bir kent gerekecektir. Amacım yanıltmaca değil, kesinlikle; ama bu türden yaklaşımların yanlış varsayımlara yol açabileceği kanısındayım. Üstelik, konuşmadaki **alımlanış** biçiminde "sorun" kavramının **ideolojik** içeriği ve **tarihselliği** gözten kaçırılıyor bana kalıyorsa. Çünkü dün sorun olan bugün olmayabilir. Resim toplumsal/kültürel koşullar içinde üretildiğine göre. Burada, Akyıldız'ın oldukça "sert" bir dille söz ettiği Nuri İyem'i anmanın tam sırası. İyem çeşitli boyutlarda resim yapmış. Üstelik her zaman **sorun'**u olmuş bir sanatçı. Ama Akyıldız, İyem'i, sanırım son bir ya da iki sergisindeki kimi ürünlerini göz önünde bulundurarak, sorunsuzlukla suçluyor. Üstelik şöyle diyebiliyor: "Adamın sorunu yok. Büyükresme dönmek biraz da sanatçı sorumluluğu isteyen bir şey. Onun böyle bir sorunu yok ki. Şile'ye gidiyor, Bodrum'a gidiyor. Güzel manzara, deniz." Konuya değişik bir açıdan yaklaşmayı deneyeceğim:

İyem'in öğrencilik yıllarından bu yana **toplumcu,** hatta zaman zaman **toplumcu gerçekçi** bir resim anlayışını benimsediği biliniyor. Yeniler Grubu olarak düzenledikleri sergilerde yer alan resimlerinin tümü, **emekçi** kesimlerin "sorunları"nı yansıtır. Bu eğilimin "kadın portreleri"nde de korunduğu, **kırsal** kesim gerçeğinin adeta bir "şemada" dondurularak ve günün koşullarında "azami" ölçüde **büyütülerek** yansıtılmak istendiği söylenebilir. Belli bir sanatsal/ideolojik eleştiriye açık olmakla birlikte, bu portreler, kırın kenti kuşatmasının örnekleri olarak görülebilir. Aralık 982 sonu ile Ocak 983 başı arasında açılan ve "Sıradan Sevdalar Üzerine" adını taşıyan sergisinde de İyem, **alt gelir** gruplarının dünyasında yaşamayı sürdürür. Bu ekonomik/toplumsal statü belirlemesinin yeterli bir sorun düzeyi oluşturduğu bellidir, sanatın **imlerle** işlediği göz önünde bulundurulursa. Ne var ki, resim bu sorunların **ötesindeki** sorunlarla da ve belki de asıl onlarla alımlanmak zorunda. Dolayısıyla ben, İyem'in soyut dönemindeki resimlerinin de **somut** "sorunlar" içerdiği kanısındayım. Ressamın, kendisini uluslararası resim ideolojisinin dilinden ayırmaya, o dilin gelişiminin dışında kalmaya çalışması hem gereksizdir hem olanaksızdır. Kişisel dil çünkü, ancak daha oylumlu bir dil kodunun içinde dolayımlaşarak elde edilebilir. Öyle bir şey varsa eğer, belli bir ulusal biçemde. Buradan bakıldığında, İyem'in soyut resme geçişi, büyük harfle yazılan resmin evriminin doğal sonucudur. Dahası, o günlerin ulusal ve uluslararası konjonktüründe bir gerekliliktir. Her çağdaş ve çağcıl olanın **olumlu** ve **kalıcı** bir içerik yansıttığı öne sürülemez elbet, ama sanatçı, zamanının mantığını ve pratiğini kavramak, onun içinde **fiilen** yer almak zorunluluğuna da boş veremez. Burada, ekonomik düzeye ait olduğu vurgulanarak "merkez" ve "çevre" terimleri öne sürülebilir, çevrede yer alan Türk resminin kendisiyle bütünleştiği ve merkezde bulunan Batı resminin evrimini izlemek zorunda kaldığı anımsatılabilir. O günlerde merkez gündeminin birinci sırasında yer alan

nısına varabilir ve egemen bakış açısını çok farklı biçimler ve biçemler aracılığıyla kırmak isteyebilir. Figüratif de sorunsuz bir içerik üretebilir, hem de çok büyük sorunlar yansıtıyormuş gibi göründüğü noktada. Egemen kesimlerin, **sınıf** söyleminden bağımsız olarak geliştirilen ve eleştirisel özü estetiğin **gerisinde kalan** bir içeriğe hoş görüyle bakabileceği onu muhalif olmak **hobby'sinin** tüketilebilen bir metaı olarak kullanabileceği söylenebilir. Ama canı istediği an depoya kaldırma olanağı elindedir. Bu yüzden, önce egemen resim ideolojisini, sonra da sınıf ideolojisini **fiilen** hor görmeyen büyük boy resim de içerdiği toplumsal ögeye rağmen, hatta o ögenin denge durumunu koruyan bir **yapay karşıtlık** sağladığı bilinerek üstgelir gruplarınca satın alınabilir. Görülüyor, önemli olan; sorunun nasıl bir sorun olduğunu ve onun nesnelleştirilmiş biçiminin **de** bilişsel bir sorun yaratıp yaratmadığını anlayabilmek. Akyıldız'ın "Bereketli Topraklar Üzerinde"sini, Neşe Erdok'un "Kötürüm"ünü ve Tütiş yapması da üretimini sürdürebilmesi açısından çok daha yaşamsal bir öngereklilik. Ama ne yazık ki, sorunu olan ressamın da sorunu olmayan ressamın da müşterisi **aynı.** Üstelik "sorunu olan", bu müşterinin amansız eleştiricisi.

Aydın Ayan, Şenol Yorozlu ve Mevlut Akyıldız'ın öncelikle kendi resimlerinin irdelenmesi amacına yönelik konuşmaları, daha nice önemli sorunu dile getiriyor. Gerçekten de, Türk resminin kendi kendini üretebilir duruma gelip gelmediği, geleneğin değerlendirilmesi, evrenselle ulusal arasındaki bağıntı gibi konular üzerinde el birliğiyle durulması gerekiyor.

Ressamlarla yazarların birbirine söyleyeceği çok şey bulunduğuna inanıyorum. Resmin her zaman ve doğrudan doğruya "protestocu" ve "dönüştürücü" bir işlevle görevlendirilemeyeceğini, ama bu amacı, taşıyan bir karşıkültürün içinde yer alabileceğini ve bu amacı çok değişik biçimlerle gerçekleştirilebileceğini düşünenlerle elbet.

SATRANÇ

Emanuel Lasker (1868-1941)

1894 yılında Steinitz'i (10 yengi, 5 yenilgi, 4 berabere) yenerek dünya birincisi olan Lasker bu ünvanını en uzun süre elinde tutan oyuncudur. Satranç uğraşısı dışında aynı zamanda büyük matematikçi ve düşünür olan Lasker, vatandaşı ünlü fizikçi A. Einstein'ın yakın arkadaşıydı.

Ünvanını uzun yıllar başarıyla koruyan Lasker, dünya birinciliğini 1921'de Capablanca'ya kaptırmıştır (4 yenilgi, 10 berabere). Bu maçta Capablanca'nın mükemmel oynamasına karşılık, Lasker yaşlılığı dolayısıyla (53 yaşındaydı ve rakibinden 20 yaş daha fazlaydı) gerekli mücadeleyi gösterememiştir. Buna rağmen daha uzun yıllar satranç arenalarında başa güreşti. Son büyük başarısı olan 1935 Moskova uluslararası büyük turnuvasında 3. olduğunda 67 yaşındaydı.

Kesin bir oyun tarzı olmayan Lasker, her türlü pozisyonlarda rahatça oynıyabilmekteydi. Özellikle inatçı bir mücadele anlayışı vardı. Kaybettiği sanıldığı pek çok oyunu bu inatçılığı ve sabrı sayesinde kurtarmıştır.

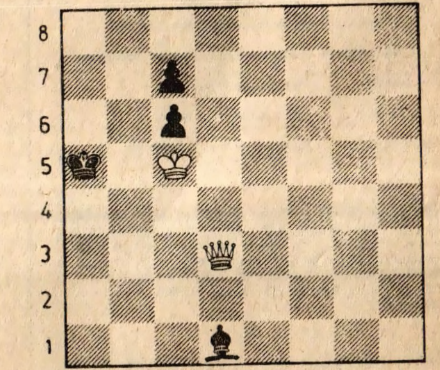
Aşağıdaki oyun 1889 yılında Amsterdam'da oynanmıştır. Oyun ortasının önemli temalarından biri olan iki fil fedasının ilk defa ortaya çıktığı bu oyun Lasker'in dehasının açık bir kanıtıdır.

Lasker - Bauer
Bird açılışı

1. f4	d5	12. Fxe5	Vc6	23. Vxb7	Şg7
2. e3	Af6	13. Ve2	a6? **(a)**	24. Kf1	Kab8
3. b3	e6	14. Ah5!	Axh5 **(b)**	25. Vd7	Kfd8
4. Fb2	Fe7	15. Fxh7!	Şxh7	26. Vg4 +	Şf8
5. Fd3	b6	16. Vxh5 +	Şg8	27. Fxe5	Fg7
6. Af3	Fb7	17. Fxg7!!	Şxg7 **(c)**	28. e6	Kb7
7. Ac3	Abd7	18. Vg4 +	Şh7	29. Vg3	f6
8. 0-0	0-0	19. Kf3	e5	30. Kxf6 + !	Fxf6
9. Ae2	c5	20. Kh3 +	Vh6	31. Vx6 +	Şe8
10. Ag3	Vc7	21. Kxh6 +	Şxh6	32. Vh8 +	Şe7
11. Ae5	Axe5	22. Vd7	Ff6	33. Vg7 +	1-0

a) 13...Ad7, veya 13...Ae4 14.Ah5 f6! daha iyiydi.
b) 14...Ae8 15.Fxg7 Axg7 16. Vg4! beyaz kazanır, veya 14...h6 15. Fxf6 Fxf6 16. Axf6 gxf6 17. Vg4 + Şh8 18. Vh4 Şg7 19. Kf3 Kfd8 20. Kg3 + Şf8 21. Vxh6 + beyaz kazanır, veya 14...d4 15. Fxf6 16. Vg4 Şh8 17. Kf3 dxe3 18. axf6 19. Vh4 beyaz kazanır, veya 17...Kg8 18. Fxh7! Kgd8 19. Vh3 Fe7 20. Fe4! beyaz kazanır.
c) 17...f6 18. Kf3 Ve8 19. Vh8 + Şf7 20. Vh7 ve beyaz kazanır.

Problem: 5
S. Loyd

Beyaz oynar, üç hamlede mat eder

Etüd 4'ün çözümü:
1. h7 + Şg7 2. h8V!! Şxh8 3. Şf7 Kf1 + (3...Kxh4 4. g7 + Şh7 5. g8V + Şh6 6. Vg6 + mat) 4. Ff6 + Kxf6 + 5. Şxf6 Şg8 6.g7 Şh7 7. Şf7 ve beyaz kazanır.

Sevgili Arsız Ölüm

Röportaj: CEMİLE ÖZDEMİR

"Sevgili Arsız Ölüm" Latife Tekin'in ilk yapıtı. Annesinin anısına yazılmış.

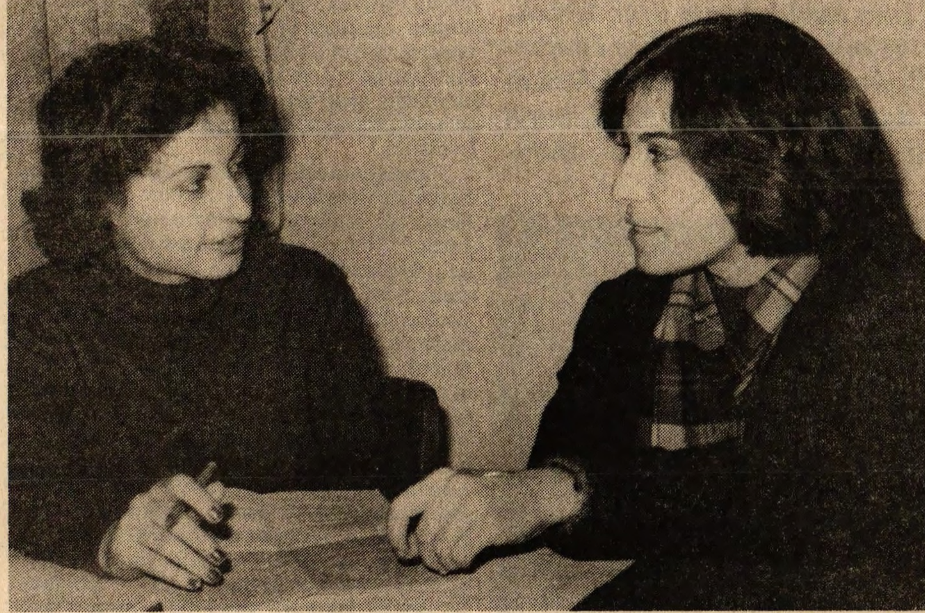
Yapıtın roman mı, hikâye mi, masal mı olduğunu kendisi de açıklamıyor. Bilinen bir şey varsa o da (bu kitabın diyeceğim) alışık olduğumuz roman tekniğinden bambaşka bir yapıya sahip olduğu.

Ayrı ayrı Huvat'ı, Atiye'yi, Dirmit'i ve kardeşlerini içinde bulundukları ortamlarda inançlarıyla, yaşam tarzlarıyla, özellikle Dirmit'in çelişkileriyle anlatan yine Dirmit Kız...

Dirmit Kıza sorularımı verdim. Aldığım yanıtlar mı? Aşağıda aynen veriyorum:

Kitabında anladığım kadarıyla anlatımda halk hikâyeleri özelliği var. Geçmiş zamanı kullanıp masalsı bir hava ile yer yer şiirselleşmeye gidiyor. Yararlanmanın etkisi nedir?

Zaman bilincini yerleştirmemiş bir toplumun insanlarını, toplumsal bir kesiti masal zamanı, mekan içinde anlatmak, etkilenmenin ve yararlanmanın ötesinde bilinçli bir seçimdi.

İbrahim Akyürek

Latife Tekin, Cemile Özdemir'le...

Yapıtın; klâsik, alışık olduğumuz roman tekniğinin dışında, kendince bir özgürlük taşıyor. Buna roman diyebilir miyiz? Değilse nedir?

Sevgili Arsız Ölüm bence, ne tek başına roman, ne masal, ne de hikâyedir. Ne olduğuna gelince, adını tek başıma koyabileceğimi sanmıyorum. Ayrıca bu, benim işim değil. Ona bilinen kalıplarla yaklaşılmamasını dileyebilirim yalnızca...

Yapıtında gününün olaylarına tanıklık etmişsin. Bunun aktarımı konusunda ne düşünüyorsun! Niçin gerek duydun?

Sevgili Arsız Ölüm'ün yalnızca günümün olaylarına değil, günüm olmayan günlerin olaylarına da uzandığını düşünüyorum. Niçin gerek duydun sorusuna gelince, niçin yazar oldun diye sorulması daha doğru olurdu, diyeceğim.

Kitapta köyden kente gelen bir aile var. Tabii köy ve kentteki koşullar farklı. Köyden gelenlerin kente uyum tarzını mı anlatıyorsun?

Köyden gelenlerin kente uyum tarzı diye bir şey var mı bilmiyorum. Eğer böyle bir tarz varsa, benim anlattığım insanlar ondan habersiz olmalılar.

Arka kapaktaki açıklama sanıyorum seni anlatıyor. Dirmit ile nereye kadar özdeşleşiyorsun?

Bir zamanlar Dirmit'le kendi içimde tanışmıştım. Onu hâlâ bir yerlerimde sakladığımı düşünüyorum. Ama tek başına Dirmit değildim hiçbir zaman. Daha karmaşıktım diyebilirim. Bir de, Dirmit'in roman için, benim anılarımı didik didik edip kendisine yakışanı seçtiğini...

Yine, Dirmit'de birey olma önerisi var diyeceğim. Peki bu konumda, Dirmit'in yeri ne?

Sevgili Arsız Ölüm bu soruya yanıt veriyor kanısındayım. Aslında roman diyor ki, benim kahramanım olmaya aday tek kişi Dirmit'tir. Ötekilere gelince, onlar romana da Dirmit'e de ne yazık ki ulaşamıyorlar. Dirmit'in yeri roman. Ötekilerinse henüz roman değil sanırım.

Romana hükmeden hurafelerin, cinlerin, perilerin hâkimiyeti ne? Senin gözlemleme ve aktarma olayın ne boyutta?

Eğer cinler, periler, hurafeler romana hükmediyorsa, onların hâkimiyeti nedir sorusu çelişkili bence. Bu öğeler romana ulaşamıyorlar, hatta bulaşamıyorlar bile diye düşünüyorum ben. Eğer bir hâkimiyet olsaydı, onların arasından roman selametle sıyrılamazdı.

Dirmit'in kardeşlerini göz önüne getirirsek, toplum bu insanları nasıl kanalize ediyor?

Yanlış anlamıyorsam, toplum Dirmit'i kanalize etmiyor anlamını da içinde taşıyor bu soru. En azından "Dirmit'in kardeşleri" demekle onları toplum karşısında farklı konumlara oturttuğumuzu belirtmiş oluyorsunuz. Bu insanların yaşamlarını en temelde üretim ilişkileri belirliyor. Dirmit de bu ilişkilerle belirleniyorsa eğer onlardan daha çaresiz konumlardadır. Dirmit'in kız olması, çalışmamasını, okula gitmesini getiriyor. Dirmit, eksik eteklik konumunu kullanarak (bilinçli de değil üstelik) avantaja çeviriyor. Dirmit'i ötekilerden ayırmak için çok fazla nedenimiz yok sanırım. Romanı okuyan hiç kimse Dirmit'e öfke duymayı aklından geçirmediği için söylüyorum bunları. Herkesin hayatla boğuştuğu bir yerden sıyrılmak, birey olmaya doğru yol almak, her zaman üstünlükler, güzellikler üstüne kurulu değildir. Dirmit'in gerçekten cinlerle bir alış-verişinin olduğuna inanasım geliyor bazen...

Lâlehan Uysal

Roman kahramanları düşünen, soyutlayan, konuşan insanlar değil. Genel olarak insanlarımızın konumu mu bu?

Yalnızca romandaki insanların yapısal bozukluğu olduğunu sanmıyorum tabii. Ama o insanların düşünmediklerini, konuşmadıklarını, hatta soyutlama yapmadıklarını söylemek, benim romandaki insanlarla ve genel olarak bizim insanımızla ilgili düşüncelerime uygun düşmüyor. Ben bizim insanlarımızın kendilerine, dünyaya ve karşısındaki insanlara bakışını, kavrama yöntemini açığa çıkarmaya çalıştım. Yoksa, dilini işlerken soyutlama yapıyor. Ama bu soyutlamayı nasıl yapıyor? Bu ayrıca, upuzun tartışılacak bir konu. Bireyselleşme sürecini atlamamış insanı anlatıyorum ben. Bu insan kendisini, karşısındakini, dünyayı nasıl kavrıyorsa, ne kadar kavrıyorsa o kadar vardır.

Huvat kapitalizmden etkileniyor mu?

Bu sorunun niçin sorulduğunu, ayrıca niye yalnızca Huvat için sorulduğunu pek kavrayamadım. Cinler bile kapitalizmden etkileniyorlar.

İlk romanın yayımlandıktan hemen sonra, senaryo yazman için teklif mi aldın, yoksa kendin mi istedin?

İlk romanım yayımlanmadan altı ay önce teklif aldım **Çöp Masalları**'nı bitirmek üzereydim. Dialog yazmaya susamıştım doğrusu. Hemen kabul ettim.

Genç bir okuyucusundan genç yazar Latife Tekin'e, latife

LÂLEHAN UYSAL

En son ne zaman içiçeydi herşey, ne zaman kilitledim umutları çekmecelere. Her şey çok mu kötü gidiyordu. Ne oluyordu? Kimse kimseyle konuşmuyor, kimse kimseyi bulamıyordu. Ne zaman, en son ne zaman güzel bir kitap okumuştum. Epey uzak bir yerde miydi yatağıma benimle giren, kapaklarını yastığımda kapayan kitap. Bu yaşadıklarımız, bu sarı, bu karanlık, kurumuş, dökülmüş... Bu yaşadıklarımız evet sonbahardı. Yapraksız ağaçlara alışmıştık, güç bile sarfetmemiştik, yaprakları yerine bağlamaya. Her yanı sonba-

"Ardıç Kuşu" çevirisi üzerine notlar

MUZAFFER UYGUNER

Yazko Çeviri'nin Ocak-Şubat 1983 dönemini kapsayan 10'uncu sayısında, Yorgo Seferis'in Yunanca aslından Herkül Milas tarafından yapılmış çevirisiyle "Ardıç Kuşu" adlı uzun bir şiiri okuduk. Herkül Milas, Yunancayı çok iyi bilen, hatta Yunanistan'da kavgası yapılan iki Yunancayı da iyi bilen bir çevirmen. Bu çeviriyle ilgili olarak eklediği "Ardıç Kuşu Üstüne" adlı notlarıyla gene bu şiiri odak alan "Yunan Ozanlarının Türkçe Çevirileri" adlı yazısı da, bu bilgisini ortaya koymaktadır. Milas, dilimize yapılan Yunan şiirleri çevirilerinin aracı başka bir dilden (İngilizce, Fransızca) yapıldığını vurgulayarak, asıl Yunancadaki bazı deyimlerin ve şiir dilindeki kullanımların tam olarak yansıtılamadığını, çevrilemediğini belirtiyor. Bu yargısının doğru olduğunu kabul edebiliriz. Ancak, bu konuda, Yunan ozanlarından aracı dillerle çeviri yapanların söz söylemesi gerektiğine inanıyorum. Özellikle de, "Ardıç Kuşu"nu çevirenlerin ve Milas'ın yazılarında eleştirilenlerin konuya eğileceklerini sanıyorum.

Ben, Milas'ın çevirdiği şiiri okudum. Okurken, bazı yerlere takılıp kaldım. Bu gibi takılıp kalmalar, benim şiiri gerçeği gibi anlayamamışlığımdan, sezinleyememişliğimden doğmuş olabilir. Ama, belki başkaları da takılıp kalmıştır diye düşündüm de bu yazıyı yazmaya karar verdim.

Çevirinin birinci ve ikinci dizelerinde "Mutsuz/yıllara rasgelmiştik;" tümcesi var. Yunancayı bilemem; ama, kendi dilimi birazcık bildiğimden, böyle bir çevirinin yapılmaması gerektiği kanısındayım. Başka bir çeviride yer aldığı gibi olabilir ya da "Mutsuz yıllardı yaşadığımız yıllar" da denilebilirdi. Milas çevirisinin dilimize aykırı olduğu düşüncesindeyim.

Çevirinin beşinci dizesindeki "benim yıllarımda" söyleyişi yerine, başka bir çeviride yer aldığını belirttiği "benim zamanımda" daha doğru bir kullanış olmaktadır. Belki de "o yıllarda" demek daha yerinde olurdu. Bu dize noktalı virgül ile ve "götürdü" sözcülüğüyle sona erdiğine göre, bunu izleyen dizenin "döner" ve "çıldırır" çekimli fiillerle sürmesi biraz yadırgatıcı.

Yedi ve sekizinci dizelerde bozuk bir Türkçe var: "Bana bülbülden söz etme, ne de tarla kuşundan / ne de kuyruğuyla ışığa sayılar yazan". Bildiğime göre, bu iki dizenin çevirisinin şöyle olması gerekiyor: "Ne bülbülden söz et bana, ne tarla kuşundan / ne de kuyruğuyla ışığa sayılar yazan." Sanıyorum yanılgı değil benimki. Belki başka bir çeviri de yapılabilir ve o daha güzel olabilir; ama, Milas'ın çevirisi hem doğru, hem de güzel değil. Bir de,, "ışığa sayılar yazan" deyimi var, "küçücük çobanaldatan kuşu" ne gibi sayıle ilgili. O takdirde evlerin "inatlaşması" değil de gülümsemenin hemen ardından gelmesi nedeniyle "somurtması" sözkonusudur. Evlerle ilgili bu betimleme, başka bir dizede de yer alıyor ("bilirsin, evler kolay inatlaşır, soyarsan onları"). Bu ikinci dizede, "inatlaşma" yerine "çirkinleşme" çok daha yerinde bir sözcük oluyor. Bu yüzden, belki ilk dizede de "çirkinleşme" sözcüğünü kullanmak gerek. Evlerin niçin inatlaştığını, hele soyulunca neden inatlaşacağını kestirmek oldukça güç; ama, çirkinleşmelerini düşünmek daha yerinde.

Çevirinin ikinci bölümünde yer alan "yontular canlı yemişler arasındaki" (s.13, dize 2) dizesindeki "canlı yemişler' tamlamasının yerinde olup olmadığını bilemiyorum. Çünkü, "canlı yemişler" dilimde bir şey vermiyor bana, şiir dilinde ya da bu şiirin dilinde de bir şey söylemiyor. Yunancasında başka bir anlam verecek sözcük ya da tamlama kullanılmış olmalı, diyorum.

Bu sayfadaki 12'nci dizede okuduğumuz "pay ederek" yerine ("isteği bir şeftali gibi/pay ederek ikiye") yerine, daha önce de "ikiye yarılan gecedir" denildiği için, "bölerek" sözcüğünü kullanmamız daha doğru ve şiirsel oluyor; sözcüklere bakınca da bunun böyle olması gerektiğini anlıyoruz.

Bu sayfadaki "demek istediğim, kırık üyeleriyle" dizesinin sonunda yer alan "üye" sözcüğünü yanlış anlamlandırmış sayın Milas. Burada "organ" sözcüğünün kullanılması zorunludur. Çünkü, "üye" ve "organ" sözcüklerine eskiden "aza" derdik; ama, bugün, "üye" sözcüğünü sınırlı olarak kullanıyoruz.

14'üncü sayfadaki dört ve beşinci dizeler şöyle: "Gerçekten, onlar/değil yıkıntılar". Bu iki dizenin başka bir çeviri biçimiyle birbiriyle bağdaştırılması, aralarında uyum sağlanması gerekir. Gene bu sayfanın 19'uncu dizesinde yer alan "yönelen" sözcüğünün ("Kutup Yıldızına yönelen yokuşa saptı") de ya "yönelik" ya da "uzanan" sözcüklerinden biriyle ya da daha uygun başka bir sözcükle yer değiştirmesi gerekir. Bildiğim kadarıyla, "yokuş yönelmez"de "yönelik" olur, doğal olarak ve çok önceden yönelmiştir.

Şiirin yer aldığı 16'ncı sayfadaki "Ve cıvadralardandenize balıklama dalan çocuklar" dizesindeki "dalan" sözcüğünün yerine "atlayan" sözcüğünü kullanmalıyız. Çünkü cıvadralardan balıklama dalınmaz da "balıklama atlanır" ve denize balıklama dalınır. Arada bir anlam farkı olduğu kanısındayım. Bir de, bunu izleyen dizeyle bundan sonraki üçüncü dizede yer alan "hâlâ" sözcüklerinin gereksizliğini düşünüyorum. Sanıyorum ki birinci dize "ipliği eğiren iğler gibi düşerler", sonraki dize de "dişleri arasında bir para, yüzerek" biçiminde yazılırsa, murat olunan anlam-

Lâlehan Uysal

har, bir mum aleviydik hepimiz. Kötü rüzgârlar eserdi.

Uzunca bir zaman bekledim sizi, kimselere anlatamadım nasıl bir şeydiniz. Sesiniz, renginiz ne gibiydiniz, kimdiniz. Hiç kimselere anlatamadım, uzunca bir zaman bekledim sizi

''Sevgili Arsız Olüm''. Sizi Latife Tekin.
Daha önce, en çok en çok ne isterdim hep. Biz söz, bir insan, bir kitap yoksa... yoksa ne? Bir ışık, bir umut, bir karanfil...

Ben hep sevgiden içtenlikten yana şarkılar söyleyen, sayfalarında kuşkuş otları kokan, nazar boncuklarından gözleriyle bakan bir duygunun ömrünü yürümek isterdim. Bir kitap boyu uzundu, ama severdim, kısa biterdi.

Evet Sayın Sevgili Arsız Ölüm, sizi güneşsiz batan bir günün akşam vakti başlayıp, güneşli bir sabah bitirmek isterdim. Yollarınızda ayaklarıma dikenler batardı, yüreğim kanardı. Katılırdım gülmekten, ağlardım.

Çocukluğumuzun çocuk olmayan kitaplarını raflara dizip, mum ışıklarında umutları naftalinleyip çekmecelere kaldırdık. Böyle bir günde karşımıza çıktınız. Sonbahar ve siz. Sevgili Arsız Ölüm, bizlere hoş geldiniz. Hoşgeldin Dirmit kız.

Sen Sevgiyle, Arsızlıkla, Ölümle yanyana gelişen insanca, insanca sevgili Dirmit kız. Söyle bakalım, beni böyle hüzünlendirip, umutlandırıp, çocuklaştırıp, yenilemeye ne hakkın var senin?

Yazarına söyle, seni koruyanlardan değilim asla, ben onlardan yanayım. Atiye'den Huvat'tan, Halit'ten, Seyit'ten, Mahmut'tan, Nuğber'den (kardeşlerinden) Zekiye'den yanayım.

Sen çatla! Onlar senden daha güzel, çünkü seni güzel yaptılar.
Sevgili Arsız Ölüm, ardınızdan tüm ışıklarını yaktım dünyamın yaprakları ağaçlara bağladım. Bir güneş yaptım portakaldan, rüzgârı denize sattım. Bak sonbaharı yendim.

Şimdi isterim ki, sevgiyle, arsızlıkla, ölümle yanyana gelişen insanca, insanca, sevgili Latife... Göğsüne taktığın kırmızı karanfille dünyaya, hep yeniden gülümserken, rüzgârların seni alıp götürdüğü denizleri görmek isterim...

lar yazıyor ışığa ve sayılar yazdığını nereden biliyoruz. Aslında böyle bir sözcük varsa, o takdirde, başka bir çevirideki ''yazılar'' yerine ''rakamlar'' dememiz gerekir.

Onbirinci dizedeki ''evlerin de bir ırkı olduğunu bilirim'' söyleyişindeki ''ırk'' sözcüğü evler için biraz yadırgatıcı geldi bana. Çünkü, ''ırk'' Türkçe Sözlük'e göre bir anlamda ''soy'' demektir. ''İnsan türünün belli başlı ve sürekli çeşitlerinden her biri'' olarak da bir açıklama yer almıştır bu sözlükte. Bu yüzden, Milas'ın açıklamasında belirtmesine karşın, Yunanca sözcüğü, dilimizde başka bir sözcükle karşılamak gerekirdi. Biraz aşağıda yer alan ''büzülürler ya da gülümserler, hatta inatlaşırlar bile'' dizesi de biraz değişik bir çeviri. Öyle anlıyorum ki, bu dize de evlerdan uzağa düşmez ve Yunanca aslına da aykırı olmaz.

Sayın Milas, bu şiirle ilgili olarak, ''Yunan Ozanlarının Türkçe Çevirileri'' adlı yazısında, bu şiirin başka diller aracılığıyla yapılan çevirilerindeki aslından uzaklaşan söyleyişleri bircik bircik belirtmiş. Şiirin doğru çevirisi konusundaki bu çabasını alkışlıyorum. Şiirin çevirisinin doğru çevirisi, aslına uygun ve ozanın yazmak ve söylemek istediğinin benzeri olması gerekir. Ama, görüyoruz ki İngilizce ya da Fransızca çevirileri yapılırken, bu dillerin söyleyiş olanakları da gözden ırak tutulmamıştır. bu yüzden, diyorum ki, Türkçenin söyleyiş olanakları ve yapısına da uyg·n bir çeviri yapılmalıdır. Yukarıdaki belirtmelerimin amacı da budur. Yanılmış olabilirim.

yazko çeviri

FRANZ KAFKA
ÖZEL SAYISI
(Ocak 1984)

T.W. ADORNO : Kafka Üzerine Notlar
K. BARTSCH : Günümüz Yazarları Açısından Kafka'nın Çekiciliği
M. BLANCHOT : Kafka'nın Okunması
J. BORN : Kafka'da Önsezi
E. CANETTI : Öteki Dava, ya da Kafka'nın Felice'ye Mektupları
Cl. DAVID : Kafka ve Tarih
G. DLEUZE/ F.GUATTARI : İçerik ve Anlatım
G. DURUSOY : Franz Kafka ve Jaroslav Haşek
E. FISCHER : Franz Kafka
H. HESSE : Kafka ve Yapıtları
F. KAFKA : Günce ve Mektuplardan Seçmeler
P. KAMPITS : Franz Kafka'da Kehanet ve Dil
Th. MANN : Franz Kafka ve ''Şato''
W/E. MUIR : Kafka'yı Çevirirken
M. ROBERT : Kafka'nın Mektupları
A. ROUSSEAUX : Kafka'nın Bir Romanı Üstüne
J. SCHILLEMEIT : Kafka'nın Yazdıklarında Otobiyografi
A. THORLB : Yorumlama Sorunu
E. WEISS : Franz Kafka'nın Dava'sı
T.ACAROGLU : Türkçe'de Kafka Kaynakçası

Yazı ve görüşleriyle: Adalet AĞAOĞLU, Hulki AKTUNÇ, Enis BATUR, Orhan DURU, Jeannie EBNER, Ferit EDGÜ, Ingrid HEINRICH-JOST, Selim İLERİ, Hans E. KASPER, Zoran KONSTANTINOVIC, Peter MARGINTER, Rudolf NUNN, Demir ÖZLÜ, Ahmet ÖZTÜRK, Adnan ÖZYALÇINER, Şârâ SAYIN, Güven TURAN, Martin WALSER.

ÖNEMLİ NOT: Derginin bu sayısında 12-20 Aralık 1984 tarihleri arasında düzenlenen ''FRANZ KAFKA SEMPOZYUMU''nun bildirileri de bulunacağından, özel sayı gecikmeli olarak çıkacaktır.

Anılar ve kitaplar

ZEKİ YUSUF BORAZAN

Olayların yaşanmasına, organizmayı etkileyip, bellekte saklanmasına ve yeri geldikçe yeniden canlandırılmasına dayanan anılar, çoğunlukla çocukluk, gençlik ve olgunlukta yaşanır, yaşlılıkta anımsanır. Onlarda, nice kişilerin, toplumların, geniş bir bağlamda da insanlığın deneyleri gizlidir. Yani anılar, evrenimizin derinlerdeki özel tarihidir. Ve onların anlatılmaları, yazılmaları, bu bilinmeyen deneyleri, bir kişinin, bir grubun malı olmaktan çıkarır, insanlık kültürünün bir parçası haline dönüştürür. İşte bu nedenle, biz bugün burada, kitaplara, sanata, sanat yapıtlarına ilişkin anılarımıza değinecek, onlarla birlikte değişik serüvenlere gireceğiz.

1970 yılı. Balıkesir ili Gönen ilçesi. Şifalı sular, yeşillikler, kaplıcalar beldesi.. Atatürk ve Zeybeklerle oluşturulan anıta giden yolun kıyısındaki kitapçıdayım. Kitapçı yeni bir kitap gösteriyor bana ve bu yapıtı, dükkânına gelen bir profesörün hararetle salık verdiğini belirtiyor. Alıp karıştırıyorum.. *Yazarı: Azra Erhat, adı: İşte İnsan.* Dikkatimi çekiyor bazı yerleri. Parasını verip alıyorum. Bir süre sonra okumaya başladığımda, yapıtın üçte birini bitirdiğim halde, sarmıyor kitap. Durmaksızın eski Grek kahramanları ve onların anlatımı. Fakat birden bir mucize oluyor ve müthiş bir akıcılıkla gelişmeye başlıyor, canlanıyor, çağıldıyor konular.. Anadolu'ya, toplumumuza, çağımız ve sorunlarına vurulan aydınlık fırçalarla, noktalandığı zaman kitap, bunca kültürden ve coşkudan adeta sarhoş oluyorsunuz. Ne güzel bir duygudur bu.. Sevgi dolu, hümanist bir yazar ve hârika bir kitapla tanıştınız. Siz onu keşfettiniz, o da sizi..

İncelikli bir düşünüş, seçkin bir duyuşun ürünü olduğu hemen belli olan, şiirsel bir kitap adı: **''Yıldızın Parladığı Anlar.'' Yazarı: Stefan Zweig. Avusturyalı .Ve asla kötü bir kitap çevirmeyen Burhan Arpad'ın eliyle Türkçe'ye çevrilmiş.** Yeter mi tüm bunlar, benim bu kitabı, Mecnun'un Leyla'sını araması gibi aramamı açıklamaya?.. Yetmez. Peki niçin? Belki çağrıştırdığı, insanlığın dönüm noktaları olaylar, onlara yön veren kişiliklerin çekiciliklerinden dolayı.. Belki aynı yazarın, en olgun yapıtlarından biri sayılan *''Dünün Dünyası''*nın kalıcı etkilerinden dolayı.. Ama aradım, çok, çok aradım.. Yaptığım sürekli araştırmalar sonunda, kitabın 1945'te dilimize çevrilmiş olduğunu, Cem Yayınlarınca ''Yirminci Yüzyıl Klâsikleri'' dizisinde yayınlanmış olduğunu öğrendim Ve bir rastlantı sonucu, Sakarya ilindeki Atatürk Bulvarı'nda yer alan bir gazeteci-kitapçıda, onu gördüm. Hemen indirttim, inceledim, sevgiyle okşadım kitabı, ellerimi sayfalarında gezdirdim. Fiyatına baktım: 140 lira. O günkü ölçülerle biraz çok geldi, daha doğrusu cebimde yeterince para yoktu. Birkaç gün sonra almak üzere kitabı geri verdim. Yeniden geldiğimde ise, evet, kitap yerinde yoktu. Diğer tüm kitaplarla birlikte iadesi yapılmıştı.. Özlemimi, hayal kırıklığımı duyabilir, anlayabilir misiniz?

Haydarpaşa Lisesi'nde, sonra da Istanbul Edebiyat Fakültesi'nde İngilizce okudum. Fakat bu dili, isteğimce edinemedim. Yıllar sonra, 1982'lerde bir gün, İngilizce bir dergide, dünyaca ünlü Sovyet bale yıldızı Maya Plisetskaya adına yazılmış, bir şiir dikkatimi çekti. Baktım, yazarı şu anda, çağdaş Sovyet edebiyatının **Tvardovzski ve Yevtuçenko**'yla birlikte en önde gelen adlarından biri olan **Andrei Voznesenski.** Okudum, bu güzelliği diğer insanlarla paylaşmak için, çevirmek istedim. Fakat bu o kadar kolay değildi. Anlamı ve şiir, bir anda kaçıp gidiyordu. Üstelik, sözkonusu yapıtı, doğru ve etkileyici bir şekilde dilimize aktarmak sorumluluğu üzerimdeydi.. Çok çalıştım, sırf bu çeviri nedeniyle Redhause sözlüğünü aldım. Aşağıdaki şiir çıktı:

PLİSETSKAYA'NIN PORTRESİ

Bir yankıdır o/Alkışın heyecanı/Ritmleri onun/Bir çam reçinesi, mor bir leylâk gibidir.

Çok çekici bir sıcaklık/Büyüleyici bir kutuptur Plisetskaya

Hızla döner izleyicilerin içinde/Genç bir hafiflikle, ölçüyle, ahenkle/Ve hârikadır dönüşlerde

Uyum içindedir onlar/Sessizliğin, ''Kuğu Gölü''nün balerinleri

O, cehennemi bir kıvılcım gibidir.
Çılgındır onun sakinliği/Haykırıyor umutun sessizliğini/Nazik, yavaş bir canlılıkla/Gökgürültüleri ve şimşekler arasında/Plisetskaya, balenin ozanı/Ritmlerionun/Parlayan ışıltılardır.

Mutluyum, çünkü şimdi artık **Maya, yalnız İngilizcede,** Fransızcada Almanca, Ispanyolcada **değil, dilimiz Türkçede de zerafetle dan**sediyor..

''Demokrasi ve Kültür''

EMİN ATEŞ

Demokrasi ve Kültür, Emre Kongar'ın bu konudaki ikinci çalışması. Daha önceki çalışmasının devamı ve tamamlayıcısı niteliğini taşıyor. Kongar, bu kitabında kendi deyimleriyle ''Kültürümüze hizmet etmiş bazı kişiler'' altı çağdaş klasik Türk yazarı, Yaşar Kemal ve Attila İlhan'ın romanları üzerine görüşlerini belirtiyor, çözümlemelerde bulunuyor.

Kitabın bir bölümü de ''Gençlik Üzerine'' başlığını taşıyor. Yazar, bu konu üzerine görüşlerini belirtmenin yanı sıra psikiyatrist Aysel Ekşi'nin çalışmaları ile bu çalışmanın sonuçlarını da tanıtıyor ve değerlendiriyor. Emre Kongar, Demokrasi ve Kültür'de Antalya Film Festivali'nden köy romanı - kent romanı tartışmalarına kadar kültür ve edebiyatımızı ilgilendiren hemen her konu üzerine görüşlerini okuyucuya sunuyor.

Kitabı kısaca özetledikten sonra önemi bakımından -sanırız yazarın bu bölümü kitabın başına alması da konunun önemini vurgulamak amacını taşıyor- yazarın demokrasi konusundaki görüşleri üzerinde durmak istiyoruz. Yazara göre demokrasi, ''Ülke hakkındaki önerdikleri çözümler azınlıkta kalanların, çoğunluk haline gelebilme hak ve olanağının bulunduğu bir çoğunluk yönetimidir.'' Herkesin ve Kongar'ın da bildiği gibi ne yeryüzünde bugüne dek böyle bir yönetim biçimi yaşanmıştır ve ne de bugün yaşanan demokrasiler bu tanıma uymaktadır. Bu nedenle biz, Kongar'ın bu tanımı yaşanan bir gerçeği ifade etmek değil, daha çok insanlığın, varoluşundan bu yana duyduğu ve belki de biraz daha sürecek bir özlemi dile getirmek amacıyla yaptığını sanıyoruz. Ve hayli başarılı da olmuş. Bu tanımın, demokrasinin bugüne dek yapılmış tanımları içinde en kapsamlı ve doğruya en yakını olduğunu söyleyebiliriz.

''Demokrasinin Erdemi'' başlığını taşıyan kısımda ''Demokrasi bir toplumun yapısına en uygun olan siyasal iktidarı ortaya çıkarır. Böylece, toplumda şiddete ve iktidarın sahipliği (meşruluğu olsagerek)tartışmasına yer kalmaz'' dedikten sonra, bunun bir varsayım olduğunu kabul ediyor ve ''Pek doğal olarak bu varsayımın altında, toplumdaki bütün varlıkların güçleri oranında iktidara ortak olabilmeleri ya da iktidarı etkileyebilmeleri olayı yatmaktadır'' diye bir eklemede bulunarak görüşümüzü güçlendiriyor. Biz bunu daha da ileri götürerek, günümüz demokrasilerinin böyle bir ''erdem''i bulunmadığını; ancak, ''erdem''siz demokrasilerin bile zaman zaman korunmaya muhtaç duruma düştüklerini söyleyeceğiz. Zira, hepimizin bildiği gibi, Üçüncü Dünya ülkelerinin tamamına yakını, doğru Avrupa ülkelerinin tamamı ile Sovyetler Birliği demokratik ve parlamenter olmayan ya da askeri rejimlerle yönetilmektedir. Bunun yanında bir dizi ülke de yabancı işgal altında.

Yazar, demokrasinin bir çoğunluk istibdatı olmadığını ileri sürüyor. Bundan sonra, ''dinsel öğeler'', ''milli menfaatler'' yahut ''milliyetçilik'' gibi gerekçelerin azınlık baskısı için kullanılamayacağını söyleyen Kongar, demokrasinin bir azınlık baskısı da olmayacağını belirtiyor.

Emre Kongar'ın çözüm önerileri ise, toplumdaki tüm düşüncelerin, güçleri oranında karar mekanizmalarında etkili olabilmeleri üzerinde yoğunlaşıyor. Azınlıkta kalanlara yasal kapıların kapatılmasının, onları sistem dışına iteceğini belirten yazar, bu görüşünü de, devletin örgütlenmediği veya örgütlenemediği bir alan olarak gecekonduların, terör örgütlerinin yatağı haline gelmesiyle örnekleyerek güçlendiriyor.

Yazar, demokrasi ile ilgili görüşlerini ''Demokrasinin korunmasını 'olağanüstü durum yasalarından' beklemek, daha başta, yenilgiyi kabul etmek demektir'' sözleriyle noktalıyor.

Emre Kongar, Demokrasi ve Kültür, Hil Yayınları 251 sayfa, 350 TL.

URART
SANAT GALERİSİ

ABDİ İPEKÇİ CADDESİ 21
NİŞANTAŞI — İSTANBUL
TELEFON: 148 03 26
TELEKS: 26 482 URATTR

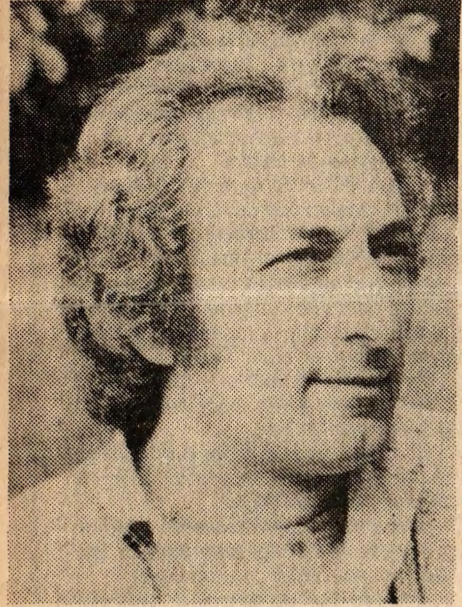
Timur Kerim
İncedayı

Resim Sergisi
8 - 29 Aralık

Görsel sanatlar dalında "Sedat Simavi Vakfı" ödülü kazanan Mehmet Güler:

"İnsanın zevki eğitilmeli"

"Bence ülke kalkınmasında birinci basamak, insanların zevkinin eğitilmesi olmalıdır. Bugün Türkiye'de her alanda, özellikle üretim alanındaki keşmekeş, zevksizlik bu konuda eğitimin ihmal edilmesinin de bir sonucudur."

ALİ ALKAN İNAL

Mehmet Güler 1977'den beri Almanya'da resim yaparak yaşamını sürdüren bir sanatçı. Ama tüm yapıtlarında Anadolu var... Sergisinde Almanya'dan, orada çalışan insanlarımızın yaşam manzaralarından bile esinlenmiş bir resmini göremedim. Hep renkleriyle, figürleriyle Anadolu... Ankara Urart Sanat Galerisi'nde oturmuş, konuşurken ilk olarak konularını, konularının kaynağını sordum.

bugün de ailemin bulunduğu ortamın kendisi, bir de Anadolu insanına duyduğum sevgi böyle bir konu seçiminde başlıca etkenler olsa gerek. Her yaz bu insanlarla kontakt kurmak, onları incelemek için Türkiye'ye gelirim. Bu hem bir tür deşarj olmadır, hem bana yeniden yaratma gücü verir.

— Peki, üslubunuzu oluşturan öğeler neler?

— Olaya şu açıdan yaklaşalım:Resmi, bir, konu olarak ele alıyoruz, bir de anlatım dili... Üslubu konunun yanında renk ve biçim oluşturuyor. Ben hiçbir zaman direkt doğada eskiz yapmam. Yapıt, tüm izlenimlerim sonucu, atölyemde yeniden bir özümlemeyle oluşur. Konu belli olmakla birlikte bağlayıcı değildir, figürlerin sayısı, biçimi değişebilir. Önemli olan kurgunun başarısıdır. Belli bir konuyla başladığım halde, tüm olay daha sonra resimle benim aramdaki ilişkide gelişir.

ki dirençten, bir gerilimden söz edilebilir. İnsanların doğanın tüm zor şartlarına karşı inatla direnç göstermelerinden söz edilebilir.

— Seçtiğiniz konuyla kullanacağınız teknik ve malzeme arasında nasıl bir bağ kuruyorsunuz?

— Teknikolarak, grafik sanatlarda metal gravür ve ağaç baskı uyguluyorum. Bunun dışındaki çalışmalarım yağlıboyadan, kağıt üzerine yağlıboyadan oluşuyor. Değişik teknik ve malzeme uygulaması yaratma işlevinde tazelik ve canlılığı, kısır bir döngüye düşmeden çalışmayı sağlar düşüncesindeyim.

Konunun seçiminde ve ifade çeşidinde tekniğin rolü farklıdır. Çünkü her tekniğin kendine özgü anlatım olanakları vardır. Onun için anlatmak istediğim konuya uygun tekniği seçerek işe başlarım. Örneğin bir portreyi ekspressiv bir anlatımla vermek istiyorsam ağaç baskıyı veya gravürü seçebilirim.

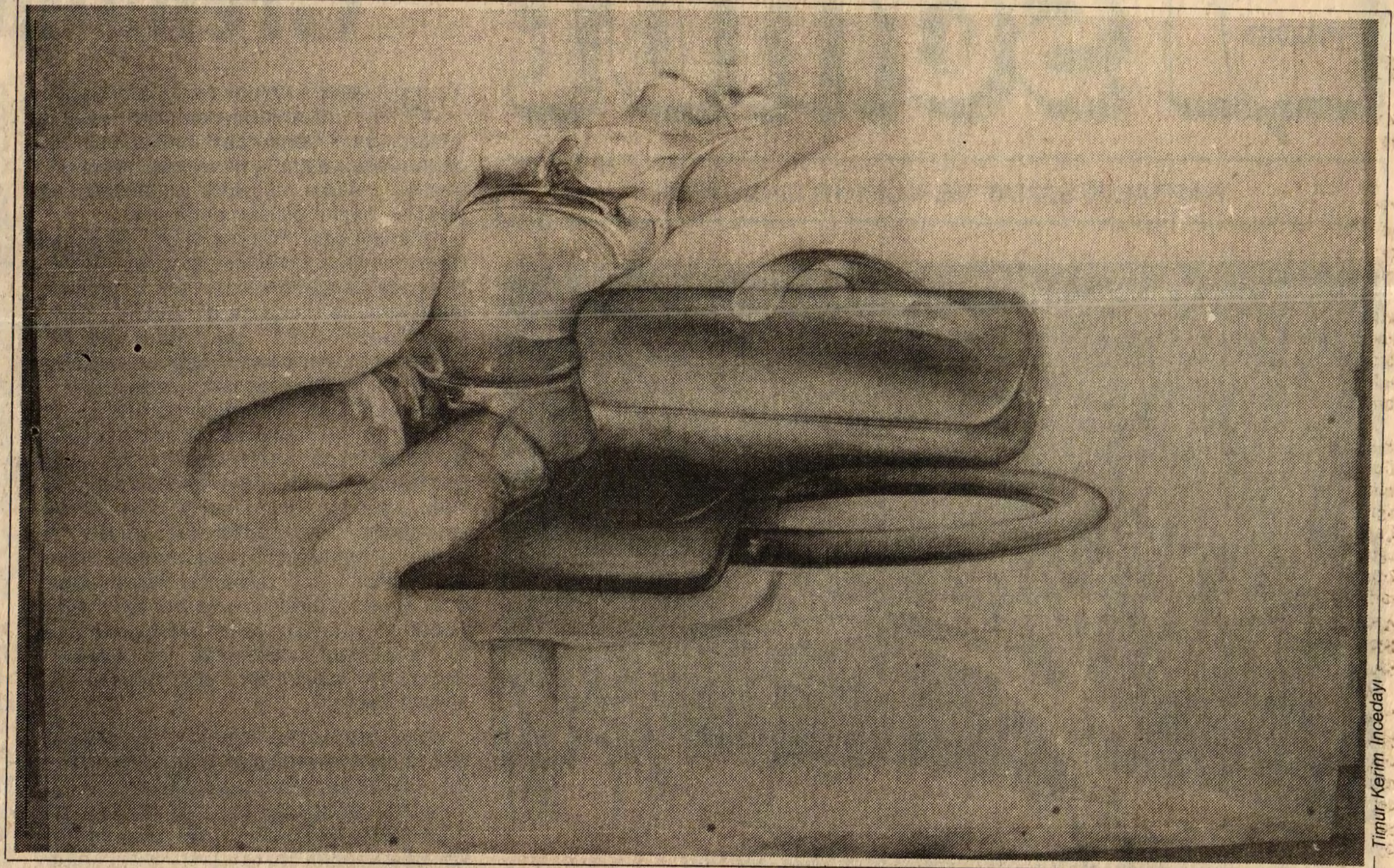
— Resminizin gelişim sürecinde belirleyici saydığınız özellikler neler?

— Gelişim süreci içinde konularımın özü aynı kalmakla birlikte, zaman zaman ağırlığı taşıyan başka başka öğeler ön plana çıktı. Bu, yaratmadaki sürekliliği sağlıyor diyebilirim. Belki bir zaman diliminden sonra, daha önce yorumlanmış olan bir konu ve öğe tekrar edilebilmekte... Fakat ayrı bir anlatım dili veya tekniğiyle... Bence bir sanatçının kendini devamlı yenilemesi zorunludur. Ama bu, yalnız sürekli yeni kişilik belirtileri şeklinde değil; sanatçının kendi kişiliği, kendi elyazısı, kısacası kendi üslubu içinde kendisini aşması şeklinde olmalıdır ve kırpık kırpık değil, bir zincirin halkaları gibi sürmelidir.

— Ülkemizde resmin toplumsal işlevi sizce nedir?

— Resmin Türkiye'de toplumsal işlevi gibi bir ayırıma girmemek gerek, resim her toplum için gerekli ve zorunludur. Yalnız resim değil, güzel sanatların tümü için söyleyebiliriz bunu.

Bence, ülke kalkınmasında birinci basamak, insanların zevkinin eğitilmesi olmalıdır. Bugün Türkiye'de her alanda, özellikle üretim alanındaki keşmekeş, zevksizlik bu konuda eğitimin ihmal edilmesinin de bir sonucudur. Sanayi ürünlerini ele alacak olursak, birçok ürünün biçim ve işlev olarak çoğu kez bir uyumsuzluk, bir zevksizlik örneği olduğu göze çarpar. Sadece bu bile sanat eğitiminin ne kadar önemli olduğunu açıklamak açısından yeterlidir. Ve ilk olarak, unutulmamalı ki; insanların birbirlerine sevgiyle yaklaşabilmeleri de ancak sanat eğiti-

Timur Kerim Incedayı

Ressam Timur Kerim Incedayı ile söyleşi:

İnsanın yalnızlaştığı bir sürecin izleri

SEZER TANSUĞ

— Timur Bey, önceki çalışmalarınız makinalaşma süreci karşısında insanın yeni konumu ve direnişini simgeleyen kompozisyonların ağır bastığı temalardan oluşuyor ve eleştirmenler bu resimlerinizde çetin koşullara rağmen insancıl değerlerin korunduğu ve savunulduğu bir yaklaşımınız olduğu konusunda birleşiyorlardı. Bu yeni dönem resimleriniz mekanik imgelerin yer almadığı ya da çok az yer aldığı figür temalarından oluşuyor, ancak bunlarda gözlenen gerginlik bu dramatik mücadelenin sürüp gittiğini ortaya koyuyor, ne dersiniz?

— Yeni dönem resimlerimde insanın giderek izole olduğu, yalnızlaştığı bir sürecin izlenimini görebilirsiniz. Şüphesiz bu, insanın yaşadığı ortam içinde süregiden mücadelesinin de bir belirtisidir. Kompozisyonlarda insan çevresindeki eşyayı simgeleyen bazı detaylar, natürmort objelerle birlikte ele alınıyor. Adetâ psikolojik yalnızlığın sığındığı birer melce unsuru gibi. Bazıları bu dönem resimlerimde aynı direnişin olmadığını ima etmek isteyebilirler, ama bu doğru olmaz, çünkü burada da tüketim toplumu içinde kişiliğin ısrarla arandığı bir figürleşme çabası var.

— Figürlerinizi bazan yırtıcı ve şiddetli bir hız motifiyle hareketlendiriyorsunuz. Bu sü-masına inebilen bir değerlendirme, çıkış noktasının alabildiğine organik kaynaklı olduğunu farkedebilir. Hatta mekanik dönemdeki robotsu olarak nitelendirilebilecek olan resimlerimde de temel dayanağım insanın organik, tensel varlığıdır.

— Resimlerinizde kadın imgesi sık sık erotik bir yaklaşım hedefi olarak yer alıyor. Bu konuda ne diyorsunuz?

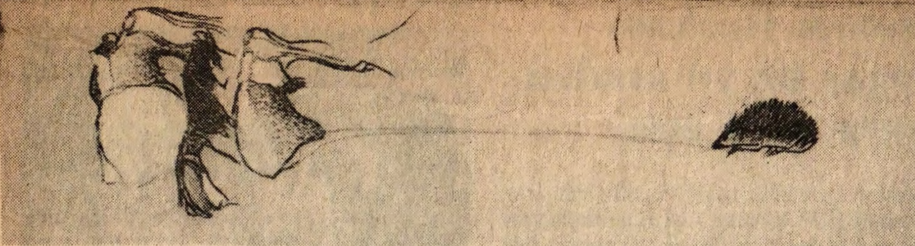
— Önce erotik nitelemesini düzeltmeliyiz. Buradaki erotizm daha çok psikanalitik bir tahlil isteğinden kaynaklanıyor. Bir kadın figürünün kendi iç dünyasını belirleyen bir çıplaklıktan ötesi fazla önemli değildir. Önemli olan çıplak figürün gerek mekan, gerek çevrelendiği eşyalar ve diğer figürlerle bütünleşen bir ruh halini yansıtması ve bunda spontaniteyi aşan bir zorlamanın olmayışı. Yani bu bütünlük bir üslup sorunu olarak, benim açımdan içerik biçim kaynaşmasının da bir göstergesidir.

— Bu döneminizde figürü ele alışınızın yeni figüratif akım hareketleriyle nasıl bir ilişkisi var?

— Bence figüratif akım yenilenmeleri dünyanın her gün biraz daha katı bir gerçeklikle yüzyüze kalışındandır. Bu bencil dünyada insanın eskiyi de bir araştırma konusu yaparak, adeta kendi varlığını kurtarıp yenilerr-

TİMUR KERİM İNCEDAYI KİMDİR?

Timur Kerim İncedayı, 1942'de İstanbul'da doğdu. 1962'de lise öğrenimini bitirdikten sonra Avrupa'nın çeşitli kültür merkezlerini ziyaret etti, aynı yıl Roma Güzel Sanatlar Akademisi'ne girdi. Akademiyi 1966 yılında Minerva ödülünü alarak bitirdi. 1968'e kadar iki yıl Türkiye'de kaldı ve tekrar Roma'ya dönerek orada yerleşti. 1968'den beri çalışmalarını sürdürdüğü Roma'da çeşitli kişisel ve karma sergilere katıldı. 1973'de Fante di Spada ve daha sonra Galleria Guilia'da açtığı sergilerin derin yankıları oldu. Floransa Biennale'si ve Roma Quadrienna'lerine birçok kez katıldı. Bunun yanısıra Avrupa'nın büyük galerileriyle çalışmakta ve en önemli koleksiyonlarda yapıtları yer almaktadır. İtalya'da yaptığı duvar resmi çalışmalarıyla da dikkatleri çeken T.K. İncedayı'nın sanatı tanınmış eleştirmenler tarafından tahliline önem verilen bir kategoride yer almaktadır.

Mehmet Güler

— Başlangıcından beri konularım, Anadolu'nun kırsal kesiminde yaşayan kadın ve çocukların doğa ile ilişkileridir. Bu insanların güçlü ve acımasız doğa karşısında çaresizliklerini, mücadeleleri, kısacası varolma savaşlarını değişik tekniklerle, kendi anlatım biçimimle yorumlamaya çalışıyorum.

İçinden geldiğim, çocukluğumun geçtiği,

— Resimlerinizde perspektif özellikleri ve gerilim üzerine neler söylersiniz?

— Resimlerimde ilk bakışta, genellikle kuşbakışı bir etki göze çarpar. Fakat bölümler tek tek incelendiğinde, yine normal perspektiften oluştuğu görülür. Gerilimden ise pek söz etmemek gerek belki de... yalnız, resmi oluşturan öğelerden figürlerin üzerinde-

miyle olanaklıdır.

— Son bir soru daha: Yurt dışında resim yaparak yaşam sürdürmenin olanakları üzerine neler söylersiniz?

— Resimle veya kısaca sanatla yaşam sağlamak dünyanın her tarafında zor. Bunu söze başlarken vurgulamak gerek. Özellikle Almanya gibi bir ülkede sanatla geçinmek çok daha zordur. Çünkü binlerce profesyonel ve amatör bu yoldan ekmek yemeğe çalışmaktadır. Buna bir de yabancı olmak eklenince, iş çeşitli önyargılarla daha da zorlaşmaktadır.

Fakat bazı barajları aştıktan sonra sanat yoluyla kazanılan parayla yaşam sürdürmenin de ayrı bir zevki var. Parayı amaçlamadan da yapıyor olduğunuz işin kabul edilmesi sanatçı için ayrı bir haz. Ama yalnızca sanatla yaşam sürdürmenin devamlı mücadeleyi gerektirdiği de hiç unutulmamalı.

ratli hareket unsurlarının organik bir kaynağa bağlı olmaktan çok mekanik bir kaynağa bağlı olduğu hakkındaki izlenimler konusunda ne söylemek istersiniz?

— Bir bakıma doğrudur bu izlenim. Çünkü bir yarışa sokulmuş olan üç tazı, bugünkü toplumun şiddet atmosferi içindeki umutsuz yarışı da simgeliyorlar. Yani dolayısıyla hareket ve hız kavramlarının günümüzde kazandığı anlamın dışına çıkamayız. Bir kuş motifi de, artık göğe bile damgasını basan teknik hareket ve hız ortamında kendi organik varlığının mücadelesini yaşayan bir imge niteliğindedir.

— Figürlerinizin stilize kas oluşumları ve özgün bir deformasyona bağlı kalarak gene de robotsu oldukları ve tensel bir duyguyu seyirciye iletmedikleri gibi bir değerlendirmeye karşı ne dersiniz?

— Bu pek doğru bir değerlendirme olamaz. Üslup özelliklerim tensel, organik deneyimlerin plâstik bir düzeye malolduğu değişik bir süreç ortaya koyuyor. Tasarım aşa-

cesine figüre yöneldiği dramatik bir serüvenin içinde bulunduğu söylenebilir.

— Resimlerinizde çoğunluğu mimari detaylar olan antik motifler yer alıyor. Bu motiflerin kompozisyona güçlendirici bir kontrast unsuru olarak bilinçli bir yaklaşımla sokulduğu söylenebilir mi? Bu antik motiflere ilginizde İtalyan Televizyon Kurumu'nda program yapımcısı olarak çalışan eşinizin arkeolog oluşu rol oynadı mı?

— Antik motifleri birer kontrast vurgu olarak severek kullanıyorum. Bunlar kompozisyona gizemli, metafizik bir özellik de kazandırıyorlar. Bazan antik bir figür ya da motifle resmin ana temasını oluşturan figür arasında birbirlerini destekleyen, anlamlandıran ilişkiler oluşuyor. Örneğin bir etrüsk kadın heykeliyle çağdaş bir kadın figürü, evrensel kadın imgesinin tarihsel gelişme içinde karşılaştığı çapraşık sorunların ağırlaşarak çözümsüzleştiği bir bağlantıyı da ortaya koyuyorlar. Bir bakıma kendi varlığının doğal özgürlüklerini yaşayan etrüsk kadının belirgin silueti yanında çağdaş kadın soluk bir görüntü vermek zorunda kalıyor. Eşimle aramızdaki yapıcı diyalog süreklilik içine giren sanatsal gelişmemin ve kültür olgularını tahlile yönelik çabalarımın her zaman önemli bir desteği olmuştur.

— Dış bir ülkede yaşamak sizce avantaj mı, Türkiye özlemlerinize sanatınızı etkileyen imgeler, düşünceler karışıyor mu?

— Roma'daki yaşantım resim çalışmalarımı disiplinli ve verimli olarak sürdürmemin doğal koşullarını oluşturmaktadır. Her şey birbirine bağlı. Bir çevrenin yoğun bir sanat birikimine sahip oluşu, sürekli bir tartışma ve değerlendirme ortamı içinde bulunmak sanatçıya güç veren, onu sorumluluğa iten etkenlerin başında gelir. Türkiye'den alınabilen etkilere gelince, bu formel, sıradan bir motif aktarma olayı değil, Türkiye kültürü ve sanatından her zaman anımsadığım bir takım özlü değerlerin iç hesaplaşmasını yaşamam demektir.

Doğançayların Sergisi

AYLA ERSOY

Şu günlerde yurt dışında yaşayan ve etkinliklerini sürdüren sanatçılarımız peşpeşe İstanbul'da sergiler açıyorlar. Urartu sanat galerisinde düzenlenen Erol Akyavaş'ın sergisinden sonra, Galeri Baraz'da Adil ve Burhan Doğançay'ın yapıtlarını izleme olanağı bulduk.

Amerika Birleşik Devletleri'nin ünlü sanat merkezlerinden biri olan New-York kentinde yaşamakta Burhan Doğançay. Asker ressamlarımızdan Adil Doğançay'ın oğlu, bu kez babası ile birlikte yapıtlarını sergiliyor. İki ayrı nesil ve iki ayrı üslup yanyana bu kez Galeri Baraz'da. Adil Doğançay'ın duygusal romantik peyzajlarında empresyonist bir üslup hakim. Onun gençlik yıllarının tüm sanatçılarını saran Empresyonizm'e bağlanmış ve bu bağları bu gün de koparamamıştır.

Oğlu Burhan Doğançay ise 1962 yılında diplomatik görevle gittiği Amerika'da görevinden istifa ederek, ressam olmayı yeğlemiş. 1953 yılından beri sanatsal etkinliklerini sürdüren Burhan Doğançay New-York'ta çeşitli galerilerde, 1976 yılında da ilk kez Türkiye'de sergi açmış. Amerika'nın ve Avrupa'nın çeşitli müzelerinin kolleksiyonlarında yapıtları vardır. Doğançay'ın yurt dışında kazandığı başarı, tümüyle kendi bireysel çabalarının sonucudur. Bir Türk sanatçısı olarak varlığını dünyaya duyurabilmek hem kendi adına, hem de Türk ulusu adına hiç de küçümsenecek bir olay değildir.

Uluslararası bir düzeyde sanatsal etkinliklerini oldukça geniş kitlelere duyuran Doğançay, duvar resmi denilen yapıtlar üretiyor. Bu resimlerde sanatçının çıkış noktası her gün çevremizde gördüğümüz duvarlar. Yazı, afiş ve lekelerle dolu duvarlar. İnsanların sevinçlerini, acılarını, öfkelerini hatta güncel yaşantılarını ve siyasal düşüncelerini çeşitli yollarla üzerlerine aktardıkları duvarlar. İlk bakışta, soyut renkdüzenlemeleriolarak değerlendirebileceğimiz bu resimleri, araştırıcı irdeleyici bir gözle incelediğimiz zaman, yırtılmış, silinmiş duvar ilanları arasından görülen boş duvar yüzeyleri ve yazılarla güncel yaşamın sürekliliğinin ve değişkinliğinin vurgulandığını duyumluyoruz. Eskiyeni, işi biteni yırtmak, bozmak, yerine yenilerini koymak isteği. Bu kat kat yapıştırılmış afişlerden duvarda görülen ufacık bir parçanın, onu gören kişiye getirdiği yeni duygular ve düşünceler, canlı parlak kırmızı, sarı, yeşil lekelerle lacivert ve siyah üzerinde özgün çarpıcı biçimler oluşturuyor.

Sanatçının güncel yaşama ilişkin yorumları, yaratıcı yanı ile birleşerek grafiksel soyutlamalarla yeni bir anlatım yolu olarak karşımıza çıkıyor.

Duvarlardaki yazı ve afiş parçalarının görüntüleri, Doğançay'ın yaratıcı duyarlığı ile özgün biçimsel olgular oluşturuyor. Gerçek olan ile düş olanı zengin renk cümbüşü içinde soyut bir anlatımda birleştiren Doğançay, resim çalışmalarının yanında heykel çalışmaları da yapıyor. New York'da Guggenheim Müzesi için alüminyumdan renkli anıtlar oluşturması sanatçının çok yönlü ve üretken kişiliğinin göstergesidir.

Dinçer Erimez'in Ankara'daki sergisi sürüyor

Dinçer Erimez'in Ankara Kibele Sanat Galerisi'nde açtığı resim sergisi 31 Aralık akşamına dek sürecek.

Halk kaynakları ve minyatürden esinlendiği görülen sanatçının yapıtlarında, yoğun bir renk coşkusuyla birlikte çizgi ve desenin güçlü anlatım etkisi de dikkati çekiyor.

Güzel Sanatlar Akademisi'nde Halil Dikmen, Nurullah Berk ve Cemal Tollu'nun öğrencisi olan Dinçer Erimez, şimdi Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalışıyor.

TİYATRO

Fırıncı Şükrü, Deli Vahap, Nuri ve ötekiler

GÜLŞEN KARAKADIOĞLU

Anadolu kentlerinden birinde bir Fırıncı Şükrü vardır. Birden mahallesinde bazı komşularının bir takım girişimler içinde olduklarının ayırdına varır. Yaptığı özel araştırmalar sonucu bu gizli girişimlerin siyasi parti kurmaya yönelik olduğunu anlar. Bunlardan birine genel başkan ya da milletvekili adayı kurucu üye olmak koşuluyla eklenmek ister, Deli Vahap'la birleşir. Deli Vahap akşamcıdır, rakı içenlerin taban oluşturacağı bir parti kurma girişimleri içindedir. Bir akşam Deli Vahap evinde otururken Fırıncı Şükrü gelir, kapakları kolay açılmayan rakıların "kapaklarının nasıl kolay açılamadığını" seyirciye belirtmek üzere dakikalar süren bir gösteriyi takiben Fırıncı'yla Deli Vahap anlaşırlar. Birlikte Ankara'ya giderler.

Burada kurulmakta olan partilerden biriyle anlaşamayıp diğerine girerler. Ancak tüm kurucular veto edildiğinden, yere tükürüp ayağıyla tükürüğünü ezerek komiklik etmekte olan odacıyı parti başkanı yaparlar... Oyun böylece sürer gider.

Görüldüğü üzere, oyunun konusu yakın zamanda yaşadığımız partileşme sürecine nazire olarak yazılıvermiş ve hatta yazıştırılıvermiş.

Ortaoyuncuları 1980'den bu yana oyunlar sergiliyor. Özellikle Şahları da Vururlar, Kahraman Bakkal Süpermarkete Karşı, Anna'nın 7 Ana Günahı gibi oyunlarıyla seyirci ilgisini toparladılar. Ortaoyuncuları "Brecht'i temize çektiklerini" iddia ediyorlar. "Brecht'in yorumu ve başlıbaşına bir Brecht denemesi" olarak duyurdukları "Anna'nın 7 Ana Günahı" da, ailesine ev parası biriktirmek için bedenini satan bir kadının öyküsünü malzeme olarak kullanıyor. Aynı yaklaşım ve aynı konuyla daha önce izlediğimiz "Asiye Nasıl kurtulur" ve "Bu Oyun Nasıl Oynanmalı" gibi Vasıf Öngören oyunlarından hiçbir olumlu farklılık göstermediği gibi doğrusu sığ bir şablonu olmaktan öteye gidemeyen bir oyun "Anna'nın 7 Ana Günahı". Üstelik şarkı sözleriyle bilmiş bir akıl hocası olarak pek bildiğimiz şeyleri komik olmak önkoşuluylayineleyipduruyor. Bazı güzel buluşlar da harcanıyor oyunda. Örneğin, bir Bay

Parantez esprisi sevimli olmaktan sıkıcı bir yinelemeye dönüşüyor. Türkçe mantığıyla İngilizce konuşmak da öyle, ilk birkaç tümce ilginç ne ki tüm oyunun böyle sürüp gitmesi neyle açıklanabilir?

Ortaoyuncuları yeni oyunlarında da her şeyi pek hafife almış görünüyorlar. Sorunlar kolaycacık geçiştiriliyor. Her şey çok basit sunuş da öyle. Öyle ki her şey seyirciyi biraz daha güldürmeye yönelik. Doğrusu bu uğurda verilmedik ödün kalmamış. Bol bol küfür ediliyor (sayısız kez bok, birçok kez orospu, defalarca sıçmak, daha fazla siktirmek gibi sözcükler kullanılıyor...), yere tükürülüyor, müstehcen anlama da gelebilecek el kol hareketleri yapılıyor, iri oyuncuya aşırı dar ya da ufak tefek oyuncuya bol gelen giysiler giydiriliyor... vb.

Bunlar yapılınca seyirci güler. Doğrudur. Gerçekten de ne yazık ki, seyirci gülüyor, çok gülüyor. Öyle koşullanıyor ki, oyuncu ağzına "sı..." derken basıyor kahkahayı, ardını beklemiyor. Ne var ki, uzun söze ne gerek var, insanlarımız arabeske ve Tan gazetesine ilgi duyuyor para ödüyor diye insanlarımız/bunlara layık değil ki?

Seyirciyi en kolay yoldan küfür ve hareket komikliklerine koşullayıp güldürüp-boşaltıp-rahatlatıp geceye salıvermek; bu mu Ortaoyuncuları'nın "Brecht"i Temize Çekmek"le özetlenen tiyatro politikası?

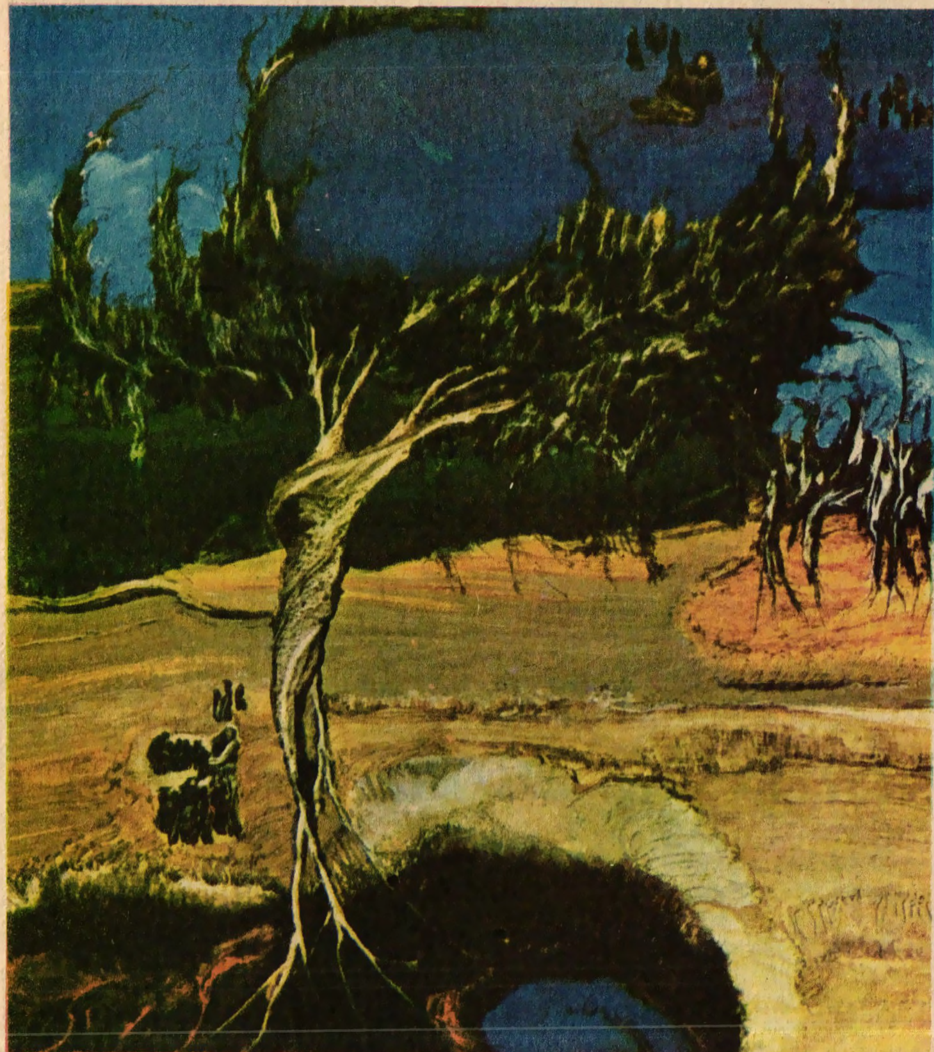
Üstelik konu edilen ve yakın geçmişte yaşadığımız partileşme sürecinin kendisi öylesine komikti ki, salt onun komikliğini anlatmak amaçlandıysa doğrusu bu da sağlanamadı. Aslı sahnedekinden daha komikti olayın. Üstelik yaşadığımız, hem komik hem de düşündürücüydü geçmişimiz ve geleceğimiz üzerine. Oyun ise yalnızca komik.

Ortaoyuncuları ve "gibi yapan" oyuncularının (x), tiyatro anlayışlarını şöyle bir temize çekmeleri yararlı olacaktır. Belki, böylece yaptıklarını eksik-yanlış bulan eleştirmenleri kişisel saldırılar düzenleyerek susturmaya çalışmak vanlısından da kurtulurlar.

(x) Gibi yapanlar, Ortaoyuncuları broşüründe oynayanlar anlamında kullanılıyor.

yazko somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR GAZETESİ

Görsel Sanatlar dalında **Sedat Simavi Vakfı Ödülü** *kazanan* **Mehmet Güler***'le* **Ali Alkan İnal***'ın yaptığı söyleşi 11. sayfamızda.*

İsmet Küntay Tiyatro Ödülü Turgut Özakman'a veriliyor

İsmet Küntay Tiyatro Ödülü, 24 Aralık 1983 Cumartesi günü Ankara Sanatevi'nde düzenlenecek törenle ödülü kazanan Turgut Özakman'a verilecek. Seçkin Cılızoğlu, Nadide Küntay, Melisa Gürpınar, Doğan Koloğlu ve Hayati Asılyazıcı'dan oluşan seçici kurul 1982-1983 dönemi İsmet Küntay Tiyatro Ödülü'nü "Resimli Osmanlı Tarihi" adlı oyundaki başarılı çalışmasıyla Turgut Özakman'a verilmesini kararlaştırmıştı.

İFSAK'ın Ayın Fotoğrafı belirlendi

İFSAK'da, üyelerin çalışmalarını değerlendirmek ve

Grenada'nın perde arkası

"Pentagon" Amerika'da 'Zafer Şenlikleri' düzenlenmekte. Bu sevincin kaynağı ise, Karaiplerdeki mini-ada Grenada'nın vahşi ve barbarca ele geçirilmesi. Kısacası, insanın midesini bulandıran bir olaydan başka bir şey değil -bu-...

Amerikalı yeni "Kahramanlar", Başkanın Karısının yaşlı gözlerinin içine baka baka, Grenada'ya günlerce dev askeri makinalar yığarlarken, ada da bir yandan ABD'nin "Saldırı üssü" durumuna getirildi. "Amerika, burada kendi aleyhine birtakım dolaplar çevrilmesine daha fazla izin vermeyecektir" (28 Kasım günlü BILD).

Amerika'nın bu tiksindirici girişimi, doğal ki, Bonn'da da izlerini bırakıyordu... Çok geçmeden "Kohl" -da- bir açıklama yaptı: "Biz, eğer sorulmuş olsaydı, böyle bir şeyin yapılmamasını öğütlerdik/önerirdik. "Vietnam - Deneyimi, burada, önemli bir rol oynamış olmalı. O zamanlar, Alman yönetimi, Amerika'nın her, ama her türlü yalan - dolanını korumuş ve onunla birlik olmuştu. Ta ki Bonn'lu "Efendiler"in bizzat kendi gençleri "yayılımcılık karşıtı' marşlar söyleyene değin.

Barış Hareketinin ve Meclis'de önümüzdeki günlerde yapılacak olan toplantının -da-, CDU-Kurmaylarını ölçülü davranmaya zorlamış olması olasılığı -da- var. Her zaman olduğu gibi Bonn'un, nispeten hafif çıkan sesi kendini, Bavyera'nın hava cereyanı yaratan başbelası havasının, şiddetli fırtınasına kaptırdı. Strauss, Kohl'un ilk aldığı tavrı, "alabildiğine yumuşak bir tutum" olarak nitelerken; Kohl'u da, "batının ve Almanya'nın boş lâf üreticiliği yapan politikacısı" olarak adlandırdı.

Bu arada, karısıyla Tenno'da bulunan Kohl, Tokyo'dan baskının **perde arkası olayları** için "anlayış" gösterilmesi sinyalini alıyordu.

"Perde arkası olaylar": Bunları üreten CIA'ydı. "Toplu Ölüm Mezarı" 24 saat sonra 'uydurma haber' patlak veriyordu. "Bin Amerikan Yurttaşı Tehlikede!" Oysa bunu kanıtlayabilecek bir kişi bile yoktu. "Binlerce Kübalı Asker Ada'da". Bunlar da, yalnızca 700 inşaat işçisiydi. "Dev Silah Depoları". Gerçekten de, çoğu birinci Dünya Savaşından kalan 'filinta'larla dolu birkaç sandık.

İçişleri Bakanlığı Genel Sekreteri, bir no-

lu "komünist avcısı" mini-MacCarthy "Carl Friedrich Spranger" hemen Granada'ya gidiyor ve "iplerin" Doğu Almanya'nın elinde olduğunu keşfediyordu(!) Ancak, burada dikkati çeken nokta, "Spranger"in yıldırım hızıyla yaptığı yolculuğun "CIA" tarafından organize edilmiş olmasıydı.

"Bizim Amerika'ya olan bağlılığımızı hiç kimse bozamaz." (Kohl) Ve Devlet Bakanı "Mertes" (CDU), Reagan'ın saldırgan tutumunu, tümüyle değiştirerek, sözcüklerle, oluşan durumu alabildiğine yumuşatıp şöyle -bir- açıklamada bulunuyordu: "Öyle görünüyor ki, Grenada'da oluşmuş bulunan durum, Devletler Hukuku açısından; Amerika için **"zorunlu bir yasal savunma"** durumudur.

Evet, şimdi biraz geriye, 1 Eylül 1939 Polonya'sına dönelim bir an için. **Hitler** de, o zamanlar "Alman Reich"ı için **"zorunlu bir yasal savunma"** durumu görmüştü. O zamanlar da sözde "Polonyalı teröristler, Alman İnsanına baskı yapmaktaydılar". Hem, Almanlara ateş de ettiler, diyordu Hitler. Ve hemen ardından ise, Alman Radyoları yayınlarını keserek şu haberi veriyorlardı: **"Sabah beşten başlayarak, -karşı- ateş emri verilmiştir!"**

İşte, tıpkı böyle davranılıyordu o zamanlar? Ya bugün!? Bugün, Merkezi Amerika'da "kötülerin dünyası"nın kökünü kurutmak isteyen bir Başkan da aynı şekilde davranıyor.

Bu politikacıların, Orta Avrupa'ya, orta menzilli atom başlıklı füzeler yerleştirme isteklerinin onanmasını kim isteyebilir? Bunlar olsa olsa "kendini öldürmeye kararlı kişiler" olabilir.

——— Almanca'dan çeviri—

zamandizimi

• 344 kilometrekarelik bir alanı kaplayan, 110.000 nüfuslu "Spielball" (Oyuntopu) adalar gurubu yaklaşık 400 yıl süresince Fransız ve İngiliz kolonisi konumundaydı. İngiltere ülkeyi 1974'de, halk arasında sevilmeyen yoz bir kişilik sahibi, Amerikalı resmi görevli ***Eric Gary****'nin başkanlığındaki Yönetim'e bırakarak çekildi.*

13 Mart 1979: *"St. George" Radyosu, 'Gary-Yönetimi'nin düştüğünü duyuruyordu.* ***Maurice Bishop'****un başkanlığında, "New Jewel Movement" (NJM) adlı ulusal hareket, kan dökmeden yönetimi üstlendi. Böylece,* ***"Grenada"*** *için, bağımsızlık ve toplumsal gelişme çağı başlamış oldu. İşçi birliklerinin, Çiftçi kooperatiflerinin desteğiyle,* ***"NJM"*** *ülkenin en ivedi sorunlarının çözümlerine el attı.*

• İki buçuk yıl içersinde, 3.000 kişiye iş olanakları sağlandı. İşsizlik oranı % 50'den, % 15'e düştü.

• Ana besin madde ederleri indirildi. Çocuklar ve bebeği olan anneler için parasız süt dağıtımına başlandı.

• Herkese açık ve karşılıksız 'okul eğitimi' sunuldu. 1982'de, her harcanan Dolar'ın 35 "cent"i eğitim'e gidiyordu. Okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 10'un altına değin düşürülebildi.

• /Bir/ tarım reformu uygulandı.

• Karaiplerin biricik / örnek sağlık kuruluşu inşa edildi. Burada ücretsiz tıp hizmeti verildi.

• Bu arada NATO ve ABD Deniz Kuvvetleri Grenada kıyılarında askeri bir manevra düzenlediler. Mart 1983'de "CIA"nın bir darbe planı ortaya çıktı.

12 Ekim 1983: "NJM"*'nin merkez komitesinde derin gerginlik ve düşün ayrılıkları bulunduğu söylentileri duyuldu.*

14 Ekim 1983: ***Maurice Bishop*** *ve öteki yönetim ortakları, evlerinde gözetim altına alındılar.*

19 Ekim 1983: *Bishop, bir gösteri sonrası taraftarları tarafından kurtarıldı. Ordu duruma el koydu. Bishop, üç Bakanı, İşçi Birliği Başkanı öldürüldü. "General Hudson Austin" emrindeki askeri danışmanlık, yönetimi ele geçirdi.*

21 Ekim 1983: *Askeri Danışmanlık adadaki tüm yabancıların özgürlüklerine ilişkin güvence verdi.*

23 Ekim 1983: *Askeri Danışman, adanın dış güçler tarafından ele geçirilmesi tehlikesinden söz etti.*

24 Ekim 1983: *Sivil bir yönetimin kuruluşu ilan edildi.*

25 Ekim 1983: *ABD Askerleri beklenmedik/ani bir baskınla Grenada'yı ele geçirdiler.*

Karikatürist Oral ve Akgün Tokyo'da ödül aldılar

Tokyo'da yayınlanan Yomiuri Shimbun Gazetesi'nin her yıl düzenlediği Uluslararası Karikatür Yarışması'nın beşincisi sonuçlandı.

Yarışma konulu ve serbest olmak üzere iki ayrı bölümde yapıldı. Bu yılın yarışma konusu **"SU"** olarak duyurulmuştu. Yarışmaya 42 ülkeden dokuz bin'den fazla çizer yapıtları ile katıldı.

Konulu yarışmada **Tan Oral** daha önce Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan bir gilenecek karikatürlerden ödül alanları daha sonra Tokyo Shinjuku da İsetan Müzesi'ne konulacaklar.

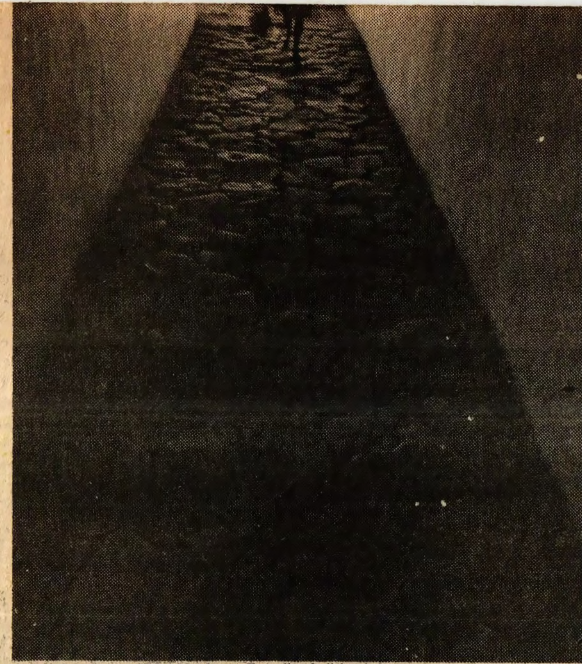
Tüm dünya çizerlerine açık olan yarışmanın seçiciler kurulunda:

Hiroyuki Agawa, Mitsumasa Anno, Riyoko İkeda, Kosei Ono, Yoshiro Kato, Morio Kita, Takao Saito, Yukio Sugıura, Yoshıji Suzuki, Shinta Cho, Osamu Tezuka, Moto Hagıa, Shigeo Fukuda ve Takashi Yanaso bulunuyordu.

"Yaban Elde Çalışanlar" karikatür sergisi Belçika'da ilgi gördü

Geçtiğimiz Haziran ayında Brüksel'de açılan **"Yaban Elde Çalışanlar"** konulu karikatür konulu karikatür sergisi, gördüğü büyük ilgi üzerine Courcelles kentinde yeniden sergilendi.

Yunan, İtalyan, İspanyol ve Yugoslav sanatçıların da katıldığı sergide yapıtları yer alan karikatürcülerimiz arasında; Raif Zor, Sait Munzur, Emre Sinan, Mahmut Akgün, Cengiz Dönmez, Atilla Özer, Canol Kocagöz, Beytullah Heper, Ali Özbek, Endercan Erbaş, Erdoğan Karayel, İsmail Sezer, Atay Sözer, Refik Tiniş, Ahmet Kapan, Faruk Çağla, Rasim Abay, İbrahim Tuncay, Naci Yavuz, Mehmet Ali Türkmen, Sadi Dinççağ, Metin Açıkgöz, Zekeriya Okulu, Aslan Meh-

Oral Gönenç, IFSAK, Ayın Fotoğrafı ikincisi

özendirmek amacıyla her ay dernek salonunda bulunan üyeler tarafından AYIN FOTOĞRAFI ve AYIN SAYDAMI seçimi yapılmaktadır.

Aralık ayında yapılan yarışmada Aramis KALAY'ın yapıtı AYIN FOTOĞRAFI seçilirken, S. Oral GÖNENÇ'in yapıtı ikinci, Mihrimah UZEL'in yapıtı da üçüncü seçildi.

Ayrıca; Cengiz BÜYÜKÜNSAL, Yaşar Asil AKARÇA, Meral ORALİŞ ve yarışmaya Aydın'dan katılan Sabri ECE'nin yapıtları da sergilenmeye değer bulundu.

AYIN SAYDAMI yarışmasında ise Aramis KALAY birinciliği alırken, İzzet KERİBAR ikincilik ve üçüncülüğü aldı.

1983 yılı içinde, AYIN FOTOĞRAFI yarışmalarında başarılı olan yapıtlar 17 Ocak 1984 günü Fransız Kültür Merkezi Salonu'nda sergilenmeye başlayacak.

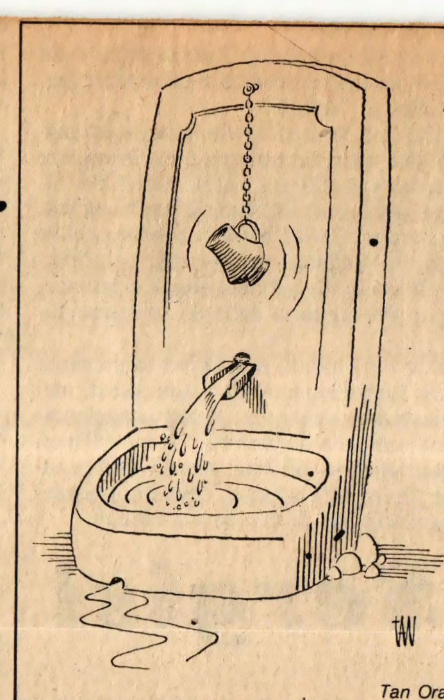
“çeşme” karikatürü ile “Excellence” Ödülü kazandı.

Aynı yarışmada serbest bölümde ise **Mahmut Akgün** “özel” ödül aldı.

Şubat 1984 sonuna kadar Tokyo'da ser-

Mahmut Akgün

Tan Oral

Ressam Burhan Uygur üç yıl aradan sonra sergi açtı

Ressam Burhan Uygur, üç yıllık bir aradan sonra EDPA Sanat Galerisi'nde kişisel bir sergi açtı. Sergiye **“Henüz Açmamış Bahar Çiçeğinin Tevazu Dolu Güzelliğine Hasret Kalmış Bir Faninin Hüzün Dolu Anısınadır”** adını veren Uygur, sergisinin bir bölümünü de ozan **Can Yücel'in** “Rengârenk” adlı kitabındaki şiirlerin resimlemelerine ayırdır.

Bundan önce açtığı onbeşin üstündeki kişisel sergilerinden bazılarına, **“Hiçlik Üzerine Kurulan Boş Hayaller”**, **“Hayalperest Kuş”**, **“Ölü Şehrin Çiçekleri”**, **“Sıfırın Düğümü”**, **“Gezginci Bir Hayaletin Ters Düşünceleri”** gibi adlar veren Burhan Uygur'un resim sergisi bir ay açık kalacak.

met, Kemal Akkoç ve Mahmut Karatoprak bulunuyorlar.

Şenol Yorozlu

*Ahmet Oktay'ın, Türk resminin 3 genç temsilcisi **Aydın Ayan**, **Şenol Yorozlu** ve **Mevlut Akyıldız'ın Üç Çiçek Seçkisi** Sayı: 1'de yayınlanan söyleşide ele aldıkları konudan yola çıkarak kaleme aldığı **“Boyuta Göre Sorun ve Sadece Sorun”** başlıklı yazısı **10. sayfamızda.***

Ruh hastaları sanat çalışmalarını sergiliyor

Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, Odakule'de halen sürmekte olan “Ev Eşyaları Fuarı”na, hastaların sanat çalışmalarını sergiliyerek katılıyor. Hastaların sene içindeki emeklerini içeren çeşitli nakışlar, çantalar, biblolar, süsler, tablolar, mumlar, çoraplar yer alıyor. Bu çalışmaların amacını öğrenmek üzere konuştuğumuz bir yetkili bize şunları anlattı:

Sayın Aysel Özlü, hastanede psikolog **olarak çalışıyorsunuz. Bize gerek hastanedeki hastaların çalışmaları, gerekse serginin amacı hakkında bilgi verebilir misiniz?**

1980 yılından bu yana hastanede yapılan değişikliklerle birlikte, meşguliyetle tedaviye ağırlık verdik. Şu an hastanede 3 Rehabilitasyon Merkezi var. Birincisi gündüzleri çalışmasını sürdürüyor, ikincisi iç merkez, üçüncüsü ise, direkt üretime yönelik. 1170 yataklı Rehabilitasyon Merkezinde, 1026 hasta rehabilite edilmektedir. Üçüncü merkezdeki çalışmaları iki grupta topluyoruz.

İlki üretime yönelik: Montaj işleri, teknik camın, çay setlerinin montajı yapılıyor. İkincisinde ise tipik bir rehabilitasyon faaliyeti uygulanıyor. Çiçek, nakış, el sanatları, mum yapılıyor. Terapi eğitimi görmüş 72 hemşire çalışıyor bu serviste.

Ayrıca resim çalışmaları var. Bu çalışmaları genellikle belli bir sanatsal yeteneği olan, resime ilgi duyan kişiler yapıyor. Bu sergideki amacımız Rehabilitasyon Merkezi'nin gelirini arttırmak, hastaların çalışmalarını değerlendirerek onlara da ek bir gelir sağlayabilmek.

Sayın Özlü, bu sergide bir hastanın resimlerini görüyoruz. Bu resimler yalnızca hastanın boş zamanı değerlendirme çalışmaları değil herhalde. Bu resimleri tanı ve tedavide de kullanıyorsunuz. Hastaların resimlerinde estetik değerlerin yanısıra ne gibi hastalık belirtileri gözüküyor?

Bir kişi rahatsızlandığında görülen ilk belirti; sosyal ilişkilerinin bozulması. Resimlerine de yansıyor bu özellik, canlı varlıklar kayboluyor. Bu belirti daha çok depresivlerde ve şizofrenlerde var. Resimde zamanla figürler kayboluyor. Düşünce parçalandığından dolayı, kişinin içgüdüleri açığa çıkıyor, arkeyik düşünceler bilince ve dolayısıyla da resime yansıyor. Şekil yavaş yavaş netliğini yitiriyor. Bu arada renklerde çok önemli. Siyah, çok parlak kırmızı saldırgan menfiyat halinde olan hastaların daha çok kullandıkları renkler. Depressiv bir duygulanım gösteren hastalar ise parlak

Şahin selvi

Yılmaz Belbağ, çalışmalarını sergi alanında da sürdürüyor. Yukarda görülen tabloyu iki saatte bitirdi.

renklerden sürekli kaçıyorlar. Böylelikle hastanın resimleri hem bir teşhis aracı, hemde tedavi aracı, hem de resim çalışması bitiminde hastaya bir gelir kaynağı oluyor.

Hastanenin gelecekle ilgili projeleri nelerdir? Bu sanatsal faaliyetleri ilerletmeyi düşünüyor musunuz?

Elbette. Rehabilitasyon Merkezini genişletmek var projeler arasında. Bu konuda yetişmiş elemanlarla çalışmak temel isteğimiz? Rehabilitasyon Merkezi şu anda Türkiye'deki tek merkezdir. Ergoterapist yokluğu çekiyoruz. Gelecekte bu açığın kapanması çalışmalarımızı hızlandıracaktır. Bu arada Sanayi Odası ile bir işbirliğine gittik. Bir protokol imzalandı. Bu protokola göre, hastalarımıza muhtemel işyerlerinde iş temini sağlanabilecek. Burdaki sergiyi açmamızı sağlayan da Sanayi Odası'dır.

Sergideki çalışmaların gelirinin hastane ve hastalar arasında bölüşümü nasıl yapılıyor?

Şu anda tabloları sergilenen Yılmaz Belbağ tablolarının tüm gelirini alacak. Diğer mamullerde ise gelirin bir kısmı Rehabilitasyon Merkezi'nin derneğine bir kısmı ise hastalara veriliyor. Dernek bu paralarla hastalara malzeme alıyor. Ayrıca Yılmaz Belbağ gibi hastalar iyileştikten sonra da hastanemize yardım ediyor, destek oluyor.

★★★

SERGİDE TABLOLARI SERGİLENEN YILMAZ BELBAĞ

Gürültüye, kalabalığa, ilgiye rağmen keyifle sürdürüyor çalışmasını.

Sayın Belbağ kaç senedir resimle uğraşıyorsunuz?

25 senedir. Dönem dönem ara verdim, özellikle hastanede düzenli çalışma olanağı buldum.

Hastanede kaç sene kaldınız? Ordaki çalışmalarınızı anlatır mısınız?

1970-1980 arasında kaldım.

Yaklaşık 10 sene mi?

Evet. Hastanede güzel bir çalışma ortamı buldum. Yeteneğimi geliştirme olanağı buldum. Hastanede bana yardımcı oldular. Hâlâ da yardım etmekteler. Her ay belirli bir para yolluyorlar.

Hastanede size konulan tanı neydi? Şu andaki sağlık durumunuzu anlatır mısınız?

Afektif şizofreni tanısı koymuşlardı. Şu andaki sağlık durumum çok iyi. İyileştim diyebilirim. Bol bol resim yapıyorum.

Sayın Belbağ hastaneden çıktıktan sonra, çevrenizdeki kişilerin size davranışı nasıl oldu? Genellikle akıl hastanesinde kalmak, yatmak çevre tarafından “deli” damgasını yemeye ve soyutlanmaya yol açar. Sizin böyle bir sorununuz oldu mu?

Hayır. Cemiyetin arasında özgürce yaşıyorum. Çünkü bu konuyu düşünmüyorum. Benim için yalnızca resim ve ben varım. Yalnız şu bir gerçek ki, yaşam güçlü insanlara yüz veriyor, güçsüzleri ise ezip geçiyor, bu nedenledir ki, benim mücadelem hâlâ sürüyor, sürecek...

Mücadelenizde ve çalışmalarınızda başarılar...

Mozart'ın “Bastien ile Bastienne” operası sergileniyor

İstanbul Devlet Opera ve Balesi, W.A.Mozart'ın **“Bastien ile Bastienne”** operasını sergiliyor. İlki 23 Aralık akşamı gösterime sunulacak olan opera her hafta yinelenecek.

Gümeray Arman'ın sahneye koyduğu operada orkestrayı şef Işıl Öztunç yönetecek.

Mozart'ın oniki yaşında iken yazdığı “Bastien ile Bastienne” operası ile birlikte C.M.Weber'in tek perdelik **“Ebu Hasan”** operası da sunulacak. Ebu Hasan operası bestelendikten tam 173 yıl sonra ilk kez Türkiye'de sahneleniyor. Operayı Yekta Kara sahneye koydu.

Karl Marks ölümünün 100. yılında anılıyor

“Karl Marks'ın Anısına Saygı” töreninden sonra “Günümüzde Karl Marks” konulu bir yuvarlak masa toplantısı yapılacak.

Kısa adı **UNESCO** olan, Birleşmiş Milletler Bilim ve Kültür Örgütü Karl Marks'ın ölümün 100. yılında (1818-1883) düzenlenecek bir törenle anılmasını kararlaştırdı. Düzenlenecek olan **“Karl Marks'ın Anısına Saygı”** töreninden sonra **“Günümüzde Karl Marks”** konulu bir yuvarlak masa toplantısı yapılacak.

1818 yılında Almanya'da Trier'de doğan Karl Marks, Trier Koleji'ni bitirmiş, Bonn ve Berlin Üniversitelerinde öğrenim görmüş, daha sonra gazeteciliğe başlayarak “Rheinische Zeitung” gazetesinin başyazarlığına getirilmiştir. Adı geçen gazetenin 1843'te kapatılmasından sonra Paris'e taşınan Marks düşünceleri nedeniyle sık sık ülke değiştirmek zorunda kalmıştır. Bir süre Brüksel'de sonra yeniden Paris'te ve Köln'de yaşayan Karl Marks, bir ara yine Paris'te yaşadıktan sonra Londra'da 1883 yılında ölmüştür.

Hasan Hüseyin Kampanyasına Sultanahmet Cezaevi tutukluları da katıldılar

Ozan Hasan Hüseyin adına gazetemizin açtığı yardım kampanyasına son olarak Sultanahmet Cezaevi tutukluları da katıldı. Güç koşullar altında yaşamlarını sürdüren tutuklular aralarında 55 bin lira topladılar.

Bir süre önce de Bartın Cezaevindeki tutuklular aralarında on bin lira toplayarak yardımda bulunmuşlardı.

Öte yandan İFSAK, Ozan'ın kitaplarını iki katı ücretle üyelerine satarak dayanışmayı sürdürüyor.